Hans H. Ørberg

LINGVA LATINA

PER SE ILLVSTRATA

TEACHER'S MATERIALS

LINGVA LATINA

PER SE ILLVSTRATA

TEACHER'S MATERIALS

Focus Publishing
R. Pullins Company
PO Box 369
Newburyport, MA 01950

LINGVA LATINA
PER SE ILLVSTRATA

Pars I:
Familia Romana (978-1-58510-201-3); hard cover (978-1-58510-238-5)
Latine Disco: Student's Manual (978-1-58510-050-7)
Grammatica Latina (978-1-58510-223-5)
Exercitia Latina I (978-1-58510-212-9)
Latin-English Vocabulary (978-1-58510-049-1)
Lingva Latina: Familia Romana CD-ROM for PC (87-90696-08-5)
Exercitia Latina I CD-ROM for PC (978-87-90696-10-8)

Pars II:
Roma Aeterna (978-1-58510-233-4); hardcover (978-1-58510-314-0)
Exercitia Latina II (978-1-58510-067-5)
Indices (87-997016-9-3)
Instructions for Part II (978-1-58510-055-2)
Latin-English Vocabulary (978-1-58510-052-1)
Lingva Latina: Roma Aeterna CD-ROM For PC (87-90696-09-3)
Exercitia Latina II CD-ROM for PC (978-87-90696-12-2)

Ancillaries:
CD-ROM for Mac, contains Familia Romana, Roma Aeterna, Exercitia Latina I & II (978-87-90696-13-9)
Caesaris: Commentarii De Bello Gallico (978-1-58510-232-7)
Colloqvia Personarvm (978-1-58510-156-6)
Menaechmi ex Plavti Comoedia (1-58510-051-X)
P. Vergilii Maronis: Aeneis, Libros I et IV (978-87-90696-17-7)
Petronivs: Cena Trimalchionis (87-90696-04-2)
Plavtus: Amphitryo (87-997016-7-7)
Sallustius & Cicero: Catilina (87-90696-11-5)
Sermones Romani (97-90696-07-7)

For College Students:
Lingva Latina: A College Companion (978-1-58510-191-7)

For further information on the complete series and new titles, visit www.pullins.com.

Copyright © 2005 Hans Ørberg

ISBN 10: 1-58510-074-9
ISBN 13: 978-1-58510-074-3

Distributed by Focus Publishing / R Pullins Company, PO Box 369, Newburyport, MA 01950 (www.pullins.com) with permission of Domus Latina. All rights reserved. No part of this publication may be produced, stored in a retrieval system, produced on stage or otherwise performed, transmitted by any means, electronic, mechanical, by photocopying, recording, or by any other media or means without prior written permission of the publisher.

12 11 10 9 8 7 6 5 4 3

0909TS

Table of Contents

Lingva Latina Per Se Illvstrata

Pars I: Familia Romana 3
Pars II: Roma Aeterna 41

Answer Key

Pars I 85
Pars II 105

Exercita Latina Solvta

Pars I 129
Pars II 153

LINGVA LATINA PER SE ILLVSTRATA

Advice to the Teacher

Before starting to read a new chapter the students should study the picture heading the chapter or the map facing the first page. Through a brief English discussion the teacher may help them to observe important details and to familiarize themselves with the theme or the setting, without entering upon the actual content of the text. In any case the preliminary discussion in English, if practiced, should not take more than a few minutes.

In the presentation of the text itself only Latin should be used. The object is to accustom the students, from the start, to read and understand the Latin text as Latin without the interference of English, or with a minimum interference of English. Begin by reading the text aloud, making the whole class or (later) individual students echo each sentence. If the reading is done carefully, with correct pronunciation and appropriate accentuation and grouping of words, the students will find to their satisfaction that they can understand the text immediately and will feel no need to translate.

Pronunciation will be taught by encouraging the students to imitate their teacher, who must therefore take great pains to pronounce as correctly and distinctly as possible.

When listening to and repeating the sentences, the students should normally have their books open before them, or have the pages shown on transparencies, so that they can see the written word at the same time.

It is important for the teacher, when first presenting the text, to know exactly what words and what grammatical forms and structures are new to the students. The *self-explanatory* text assures that the meaning of every new word and the function of every new grammatical form can be understood from the context, but a lively presentation, with suggestive intonation and gesturing and with frequent reference to visual aids, will always be a great help to the students. Their spontaneous response will generally be sufficient to show that they have grasped everything, while on the other hand an occasional puzzled look or failure to respond will reveal difficulties. In such cases, and whenever you want to be on the safe side, you can make the meaning clear by repeating one or two sentences with special stress on the word or form in question, or by illustrating the point with further examples or drawings. The same procedure can be used to call students' attention to new grammatical features.

After a passage has been presented in this way, individual students may be asked to take turns to read parts of the passage aloud in a manner that shows understanding through correct phrasing and accentuation. If the passage contains dialogue, parts can be assigned to different students (the teacher or a student can act as narrator). This is one way of checking the students' comprehension of the text. But to make quite sure that the passage has been precisely understood and assimilated, various other procedures must be used.

First of all you can ask simple questions in Latin concerning the content of the passage just studied (detailed questions on each lesson can be found in the volume EXERCITIA LATINA). Some of the questions may be accompanied by the showing of pictures. When answering the questions the students should normally be allowed to keep their books open, so that if necessary they can find the answer in the book (the very fact that they can spot the right answer shows that they understand the meaning of both question and answer).

In the last resort, if you are still in doubt whether a new word or a new grammatical form has been correctly understood by everybody, you may ask one of the students to give an English equivalent. However, if the text is carefully presented with proper emphasis on new features, translation, whether of single words or whole sentences, will generally be felt to be superfluous. Of

course the English translations of Latin words and phrases will often be present in the students' minds, but when reading the text they should be encouraged to concentrate on understanding the Latin directly as it stands instead of searching for English equivalents. The very fact that they are not asked to translate will help them to such direct understanding, which is a prerequisite for obtaining proficiency in reading and insight into the mechanism of the language and its means of expression. (The general comprehension of the text may be checked by asking a student to give an English paraphrase).

Most teachers will find it necessary to explain and discuss points of grammar in English on the lines of the *instructions* given in the Students' Manual LATINE DISCO. When this is practiced, the formulation of rules should preferably be left to the students themselves after they have seen several examples of the grammatical forms functioning in context.

As a further help to observe and learn the grammatical system, each chapter is followed by a grammar section, GRAMMATICA LATINA, which contains systematically arranged examples of the new points of grammar with the relevant Latin grammatical terms. Since the teacher will probably already have called attention to most of these points, the study of this section need not take up much time.

The chapters of LINGVA LATINA are so long that they will have to be divided into several lessons. The division into lessons (*lēctiōnēs*) shown in the margin by roman numerals (*I, II, III*), and followed in EXERCITIA LATINA, is intended as a guide for the teacher, but more than one period will be needed for some of the lessons. However, in the interest of promoting the reading skill the teacher should not make the readings too short.

The three PENSA at the end of each chapter constitute the final test of the students' comprehension of the material taught in the chapter. After studying both the main text and the GRAMMATICA LATINA section, the students are required to copy the PENSA (as homework or in class), filling in grammatical endings in PENSVM A, and new words in PENSVM B (special PENSA forms with blanks to be filled in are provided). The questions in PENSVM C should be answered with complete sentences, but if this has already been done orally in class, written answers need not be given. If these exercises are done satisfactorily (with at least some 80 per cent of the answers correct), this is the best guarantee that the whole chapter, with its new grammar and vocabulary, has been understood and assimilated by the students. Whenever reinforcement of certain points is needed, the more detailed exercises in EXERCITIA LATINA can be used. (Keys to the PENSA and EXERCITIA are available for teachers who want them.)

In spite of careful reviewing students will, as they progress in their reading, come across some words whose meaning they have forgotten. In most cases the teacher can help a student out by giving an example of the word used in an easy context which clarifies the meaning; but the students can also find out the meaning for themselves by consulting the INDEX VOCABVLORVM at the end of the volume. The teacher should show the students, when they have read one or two chapters, how they can use the reference to chapter and line to find the passage where the word occurs for the first time in a context which will generally be sufficient to make the meaning clear. (This effort is more rewarding than looking up the word in the *Latin-English Vocabulary*). In a similar way the treatment of grammatical points can be retraced by means of the INDEX GRAMMATICVS (pp. 326-327).

Hans H. Orberg

Nōmen:..

LINGVA LATINA PER SE ILLVSTRATA
PARS I: FAMILIA ROMANA

CAPITVLVM I

PENSVM A

Nīlus fluvi_____ est. Nīlus et Rhēnus fluvi___ ______. Crēta īnsul___ ______. Crēta et Rhodus īnsul__ sunt. Brundisium oppid__ est. Brundisium et Tūsculum oppid___ _____.

Rhēnus fluvi___ magn___ est. Tiberis est fluvi___ parv___. Rhēnus et Dānuvius nōn fluvi___ parv___, sed fluvi___ magn___ sunt. Sardinia īnsul___ magn___ est. Melita īnsul___ parv___ est. Sardinia et Sicilia nōn īnsul___ parv___, sed īnsul___ magn___ sunt. Brundisium nōn oppid___ parv___, sed oppid___ magn___ est. Tūsculum et Delphī nōn oppid___ magn___, sed oppid___ parv___ sunt.

Crēta īnsul__ Graec___ est. Lesbos et Chios et Naxus sunt īnsul___ Graec___. In Graeciā mult __ īnsul___ sunt. In Galliā sunt mult___ fluvi___. In Italiā mult___ oppid___ sunt. In Arabiā sunt pauc___ fluvi___ et pauc___ oppid___.

A et B litter____ Latīn____ sunt. C quoque litter___ Latīn__ est. *Multī* et *paucī* vocābul ___ Latīn___ sunt. *Ubi* quoque vocābul___ Latīn___ est. I et II number___ Rōmān___ sunt. III quoque numer___ Rōmān___ est.

PENSVM B

Sicilia ______ est. Italia īnsula ______ est. Rhēnus ______ est. Brundisium ______ est. Sicilia et Sardinia ______ magnae sunt. Melita īnsula _____ est. Britannia nōn _____ parva, sed _____ est. Brundisium nōn _____ ______, sed _____ magnum est. Est__ Brundisium in Graeciā? Brundisium ___ est in Graeciā, ___ in Italiā. ___ est Sparta? Sparta est in Graeciā. Sparta oppidum _____ est. Delphī _______ oppidum Graecum est. Euboea, Naxus, Lesbos, Chios _______ Graecae sunt. In Graeciā sunt _____ īnsulae.

Quid est III? III ______ est. ______ est A? A littera est. A, B, C ______ Latīnae sunt. ______ x littera Latīna est? x _____ littera _____, sed littera _____ est. *Īnsula* _____ Latīnum est.

PENSVM C

1. Ubi est Rōma?
2. Estne Sparta in Italiā?
3. Ubi est Italia?
4. Ubi sunt Syria et Arabia?
5. Estne Aegyptus in Asiā?
6. Ubi sunt Sparta et Delphī?
7. Ubi est Brundisium?
8. Quid est Brundisium?
9. Num Crēta oppidum est?

10. Estne Britannia īnsula parva?
11. Quid est Tiberis?
12. Quid est D?
13. Num x littera Latīna est?
14. Estne II magnus numerus?

Nōmen:..

CAPITVLVM II

PENSVM A

Mārcus fili___ Iūliī est. Iūlia fili___ Iūliī est. Iūlius est vir Rōmān___. Aemilia fēmin___ Rōmān ___ est. Iūlius domin____, Aemilia domin____ est. Mēdus serv____ Graec___ est, Dēlia est ancill ___ Graec___. Sparta oppid___ Graec___ est.

Iūlius pater Mārc___ est. Mārcus est fīlius Iūli__ et Aemili____. Mēdus servus Iūli___ est: Iūlius est dominus serv___. Iūlius dominus Mēd___ et Dāv___ est: Iūlius dominus serv____ est. Numerus serv____ magnus est. Dēlia est ancilla Aemili___: Aemilia domina ancill___ est. Aemilia domina Dēli____ et Syr____ est: Aemilia domina ancill____ est. In familiā Iūli___ est magnus numerus serv____ et ancill____. Aemilia māter Mārc____ et Quīnt___ et Iūli___ est. Mārcus, Quīntus Iūliaque sunt līberī Iūli___ et Aemili___. Numerus līber______ est trēs. Numerus serv ______ est centum.

In pāginā prīmā capitul___ secund___ multa vocābula nova sunt. Numerus capitul_____ nōn parvus est.

PENSVM B

Mārcus ______ Rōmānus est. Iūlius ______ Rōmānus est. Aemilia est ______ Rōmāna. Iūlius est _____ Mārcī et Quīntī et Iūliae. In _____ Iūliī sunt trēs _____: duo _____ et ūna _____. _____ līberōrum est Aemilia.

_____ est Dāvus? Dāvus est _____ Iūliī. Iūlius _____ Dāvī est. _____ est Syra? Syra _____ Aemiliae est. Aemilia est ________ Syrae.

Cornēlius: " _____ servī sunt in familiā tuā?" Iūlius: "In familiā _____ sunt _____ [C] servī." Cornēlius: "Familia _____ magna est!"

'LINGVA LATINA' est titulus _____ tuī Latīnī.

PENSVM C

1. Quis est Quīntus?
2. Quī sunt Mēdus et Dāvus?
3. Mārcusne quoque servus Iūliī est?
4. Cuius fīlia est Iūlia?
5. Quot līberī sunt in familiā Iūliī?
6. Quot servī in familiā sunt?
7. Num Syra domina est?
8. Quae est domina ancillārum?
9. Estne Cornēlius vir Graecus?
10. Num *puella* vocābulum masculīnum est?

Nōmen:..

CAPITVLVM III

PENSVM A

Cūr Mārc ____ Iūliam pulsat? Mārcus Iūli____ pulsat, quia Iūli___ cantat. Iūli___ plōr___, quia Mārcus e___ pulsat. Iūlia: "Mamma! Mārcus____ pulsat." Aemilia puell___ aud___ et ven___. Māter Quīnt___ videt et e___ interrog____: "Quis mē voc___?" Quīnt___ respond____: "Iūlia ___ vocat."

Iūlius dorm_____. Quīntus Iūli_____ voc_____: "Pater!" Mārcus rīd____, quia Iūli _____ nōn venit. Aemilia Mārc______ verber______. Iūlius ven_____, quia Mārc_____ plōrat. Iūlius Aemili_____ et Mārc_____ et Quīnt_____ et Iūli_____ videt. Iūlius: "Puer quī parv_____ puell _____ pulsat improbus ets." Iūlius puer_____ improb_____ verberat. Quem Iūli_____ verberat? Puer qu____ Iūlius verberat est Mārcus. Mārcus plōr_____. Puer qu____ plōrat laet____ nōn est. Puella qu____ cantat laet____ est.

PENSVM B

Puella ______: "Lalla." Puella ______ cantat est Iūlia. Iūlia ______ est. Puer improbus puellam _____. Puella ______: "Uhuhū! Puer ______: "Hahahae!" Puer ______ rīdet est Mārcus. Iūlia Aemiliam ______: "Mamma!" Aemilia ______, et Quīntum ______: "Cūr Iūlia plōrat?" Quīntus _________: "Iūlia plōrat, _____ Mārcus eam pulsat." Aemilia: "Mārcus puer _____ nōn est, puer ______ est! Ubi est pater?" Aemilia Iūlium nōn ______. Quīntus: "Pater nōn ______ est." Quīntus Iūlium ______: "Pater!" Iūlius Quīntum nōn ______. ______ Iūlius Quīntum nōn audit? Iūlius eum nōn audit, quia ______. Mārcus plōrat, ______ Aemilia eum verberat. Iūlius Mārcum audit; _____ Iūlius nōn dormit. _______ Aemilia verberat? Aemilia Mārcum ________. Puer ______ Aemilia verberat improbus est. Iūlia laeta nōn est _____ rīdet.

PENSVM C

1. Quis Iūliam pulsat?
2. Cūr Iūlia plōrat?
3. Quīntusne quoque Iūliam pulsat?
4. Quem Quīntus pulsat?
5. Cūr Aemilia venit?
6. Quis Iūlium vocat?
7. Cūr Iūlius Quīntum nōn audit?
8. Quem audit Iūlius?
9. Cūr Mārcus plōrat?
10. Rīdetne Iūlia?
11. Num *Mārcus* accūsātīvus est?
12. Num *Iūliam* nōminātīvus est?
13. Quid est *dormit?*

Nōmen:...

CAPITVLVM IV

PENSVM A

Mēdus ad____. Dāvus ab____. Iūlius imper____: "Voc___ Dāvum, Mēd___!" Mēdus Dāvum voc ___: "Dāv__! Ven___!" Dāvus ven___ neque Iūlium vid___. Mēdus: "Salūt___ dominum!" Dāvus dominum salūt___: "Salvē, domin___! Quid est?" Dominus: "Tac___, serv___! Nummī meī ubi sunt?" Servus tac___ neque respond___. Iūlius: "Respond__!" Dāvus: "Interrog___ Mēdum!" Iūlius Mēdum interrog____: "Ubi est pecūnia mea, Mēd___?" Mēdus: "Dāvus pecūniam tuam hab___." Iūlius: "Pōn___ sacculum tuum in mēnsā, Dāv___!" Dāvus pār___: sacculum suum in mēnsā pōn ___. Dāvus: "Vid___, domin___: sacculus meus vacuus est." Iūlius: "Sūm___ sacculum tuum et discēd___, bon___ serv___!" Dāvus sacculum suum sūm___ et discēd___.

PENSVM B

In sacculō Iūliī _______ est. Iūlius pecūniam suam _______: "Ūnus, duo, trēs, _____, _____, sex, _____, _____, _____, _____." In _____ nōn centum, sed ______ decem nummī sunt.

Dāvus dominum ______: "Salvē, domine!" Iūlius ______: "Pōne sacculum tuum in ______!" Dāvus sacculum ______ in mēnsā ______. Sacculus Dāvī ______ est, in sacculō ______ [: Dāvī] _____ pecūnia est. Dāvus sacculum suum _____ et discēdit.

Iūlius: "Mēde! Venī!" Mēdus nōn venit, quia ____ [: Mēdus] pecūniam Iūliī _______. Iūlius baculum, _____ in mēnsā est, sūmit et _______.

Dominus imperat, bonus servus _____.

PENSVM C

1. Quot nummī sunt in sacculō Iūliī?
2. Adestne Dāvus in scaenā prīmā?
3. Quis Dāvum vocat?
4. Suntne nummī Iūliī in sacculō Dāvī?
5. Quid Iūlius pōnit in sacculō Dāvī?
6. Quot nummī iam in sacculō Iūliī sunt?
7. Estne vacuus sacculus Mēdī?
8. Cūr Mēdus discēdit?
9. Quem Iūlius vocat?
10. Cūr Mēdus Iūlium nōn audit?

Nōmen:...

CAPITVLVM V

PENSVM A

Iūlius et Aemilia in vīll___ habit_____ cum līber___ et serv___. Dominus mult___ serv____ et mult___ ancill___ habet.

Aemilia in peristȳl__ est cum Mārc__ et Quīnt__ et Iūli__. Iūlia mult__ ros__ in hort__ vid __ et ab Aemili__ discēd__. Iam Aemilia puell___ nōn vid__, neque puerī eam vid___. Aemilia: "Mārce et Quīnte! Voc___ Iūliam!" Puerī Iūli___ voc___: "Iūlia! Ven__!" et Iūlia puer____ voc __: "Mārce et Quīnte! Ven__!" Iūlia puerōs nōn aud___, sed puerī Iūli___ aud___. Iūlia: "Cūr puerī nōn ven___?" Iūlia ex hort___ venit cum V ros___ pulchr___. Iūlia: "Vid___ ros__ meās, māter! Vid___, puerī!" Mārcus: "Rosae pulchrae sunt, puella sine ros___ pulchra nōn est!" Iūlia cum ūn___ ros___ discēd___. Puerī rīd___. Aemilia: "Tac___, puerī! Sūm___ ros__ et discēd __!" Puerī ros___ sūm___ et discēd___; in ātri__ aqu___ sūm__ ex impluvi___ et ros___ in aqu ___ pōn___.

PENSVM B

Iūlius in magnā ___ _______. Aemilia cum ___ [: Iūliō] habitat. Iūlius Aemiliam ___, quia ___ [: Aemilia] bona et ________ fēmina est.

Aemilia in peristȳlō est _____ līberīs suīs, sed _____ virō suō. Iūlia ___ Aemiliā discēdit; iam puella in ______ est. Iūlia rosās _______ et ___ hortō venit cum V ______. Puella laeta est: rosae eam ______.

Ubi est impluvium? ____ [: impluvium] est in ______. In impluviō ______ est. In ātriō nūllae ________ sunt.

PENSVM C

1. Num Iūlius sōlus in vīllā habitat?
2. Quot fīliōs et quot fīliās habent Iūlius et Aemilia?
3. Ubi est impluvium?
4. Ubi dormiunt servī?
5. Adestne Iūlius in peristȳlō cum Aemiliā?
6. Ubi est Iūlius?
7. Estne Aemilia sōla in peristȳlō?
8. Quid agit Iūlia in hortō?
9. Cūr puerī Iūliam rīdent?

Nōmen:..

CAPITVLVM VI

PENSVM A

Iūlius ab oppid___ Tūsculō ad vīll___ su___ it. Vīlla eius prope Tūscul___ est. Iūlius in lectīcā est inter Urs____ et Dāv___. Dominus ā servīs port____. Ursus et Dāvus nōn saccōs port___, sacc__ ā Syrō et Lēandrō port___. Saccus quem Lēander port__ nōn tam parvus est quam saccus quī ā Syr___ port___.

Mēdus nōn est apud domin___, nam servus malus dominum tim___. Dominus ā serv__ mal__ tim___. Dominus serv___ mal__ voc__ neque ab eō aud__. Serv__ mal___ ā domin__ voc__ neque eum aud__.

Quō it Mēdus? Rōm____ it. Unde venit? Mēdus Tūscul___ venit. Ante Mēd____ est Rōma, Tūsculum post e__ est. Cornēlius nōn Tūsculō Rōmam, sed Rōm___ Tūscul___ it, nam is Tūscul ___ habitat. Cornēlius nōn ambulat, sed equ___ veh__.

Lȳdia, amīca Mēdī, Rōm___ habitat. Iam Mēdus Rōm____ apud Lȳdi____ est. Mēdus amīc ___ su__ salūt__ et ab amīc__ su__ salūt___, nam Lȳdia Mēd___ am___ et ab e__ am_____.

PENSVM B

Ōstia nōn ______ ā Rōmā, sed ______ Rōmam est. ______ venit Iūlius? Tūsculō venit et ______ vīllam it. Duo servī eum ______. Syrus et Lēander, quī ____ lectīcam ambulant, duōs ______ portant. Saccus Syrī nōn _____ magnus est _____ saccus quī ___ Lēandrō portātur, ______ Syrus nōn tam ______ est quam Lēander.

Mēdus ______ dominum nōn est, nam Mēdus dominum īrātum _____. Mēdus servus _______ [= improbus] est; _____ Mēdus et Iūlius nōn _____, sed inimīcī sunt. Via Latīna, quae est _____ Rōmam et Capuam, nōn tam _____ est quam ___ Appia. ___ ambulat Mēdus? Is Rōmam ambulat, _____ amīca eius Rōmae habitat. Cornēlius _____ [= sed C.] Rōmā Tūsculum ___. Tūsculum est ante eum, ____ eum est Rōma. Cornēlius equō ______, is nōn ______. Iūlius et Cornēlius ad vīllās suās _____.

PENSVM C

1. Ambulatne Iūlius?
2. Quī Iūlium portant?
3. Quid portant Syrus et Lēander?
4. Unde venit Iūlius et quō it?
5. Quō it Mēdus?
6. Etiamne Cornēlius Tūsculō Rōmam it?
7. Ubi habitat Cornēlius?
8. Cūr Mēdus laetus est?
9. Quae est Lȳdia?
10. Quid habet Mēdus in sacculō suō?
11. Suntne amīcī Iūlius et Mēdus?
12. Num *portat* verbum passīvum est?

Nōmen:..

CAPITVLVM VII

PENSVM A

Iūlius Mārc___, fīli___ su___, mālum dat. Iūlius Mārc__ et Quīnt___, fīli___ su___, māla dat. Iūlius etiam serv___ su___, Syr___ et Lēandr___, māla dat.

C____ Aemilia ōsculum dat? Aemilia vir___ su___ Iūli___ ōsculum dat. Iūlius Aemili______ ōsculum dat. Iūlius Iūli___, fīli___ su___, mālum dat, neque sōlum Iūliae, sed etiam Syr___ et Dēli ___, ancill___ su___. Iūlia māl___ su___ ōsculum dat!

PENSVM B

Iūlius ad vīllam _______. Ōstiārius ōstium _______ et post eum _______.

Saccī nōn vacuī, sed ______ sunt. Iūlius: "Vidēte, puerī: _____ saccus plēnus ________ est. Ecce mālum tuum, Mārce." Iūlius Mārcō mālum _____. Iūlius fīliīs nōn _______ māla, sed etiam pira dat. Iam puerī ___ māla ___ pira habent, sed servī _____ māla _____ pira habent. Dominus servōs ad ___ vocat et ___ quoque māla et _____ dat.

Aemilia ad Iūlium ______ et eī ______ dat. Iūlia abest. Puerī nōn ambulant, sed ______ in hortum. ______ [: in hortō] Iūlia nōn est, ea in cubiculō suō est. Iūlia nōn rīdet, sed ________: in _____ eius sunt _______. Dēlia: "In ātriō pater tuus tē _______, Iūlia." Iūlia ___ [= ex] cubiculō _____, ad Iūlium currit et ___ [: Iūliō] ōsculum dat. Iūlia rosam ante Iūlium _____. Iūlia: "Nōnne ____ rosa _______ [= pulchra] est?"

PENSVM C

1. Quem puerī exspectant?
2. Venitne Iūlius Rōmā?
3. Quis ōstium aperit et claudit?
4. Quid inest in saccīs?
5. Cui Iūlius mālum prīmum dat?
6. Cui Aemilia ōsculum dat?
7. Estne Iūlia in hortō?
8. Quō it Dēlia?
9. Estne Iūlia sōla in cubiculō suō?
10. Rīdetne Iūlia?
11. Quō Iūlia currit?
12. Quid Iūlius dat fīliae suae?

Nōmen:...

CAPITVLVM VIII

PENSVM A

Qu___ est Albīnus? Est tabernārius qu___ ōrnāmenta vēndit. Qu___ ōrnāmenta? Ōrnāmenta qu___ Albīnus vēndit sunt gemmae et margarītae. Qu___ emit Mēdus? Ōrnāmentum emit. Qu___ ōrnāmentum? Ōrnāmentum qu___ Mēdus emit est ānulus c___ pretium est HS C. Digitus in qu___ ānulus pōnitur est digitus quārtus.

H___ servus Mēdus, ill___ Dāvus est. Lȳdia h___ servum amat, nōn ill___. Lȳdia amīca h _____ servī est, nōn ill___. Lȳdia h___ servō ōsculum dat, nōn ill__. Lȳdia ab h__ servō amātur, nōn ab ill__.

H__ oppidum est Tūsculum, ill__ est Brundisium. Cornēlius in h___ oppidō habitat, nōn in ill __. Viae h_____ oppidī parvae sunt.

PENSVM B

Gemmae et margarītae ______ pulchra sunt. Aemilia multa ōrnāmenta ā Iūliō ______. Aemilia _____ in collō et ānulum in _______ habet. Multae fēminae ante tabernam Albīnī _______ et ōrnāmenta eius aspiciunt. Virī ōrnāmenta _______ et fēminīs dant. _______ gemmātus centum sēstertiīs _____. _____ ānulī est centum sēstertiī, sed Mēdus _____ [XC] tantum habet. Albīnus: "Nōnāgintā nōn _____ est!" Mēdus: "Accipe nōnāgintā sēstertiōs ___ nūllōs!" Ānulus ad digitum medium nōn _____: digitus medius ______ magnus est. Sed ānulus convenit ad digitum _____ [IV], quī nōn _____ est quantus digitus _____. Lȳdia laeta digitum suum _____ et cum Mēdō ā tabernā _____. Lȳdia Mēdō viam _______.

PENSVM C

1. Quid Albīnus vēndit?
2. Ā quō Aemilia ōrnāmenta accipit?
3. Ambulatne Mēdus cum dominō suō?
4. Ubi Mēdus et Lȳdia cōnsistunt?
5. Cūr Mēdus margarītās nōn emit?
6. Cūr Lȳdia nūllum ānulum habet?
7. Estne vacuus sacculus Mēdī?
8. Quot sēstertiīs cōnstat ānulus gemmātus?
9. Ad quem digitum ānulus convenit?

Nōmen:..

CAPITVLVM IX

PENSVM A

In Italiā sunt multī pāstōr___. Numerus pāstōr___ magnus est. Pāstor Iūliī ūnum can__ et multās ov__ habet. Pastor est dominus can__ et ov__. Can__ et ov__ pāstōr__ amant. Cibus ov___ est herba, cibus pāstōr__ est pān___. Pāstor pān___ ēst.

In coll___ ūna arbor est. Pāstor cum can__ et ov__ ad arbor__ it. Iam pāstor in umbrā arbor ___ iacet. Arbor pāstōr__ et can__ et ov__ umbram dat, sed ov__ nigra in sōl__ iacet. Nūllae nūb___ ante sōl__ sunt. In silvā multae arbor__ sunt, sub arbor___ umbra est. Ov___ nigra ā pāstōr__ cēterīsque ov_____ discēdit. Canis ov___ videt.

PENSVM B

Pāstor et centum ______ in ______ sunt. Pāstor ovibus aquam et ______ dat. Cibus ovium est _____, cibus pāstōris est ______. Pāstor pānem ______. Ovēs herbam _____ et aquam ______ ē ______.

Sōl ______, nūlla ______ in caelō ______ hunc campum vidētur. In colle ūna ______ est, in _____ multae arborēs sunt. ______ arboribus umbra est. Pāstor ovēs suās ad arborem ______. _____ pāstor in _____ arboris iacet, ovis nigra cēterās ovēs _____ et silvam _____. In terrā sunt _____ lupī; lupus ______ nōn procul abest. Lupus in silvā cibum ______, dum pāstor et _____ ovem quaerunt.

PENSVM C

1. Num pāstor sōlus in campō est?
2. Quot ovēs habet pāstor?
3. Ā quō canis cibum accipit?
4. Suntne montēs prope pāstōrem?
5. Ubi sunt vallēs?
6. Quid est collis?
7. Quō it pāstor?
8. Cūr pāstor umbram petit?
9. Quō it ovis nigra?
10. Quid ovis in terrā videt?
11. Cūr lupus ovem nigram nōn ēst?

Nōmen:...

CAPITVLVM X

PENSVM A

Av___ in āer___ volant. Pisc___ in aquā natant. Iūlia neque vol____ neque nat____ potest. Homō duōs ped___ habet, itaque homō ambul____ potest. Homō mortuus sē mov____ nōn potest. Spīr ____ necesse est hominī, nam sine animā nēmō vīv___ potest. Cum homō spīrat, anima in pulmōn ____ intrat et ex pulmōn____ exit. Homō quī spīrat mortuus es___ nōn potest. Homin___ deōs vid ___ nōn possunt. Deī ab homin____ vid___ nōn possunt. Nēmō piscēs numer____ potest. Piscēs numer____ nōn possunt. Sine pecūniā cibus em__ nōn potest.

Puerī Iūliam can___ audiunt. Mārcus Quīntum ad terram cad___ videt. Iūlius Mārcum clām ___ audit. Puerī saccum ā Iūliō in mēnsā pōn___ et aper___ vident.

PENSVM B

Leō et aquila ______ sunt. Virī et fēminae ______ sunt. Mercurius nōn homō, sed ______ est. In aquā sunt ______. In āere sunt ______. Quid agunt piscēs et avēs? Piscēs in aquā ______, avēs in āere ______. Avis duās ______ habet, itaque avis volāre ______. Avis quae volat ālās ______. Cum homō ambulat, ______ moventur. Cum homō ______, anima in ______ intrat. Homō quī spīrat ______ est, quī nōn spīrat _______ est. Nam sine animā _______ vīvere potest. Spīrāre hominī ______ est.

Iūlia ______ [= cantat]. Iūlia ______ pulchram habet. Puerī ______ quaerunt. Nīdī sunt inter ______ et folia arborum. In nīdīs avium sunt _______ aut pullī. Avēs nōn pullōs vīvōs, sed ōva ______. Quīntus in arborem ______ et IV ______ videt in nīdō. Rāmus quī nīdum _____ tenuis est. Rāmus tenuis puerum ______ sustinēre nōn potest: Quīntus ad terram ______. Mārcus eum cadere videt et __________ est.

PENSVM C

1. Num Neptūnus homō est?
2. Quis est Mercurius?
3. Quid agunt mercātōrēs?
4. Num necesse est margarītās habēre?
5. Quid est ōceanus Atlanticus?
6. Cūr aquila ā parvīs avibus timētur?
7. Ubi sunt nīdī avium?
8. Quid est in nīdīs?
9. Quae bēstiae ōva pariunt?
10. Quid agunt puerī in hortō?
11. Cūr rāmus Quīntum sustinēre nōn potest?

Nōmen:..

CAPITVLVM XI

PENSVM A

Membra corpor___ hūmānī sunt duo bracchia et duo crūr___. In corpor___ hūmānō ūn ____ caput est, nōn duo capit___. In capit___ sunt duae aur___ et ūn___ ōs. In ōr___ sunt dent___. In pector ___ ūn___ cor et duo pulmōn___ sunt.

Medicus Quīnt____ super lectum iac____ videt; medicus puer____ dorm____ videt. Medicus: "Quīnt___ dorm____." Medicus 'Quīnt____ dorm____' dīcit. Medicus puer____ linguam ostend ____ iubet, et 'lingu____ eius rubr____ es____' dīcit. Puer dīcit 'ped____ et caput dol_____.' Medicus Aemili____ pōculum ten____ iubet. Syra Quīnt____ spīr___ nōn aud____, itaque Syra e___ mortu____ es____ putat. Sed Quīnt____ vīv____. Māter fīli___ vīv____ gaudet. Necesse est puer____ aegr____ dorm____.

PENSVM B

_____ humānum habet quattuor _____: duo _____ et duo _____. In bracchiīs duae _____ sunt, in crūribus duo _____. Super collum est _____. In capite sunt duo oculī, duae _____, ūnus nāsus, ūnum ______. In ōre sunt dentēs et ______. Sub collō est ______. In pectore sunt pulmōnēs et _____. In corde et in vēnīs _____ est. Sanguis per _____ ad cor _____.

Aemilia apud lectum Quīntī _____, Syra apud lectum _____. Quīntus nōn _____, sed aeger est. Syrus medicum ex oppidō ______. Medicus digitum ad pedem puerī ______: medicus pedem eius ______. Quīntus, quī digitum medicī in pede _______: "Ei! Pēs _______!"

PENSVM C

1. Quae sunt membra corporis hūmānī?
2. Ubi est cerebrum?
3. Quid est in pectore?
4. Ubi est venter?
5. Cūr Quīntus cibum sūmere nōn potest?
6. Estne Quīntus sōlus in cubiculō suō?
7. Unde medicus arcessitur?
8. Quid videt medicus in ōre Quīntī?
9. Quid Quīntus in bracchiō sentit?
10. Cūr Syra Quīntum mortuum esse putat?

Nōmen:..

CAPITVLVM XII

PENSVM A

Pīlum ē man___ iacitur, sagitta ex arc___. In exercit___ Rōmānīs multī Gallī mīlitant, quī arc ___ ferunt. Equitāt___ sine met___ impet___ in hostēs facit, neque hostēs impet___ equitāt ___ sustinēre possunt. Mīlle pass___ sunt quīnque mīlia pedum. Via Latīna CL [150: centum quīnquāgintā] mīlia pass_____ long___ est.

Rāmus tenu___ puerum crass___ sustinēre nōn potest, nam puer crass___ grav___ est. Ūnum mālum grav___ nōn est, nec duo māla grav___ sunt, sed saccus plēn___ mālōrum grav___ est. Lēander saccum magn_____ et grav_____ portat. In saccō grav____ sunt māla. Servī saccōs grav ___ portant. In saccīs grav____ sunt māla et pira.

Saccus Lēandrī grav_____ est quam Syrī, nam māla grav_____ sunt quam pira. Via Appia long ____ est quam via Latīna. Via Appia et via Aurēlia long____ sunt quam via Latīna. Quīntus crass ____ est quam Mārcus. Lēander saccum grav______ quam Syrus portat; in saccō grav_____ māla sunt.

Hoc pīlum long_____ et grav_____ est quam illud. Haec pīla long_____ et grav_____ sunt quam illa.

PENSVM B

Mārcus ______ Quīntī est. Quīntus ūnum frātrem et ūnam ______ habet. 'Iūlia' ______ sorōris est. Frāter Aemiliae est _______ līberōrum. Quīntus: "Ubi est avunculus noster?" Iūlius: "Avunculus _______ est in Germāniā."

Prōvincia est ______ imperiī Rōmānī. Rhēnus Germāniam ab imperiō Rōmānō ______; Rhēnus ______ imperiī est. In Germāniā multī ______ Rōmānī sunt, quī contrā Germānōs _______; Germānī enim ______ Rōmānōrum sunt. Mīlitēs Rōmānī scūta et ______ et pīla ______. Mīlitēs in ______ habitant. Circum castra est ______ et ______, quod x pedēs ______ est. Mīlitēs patriam ab hostibus ___________.

PENSVM C

1. Num *Mārcus* cognōmen est?
2. Quot frātrēs habet Aemilia?
3. Quid agit Aemilius in Germāniā?
4. Quae arma pedes Rōmānus fert?
5. Quam longum est pīlum Aemiliī?
6. Ubi habitant mīlitēs Rōmānī?
7. Quī sunt Germānī et Gallī?
8. Estne Germānia prōvincia Rōmāna?
9. Quod flūmen Germāniam ā Galliā dīvidit?
10. Cūr hostēs castra expugnāre nōn possunt?
11. Num mīles fortis ab hoste fugit?
12. Cūr hasta procul iacī nōn potest?

Nōmen:..

CAPITVLVM XIII

PENSVM A

Hōrae di___ sunt XII. Hōra sexta di___ dīvidit in duās partēs: ante merīdi____ et post merīdi___. Sex hōrae sunt dīmidia pars di____. Mēnsis Iūnius XXX di____ habet: numerus di___ est XXX. Novus annus incipit ab eō di___ quī dīcitur kalendae Iānuāriae.

Iūlius mēnsis annī calid______ est; Iānuārius est mēnsis annī frīgid______. Mēnsis annī brev ______ est Februārius. Padus est flūmen Italiae long_____ et lāt______. Sōl stēlla clār _____ est.

PENSVM B

Iānuārius ______ prīmus est. December est mēnsis _____ ac _____. Tempore antīquō September mēnsis septimus _____, nam _____ [= illō tempore] mēnsis prīmus erat Mārtius. Nunc September mēnsis _____ est. Diēs est tempus ā _____ ad _____. Māne est _____ diēī, vesper _____ diēī est et initium _____. Diēs in XII _____ dīviditur. Nocte _____ et _____ lūcent, neque eae tam _____ sunt quam sōl. Sōl lūnam _____ suā _____. Ea lūnae pars quae sōle nōn illūstrātur ________ est.

Vēr et ______, aestās et _____ sunt quattuor _____ annī. _____ ā mēnse Iūniō _____. Hieme nōn sōlum _____, sed etiam _____ dē nūbibus cadit: montēs et campī nive ________. Aqua nōn tam ________ est quam nix.

PENSVM C

1. Quot sunt mēnsēs annī?
2. Ā quō Iānuārius nōmen habet?
3. Quam longus est mēnsis Aprīlis?
4. Ā quō mēnsis Iūlius nōmen habet?
5. Cūr mēnsis decimus Octōber nōminātur?
6. Cūr lūna nōn tam clāra est quam sōl?
7. Quī diēs annī brevissimus est?
8. Quī diēs aequinoctia dīcuntur?
9. Quod tempus annī calidissimum est?
10. Quandō nix dē nūbibus cadit?
11. Quid est imber?
12. Ā quō diē incipit novus annus?

Nōmen:...

CAPITVLVM XIV

PENSVM A

Puer dorm______ nihil audit. Dāvus puerum dorm______ excitat: in aurem puerī dorm_______ clāmat: "Mārce!" Mārcus oculōs aper_____ servum apud lectum st_____ videt. Servus puerō frīg_____ vestīmenta dat. Parentēs fīlium intr______ salūtant et ā fīliō intr_____ salūtantur. Fīlius discēd____ "Valē!" inquit.

Corpus val____ nōn dolet. Medicus caput dol____ sānāre nōn potest. Piscēs sunt animālia nat_______.

PENSVM B

Puerī in lectīs ______ [= iacent]. ______ puer dormit, alter _______; alter _____, alter aegrōtat. _______ puer aegrōtat, Mārcusne ____ Quīntus? Quīntus aegrōtat.

Servus puerum dormientem ______ et eī aquam ______. Mārcus ē lectō ______ et prīmum manūs ______, ______ faciem. Puer vestīmenta ā servō _____, et prīmum tunicam _____, deinde _____. Iam puer ______ nōn est. Virō ______ [= togam gerentī] bracchium _______ nūdum est. Dāvus Mārcum sēcum venīre iubet: "Venī ___________!"

Mārcus Mēdum, quī cum eō īre _______, nōn videt. Mēdus librōs et cēterās _______ Mārcī portāre solet, Mārcus ipse ______ portāre solet ______ mālum. "Hodiē" ______ Iūlius "Mēdus ________ īre nōn potest." Mārcus sōlus abit librum et _______ et stilum _______ ferēns.

PENSVM C

1. Quīntusne bene dormit?
2. Uter puer aegrōtat?
3. Estne clausa fenestra Mārcī?
4. Uter ē duōbus puerīs gallum canentem audit?
5. Quōmodo servus Mārcum excitat?
6. Tōtumne corpus lavat Mārcus?
7. Cūr Mārcus frīget?
8. Quid Mārcus ā servō poscit?
9. Utrum bracchium togā operītur?
10. Utrā manū mīles scūtum gerit?
11. Quās rēs Mārcus sēcum fert?

Nōmen:...

CAPITVLVM XV

PENSVM A

Mārcus ad lūdum ven____ nec iānuam puls____. Magister: "Cūr tū iānuam nōn puls____, cum ad lūdum ven____?" Mārcus: "Ego iānuam nōn puls___, cum ad lūdum ven___, quod nec Sextus nec Titus id facit. Audīte, Sexte et Tite: vōs iānuam nōn puls____ cum ad lūdum ven____!" Sextus et Titus: "Nōs iānuam puls____, cum ad lūdum ven_____!" Magister: "Tacēte! Aperīte librōs!" Titus: "Ego librum nōn hab_____." Magister: "Cūr librum nōn hab___, Tite?" Titus: "Librum nōn hab ____, quod Mārcus meum librum hab___!" Mārcus: "Sed vōs meās rēs hab____!" Titus et Sextus: "Nōs rēs tuās nōn hab________!"

Magister discipulōs dormīre vidēns exclāmat: "Ō puerī! Dorm____! Ego recit___, vōs nōn aud ____!" Mārcus: "Ego tē recitāre aud___. Nōn dorm___." Titus et Sextus: "Nec nōs dorm______. Tē recitāre aud_______. Bene recit___, magister." Magister: "Ego bene recit___, at vōs male recit _____! Malī discipulī es____!" Discipulī: "Vērum nōn dīc___, magister. Bonī discipulī s______: in lūdō nec clām______ nec rīd______, et tē aud______!"

PENSVM B

Māne puerī in ______ eunt. Puerī quī in lūdum eunt _______ sunt. Quī lūdum habet ________ est. Mārcus magistrum metuit, nam Diodōrus magister _____ est quī puerōs improbōs _____ verberat.

Intrat magister. Sextus dē _____ surgit. Cēterī discipulī ______ adsunt. Magister ______: "Ō, discipulōs improbōs!" Sextus: "Num ego improbus _____?" Magister: "____ discipulus improbus nōn es, ___ [= sed] cēterī discipulī improbī sunt!"

Post Sextum venit Titus, _______ [= deinde] Mārcus. Mārcus _______ [= ōstium] nōn pulsat, _______ lūdum intrat, nec magistrum salūtat. Magister: "Discipulus improbus __, Mārce! ______ ad mē venī!" Magister ________ Mārcī verberat. Tergum est ________ pars corporis. Magister puerum verberāre ______. Mārcus ad sellam suam _____ neque _____. Magister: " _____ [= cūr] nōn cōnsīdis?" Mārcus: "Sedēre nōn _____, quod pars tergī ________ mihi dolet!"

PENSVM C

1. Quō puerī māne eunt?
2. Quis est Diodōrus?
3. Cūr puerī magistrum metuunt?
4. Quis discipulus prīmus ad lūdum advenit?
5. Quid facit Titus antequam lūdum intrat?
6. Cūr Titus librum suum nōn habet?
7. Quis est discipulus improbissimus?
8. Cūr Quīntus in lūdum īre nōn potest?
9. Cūr magister recitāre dēsinit?
10. Tūne magister/magistra an discipulus/discipula es?
11. Num tū iānuam pulsās antequam cubiculum tuum intrās?

Nōmen:..

CAPITVLVM XVI

PENSVM A

Nautae, quī Neptūnum ver_____, tempestātem opper______. Mēdus et Lӯdia ex Italiā proficīsc _____. Lӯdia Mēdum in puppim ascendentem sequ____. Dum nauta loqu____, Mēdus occidentem intu____, unde nūbēs ātrae ori_____. Simul tempestās or____. Mercātor trīstis mercēs suās in mare lāb__ videt; nēmō eum cōnsōl___ potest.

Quī ab amīcīs proficīsc_____ laet____ nōn potest.

PENSVM B

Brundisium est oppidum ____________ (in ___ maritimā situm) quod magnum _______ habet. Portus est _______ quō ______ ad terram adīre possunt.

Cum nūllus _____ flat, mare ________ est. ______ est magnus ventus quī mare ______ et altōs _____ facit. Gubernātor est _____ quī in _____ nāvis sedēns nāvem _______. Partēs caelī sunt ______ et ______, ____________ et merīdiēs. Oriēns est ea caelī pars unde sōl _______, occidēns est ea pars quō sōl __________.

Mēdus et Lӯdia nāvem ________ atque ex Italiā ________. Ventus ______ est, nāvis plēnīs _____ ex portū ________ [= exit]; sed in altō marī tempestās ______: magnus ventus _______ incipit, tōtum mare turbidum _____. Nautae aquam ē nāve _______ et _______ in mare iaciunt. Mēdus Neptūnum ______: "Ō Neptūne! _____ mē!" Nāvis flūctibus ______ nec ______ [= sed nōn] mergitur.

PENSVM C

1. Quae nāvēs Rōmam adīre possunt?
2. Quid est 'ōstium' flūminis?
3. Num Tiberis in mare Superum īnfluit?
4. Quandō nāvēs ē portū ēgrediuntur?
5. Ubi sedet gubernātor et quid agit?
6. Quae sunt quattuor partēs caelī?
7. Quās rēs Mēdus et Lӯdia sēcum ferunt?
8. Quō Mēdus cum amīcā suā īre vult?
9. Cūr trīstis est Lӯdia?
10. Quem deum invocant nautae?
11. Cūr mercēs in mare iaciuntur?
12. Num nāvis eōrum mergitur?

Nōmen:...

CAPITVLVM XVII

PENSVM A

Mārcus ā magistrō nōn laud______, sed reprehend______. Mārcus: "Cūr ego semper reprehend ____, numquam laud____? Titus et Sextus semper laud______, numquam reprehend_______." Magister: "Tū nōn laud______, sed reprehend_____, quia prāvē respondēs." Mārcus: "Sed ego semper interrog___!" Sextus: "Tū nōn semper interrog_____; nōs saepe interrog_____ nec prāvē respondēmus: itaque ā magistrō laud_____, nōn reprehend_____." Mārcus: "At facile est id quod vōs interrog_______: itaque rēctē respondētis ac laud________!" Titus: "Nōs magistrum ver _____. Nōnne tū eum ver______?" Mārcus: "Ego magistrum nōn ver_____. Cūr vōs eum ver _____?"

PENSVM B

Discipulus est puer quī _______. Vir quī puerōs _____ magister est. Magister est vir _______ quī multās rēs _______ quās puerī __________. Sextus nec stultus nec piger, sed ________ atque ________ est. Magister interrogat, discipulus quī respondēre potest manum ______. Nōn _______ respondēre antequam magister interrogat. Magister: "_____ numerōs ā decem _____ ad centum!" ________ puer manum tollit, primum Sextus, deinde Titus, ________ Mārcus. Sextus numerōs dīcit: "XI, XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXX, XL, L, LX, LXX, LXXX, XC, C." Sextus bonus discipulus est, quī semper _______ respondet; itaque magister eum _______. Mārcus, quī semper ______ respondet, ā magistrō __________: "___________ [x semper] rēctē respondēs, Mārce! Cūr nōn ________ antequam respondēs?" Mārcus: "Cūr Titum nōn interrogās? Is nōn tam _____ interrogātur quam ego." Magister: "Iam eum interrogō: quot sunt XXI et LXVIII?" Titus: "LXXXVII? an LXXXVIII?" Titus nōn _________, sed __________ est ac magistrō _________ incertum dat. Sextus vērō rēctē respondet, ______________ difficile est id quod interrogātur. Quod Mārcus interrogātur nōn difficile, sed ________ est.

Ūnus ________ est IV sēstertiī, ūnus sēstertius IV _______.

PENSVM C

1. Quid puerī discunt in lūdō?
2. Cūr Sextus ā magistrō laudātur?
3. Cūr Mārcus reprehenditur?
4. Estne facile id quod Titus interrogātur?
5. Cūr Titus nōn statim respondet?
6. Uter rēctē respondet, Titusne an Sextus?
7. Quot sunt ūndētrīgintā et novem?
8. Trēs sēstertiī quot sunt assēs?
9. Quot dēnāriī sunt octōgintā sēstertiī?
10. Num facilēs sunt numerī Rōmānī?
11. Tūne ā magistrō tuō laudāris?

Nōmen:...

CAPITVLVM XVIII

PENSVM A

Sextus rēct____ respondet, Mārcus prāv____ respondet et sevēr___ reprehenditur. Nēmō rēct _____ aut pulchr_____ scrībit quam Sextus; is rēctissim___ et pulcherrim___ scrībit. Lūna plēna clār___ lūcet, sed sōl clār___ lūcet quam lūna et cēterae stēllae; sōl clārissim___ lūcet.

Hostēs nōn tam fort____ pugnant quam Rōmānī. Mīlitēs nostrī fort____ pugnant quam hostēs. Nostrī fortissim___ pugnant. Mārcus nimis lev__ scrībit. Magister brev______ scrībit 'Mārcum improbum esse'.

PENSVM B

Ex XXIII litterīs Latīnīs VI ______ sunt: A E I O V Y; cēterae sunt _________. Cōnsonāns semper cum vōcālī _______. K, Y, Z litterae _____ sunt in _______ Latīnā, in linguā Graecā ________. Vocābula *ōstium* et *iānua* _______ rem significant; *lingua* duās rēs ______ significat. Magister librōs Latīnōs et Graecōs _______ potest.

Discipulī hanc _____________ in tabulīs suīs _________: *Homō oculōs et nāsum habet.* Magister tabulam _________ puerī aspicit, et Sextī et Titī et Mārcī. In tabulā Mārcī IV litterae _______. Magister litterās quae dēsunt ________; ______ [= eō modō] magister menda Mārcī _______. Tum Mārcus scrībit _____ [= hōc modō]: *HOMO HOCVLOS...* Magister: "Ō Mārce! Hīc nōn ______, immō _______ littera H!" Mārcus stilum vertēns H litteram ______. Tum magister calamum et _________ sūmit et _________ ad patrem Mārcī scrībit.

Cēra est ________ mollis. Ferrum est māteria ______.

PENSVM C

1. Quot sunt litterae Latīnae?
2. Estne D vōcālis an cōnsonāns?
3. Quot syllabās habet vocābulum *apis*?
4. Quōmodo parvus discipulus legit?
5. Quis discipulus rēctissimē scrībit?
6. Quālēs sunt litterae quās Titus scrībit?
7. Quālis discipulus est Mārcus?
8. Cūr Mārcus nōn *HOMO*, sed *OMO* scrībit?
9. Quotiēs Mārcus litteram H scrībit?
10. Stilōne in tabulā scrībit magister?
11. Quid magister scrībit?
12. Estne facilis grammatica Latīna?
13. Tūne rēctius scrībis quam Mārcus?

Nōmen:..

CAPITVLVM XIX

PENSVM A

Ante X annōs Iūlius apud parentēs suōs habit____ nec uxōrem hab____. Iūlius et Aemilia Rōmae habit_______. Iūlius Aemiliam am_____ nec ab eā am________. Ea numquam Iūlium salūt_____ cum eum vid______, quamquam ipse ab eō salūt_______. Aemilia epistulās Iūliī nōn leg_____ nec dōna eius accipi_____, sed omnia remitt_____.

Iūlius: "Tunc ego tē am______ nec ā tē am_____, nam tū alium virum am_____ nec ab eō am______. Ego miser er______ et tū misera er____. Tunc apud parentēs nostrōs habit________. Tū et parentēs tuī in parvā domō habit_______. Vōs ā mē salūt________, quamquam pauperēs er______."

PENSVM B

Iūlius, quī _______ Aemiliae est, ________ suam nec ________ aliam fēminam amat. Quīntus ______ quam Mārcus et _______ quam Iūlia est.

________ peristȳlī XVI altīs __________ sustinētur. Inter columnās III ________ stant. Iūnō, __________ [= uxor] Iovis, _____ mātrōnārum est. Nēmō deōrum _____ marītus est quam Iuppiter. Inter omnēs deōs Iuppiter _______ marītus est.

Ante X annōs Aemilia nōn mātrōna, sed ______ erat. Tunc Iūlius ________ XXII annōrum erat. Pater Iūliī vir ______ [= pecūniōsus] erat. Quī nōn dīves, sed ______ est, in parvā ______ habitat. Rōmae multī hominēs habitant, ______ quam in ūllā aliā urbe. Rōma est urbs ________ imperiī Rōmānī.

PENSVM C

1. Quae est coniūnx Iovis?
2. Num Iuppiter bonus marītus est?
3. Cuius fīlius est Cupīdō?
4. Estne Quīntus māior quam Mārcus?
5. Ubi parentēs Iūliī habitābant?
6. Cūr Iūlius tunc miser erat?
7. Cūr Aemilia Iūlium nōn amābat?
8. Num Iūlius Aemiliam propter pecūniam amābat?
9. Cūr Aemilia nunc beāta est?
10. Hodiēne Aemilia minus pulchra est quam tunc?

Nōmen:..

CAPITVLVM XX

PENSVM A

Mox novus īnfāns in cūnīs Aemiliae er___. Aemilia rūrsus īnfantem hab____. Tum quattuor līberī in familiā er______. Iūlius et Aemilia quattuor līberōs hab______. Aemilia īnfantem suum am _____. Iūlius et Aemilia īnfantem suum aequē am______. Annō post īnfāns prīma verba disc ____ et prīmōs gradūs faci____. Īnfāns ambulāns ā parentibus laud______.

Aemilia: "Ego īnfantem meum bene cūr_____: semper apud eum man____, numquam ab eō discēd_____." Iūlius: "Certē bona māter er____, Aemilia: īnfantem tuum ipsa cūr_____ nec eum apud nūtrīcem relinque_____." Aemilia: "Etiam nocte apud īnfantem er___, semper cum eō dorm _____. Nōs et īnfāns in eōdem cubiculō dorm________." Iūlius: "Nōn dormiēmus, sed vigil _______! Nam certē ab īnfante vāgiente excit_______!" Aemilia: "Ego excit_____, tū bene dorm ____ nec excit_____!"

PENSVM B

Parvulus puer quī in _____ iacet ______ appellātur. Īnfāns quī cibō _____ magnā vōce _____. Nōn pānis, sed ______ cibus īnfantium est. Nūtrīx est ______ [= fēmina] quae nōn suum, sed _______ īnfantem _____. Multae mātrēs īnfantēs suōs ipsae alere _______.

Marītus et uxor iam nōn dē tempore praeteritō _____________, sed dē tempore ________. Aemilia: "Cūr tū fīlium habēre _____, Iūlī? Ego alteram fīliam habēre _____, plūrēs quam duōs fīliōs ______ [= nōn volō]. Vōs virī fīliōs tantum ______! Fīliōs ______ dīligitis quam fīliās!" Iūlius ______ [= tacet]. Aemilia īrāta ______ adversus ōstium facit, sed Iūlius: "______ hīc apud mē!" inquit, " ______ discēdere!" Aemilia manet ac loquī _______: "Bona māter apud īnfantem suum manēre ______, hoc mātris _______ est. Nēmō enim īnfantem melius _______ potest quam māter ipsa."

PENSVM C

1. Ubi parvulus īnfāns cubat?
2. Quid facit īnfāns quī cibō caret?
3. Quid est cibus īnfantium parvulōrum?
4. Num omnēs īnfantēs ā mātribus suīs aluntur?
5. Quae sunt prīma verba īnfantis?
6. Quandō Aemilia novum īnfantem habēbit?
7. Cūr Aemilia ā marītō suō discēdere vult?
8. Cūr Iūlius in aliō cubiculō dormīre vult?
9. Quid Aemilia officium mātris esse dīcit?
10. Cūr Syra et Iūlia in hortō nōn manent?
11. Cūr Iūlia sorōrem habēre nōn vult?

Nōmen:..

CAPITVLVM XXI

PENSVM A

Mārcus ūmidus est, quod per imbrem ambul______, ac sordidus, quod humī iac_____. Discipulī ūmidī sunt, quod per imbrem ambul________, ac sordidī, quod humī iac________.

Mārcus: "Ā Sextō puls_____ sum." Iūlius: "Nōnne tū Sextum puls_____?" Mārcus: "Prīmum Sextus mē puls_____, tum ego illum puls_____. Ego et Titus Sextum puls______." Iūlius: "Quid? Vōs duo ūnum puls_________? Et cūr sordida est vestis tua? Humīne iac______?" Mārcus: "Humī iac_____: Sextus mē ten______."

Aemilia: "Quid magister vōs doc_____ hodiē?" Mārcus: "Magister aliquid recit_____, sed ego initium tantum aud_____." Aemilia: "Cūr nōn omnia aud______?" Iūlius: "Mārcus in lūdō dorm _____!" Aemilia: "Audīsne? Pater dīcit 'tē in lūdō dorm_______.' Tūne vērē dorm________?" Mārcus: "Certē dorm________, māter. Omnēs dorm_________! Sed paulō post magister laud _____ litterās meās." Mārcus mātrī litterās quās Sextus scrīps_____ ostendit. Aemilia: "Tūne ipse hoc scrīps____?" Mārcus: "Ipse scrīps___. Cēterī puerī prāvē scrīps______."

PENSVM B

Hodiē māne Mārcus ______ erat, vestīmenta eius tam ________ erant quam nix. Nunc nōn modo _______ [= vestīmenta] eius, sed etiam faciēs et manūs et ______ sordida sunt, atque ______ [= sanguis] eī dē nāsō fluit. Nam Sextus, quī tam _______ est quam bōs, Mārcum pulsāvit sine ______ (ut ait Marcus). Mārcus, quī ______ iacuit, tam sordidus est quam_______. Difficile est eum ________.

In cubiculō suō Mārcus lavātur et vestem ______. _________ [= dum haec aguntur] Aemilia ātrium intrat et vestīgia puerī ________. Aemilia: "Quid hoc est? ________ pedibus sordidīs in _____ mundō ambulāvit!" Mārcus, ___________ vestem mūtāvit, in ātrium redit. Puer mātrī ________ [= parvam tabulam] Sextī ostendit et 'sē ipsum eās litterās __________' dīcit. Id quod Mārcus dīcit nōn vērum, sed _________ est; Mārcus _________, sed Aemilia fīliō suō _______. Iūlius vērō dē verbīs eius ________; Mārcus patrem suum ________ nōn potest.

PENSVM C

1. Cūr Mārcus rediēns ūmidus et sordidus est?
2. Ā quō pulsātus est?
3. Cūr Mārcus sōlus Sextum vincere nōn potest?
4. Quōmodo Mārcus sē excūsāre cōnātur?
5. Quid agit Mārcus in cubiculō suō?
6. Quid Aemilia in solō cōnspicit?
7. Quid tum Iūlius dīcit uxōrī?
8. Quid Mārcus parentibus suīs ostendit?
9. Quis litterās quae in eā tabulā sunt scrīpsit?
10. Cūr Iūlius fīlium suum nōn laudat?

Nōmen:..

CAPITVLVM XXII

PENSVM A

Hōrā nōnā erus ambulā______ īre solet. Tabellāriī nōn mittuntur pecūniam postulā_____. Hostēs castra expugnā______ veniunt. Multī barbarī Rōmam veniunt habitā_______.

Syra: "Verba medicī difficilia sunt audī_____." Ea rēs est fac____ facilis. Nōmen barbarum difficile dic____ est.

Verba: terrēre, ______isse, ______um; claudere, ______isse, ______um; dīcere, ______isse, _____um; solvere, _____isse, ______um; emere, _____isse, ______um; rumpere, ______isse, _____um; aperīre, ______isse, ______um; vincīre, _____isse, ______um; pellere, ______isse, _____um; scindere, _____isse, _____um; venīre, _____isse; posse, _____isse.

PENSVM B

Iānua cōnstat ē duābus _______, quae in _________ vertuntur. Ōstiārius vel ________ dīcitur servus quī hominēs in vīllam _____. Canis eius prope tam _____ quam lupus est; itaque necesse est eum catēnā ______ [<ferrum] ______. Ānulus Lȳdiae nōn ex ferrō, sed ex ______ factus est. Servus quī epistulās fert ________ dīcitur, nam ______ epistulae in tabellīs scrībēbantur.

Tabellārius ______ iānuam stat. Iānitor, quī ______ iānuam sedet, tabellārium dē cane ferōcī ______: "Cavē! Canis tē ________!" In solō intrā ______ scrīptum est '______ canem' īnfrā _________ canis. "Nec haec ______ nec canis vērus mē _____" inquit tabellārius, ac propius ad canem _______. Canis catēnam ______ et vestem eius dentibus ________. Tabellārius neque _______ neque_______ audet. Iānitor: "_______ prōcēdis? Ego tē intrāre ______!" Sīc iānitor hominem territum___________. Ille alterum gradum facit, sed canis eum ex ōstiō ________. Tlēpolemus tōtō corpore _________ ex ōstiō _______. _________ [= postrēmō] iānitor canem vincit.

PENSVM C

1. Quid est iānitōris officium?
2. Cūr necesse est canem eius vincīre?
3. Ex quā māteriā cōnstat iānua?
4. Vulcānus quis est?
5. Quid in solō intrā līmen vidētur?
6. Quid tabellārius sēcum fert?
7. Unde venit Tlēpolemus et quem quaerit?
8. Quōmodo iānitor ē somnō excitātur?
9. Quid agit Iūlius post merīdiem?
10. Cūr canis saliēns catēnā nōn retinētur?
11. Quid facit iānitor antequam tabellārius intrat?

Nōmen:..

CAPITVLVM XXIII

PENSVM A

Mārcus: "Posthāc bonus puer fu_____ sum et vōbīs pāri_____ sum." Mārcus prōmittit 'sē bonum puerum fu______ esse et sē parentibus pāri______ esse.' Aemilia putat Mārcum ā Iūliō verberā______ īrī, sed Iūlius 'sē epistulam scrīp______ esse' dīcit.

Verba: dūcere, _____ isse, _____ um; legere, ______ isse, _____ um; mittere, ______ isse, _____ um; inclūdere, in______ isse, in_____ um; facere, _____isse, ______um; ferre, _____isse, ________um; afferre, at______isse, al______um; trādere, trā______isse, trā _____um; perdere, per_____isse; ostendere, _______isse; fugere, _____isse.

PENSVM B

Iānitor dominō epistulam ______ [= dat]. Iūlius ______ rumpit; iam signum ________ nōn est. Mārcus ________ et tremēns _________ patris legentis aspicit. Epistula magistrī omnem rem ________ facit. Iūlius: "Sextī est haec tabula; num hoc ________ audēs?" Puer nihil negat, sed omnia _______. Iūlius: "Indignum est ________ tuum. Nōnne tē ______ factī tuī?" Mārcus, quī paulō ante _____ timōrem pallēbat, iam ______ ob ________. Mārcus: "_______ semper bonus puer erō, hoc vōbīs ________!"

Hodiē Mēdus Mārcum ad lūdum ________ nōn potuit, nam _____ domō fūgit; itaque Mārcus sine ________ ambulāvit. Magister pecūniam quam Iūlius eī ______ postulat. Iūlius: "Magistrō pecūniam ________ nōlō, neque enim is mercēdem ______. Pecūniam meam _______ nōlō."

PENSVM C

1. Ā quō epistula missa est?
2. Quōmodo Iūlius epistulam aperit?
3. Quid magister scrīpsit dē Mārcō?
4. Cuius nōmen in tabulā īnscrīptum est?
5. Quam ob rem rubet Mārcus?
6. Negatne Mārcus sē malum discipulum fuisse?
7. Quid Mārcus parentibus prōmittit?
8. Quō Dāvus puerum dūcit?
9. Quārē Iūlius surgit?
10. Quid Iūlius magistrō respondēbit?
11. Cūr mercēdem solvere nōn vult?

Nōmen:..

CAPITVLVM XXIV

PENSVM A

Mārcus rediēns sordidus erat quod humī iac_____ et cruentus quod Sextus eum puls_____. Puerī in viā pugn______. Tergum Mārcō dolēbat quod magister eum verber______. Mārcus ā magistrō verber_____ _____ quod in lūdō dorm______ nec magistrum recitantem aud______. Mārcus: "Magister mē verberāvit quod in lūdō dorm________ nec eum recitantem aud_______, sed mē laudāvit quod bene comput______ et scrīps______."

Verba: lavāre, _____isse, _____um; vidēre, _____isse, _____um; mordēre, _______isse, _____um; mordēre, _________isse, _______um; dare, ______isse, _____um; reprehendere, re ________isse, re ________um; frangere, _____isse, ________um; cognōscere, ________isse, _____um; nōscere, _______isse; lūdere, _____isse; cadere, ________isse; īre, ____isse; cupere, _____isse; velle, _____isse; patī, ______um esse; loquī, _______um esse; fatērī, ______um esse.

PENSVM B

Puer _________ [= aeger] dormīre nōn potest sīve in ________ dextrō iacet sīve in ________ [= sinistrō]. Itaque surgere cōnātur, sed in lectō __________, nam pēs _______ [= rūrsus] dolēre incipit. Mārcus clāmat et forem valdē ___________ [= pulsat], ita puer inclūsus forem ________ cōnātur. Quīntus clāmōrem et _______ audit et Syram vocat; quae _______ accurrit. Puer dīcit 'pedem ______ dolēre': "Pēs mihi dolet, ob _________ dormīre nōn possum. Fortasse ____ crūris frāctum est." Syra: "Nōlī ______!" Quīntus: "Nōn fleō, _____ [= quamquam] dolōrem gravem ______."

PENSVM C

1. Cūr Quīntus mīrātur pedēs suōs aspiciēns?
2. Quam ob rem pēs eius aegrōtat?
3. Estne frāctum os crūris?
4. Quārē Mārcus forem frangere cōnātur?
5. Quid Syra Quīntō nārrat dē Mārcō?
6. Cūr Mārcus rediēns cruentus erat?
7. Quārē Mēdus ē vīllā fūgit?
8. Quid Syra dē cane iānitōris putat?
9. Cūr canis Quīntum dīligit?
10. Cūr Iūlius Mārcum nōn verberāvit?

Nōmen:..

CAPITVLVM XXV

PENSVM A

Mēdus (ad Lȳdiam): "In Graeciam ībō. Comit_____ mē! Proficīsc_____ mēcum! Hoc mihi pollic _____! Oblīvīsc_____ Rōmae! Ōscul____ mē!"

Mēdus (ad nautās): "Iam proficīsc_______, nautae! Ventus secundus est: intu______ caelum! Laet______!"

Verba: trahere, ______isse, ______um; petere, ______isse, ______um; quaerere, _______isse, ______um; occīdere, ______isse, ______um; relinquere, re ______isse, re ______um; interficere, inter-______isse, inter________um; cōnstituere, cōn________isse, cōn________um; dēserere, ______isse, ________um; cōnspicere, cōn_______isse, cōn_______um; incipere, ______isse, _____um; reddere, red_____isse, red-______um; reperīre, ________isse, _______um; iubēre, _____isse, ______um; gerere, ______isse, _______um; iacere, _____isse, ______um; regere, _____isse, ________um; cōnscendere, cōn_______isse; accēdere, ac______isse; proficīscī, pro _____um esse; sequī, ______um esse; oblīvīscī, ob_____um esse.

PENSVM B

Quīntus __________ dē lupō et ______ audīre nōn vult nec fābulam dē Achille, quī Hectorem _________ et corpus eius mortuum post __________ suum circum ________ [= mūrōs] Trōiae ________.

Labyrinthus est magnum ________ unde nēmō exīre potest, etsī iānua ______. Thēseus, quī patrem Mīnōtaurī, __________ album, iam necāverat, Mīnōtaurum ipsum quoque _________ [= interficere] _____________. Antequam Thēseus, ad pugnam ________, labyrinthum intrāvit, Ariadna, fīlia ______, eī ______ longum dedit. Ita Ariadna Thēseō _________ tulit, nam ille fīlum sequēns__________labyrinthī repperit. Post _________ Mīnōtaurī Thēseus cum Ariadnā Naxum nāvigāvit atque ______ [= illīc] eam __________ [= relīquit]. Ariadna ab altō _____ prōspiciēbat, sed ______ [= mox] nāvis Thēseī ē ________ eius abiit. Puella misera in _______ dēscendit, ubi ____ et ________ currēns capillum scindēbat, ut faciunt eae quae __________. Thēseus post _________ patris multōs annōs Athēnās _______.

PENSVM C

1. Quid fēcit Achillēs?
2. Quid fēcit Rōmulus?
3. Quālem fābulam Quīntus audīre cupit?
4. Ubi habitābat Mīnōtaurus?
5. Quid est labyrinthus?
6. Quid Mīnōtaurus edēbat?
7. Cūr tot Athēniēnsēs ad eum mittēbantur?
8. Quis Athēniēnsēs ā Mīnōtaurō servāvit?
9. Quōmodo Thēseus exitum labyrinthī repperit?
10. Sōlusne Thēseus ē Crētā profectus est?
11. Ubi Thēseus Ariadnam relīquit?
12. Ā quō mare Aegaeum nōmen habet?

Nōmen:..

CAPITVLVM XXVI

PENSVM A

Nāvēs necessāriae sunt ad nāvig______. Iūlia dēlectātur in hortō ambul______ et flōrēs carp ______. Mēdus cōnsilium fugi_____ excōgitāvit; Lydia eum iūvit in fugi_____. Paulum satis est ad beātē vīv______.

Verba: iungere, ______isse, ______um; fīgere, _____isse, _____um; mergere, ______isse, _____um; ūrere, ______isse, ______um; movēre, ______isse, ______um; capere, _____isse, _____um; invenīre, in____isse, in-______um; cōnsīdere, cōn___isse; iuvāre, ____isse; accidere, ______isse.

PENSVM B

Daedalus exitum labyrinthī _______ [= reperīre] nōn poterat nec _________ [= ūllus homō] eum in fugiendō _____ poterat. ______ igitur aliae viae clausae erant, vir _____ [= audēns] per āera _______ cōnstituit. ______________ patris fīlium dēlectāvit. Tum Daedalus ālās cōnfēcit ex ________ quās cērā iūnxit et in lacertīs ______. Postquam hoc _____ perfēcit, Daedalus fīlium suum ______ volandī docuit: "________ mē! Movē ālās ______ _______ hōc modō! Ars volandī _____ [= nōn] difficilis est. Sed antequam hinc ___________, hoc tē moneō: nōlī volāre in _______ āere prope mare nec in _______ āere prope sōlem. Iam sequere mē! ________ nostrum relinquimus, _______ sumus!"

Īcarus in summum caelum ascendēns nōn sōlum Graeciam, ______ [= sed] etiam Asiam ac ______ tōtum _______ terrārum dēspiciēbat. Tum vērō id quod pater timuerat _______ [= factum est]: ______ sōlis propinquī cēram _______ atque pennās _______.

Ecce fābula mīrābilis dē puerō ___________ quī ___________ quaerēns mortem invēnit.

PENSVM C

1. Quis Daedalum in labyrinthum inclūdī iussit?
2. Quōmodo Daedalus effugere cōnstituit?
3. Cūr hominēs volāre nōn possunt?
4. Ex quibus rēbus Daedalus ālās cōnfēcit?
5. Cūr ālae Īcarum sustinēre nōn poterant?
6. Quid pater et fīlius volantēs vīdērunt?
7. Estne Peloponnēsus magna īnsula?
8. Quārē Īcarus in summum caelum ascendit?
9. Quid tum puerō accidit?
10. Ubi corpus puerī inventum est?
11. Num haec fābula dēlectandī causā modo nārrātur?

Nōmen:..

CAPITVLVM XXVII

PENSVM A

Iūlius colōnō imperat ut mercēdem solv_____. Ille dominum ōrat ut patientiam habe____: "Nōlī postulāre ut tantam pecūniam statim solv_____!" Dominus colōnō imperat ut tace_____ et surg ____, tum "Prīmum cūrā" inquit "ut uxor et līberī tuī vale_____, tum vērō cūrā ut agrōs bene col ___ et mercēdem solv___!" Dominus colōnōs monet ut labōr_____ nēve quiēsc_____: "Moneō vōs ut labōr_____ nēve quiēsc_____"

Māter fīliam monet ut cauta s___: "Moneō tē ut cauta s___!" Fābula nōs monet nē temerāriī s ______.

Verba: spargere, _______isse, __________um; rapere, _______isse, _____um; neglegere, _______isse, _______um; dēsinere, ______isse; quiēscere, _____isse; crēscere, _____isse; poscere, _____isse; prōdesse, _____isse.

PENSVM B

Mēnse Augustō __________metitur, deinde ________ arantur et novum frūmentum ________. Agricola quī _______post arātrum ambulat duōs bovēs _______ [= ante] sē agēns; arātrum est __________ quō agrī arantur. Agricola quī serit nūllō īnstrūmentō ________ et sēmen manū _______. Quī ________ falce ūtitur. Agricola est vir cuius __________ est agrōs ______. Ex Aegyptō, quae terra ________ est, magna _____ frūmentī in Italiam ________. Frūgēs vīneārum sunt ______ ex quibus _______ efficitur. ______ sōlis vīneīs _______, _______ [x calor] vīneīs _______.

Iūlius in _______ suō Albānō nōn labōrat, sed _________. ______ quiētum et ___________ [= pulchrum] eum dēlectat. Colōnus aliēnōs agrōs _____ dominō absentī colit.

Pāstor est vir quī pecus ______ et cūrat. _____ pecoris magnum negōtium est, nōn ______, ut pigrī pāstōrēs ____________ [= cēnsent]. Pāstōrēs nōn tam industriē ________ quam agricolae. Pāstōris officium est cūrāre ____ ovēs aberrent ______ [= et nē] ā lupō rapiantur.

PENSVM C

1. Quid est negōtium agricolae?
2. Quandō frūmentum metitur?
3. Num arātor ipse arātrum trahit?
4. Quid est pābulum pecoris?
5. Unde frūmentum in Italiam invehitur?
6. Quae regiō Āfricae fertilissima est?
7. Cūr necesse est agrōs rigāre?
8. Quae sunt frūgēs vīneārum?
9. Num Iūlius ipse in agrīs labōrat?
10. Omnēsne colōnī mercēdem solvērunt?
11. Quot sēstertiōs colōnus Iūliō dēbet?
12. Num uxor colōnī officium suum neglegit?
13. Quid est officium pāstōris?
14. Estne Iūlius dominus inhūmānus?

Nōmen:..

CAPITVLVM XXVIII

PENSVM A

Servus dominum ōrābat nē sē verberā______, sed dominus imperāvit ut tacē______ et surg______, tum aliīs servīs imperāvit ut eum prehend______ et tenē_____.

Mēdus ā dominō fūgit, ut amīcam suam vidē______ et semper cum eā es_____. Mēdus: "Ā dominō fūgī, ut amīcam meam vidē______ et semper cum eā es______."

Mīnōs imperāvit ut Daedalus et Īcarus in labyrinthum inclūd________. Īcarus: "Quis imperāvit ut nōs inclūd_________?" Daedalus: "Mīnōs imperāvit ut ego inclūd______ et ut tū mēcum inclūd_______."

Verba: dīvidere, __________isse, __________um; ēicere, ē______isse, ē______um; prōmere, _______ isse, _______um; vīvere, ____isse; discere, ______isse; persuādēre, per______isse; surgere, ______ isse.

PENSVM B

Lȳdia Rōmae vīvere _________ quam in Graeciā, sed Mēdus multīs prōmissīs eī ___________ ut sēcum proficīscerētur. In Italiā Mēdus dominō sevērō _________.

Nāvis nōndum extrā _________ est. Multa perīcula nautīs ________. ________ maritimī nāvēs persequuntur; nūllum mare _______ est ā praedōnibus.

Hominēs mortālēs nāscuntur et _________, diī vērō ___________ sunt. Nūllus deus Rōmānus hominem mortuum ab Īnferīs _____________ [= excitāre] potest, nē Iuppiter quidem tantam ___________ habet, etsī ille deus māximus __________ [= exīstimātur]. Trēs diī ūniversum ___________ inter sē dīvīsērunt.

Chrīstus in oppidō Bethlehem ______ est. Ille verbīs sōlīs efficiēbat ut hominēs ______ vidērent, _______ audīrent, _______ loquerentur, ________ ambulārent.

PENSVM C

1. Fretum Siculum quid est?
2. Ubi nātus est Chrīstus?
3. Quid Iaīrus Chrīstum rogāvit?
4. Quae perīcula nautīs impendent?
5. Cūr nautae praedōnēs maritimōs metuunt?
6. Quālī dominō Mēdus in Italiā serviēbat?
7. Quārē Mēdus ā dominō suō fūgit?
8. Num Lȳdia laetō animō Rōmā profecta est?
9. Quōmodo Mēdus eī persuāsit ut sēcum venīret?
10. Cūr Mēdus nescit quid respondeat?
11. Quem Mēdus accēdere videt?
12. Tūne in Graeciā vīvere māvīs quam in patriā tuā?

Nōmen:..

CAPITVLVM XXIX

PENSVM A

Magister puerōs monet _____ pulchrē scrīb_____ Sextus tam pulchrē scrībit ____ magister eum laud___. Magister ipse calamum sūmit, ____ litterās scrīb___.

Daedalus ālās cōnfēcit ___ ē labyrinthō ēvol___. Īcarus tam altē volāvit ____ sōlī appropinqu _____, quam-quam pater eum monuerat _____ temerārius es_____.

Herī Quīntus arborem ascendit, ___ nīdum quaer_____, etsī pater eum monuerat _____ cautus es_____. Medicus Quīntō imperāvit ____ oculōs claud______, ____ cultrum medicī vid______. Quīntus tam pallidus erat____ Syra eum mortuum esse put_____.

Sōl ita lūcēbat ___ pāstor umbram pet_____, ____ in sōle ambul_____.

Tantus atque tālis deus est Iuppiter _____ Optimus Māximus appell _____.

Verba: vehere, _____isse, _____um; pōnere, _____isse, ______um; āmittere, ā_____isse, ā _____um; allicere, _______isse, ________um; ēripere, ē_______isse, ē______um; secāre, _____isse, ______um; suādēre, ______isse; dēsilīre, dē_____isse; canere, ______isse; crēdere, ______isse; cōnfitērī, cōn_____um esse; lābī, _____um esse.

PENSVM B

Orpheus, fidicen ______, tam pulchrē canēbat ut ferae _______________ [= prope venīrent] ac fluviī ________ cōnsisterent. Etiam ad ________ dēscendit, ut _______ [= illinc] uxōrem suam ________. Nēmō tam _______ est ut Orpheum ignōret.

Arīōn quoque omnibus _________ est. Cum ille magnās _________ sēcum in nāve habēret, nautae pauperēs hominī dīvitī _________ eumque necāre cōnstituērunt. Arīōn, cum _______ suam in perīculō esse sentīret, pecūniam nautīs __________ [= dedit] eōsque ōrāvit ut sibi _______. Precibus _________ nautae eī permīsērunt ut ante mortem ________ caneret. Hōc factō Arīōn in mare ________; sed delphīnus eum in ________ sedentem ad lītus vēxit. Ita ille servātus est, cum iam salūtem _______. Nautae, cum Arīonem ___________ [= in cōnspectum venīre] vidērent, _________ [= statim] ___________ suum cōnfessī sunt.

PENSVM C

1. Quōmodo mercātōrēs lucrum faciunt?
2. Cūr mercātor Rōmānus trīstis est?
3. Quārē mercēs ēiectae sunt?
4. Quid mercātor deōs precātur?
5. Quārē ad Īnferōs dēscendit Orpheus?
6. Num nautae Arīonem gladiīs interfēcērunt?
7. Quōmodo Arīōn servātus est?
8. Quid nōs monet haec fābula?
9. Cūr Polycratēs ānulum suum abiēcit?
10. Ubi ānulus eius inventus est?

Nōmen:...

CAPITVLVM XXX

PENSVM A

Syra: "Iam dormī, Quīnte! Cum bene dormīv______, valēbis." Quīntus: "Nōn dormiam antequam tū mihi fābulam nārrāv________. Cum fābulam audīv_____, bene dormiam. Cum bene dormīv _____, brevī sānus erō, nisi medicus mē necāv______!"

Patria salva erit sī mīlitēs nostrī fortiter pugnāv______. Dux: "Nisi vōs fortiter pugnāv______, mīlitēs, hostēs castra nostra expugnābunt." Mīlitēs: "Num quid nōbīs dabitur, sī fortiter pugnāv ______?"

Verba: induere, ______isse, ______um; ēligere, ē_____isse, ē_____um; coquere, ______isse, ______um; sternere, ______isse, _______um; fundere, _____isse, _____um; miscēre, _______isse, ______um; exhaurīre, ex______isse, ex______um; revertī, re______isse/ re______um esse; ūtī, _____um esse.

PENSVM B

Iūlius Cornēlium et Orontem, amīcōs et _______ suōs, cum uxōribus ad _______ vocāvit. Cum hospitēs veniunt, Iūlius in _______ lavātur. Aemilia eōs ________ iubet [= salūtat] et marītum suum _______ excūsat. Cornēlius ad vīllam suam reversus ōtiō _______. Orontēs, quī ex longō _______ revertit, vītam rūsticam nōn _________, sed ________ esse cēnset. Hospitēs in ātriō exspectant, dum cibus _________. Servus quī in_______ cibum coquit, _______ appellātur. In _________ sunt trēs lectī: lectus summus, medius, _________; in singulīs lectīs _______ aut ______ aut ternī __________ accubant. Rōmānī in lectīs cubantēs _______.

Tandem puer 'cēnam parātam esse' ___________. In mēnsā sunt _______ et pōcula ex ________ facta. Cibus omnibus ________, māximē autem ______ laudātur. ________ [= servī] vīnum in pōcula ________. Orontēs vīnum merum _______ [= bibit], cēterī convīvae aquam vīnō ________.

Sine cibō homō ______ vīvere potest, sine aquā ________ tantum. _______ mala rēs est, sed multō pēior est ______. Ex malīs minimum _______ oportet.

PENSVM C

1. Quī sunt Cornēlius et Orontēs?
2. Ubi est Iūlius cum hospitēs adveniunt?
3. Quid est balneum?
4. Nōnne iūcunda est vīta rūstica?
5. Quid est cocī negōtium?
6. Num Rōmānī in sellīs sedentēs cēnant?
7. Quot lectī sunt in triclīniō?
8. Quot convīvae in singulīs lectīs accubant?
9. Ex quā māteriā pōcula et vāsa facta sunt?
10. Tūne vīnum aquā calidā mixtum bibis?

Nōmen:..

CAPITVLVM XXXI

PENSVM A

In hīs exemplīs syllabae quae dēsunt add______ sunt:

Mercēs ad diem solv______ est. Quī fūrtum fēcit pūni______ est. Quidquid dux imperāvit mīlitibus faci_______ est. Quid magis opt_______ est quam vīta beāta? Ē malīs minimum ēlig ______ est. In perīculīs dēspēr_______ nōn est. Pater dīcit 'fīlium pūni______ esse, nōn laud ______.'

Verba: tangere, _____isse, _____um; accipere, ac- _____isse, ac___um; auferre, _____isse, _____um; statuere, _______isse, ______um; intellegere, ________isse, ________um; bibere, _____isse; audēre, _____um esse.

In exemplīs quae sequuntur vocābula add______ sunt.

PENSVM B

Herī Mēdus ā dominō ______ aliquantum pecūniae sēcum ________. Mēdus dominum suum nōn amat, sed _______. Iūlius, quī eum Rōmae _______ [= occultārī] putat, magnum ________ dabit eī quī eum invēnerit ___________ [= antequam] Italiam relīquerit. Iūlius dīcit 'mulierēs nimis ________ esse ac facile virīs nēquissimīs __________.' _________ dominus imperāvit servō faciendum est. Solō, vir ________, Athēniēnsibus ______ optimās scrīpsit. Patrem suum necāre ______ inhūmānum est. Iūlius nōndum ______ est ut Nestor, sed adhūc _______ ut Paris ille quī Helenam ā marītō _________. "_________ amat valeat!" cantat Orontēs, quī _______ est quod _________ [= nimis multum] vīnī pōtāvit.

PENSVM C

1. Quis fuit Midās?
2. Quamobrem Midās fame et sitī cruciābātur?
3. Cūr Iūlius illam fābulam audīre nōn vult?
4. Ubi Cornēlius servum Iūliī vīdit?
5. Quantum pecūniae Mēdus sēcum abstulit?
6. Estne Mēdus adhūc Rōmae?
7. Quid faciet Iūlius sī Mēdum invēnerit?
8. Quōmodo hominēs ā maleficiīs dēterrentur?
9. Quam fēminam Paris abdūxit?
10. Quī hominēs ad bēstiās mittuntur?
11. Cūr Orontēs pedibus stāre nōn potest?

Nōmen:..

CAPITVLVM XXXII

PENSVM A

Dominus dubitat num pāstor ovēs bene cūrāv_____. Dominus: "Dīc mihi, pāstor, utrum in campō dormīv_____ an vigilāv_____." Pāstor: "Mīror cūr mē interrogēs utrum dormīv_____ an vigilāv _____. Semper officum meum faciō." Dominus: "Ergō dīc mihi cūr herī ovis ē grege aberrāv _____ ac paene ā lupō capta s____." Pāstor mīrātur unde dominus hoc audīv_____.

Iūlius servōs interrogat num Mēdum vīd_______. Servī: "Nescīmus quō fūg_____, ut tibi dīximus. Cūr nōs interrogās num eum vīd______?" Iūlius: "Id interrogō, quia dubitō vērumne dīx______!"

Verba: vincere, ______isse, ______um; agere, ______isse, ______um; flectere, ______isse, _____um; offerre, ob- _____isse, ob______um; redimere, red_____isse, red- ______um; tollere, _______isse, _______um; adesse, ______isse.

PENSVM B

Priusquam Pompēius, dux________ [= optimus], ______ Rōmānae praepositus est, _______ [= omnia] maria ______ erant praedōnibus, quī Rōmānōs ita ___________ ut etiam portūs Italiae oppugnārent. Tanta erat _____ praedōnum ut nēmō iīs ________ posset. Nēmo sine metū mortis aut _________ nāvigābat. ________ [= complūrēs] īnsulae ab ______ relinquēbantur. Rōmae frūmentum tam _______ erat ut multī pauperēs fame (= _______ cibī) perīrent.

Pīrātae, quī _________ [= aliquō tempore] Caesarem cēperant, XX talenta _____ [= sīve] D mīlia sēstertium ab eō postulāvērunt, sed Caesar, vir _________, L talenta iīs ________. Tantō pretiō Caesar ________ est.

Omnēs amīcī prō beneficiīs _______ agunt, sed paucī posteā ________ referre volunt. Vēra ________ rāra est. Difficile est beneficiōrum _________. Fortēs fortūna ________.

PENSVM C

1. Cūr Pompēius classī Rōmānae praepositus est?
2. Cūr amīcī nostrī ab alterā nāve fugiunt?
3. Utrum ventus secundus an adversus est?
4. Quantum gubernātor pīrātīs offerre potest?
5. Num ipse tantum pecūniae possidet?
6. Quandō vērus amīcus cognōscitur?
7. Quōmodo Mēdus servus factus est?
8. Cūr Mēdus adhūc nihil nārrāvit dē eā rē?
9. Suntne praedōnēs quī eōs persequuntur?
10. Cūr Mēdus etiamnunc perterritus est?
11. Quō nāvēs longae cursum flectunt?

CAPITVLVM XXXIII

PENSVM A

Magister epistulam ad Iūlium scrīpsit, cum Mārcus in lūdō dormīv_______ nec magistrō pāru _____. Sī Mārcus bonus discipulus fu_____, magister eum laudāv_____ nec epistulam scrīps _____.

Mārcus: "Herī in cubiculō inclūsus sum, cum pater epistulam tuam lēg______. Nisi tū eam epistulam scrīps_______, ā patre laudātus es_____." Magister: "Epistulam scrīpsī cum in lūdō dormīv_____ nec mihi pāru_____. Sī industrius fu_____, tē laudāv_____ nec epistulam scrīps _____." Mārcus: "Etiam sī industrius fu_____ et tibi pāru______, mē nōn laudāv_____!"

Clēmēns es___, domine! Patientiam habē___! Servōs probōs laudā____, sed improbōs pūnī ___!

Industriī es____, servī! Cum dominus loquitur, tacē_____ et audī_____! Semper officium faci _____!

Verba: īnstruere, īn______isse, īn_______um; cōgere, co______isse, co______um; caedere, _____isse, ______um; convertere, con______isse, con______um; percutere, per______isse, per _____um; prōcurrere, prō_____isse; dēsistere, dē_____isse; prōgredī, prō_____um esse.

PENSVM B

Ūna _______ cōnstat ex V vel VI mīlibus hominum, quī in X ________ dīviduntur. Exercitus prōcēdēns _____ dīcitur. Exercitus ad ________ [= pugnam] īnstrūctus ______ appellātur. Post victōriam dux ā mīlitibus '________' nōminātur. Sī mīlitēs fortiter pugnāvērunt, _______ eōrum ab imperātōre laudātur. Officium mīlitis est sanguinem ________ prō patriā.

Aemilius, quī in capitulō XII ________________ est, ūnā cum Valeriō, adulēscente eiusdem _______, in Germāniā ___________ meruit. Tabellārius pūblicus XV _____ [= circiter] diēbus Rōmā in Germāniam _________ [= celeriter īre] potest. Difficile est Alpēs _________. Mīlitēs Rōmānī _______ Dānuvium sunt, hostēs sunt _______ Dānuvium.

PENSVM C

1. Quae arma gerunt auxilia?
2. Quid est signum legiōnis?
3. Quōmodo mīlitēs in aciem īnstruuntur?
4. Ad quod studium pater Aemilium hortābātur?
5. Quō Aemilius adulēscēns missus est?
6. Cūr Aemilius epistulās legēns permovētur?
7. Quamobrem ipse paucās epistulās scrīpsit?
8. Quī nūntius nocte in castra allātus est?
9. Cūr hostēs castra Rōmāna nōn expugnāvērunt?
10. Num Tibullus vītam mīlitārem laudat?

Nōmen:...

CAPITVLVM XXXIV

PENSVM A

Hī versūs in syllabās brevēs et longās et in pedēs dīvidendī sunt notīs appositīs:

Scrībere mē quereris, Vēlōx, epigrammata longa.
— ∪∪| — ∪∪| — —| — ∪∪| — ∪∪| — ∪
Ipse nihil scrībis: tū brevi ōra facis!
— ∪∪| — —| — || — ∪∪| — ∪∪| —
Dās numquam, semper prōmittis, Galla, rogantī.
Sī semper fallis, iam rogo, Galla, negā!

Quem recitās meus⁀est, ō Fīdentīne, libellus.
Sed male cum recitās, incipit⁀esse tuus!

Bella's, nōvimus,⁀et puella, vērum'st,
— —| — ∪∪| — ∪| — ∪| — —
et dīves, quis⁀enim potest negāre?
Sed cum tē nimium, Fabulla, laudās,
nec dīves neque bella nec puella's!

PENSVM B

Dum gladiātōrēs _______ [= pugnant], _________ dēlectātī manibus __________. Fēminīs nōn ________ gladiātōrēs spectāre.

Ovidius in ________ sedēns ōrābat ut vinceret ille cui amīca eius _______. Hoc nārrātur in __________ [= initiō] carminis. Cum poēta ________ [= fortūnam] Priamī canere vellet, puella in __________ eius sēdit eīque mīlle ________ dedit. Ovidius __________ mulierum bene nōverat.

Lucernīs ________, Iūlius recitat carmen _______ [= pulchrum] dē _______ Lesbiae mortuō: "______, ō Venerēs...!" Versibus ________ [= postrēmīs] dēmōnstrātur _______ [= causa] dolōris. Catullus Lesbiam uxōrem _______ cupiēbat, at illa Catullō ______ nōluit. _______ poētae inter amōrem et _______ dīvidēbātur.

PENSVM C

1. Quid Rōmānī in amphitheātrō spectant?
2. Quid Fabia in theātrō spectāvit?
3. Quis fuit Ovidius?
4. Quārē Ovidius in circum vēnerat?
5. Quae carmina recitat Iūlius?
6. Cūr ocellī Lesbiae turgidī rubēbant?
7. Cūr poēta Lesbiam et amābat et ōderat?
8. Num sacculus Catullī plēnus erat nummōrum?
9. Quid scrīpsit Mārtiālis?

10. Cūr librōs suōs nōn mīsit Pontiliānō?
11. Tūne Cinnam bonum poētam fuisse putās?
12. Cūr Laecāniae dentēs niveī erant?
13. Ex quibus syllabīs cōnstat pēs dactylus?
14. Ex quibus pedibus cōnstat hexameter?

Nōmen:...

CAPITVLVM XXXV

PENSVM A

Dēclīnā haec vocābula:

[1] *āla*, nōmen fēminīnum I dēclīnātiōnis:

Singulāris: nōm. *haec āl*___, acc. *h*____ *āl*_____, gen. *h*______ *āl*_____, dat. *h*_____ *l*____, abl. *h*___ *āl*___.

Plūrālis: nōm. *h*___*āl*____, acc. *h*____ *āl*___, gen. *h*______ *āl*______, dat. *h*_____ *āl*____, abl. *h*____ *āl*____.

[2] *pēs*, nōmen masculīnum III dēclīnātiōnis:

Singulāris: nōm. *h*____*pēs*, acc. *h*_____ *ped*____, gen. *h*_____ *ped* ____, dat. *h*_____*ped* ____, abl. *h*____ *ped* ____.

Plūrālis: nōm. *h*____*ped* ____, acc. *h*____*ped*_____, gen. *h*_____*ped*____, dat. *h*_____*ped*______, abl. *h*____*ped*_____.

[3] *ōrāre*, verbum āctīvum I coniugātiōnis (pers. I sing.):

Indicātīvus: praes. *ōr*_____, imperf. *ōr*_______, fut. *ōr*______, perf. *ōrāv*_____, plūsquamperf. *ōrāv* ______, fut. perf. *ōrāv*_____.

Coniūnctīvus: praes. *ōr*_____, imperf. *ōr*______, perf. *ōrāv*______, plūsquamperf. *ōrāv*______.

[4] *dīcere*, verbum āctīvum III contiugātiōnis (pers. I sing.):

Indicātīvus: praes. *dīc* ____, imperf. *dīc* ______, fut. *dīc* ______, perf. *dīx* ____, plūsquamperf. *dīx* ______, fut. perf. *dīx* _____.

Coniūnctīvus: praes. *dīc* _____, imperf. *dīc* _____, perf. *dīx* ______, plūsquamperf. *dīx* ______.

Verba: laedere, ______isse, ______um; plaudere, ______isse, _______um; parere, ________isse, ______um; retinēre, re______isse, re______um; accendere, __________isse, ______um; dēmere, _______isse, _________um; adicere, ad_______isse, ad_______um; sedēre, _______isse; nūbere, ______isse; sapere, ______isse.

PENSVM B

Nōmen est pars __________ quae corpus aut rem significat. *Aemilia* et *Iūlia* nōmina _______ sunt, *māter* et *fīlia* sunt nōmina _________. ______ nōminum sunt nōminātīvus, genetīvus, cēt. Gradūs ____________ sunt trēs: __________, comparātīvus, superlātīvus. Adiectīva quae comparantur ___________ aut quantitātem significant. *Amāre* est verbum prīmae ______________. Interiectiō mentis ____________, ut laetitiam vel dolōrem, significat. _____ est affectus eius quī īrātus est. Frātrēs geminī tam __________ sunt quam ōva.

Synōnyma (vocābula quae idem ferē significant): plānum facere et ____________, fortasse et _________, ideō et ___________, citrā et ____, ecce et ____.

Contrāria (vocābula quae rēs contrāriās significant): commūnis et ________, addere et ______.

PENSVM C

1. Quae sunt partēs ōrātiōnis?
2. Estne *discipulus* nōmen proprium?

3. Cāsūs nōminum quī sunt?
4. Quī sunt gradūs comparātiōnis?
5. Prōnōmen quid est?
6. Quot sunt coniugātiōnēs verbōrum?
7. Num *intus* et *forīs* adverbia temporis sunt?
8. Cui cāsuī iungitur *inter* praepositiō?
9. Quae praepositiōnēs ablātīvō iunguntur?
10. Quibus cāsibus iungitur *in* praepositiō?
11. Interiectiō quid significat?

Nōmen:...

LINGVA LATINA PER SE ILLVSTRATA
PARS II: ROMA AETERNA

CAPITVLVM XXXVI

PENSVM A

Dē cāsū genetīvō

Urbs Rōma, quae caput orb__ terr_____ vocātur, in rīpā Tiber____ flūmin____ sita est XVI mīlia pass_____ ā marī.

In Capitōliō est magnus numerus templ______, qu_______ clārissimum est templum Iov ____ Optim__ Māxim___. In cellā h____ templ__ simulācrum de___ sedent____ positum est.

Vesta est dea foc___ ac r_____ domestic______, in c_____ aede nūllum de___ simulācrum inest. Ātrium Vest___ est domus virgin___ Vestāl____. Rēgia est domus pontific____ māxim___, summ____ sacerdōt____ popul___ Rōmān___.

C. Octāviānus adulēscēns XIX ann______ dux exercit______ fuit; postquam necem Caesar _____ ultus est, monumentum victōri____ su___ aedificāvit: templum Mārt___ Ultōr___.

Colossus est statua Sōl____ Rhod___ locāta; eōdem nōmine vocābātur statua Nerōn____ quae Rōm____ in vestibulō dom____ aure____ stābat. In hortīs ill____ tyrann___ erat multitūdō omn _____ gener_____ pecud____ ac fer_____.

Titus, fīlius Vespasiān_____ prīncip______, post expugnātiōnem Hierosolym______, urb ___ Iūdaeōrum nōbilissim___, triumphāvit. In templō Pāc____ servantur rēs sacrae Iūdae______, in iīs tubae et candēlābrum magn____ preti____. Iūdaeī eās rēs magn___ aestimant, etiam plūr ___ quam Rōmānī. Novus imperātor triumph___ cupidus est.

Domitiānus, quī mult_____ sceler_____ accūsābātur, prae metū mort___ dormīre nōn poterat. Māximum Hadriān___ opus est templum Vener___ et Rōm___ sīve Urb____ Aetern___.

Rōmulus rēx bell___ studiōsus erat, neque eum pudēbat cas___ su___ pauper___.

PENSVM B

Cum rēx Tarquinius Rōmā_________ esset, duo ________ populō Rōmānō_____ [= praepositī] sunt. Cōnsul Rōmānus_______ [= templum] Iovis _______. Domitiānus illam aedem ______ [= igne] absūmptam ___________ [= refēcit]. Tēctum aurō _______, columnae ē ________ factae sunt. In templō Iūnōnis Monētae, quod _____ [= positum] est in summā _____, nummī efficiuntur ex aurō et argentō et _____. Arx ______ [= validīs] mūrīs mūnītur. In aede Vestae, quae fōrmam ________ habet, ignis aeternus ________ quī numquam _____________. In campō Mārtiō est _____ Pācis, ubi sacerdōtēs et Vestālēs anniversārium __________ faciunt. Augustus templum Mārtis ______ aedificāvit postquam necem Caesaris ______ est. Hadriānus ________ Aelium in Tiberī fēcit.

Titus Iūdaeōs ________ [= vīcit] et rēs sacrās, ut _____ argenteās et __________ aureum, iīs ______. In summā _______ viā _______ populusque Rōmānus Dīvō Titō arcum _______ [= cōnsecrāvit].

_____ est ōrdō columnārum tēctus. Mausōlēum dīcitur _______ [= magnum] ________ in quō ossa servantur. Aqua Appia est aquae _____ veterrimus, quī in urbem _______ est ab Appiō Claudiō. _____ est aedificium quō senātus convenit. _____ est parva domus pauper; _____ domus rēgis est. ______ sunt bēstiae quibus agricola ūtitur.

Locus _______ est quō multī conveniunt. Is cui mēns sāna nōn est ________ esse dīcitur. Aedificium quod stāre nōn potest _______. Cicerō est _____ Rōmānus ______ [= clārissimus].

Synōnyma: imāgō et __________; māter et _______; dīvus et _______; clārus et ______; internus et _______; superesse et _____; operīre et _____; prōicere et _____; sacrāre et ______; aedificāre et ______; accidere et ______; ūrere et ______; accendere et _________; deō prōmittere et ______; glōriōsē dīcere et ________; intrāre et ______; eōdem locō et ______.

Contrāria: puppis et ______; discordia et _________; plēbēiī et ________; bona valētūdō et _______; exstruere et _______; dare et _______.

PENSVM C

1. Num hominēs pauperēs in Palātiō habitant?
2. Quis templum Iovis Capitōlīnī aedificāvit?
3. Templumne Iovis ā rēge dēdicātum est?
4. Quid facit imperātor post triumphum?
5. Quid significat ignis Vestae?
6. Quid est negōtium sacerdōtum?
7. Quot senātōrēs in senātū Rōmānō sunt?
8. Quis fuit M. Tullius Cicerō?
9. Ubi C. Iūlius Caesar necātus est?
10. Cūr Caesar Dīvus Iūlius appellātur?
11. Ubi templum Dīvī Iūliī aedificātum est?
12. Quārē Augustus Mārtem 'Ultōrem' appellābat?
13. Quandō Augustus Iānum clausit?
14. Quamobrem Nerō urbem incendisse putābātur?
15. Cūr domus Nerōnis 'aurea' vocābātur?
16. Quid aedificātum est in locō domūs aureae?
17. Quam gentem Titus in oriente superāvit?
18. Ubi mausōlēum Hadriānī situm est?

Nōmen:..

CAPITVLVM XXXVII

PENSVM A

Dē cāsū datīvō

Aedēs Castoris sacrāta est di___ Castor__ et Pollūc_, Iovis fīli__ gemin__, quī saepius Rōmān __ auxili__ vēnērunt. Octāviānus de_ Mārt__ templum vōvit.

Rēx Faunus Euandr___, Mercuriī fīli__, arva dedit. Rēg_ Latīn__ ūna fīlia erat, Lāvīnia, iam mātūra vir__. Lāvīni___ nōn licuit rēg_ Turn__ nūbere.

Trōiānī equum ligneum Minerv___, de__ Trōiān___ benign___, sacrātum esse putābant, sed sacerdōs, c___ nōmen erat Lāocoōn, i__ suāsit nē Graec___ cōnfīderent. Cassandra fātum Trōiae cīv___ su___ praedīxit, nec vērō Trōiānī e__ crēdidērunt, sed somn__ sē dedērunt.

Aenēās iuven____ Trōiān___ suāsit ut host____ Graec____ resisterent: "Ūna salūs vict___: nūllam spērāre salūtem!" Graecī, qu____ diī favēre vidēbantur, nēmin___ parcēbant.

Venus fīli__ sē ostendit et e__ imperāvit, ut patr_ et uxōr_ et fīli__ auxilium ferret. Ille mātr __ su___ pāruit, neque quisquam e_ redeunt_ nocuit. Anchīsēs urb_ capt_ superesse nōluit, sed Aenēās "Sī t___ certum est" inquit "Trōi____ peritūr____ tē addere, patet iānua mort__. Date m__ arma! Reddite mē Dana___!" Tandem patr___ su__ sen__, c__ vīrēs deerant ad fugiendum, persuāsit ut ex urbe portārētur, nec id onus fīli___ grave fuit. Aenēās fugiēns nōn s__, sed patr __ ac fīli__ timēbat. Umbra Creūsae vir__ mīrant__ occurrit et "Nōn t__ licet" inquit "mē tēcum dūcere. Diū nāvigandum est t__, sed in Hesperiā nova patria t__ et soci__ tu___ parāta est."

PENSVM B

Rēx Faunus __________ [= ōlim] Euandrō, quī ________ [= fugiēns] in Italiam vēnerat, _____ colenda dedit. Post Faunum Latīnus _____ accēpit; cuius fīlius in prīmā ______ mortuus est. Latīnō rēgnante pāx _______ [< diū] fuit.

Graecī nōn vī, sed _______ Trōiam intrāvērunt: equum ligneum ______ [= cōnfēcērunt] et armātīs complēvērunt. Trōiānī, quī Graecōs in patriam suam _____ esse putābant, castra dēserta _______ et _____ equī mīrābantur. Lāocoōn equum ligneum, ut dōnum _______, hastā laesit, sed hasta in firmō ________ [= lignō] stetit nec ad mīlitēs _______ [= latentēs] _______. Dum Lāocoōn taurum ______, duo _____ eum _______ [= celeriter rapiunt] et corpus eius ______ [= complectuntur], neque ille sē ______ potest. Trōiānī, novō _____ perturbātī, _______ [= simul clāmant] 'equum dōnum esse Minervae, deae Trōiānīs ______.' Equus in urbem trahitur ______, dum templa velut _____ diē _______ [= foliīs] ōrnantur. Equō _______ [= apertō] Graecī per fūnem _____ ad terram lābuntur. Aenēās in somnō Hectorem _______ [= vulnerātum] vīdit, quī sordidam _____ et _____ [= capillōs] cruentōs gerēbat et Aenēae suāsit ut ex urbe _______ [= ārdentī] fugeret. Hōc _______ perturbātus Aenēās _______ [= sine mente] arma capit et iuvenēs ad pugnam ______. Iī ________ gladiīs per hostēs _______ [= eunt]. Cassandra, quae fātum _______ poterat, crīnibus _____ ā templō trahēbātur oculōs ad caelum _____ [= tollēns], nam ______ manūs _______ tenēbantur. Trōiānī hanc _____ ferre nōn poterant et _______ [= ex omnibus partibus] in mediōs hostēs _______ [= sē praecipitābant]. Ad _____ [= domum] Priamī ācerrimē pugnābātur. Trōiānī altās _____ et ______ domōrum dēstruēbant et laterēs _____que in hostēs _______ [= iaciēbant]. Frāctīs cardinibus forēs _______ [= collābuntur]. Rēx Priamus manibus _______ [= invalidīs] arma capit, sed Hecuba "Iam nōn tēlīs _____" inquit, "sed auxiliō deōrum. Hūc tandem _______!" Cum Polītēs cōram patre _____ [= obtruncātus] esset, Priamus _____ [= pīlum] in Pyrrhum coniēcit, quod ________ [= frūstrā] in _____ eius ______. Pyrrhus

_____ [= capillum] rēgis prehendēns ēnsem in latere eius ____. Hoc vidēns Aenēās _____ perfūsus est. Anchīsēs fīlium et _____ in fugā comitārī _____ [= nōluit]. Tum _____ [= lūx] in capite Iūlī appāruit atque simul cum hōc ______ māximus ______ [= strepitus] caelestis audītus est. Aenēās patrem ex urbe portāvit nec hoc ______ fīliō grave fuit.

In convīviō ______ [= servī] cum dominīs nōn ______ [= accumbunt]. In manū senis gladius ______ est. Quī invocat deōs _______ [< caelum], manūs ad caelum _____ [= extendit]. Caelō serēnō nōn ______ [= tonitrus fit]. Manibus cruentīs _____ tangere _____ nōn est. Nihil ēvenit sine ___________ [= voluntāte] deōrum. Quae lūget ululāre aut ________ solet; ululātū et ______ [< gemere] significātur _______.

Synōnyma: fīlius et _____; scelestus et _______; summus et _______; timidus et _______; fertilis et _____; splendēre et _____; exstinguere et _________; ubi et _____.

Contrāria: dextra et _____; servīre et ______.

PENSVM C

1. Aborīginēs quī fuērunt?
2. Quis fuit Latīnus?
3. Quōmodo Graecī in urbem Trōiam penetrāvērunt?
4. Quid fēcit Lāocoōn et quid eī accidit?
5. Cuius fīlius erat Aenēās?
6. Quid Aenēās in somnō vīdit?
7. Ubi rēx Priamus interfectus est?
8. Cūr Aenēae redeuntī nēmō nocuit?
9. Num Anchīsēs statim fīlium comitātus est?
10. Cum quibus Aenēās ex urbe aufūgit?
11. Quārē Creūsa marītum sequī nōn potuit?
12. Quid Aenēās in urbem reversus vīdit?
13. Quid Creūsa Aenēae abeuntī prōmīsit?
14. Quō sociī Aenēae convēnērunt?

Nōmen:..

CAPITVLVM XXXVIII

PENSVM A

Dē cāsū ablātīvō

Graecī, cum Trōiam v__ capere nōn possent, dol__ ūsī sunt: equum ligneum mīlit_____ armāt ____ complēvērunt et in lītor_ relīquērunt. Mult__ spectant__ Lāocoōn omn___ vīr___ equum hast__ percussit. Paul__ post duo anguēs rēct__ vi__ eum petunt. Part__ mūrōrum dēstrūct _ equus host__ plēnus magn__ labōr_ in urbem trahitur fūn__. Velut fēst_ di_ templa frond _ ōrnantur. Equ__ patefact__ mīlitēs exeunt; occīs__ urbis cūstōd____ sociōs suōs recipiunt in urbem quae dēfēnsōr_____ carēbat. Interim Trōiānī sine cūr___ dormiēbant, in i_ Aenēās, Anchīs __ et Vener__ de_ nātus. Ille clāmōr__ et strepit__ ē somn__ excitātus est.

Cum Priamus gladi__ cingerētur, Hecuba, quae vir_ prūdentior erat, "Iam nōn tēl__ egēmus" inquit, "sed auxili__ deōrum!" Dūcent__ Vener__ Aenēās salvus domum rediit e__ dem vi__ qu__ dom__ exierat. Anchīsēs loc_ sē movēre nōluit et "Ipse" inquit "mē_ man_ moriar. Nōlīte me__ caus__ hīc morārī!"

Prīm__ aestāt__ Trōiānī duc___ Aenē__ ex Asi__ profectī sunt. In medi__ mar__ Aegae __ est īnsula nōmin__ Dēlos, quae Trōiānōs tūt__ port__ recēpit. Dēl__ relict__ in Crētam vēnērunt. Ibi Trōiānī foed__ pestilenti__ afficiēbantur et agrī sōl__ flagrant__ torrēbantur.

Aedēs Iovis Capitōlīnī mult__ magnificentior est cēter___ omn___; ea summ___ de___ digna est. In templum Iovis Statōris senātus e___ di___ convēnit qu___ Cicerō, ōrātiōn___ clārissim __ habit_, Catilīnam Rōm__ expulit. Pāc__ terr__ mar__ que fact__ Iānus clauditur.

Polycratēs tant___ fēlīcitāt___ et tant___ glōri___ erat ut dī eī invidērent.

PENSVM B

In Crētā Trōiānī foedā ____________ afficiēbantur atque agrī sōle _____________. Penātēs _____ [= nocte] vīsī sunt ante lectum Aenēae _______, quī Trōiānīs et _______ eōrum novam terram prōmīsērunt. Ergō ex īnsulā _______ cōnstituērunt et rūrsus in altum _______ sunt. Ibi __________ __________ [= subitus] sōlem occultāvit ita ut diem noctemque _____ nōn possent ac nāvēs trēs diēs _____ que noctēs caecae errārent, _____ in īnsulās Strophadēs _____ sunt.

In Ēpīrō Aenēās fāmam _______ [= vix crēdendam] audīvit: Helenum parte Ēpīrī _____ esse et Andromachēn, _______ Hectoris, uxōrem dūxisse. Andromachē in _______ [= silvā sacrā] dīs Mānibus _______. Helenus laetus Trōiānōs _____ [= recognōvit] eōsque ad convīvium _____ [= vocāvit].

Charybdis nāvēs in _______ [= vorāginem] mergit, et Scylla _______ [x fōrmōsa] nāvēs in ______ perīculōsōs trahit. ______ [= melius est] tōtam Siciliam _____ quam illa mōnstra _____.

___ [= ut prīmum] Italia in cōnspectum vēnit, Anchīsēs _______ vīnō implēvit et deōs maris _____ [= potestātem habentēs] invocāvit. Trōiānī in terrā Graecōrum _____ [< mora] nōlēbant.

Ex Aetnā ______ flammaeque surgunt atque saxa ______ que ______. In ōrā Cyclōpum vir Graecus accessit cum ______ [= lacrimīs] precibusque: "Hinc in quās______ terrās abdūcite mē!" Anchīsēs virō ________ [= ōrantī] manum dedit. Mōnstrum horrendum erat Polyphēmus, quī in _____ obscūrō habitābat et carne hūmānā ________. Cum ille accēderet, Trōiānī fūnēs nāvium _______ [= secuērunt] et _____ [= celeriter] aufūgērunt. Polyphēmus clāmōrem _____ [< horrēre] sustulit, quō penitus resonuit mōns _____.

In Siciliā Aenēās ossa ______ [= patris] suī ______. Tum ex Siciliā atque ā ______ patris _____ est [= discessit].

Fōrma litterae C est līnea _____. Onus grave magnum _____ habet. _____ est parvus flūctus. Chāonia est pars Ēpīrī _____. _____ est bōs iuvenis. Saxa flūctibus pulsāta fragōrem _____.

Synōnyma: (summum) mare et _____; avis et _____; turgidus et _____; pavidus et _____; (urbem) cōnstituere et _____; relinquere et _____; arbitrārī et _____; tam valdē et _____; scīlicet et _______; ego (ipse) et _______.

Contrāria: occāsus et _____; (nāvem) dēdūcere et ______; propinquus et ________; noctū et ________.

PENSVM C

1. Quid Trōiānī profugī sub monte Īdā fēcērunt?
2. Quōmodo rēx Thrāciae aurō Priamī potītus est?
3. Quid deus Apollō Trōiānīs pollicitus est?
4. Cūr Trōiānī in Crētā manēre nōn potuērunt?
5. Cūr Palinūrus rēctum cursum tenēre nōn potuit?
6. Quae īnsulae in marī Īoniō sitae sunt?
7. Quid fēcit Aenēās in īnsulā Leucadiā?
8. Ubi Aenēās Andromachēn invēnit?
9. Quid Andromachē Aenēae nārrāvit?
10. Cūr Aenēās per fretum Siculum nāvigāre nōluit?
11. Quid Andromachē Ascaniō dōnāvit?
12. Cūr Trōiānī Italiam relīquērunt?
13. Quid accidit in ōrā Cyclōpum?
14. Num Polyphēmus Trōiānōs fugientēs vīdit?
15. Ubi pater Anchīsēs sepultus est?

Nōmen:..

CAPITVLVM XXXIX

PENSVM A

Dē cāsū accūsātīvō

Trōiānī mult____ iam ann____ per omn____ mar____ errābant. Neptūnus, ut class____ disiect ___ vīdit, flūct____ sēdāvit, nūb___ collēct___ dispulit sōl___ que redūxit. Aenēās Itali___ nov ___ patri____ quaerēns in Āfric____ dēlātus est. Venus fīli____ su____ certiōr_____ fēcit 'soci _____ salv_____ esse class_____que in tūt____ loc_____ āct_____.' Aenē____ paenitēbat Creūs _____ uxōr___ Trōiae relīquisse. Aenēās: "Heu m__ miser___! Numquam dom__ redībō!" Venus Cupīdin_____ prō Ascaniō ad Dīdōn____ īre iussit. Ille, ubi Aenē_____ complexus est, rēgīn _____ petīvit; quae puer_____ ōsculāta est et in gremi____ accēpit.

Multae viae Rōm_____ ferunt. Circus Māximus trecent_____ pass_____ longus est. Pompēius Iūli_____, fīli_____ Iūliī Caesaris, uxōr_____ dūxit. Senātus C. Octāviān_____ 'August_____' nōmināvit. Augustus urb_____ Rōm_____ in XIV regiōn_____ dīvīsit. Nerva ann_____ tantum et IV mēns_______ imperāvit. Nerō, qu______ populus tyrann______ appellābat, dom______ aure _____ aedificāvit. Rōmul_____ rēg_____ nōn pudēbat in casā habitāre. Rōmānī Brūt_____ cōnsul ____ fēcērunt.

Graecī Rōmān____ litter____ et art____ poētic____ docuērunt.

PENSVM B

Iūnō īrāta erat ob ________ Paridis, quī Venerem deam pulcherrimam esse _______ [= cēnsuerat]; eius reī _______ [= reminīscēns] Trōiānōs ab Italiā _______ [= prohibēbat]. Tempestās classem Aenēae _______, sed Neptūnus, cum vidēret ______ [= mare] ______ [= ventīs rapidīs] turbārī, mōtōs flūctūs _____ et nūbēs ______. In lītore Aenēās septem ______ occīdit; hanc ______ sociīs dēspērantibus dīvīsit, dum ipse laetō vultū spem _______. Posterō diē, dum nova loca _______, Venus eī _______ iit arcum sagittāsque _______ [= gerēns] Diānae deae _______, quae in silvīs _____ solet.

Pygmaliōn, rēx ______ [x pius] et avārus, cum Sychaeum _____ [= occultē] necāvisset, scelus diū ______ et Dīdōnem viduam falsā spē ______. Sed eī in somnīs appāruit vir mortuus, quī pectus vulnerātum ______ [< nūdus] et rēgis _____ occultōs mōnstrāvit. Dīdō nāvēs aurō _____ [< onus] et in Āfricam fūgit, nec posteā eam ________ ex patriā fūgisse.

Dēspiciēns ex colle quī Karthāginī ______ Aenēās vīdit cīvēs quī magnā ______ [< industrius] novārum aedium ________ locābant. Dīdō rēgīna magnā ______ comitāta ______ [= prōcessit] et in altō ______ cōnsēdit. Quae cum Aenēam cōram aspiceret, prīmum _______, tum sīc ______ est [= loquī coepit]: "Tūne ille Aenēās quem Anchīsēs et Venus _________?"

In rēgiā convīvium _______ [= parātur]: ______ [= lectī] Tyriā _______ sternuntur, ministrī mēnsās _______ onerant. Lucernae dē tēctō _______ et multae _______ ārdent. Aenēās omnibus ______ [= attentīs] nārrābat dē ________ [= dolō] Graecōrum et dē ________ [< errāre] suīs. Postquam _____ patrī factum memorāvit, _______ tandem atque ______ sē dedit.

Karthāginiēnsēs, hominēs ________ [= bellī studiōsī], saepe cum Rōmānīs ________ [< bella gessērunt]. Tridēns est _______ Neptūnī. ______ est bēstia quae immolātur, ut _____ [= porcus], ovis, taurus. Nūbēs quae terram operit _______ dīcitur. Trōiānī, sī in Italiam īre nōn possunt, in Siciliam _____ īre cupiunt.

Synōnyma: gurges et ______; saxum et ______; pulchritūdō et ______; glōria et ______; Notus et ______; stēlla et ______; frequēns et ______; nesciēns et ______; fēlix et ______; pulsāre et

_____ et _____; circumgere et _____ natāre et _____; ambulāre et _____; accūsāre et _____; subīre et _____; ascendere et _____; auxilium ferre et _____; dēlēre et _____; cōnārī et _____.

Contrāria: altum et _______; Auster et _______; acūtus et _______; spargere et _______; abdūcere et _______; dispellere et ________; subitō et _______.

PENSVM C

1. Ubi sita est Karthāgō?
2. Quae est Iūnō?
3. Cūr Iūnō Trōiānōs ōderat?
4. Quid est Aeolī officium?
5. Quid fēcit Neptūnus cum mare turbārī sentīret?
6. Quō Trōiānī tempestāte dēlātī sunt?
7. Quid Aenēās sociīs suīs partītus est?
8. Quōmodo sociī vīrēs restituērunt?
9. Quae dea in silvā Aenēae obviam iit?
10. Cūr Aenēās mātrem suam prīmō nōn agnōvit?
11. Quid Venus filiō suō nārrāvit?
12. Quid vīdit Aenēās ex colle dēspiciēns?
13. Cūr nēmō Aenēam Karthāginem intrantem vīdit?
14. Quae imāginēs in novō templō pictae erant?
15. Quid Īlioneus ā Dīdōne petīvit?
16. Num urbs Trōia Dīdōnī ignōta erat?
17. Quōmodo Dīdō Aenēam et sociōs eius recēpit?
18. Quod cōnsilium Venus excōgitāvit?
19. Quid Cupīdō effēcit in gremiō Dīdōnis sedēns?
20. Quid Dīdō Aenēam hortāta est?

Nōmen:..

CAPITVLVM XL

PENSVM A

Dē cāsū vocātīvō

Aemilia: "Ō Iūl__, m__ optim__ marīt__!"
Mārtiālis:
"Semper pauper eris, sī pauper es, Aemiliān__!"
Catullus:
"Cēnābis bene, m__ Fabull__, apud mē."
Hector: "Heu, fuge, nāt__ deā!"
Hecuba: "Ō miserrim__ coniūnx!"
Anchīsēs: "Fuge, m__ fīl__!"
Aenēās: "Venī mēcum, Achāt__, m__ amīc__!"
Achātēs: "Quid nunc sentīs, Aenē__?"
Dīdō:
"Perfid__ hospes!" "Dabis, improb__, poenās!"
Cōnsul (in senātū): "Quid cēnēs, Mārc__ Tull__? et tū, Lūc__ Cornēl__?"
Spectātōr__, plaudite!

PENSVM B

Dīdō: "_____ [= utinam] prius Iuppiter mē _____ percutiat quam virī amōrī _____ [x resistō]!" Anna: "Ō soror mea _____ [= cāra]! Etiamne _____ [= grātō] amōrī repugnābis?" Ita animum sorōris amōre _______ [= incendit]. Templa adeunt ut ā dīs ______ petant, nec vērō sacrificia mulierem ______ [= āmentem] iuvant. Poenīs et Trōiānīs vēnantibus, tonāre incipit; _______ [= sequitur] imber _____ mixtus, et Dīdō et Aenēās in eandem _____ dēveniunt. _____ [= statim] Fāma nārrat 'eōs in māximō _____ vīvere turpī _____ [= cupiditāte] captōs!'

Mercurius Iovis _______ [= imperia] ad Aenēam dēfert: "Quid ______ [= parās]? Nōlī hīc morārī! Italiam pete!" Haec locūtus deus ex oculīs eius _______. Aenēās imperiō dīvīnō ______ [= stupefactus] _______, tum Trōiānōs prīncipēs ________ iīsque ________ [= imperāvit] ut classem clam ōrnārent.

At rēgīna, quae dolum _____, Aenēam appellat: "Spērāsne, _____ hospes, tē tantum _____ [x fās] _____ posse et _____ tempore [= hieme] clam hinc _____ [= excēdere]?" Per _____ [= coniugium] nostrum tē ōrō: _____ meī!" Ita supplex _____. Aenēās: "Numquam tē uxōrem dūxī aut _____ tibi prōmīsī. Dēsine _____ tuīs et mē et tē incendere! Nōn meā _____ Italiam petō." Dīdō dicta eius nōn _____, sed medium sermōnem _______ et virum _______ [= dubiē morantem] relinquit. __________ [= ancillae] eam collāpsam __________.

Iam rēgīna morī cupit: _____ eam vītae. Annam ōrat ut _____ ērigat et super rogum arma et _____ [= vestīmenta] et _____ [= imāginem] Aenēae impōnat. Dīdō, cum classem abīre vidēret, Furiās _____ [< ulcīscī] invocāvit. Tum rogum cōnscendit, torō _____ atque ēnsem ē _____ ēdūxit.

Officium Rōmānōrum est "parcere _________ et _________ superbōs."

Synōnyma: pallium et _____; stēlla et _____; āra et _____; lectus et _____; pīlum et _____; virtūs et _____; vigilāns et _____; moriēns et _____; praecipitāns et _____; recipere et _____; āmēns esse et _____; perficere et _____ et _____; properāre et _____; ēlūdere et _____.

PENSVM C

1. Quid Dīdō Annae sorōrī fassa est?
2. Cūr Dīdō amōrī repugnābat?
3. Quid Anna sorōrī suae suāsit?
4. Quid fāma nārrābat dē Dīdōne et Aenēā?
5. Quis Aenēam ex Āfricā excēdere iussit?
6. Cūr Aenēās classem clam ōrnāvit?
7. Quōmodo Dīdō cōnsilium Aenēae cognōvit?
8. Quid Anēās rēgīnae implōrantī respondit?
9. Num Dīdō dicta eius refellit?
10. Quid Dīdō Annam facere iussit?
11. Quae rēs super rogum impositae sunt?
12. Quae fuērunt precēs Dīdōnis extrēmae?
13. Quid vīdit Aenēās ē nāve respiciēns?
14. Cūr plēraeque fēminae in Siciliā relictae sunt?
15. Quō Sibylla Aenēam dūxit?

Nōmen:..

CAPITVLVM XLI

PENSVM A

Dē generibus verbōrum

Verte hās sententiās in genus alterum, āctīvum aut passīvum:
[Pater fīlium laudat:] Fīlius ā patr___ laud___.
[Tyrannus ferōx ab omnibus metuitur:]
Omnēs.....
[Alta moenia urbem Trōiam cingēbant:]
.....
[Trōia ā Graecīs capta et incēnsa est:]
.....
[Graecī equum ligneum fabricāvērunt:]
.....
[Cum pars moenium ā Trōiānīs dēstrūcta esset, equus ille in urbem tractus est:]
.....
[Terribile incendium urbem absūmpsit:]
.....
[Creūsa ā marītō quaerēbātur nec inventa est:]
.....
[Karthāginiēnsēs Aenēam cernere nōn poterant, quod nūbēs eum cēlābat:]
.....
[Puerī ā Faustulō inventī et domum lātī sunt:]
.....
[Geminī praedam pāstōribus dīvidēbant:]
.....
[Fluvium Tiberim ōlim Albulam vocābant:]
.....
[Arx ab hostibus numquam expugnābitur:]
.....
[Magister tē laudat, mē reprehendit:]
.....

PENSVM B

Post ______ Aenēae rēx Latīnus, cum ______ suās in aciem ēdūxisset, inter ______ [= prīncipēs] prōcessit ducemque advenārum ad colloquium _______. Ut nōmen Aenēae audīvit, _______ virī gentisque admīrātus Trōiānōs in ______ [< socius] recēpit et Aenēae fīliam suam in ______ dedit. Rēx Turnus, cui Lāvīnia ______ fuerat, Aenēae Latīnōque bellum _______. Proeliō victus Turnus rēbus suīs ______ [x cōnfīdēns] ad Etrūscōs cōnfūgit. Post proelium Latīnīs _____ Aenēās _____ [= nūllō locō] appāruit. Cum Ascanius nōndum ad _______ aetātem pervēnisset, Lāvīnia inter _______ eius rēgnāvit, nec Etrūscī nec ūllī aliī ______ inter rēgnum _______ [< mulier] bellum facere ausī sunt.

Rēx Proca Numitōrem et Amūlium _____ [= genuit] atque Numitōrī rēgnum _____ [= vetus] _____ [= relīquit]. Amūlius frātrem pepulit, frātris fīliam Vestālem lēgit: ita eī perpetuā _____ spem _____ [< parere] adēmit. At Vestālis, vī _____, geminōs peperit, quī _____ rēgis expositī sunt; sed pāstor _____ puerīlem audīvit et puerōs invēnit cum _____, quae tam _____ fuit ut eōs lacte suō _____ et linguā _____. Ita ā _____ [< crūdēlis] rēgis puerī servātī sunt.

Rōmulus et Remus, ut prīmum _____, per _____ vēnābantur et in _____ praedam ferentēs impetūs faciēbant. Latrōnēs Remum captum Numitōrī _____ [= trādidērunt], quī cum eum in _____ habēret, nepōtem suum esse _____ [= crēdere incipiēbat]. Amūliō occīsō Numitor, _____ advocātō, mala _____ [= maleficia] frātris ostendit et 'sē caedis _____ esse' dīxit.

Remus, cum in Aventīnō _____, sex _____ vīdit; hōc _____ nūntiātō, _____ numerus [: XII] Rōmulō sē ostendit; is igitur urbem condidit, quae ā nōmine _____ 'Rōma' appellāta est. Remus vērō, cum hoc _____ ferret, novōs mūrōs _____ et ā Rōmulō _____ [= interfectus] est.

Cācus _____ Herculis _____ [= percussus] occidit, cum bovēs in spēluncam _____ [= cēlāvisset]. Bove _____ [= ēgregiā] immolātā _____ [= sacrificium] Herculī factum est _____ Graecō.

Ōceanus mare _____ [= sine fīne] est. Facile est mūnera _____ [= offerendō] animōs populī sibi _____. Ante proelium imperātor auspiciīs deōs _____. Difficile est inter geminōs _____ facere. Quī _____ bibere cupit.

Synōnyma: līberī et _____; vīrēs et _____; pecus māius et _____; pater patris et _____; frāter patris et _____; piger et _____; ūmidus et _____; turbāre et _____; auxilium ferre et _____ ferre; trepidus esse et _____.

Contrāria: muliebris et _____; āmittere et _____; cōnfīdere et _____; cōnsōlārī et _____; ubīque et _____; vērē et _____.

PENSVM C

1. Unde Aenēās in Italiam vēnit?
2. Num Aenēās rēgem Latīnum proeliō vīcit?
3. Cūr Turnus Aenēae Latīnōque bellum intulit?
4. Cūr neuter exercitus laetus ex proeliō abiit?
5. Quōmodo Aenēās animōs Aborīginum sibi conciliāvit?
6. Quō rēx Turnus victus cōnfūgit?
7. Quam urbem condidit Ascanius?
8. Quod cognōmen rēgibus Albānīs fuit?
9. Quōmodo Amūlius rēgnō Albānō potītus est?
10. Quem Rēa Silvia patrem geminōrum esse dīxit?
11. Quōmodo gemellī expositī servātī sunt?
12. Cūr Numitor Remum nepōtem suum esse susspicābātur?
13. Quid Rōmulus et Remus fēcērunt cum sē nepōtēs rēgis esse cognōvissent?
14. Ubi Rōmulus urbem condidit?
15. Cūr frātrem suum occīdit?
16. Quōmodo Herculēs bovēs abditās repperit?
17. Quō rītū Rōmulus sacra Herculī fēcit?

Nōmen:..

CAPITVLVM XLII

PENSVM A

Dē modīs verbōrum

Magister discipulōs tac_____ et aud_____ iubet: "Tac_____, discipulī, et aud_____!" Mārcus nōn tac_____ nec aud_____; magister eum monet ut tac_____ et aud_____: "Tac___, Mārce, et aud___! Quot sunt bis sēna (2 x 6)?" Magister interrog___ quot s___ bis sēna, ac Mārcō imperat ut surg_____ et respond_____: "Surg_____ et respond____, Mārce, sed cav___ nē prāvē respond _____!" Mārcus nōn surg_____ nec respond______. Magister: "Aud____, Mārce: iubeō tē surg _____ et respond_____." Mārcus: "Nesciō quid respond_____." Magister iubet eum digitīs comput _____: "Digitīs comput___! Cūrā ut rēctē comput___!" Mārcus: "Interrog___ aliōs! Nōlī semper mē interrog____!" Mārcus magistrum monet ut aliōs interrog____.

Cicerō cōnsul Catilīnam ex urbe ēgred_____ et proficīsc_____ iussit: 'Ēgred_____ ex urbe! Patent portae: proficīsc_____!" Cōnsul ōrātiōne suā effēcit ut Catilīna ex urbe ēgred_________ et in Etrūriam proficīsc_______.

Latīnus ab Aenēā quaesīvit 'quis es_____ et quid quaer_____': "Tū quis_____ et quid quaer _____?" Ille respondit 'sē es_____ Aenēam Trōiānum novamque sēdem quaer_____': "Ego _____ Aenēās Trōiānus; novam sēdem quaer_____."

PENSVM B

Rōmulus rēx XII _______ sūmpsit, quī ______ imperiī, _____ et _______, gererent, et C senātōrēs _____ [= lēgit]. Gentēs ______ [= fīnitimae] Rōmānōs _______ [= contemnēbant] nec _______ Rōmānam benignē audīvērunt. Id Rōmulus ______ passus est, sed ________ suam dissimulāns fīnitimōs ad _______ [= lūdōs] vocāvit. In mediō _______ [< plaudere] iuvenēs Rōmānī ______ [= clāmantēs] ______ virginibusque manūs ______, ut nārrat Ovidius in 'Arte ______'. Parentēs virginum terrōre _______ [= percussī] _______ [= aufugiunt]. Rōmulus _______ verbīs animōs virginum ___________ cōnābātur, sed parentēs cīvēs suōs contrā Rōmānōs ___________. Dum aliī ________ [= tempus idōneum] exspectant, Caenīnēnsēs in fīnēs Rōmānōrum _______, sed Rōmulus _________ [= statim] eōs __________ [= in fugam vertit] et ipse rēgem eōrum occīdit et ______; ______ rēgis in Capitōliō ad ______ sacram dēposuit et fīnēs templō Iovis _______. Mulierēs ōrābant ut parentibus licēret Rōmam _______; quod facile _______.

Tarpēia nōn _______ [= sine poenā] arcem hostibus ______. Rōmulus Iovem ōrāvit ut fugam Rōmānōrum _______. Tum mulierēs sē inter aciēs intulērunt patrēs virōsque ōrantēs 'nē sanguine _____ [= īnfandō] sē ______!' Movet rēs _____ multitūdinem _____ ducēs [= et m. et d.]. Sabīnī _____ [= virīs fīliārum] et Rōmānī ______ suīs dextrās dant ac ducēs ad _____ faciendum _____ [= prōcēdunt]. Ūnam _____ ex duābus faciunt et rēgnum ______; nōn modo commūne, sed etiam ______ rēgnum eōrum fuit. Rōmulus rēx trēs _______ equitum ________. Ita equitātū Rōmānō auctō cum fīnitimīs, quī agrōs Rōmānōs ______ [= populābantur], ______ [= pugnāvit] eōsque vīcit. Haec ā Rōmulō domī ________ que gesta sunt. Cum _________ mīlitum habēret, subitō ________ [= ortā] procellā __________ [= ad caelum] raptus est. Proculus Iūlius affirmāvit 'Rōmulum dē caelō _________ sibi _________ fuisse.'

Post breve _________ populus Numam, quamquam _______ erat, rēgem creāvit et patrēs auctōrēs factī sunt: ergō nōn _____ [= populus], sed patrēs ____________ quis Rōmae rēgnāret. Tum _______, capite ______ et ______ (id est baculum _________) tenēns, Iovem precātus est _____ [= ut] signa certa ________; ita Numa ______ [= auspiciīs missīs] rēx ________ est.

Numa rēs _____ [< ūtī] īnstituit: annum in XII mēnsēs ______ et diēs _____ et _____ fēcit; ______ Diālem creāvit ac Vestālēs, Vestae sacerdōtēs _________ [= semper praesentēs], quās virginitāte _______ fēcit; nec quae _______ virgō Vestālis fierī poterat, sed nōbilissimae tantum. Cum igitur fīnitimī nefās putārent cīvitātem sānctam _______, pāx per multōs annōs _______ est.

Iānus clausus pācem esse _______. Quī _______ [= valdē] maeret crīnēs et vestem _______ [= scindit] et ocellōs lacrimīs _______. Prō pecūniā mūtuā _______ dandum est. _______ [< nox] tempore nauta sīdera in caelō ______ [= animadvertit].

Synōnyma: honōs et ______; templum et aedēs et ______; rēs mīrābilis et _______; rūsticus et _______; tardus et ______; fēlīx et _____; grātus et ______; iterum facere et ______; taedēre et ______; validus fierī et _________; oppugnāre et _______; aliquantum temporis et _______; dēnuō et dē ______.

Contrāria: victōria et _______; aequus et _______; bellicōsus et ______; internus et ______; concurrere et ________; ērumpere et ________; āvertere et ________; recumbere et ________.

PENSVM C

1. Quae sunt īnsignia imperiī?
2. Quōmodo Rōmulus cīvitātem auxit?
3. Cūr novus populus uxōribus carēbat?
4. Quārē Rōmulus fīnitimōs ad lūdōs vocāvit?
5. Quō rēx victor spolia opīma tulit?
6. Quōmodo Sabīnī arcem Rōmānam cēpērunt?
7. Quārē scūta sua in puellam coniēcērunt?
8. Quid fēcit Rōmulus cum Rōmānī fugerent?
9. Quam ob rem pāx facta est cum Sabīnīs?
10. Cūr Rōmulus Vēiōs expugnāre nōn potuit?
11. Quid accidit cum rēx cōntiōnem mīlitum habēret?
12. Num mīlitēs rēgem in caelum rapī vīdērunt?
13. Quid Proculus Iūlius nārrāvit?
14. Quōmodo novus rēx creātus est?
15. Uter rēx ferōcior fuit, Rōmulusne an Numa?
16. Quōmodo Numa populum bellicōsum temperāvit?

Nōmen:..

CAPITVLVM XLIII

PENSVM A

Dē adiectīvīs

Italiae incolae prīm___ agricolae industri___ fuērunt. Ill___ tempus beāt___ 'aetās aure___' dīcitur. Dum Latīnus in pāce diūturn___ rēgnat, Trōia, urbs opulent__, ab exercitū Graec_____ capta est. Graecī audāc_____ ingent_____ equum ligne_____ mīlitibus armāt_____ complēvērunt. Lāocoōn dē summ___ arce dēcurrēns cīvēs su____ monuit nē hostibus Graec_____ cōnfiderent, atque omn______ vīribus hastam ingent______ in latus equī dūr_____ mīsit, sed illa in firm ___ rōbore stetit nec in partem interiōr____ ad mīlitēs occult___ penetrāvit. Brev___ tempore duo anguēs māxim____ per mare tranquill____ ad lītus propinqu____ natāvērunt et corpus eius medi ___ amplexī sunt. Priamus mult_____ gentium rēx superb____ fuit.

Prīm___ lūce Dīdō sorōrī su____ "Quāl____ hospes" inquit "domum nostr___ intrāvit, quam nōbil__, quam fort___! Agnōscō veter___ vestīgia flammae!"

Rōmulus ante diem ūndecim____ kalendās Māi_____ in colle Palātīn_____ nov_____ urbem condidit. Gentēs fīnitim_____ cīvēs Rōmān_____ spernēbant. Cum iuvenēs Rōmān_____ virginēs Sabīn____ rapuissent, magn____ et ācr____ certāmen ortum est.

Senātus Rōmān_____ cōnstat ex sescent_____ senātōribus, quī summ_____ potestātem in rē pūblic___ habent. Pontifex māxim___ est summ___ sacerdōs quī cēter___ omn_____ sacerdōtibus Rōmān____ praefectus est.

Templum Iovis Optim____ Māxim____ magnificent____ est quam cēter____ omn____ templa Rōmān___; ex omn___ templīs Rōmān____ id magnificent_____ est.

Nūll____ fēmina mortāl____ pulchr____ fuit quam Helena; ea pulcher_____ fuit omni ______ fēminārum mortāl____.

PENSVM B

Tullus, rēx ______ [= ingeniō] ferōx, Numae _______ fuit. Cum Albānī Rōmānōs rēs _______ dīmisissent, Tullus iīs bellum ______. Cupīdō imperiī duōs populōs ______ [= ab eōdem ortōs] ad arma ________ [= incitābat]. Etrūscī ambōs exercitūs spectābant, ut pugnā fessōs ________ [= oppugnārent].

Cum duo Rōmānī _______ [= morientēs] concidissent, ūnus ferrō _______ fuit; is aliquantum ______ aufūgit ac trēs Albānōs magnīs _______ sequentēs occīdit. cum soror Horātiī _____ suum mortuum _______ [= iterum iterumque] appellāret cum _______ [= lamentātiōne], Horātius eam verbīs _______ et gladiō _______! Itaque accūsātus est, et duumvirī, quī tantum ______ neglegere nōn potuērunt, eum _____; sed Horātius ad populum _______. In eō iūdiciō pater eius 'fīliam iūre caesam esse' _______; tum populus Horātium _______, neque enim _______ [< līberāre] urbis verberātum et arbore īnfēlīcī ________ vidēre voluit.

Tullus simul cum hostibus et cum ________ [<prōdere] et ________ [<perfidus] sociōrum dīmicāvit, nam _______ [x iussū] eius Albānī ex proeliō abiērunt. Hostibus victīs, rēx Mettium poenā ______ [= crūdēlī] affēcit: corpus eius ad duās quadrīgās ______ [= vīnctum] in _______ [= contrāriās] partēs ______ est. Deinde Alba ______ [= dēstrūcta] est et Albānī Rōmam _____ sunt. Ita Rōma _____ [< ruere] Albae crēvit, numerus cīvium ______ [< duplex] est et x equitum ______ exercituī Rōmānō additae sunt.

Bellum _____ est quod inter cīvēs geritur. Duumvirī sunt _____ sevērissimī. Quī sine _____ est ā iūdice absolvitur. ______ dīcitur quī centuriae praefectus est.

Synōnyma: servitūs et ______; pallium mīlitis et ______; fūnis et ______; plēbs et ______; cīvēs et ______; metus deōrum et _____; flēns et ______; miserandus et ______; senex fierī et _____; oppōnere et _____; ōrnāre et _____; cingere et _____; laniāre et _____; errāre et _____; lūx fit et _____; ab utrāque parte et ______; nūllō modō et ______; paulātim et _____; ubīque et _____; esset et _____.

Contrāria: pulchritūdō et ______; libēns et ______; fōrmōsus et ______; placēre et ______; clam et ______.

PENSVM C

1. Quis fuit avus Tullī Hostīliī?
2. Quamobrem Tullus Albānīs bellum indīxit?
3. Ubi Albānī castra collocāvērunt?
4. Num Rōmānī et Albānī aciē pugnāvērunt?
5. Quōmodo Horātius sōlus trēs Albānōs vīcit?
6. Quid tum factum est ante portam Capēnam?
7. Horātiusne condemnātus ac pūnītus est?
8. Quid est 'pōmērium'?
9. Quōmodo Mettius sociōs suōs Rōmānōs prōdidit?
10. Quid fēcit Tullus postquam hostēs fūdit?
11. Quōmodo duplicātus est cīvium numerus?
12. Quamdiū Alba Longa stetit?
13. Quid Tullus Hostīlius aedificāvit?
14. Quandō Tullus deōs colere coepit?
15. Quōmodo ille rēx periit?

Nōmen:..

CAPITVLVM XLIV

PENSVM A

Dē adverbiīs

Tullus lēgātōs Albānōs bland___ ac benign___ recēpit. Rēx Albānus lēgātīs Rōmānīs superb___ ac ferōc___ respondit. Horātiī et Cūriātiī nōn timid___, sed fort___ pugnāvērunt. Duo Horātiī cit___ (celer___) occīsī sunt, trēs Cūriātiī vulnerātī, duo magis aut min___ grav___, tertius lev___. Subit___ Horātius, quī fēlīc___ incolumis erat, fugere coepit. Albānī nōn aeque___ vēlōc___ sequī potuērunt: quī levissim___ vulnerātus erat, vēlōcissim___ currēbat et continu___ occīsus est, cum long___ abesset ā cēterīs; quī gravissim___ vulnerātus erat, postrēm___ occīsus est. Cert___ Horātius fort___ ac prūdent___ pugnāvit quam cēterī: is omnium fortissim___ ac prūdentissim___ pugnāvit; sed postquam ita glōriōs___ patriam servāvit, sorōrem suam, quae Cūriātium flēbil___ nōmināverat, crūdēl___ interfēcit!

Posteā Tullus ēgregi___ cum hostibus pugnāvit, etsī Albānī sociōs Rōmānōs turp___ (foed___) dēseruerant. Tullus ducem Albānum sevēr___ atque atrōc___ pūnīvit. Nēmō Rōmānus hostem sevēr___ aut atrōc___ pūnīvit quam Tullus.

Numa iūst___ et prūdent___ rēgnāvit deōsque dīligent___ coluit. Rōmulus et Tatius commūn___ rēgnāvērunt, nec Rōmulus mortem Tatiī molest___ (aegr___) tulit.

Malus discipulus, quī mal___ ac prāv___ scrībit, rār___ laudātur; bonus discipulus, quī b___ ac rēct___ scrībit nōn sōlum Graec___, sed etiam Latīn___, frequent___ laudātur.

PENSVM B

Ancus iūs _____ scrīpsit quō bellum indīcitur. Latīnīs bellum indictum est, postquam lēgātus deōs _____ est populum Latīnum adversus populum Rōmānum _______ [= male fēcisse] et plērīque senātōrēs _________ [= in eandem sententiam iērunt]. Latīnīs victīs, Ancus ingentem praedam Rōmam ________; nec vērō Medulliam expugnāre potuit propter firmās ________ [< mūnīre]. Iāniculō adiectō urbem __________ [= ampliōrem fēcit].

Patre mortuō, Lucumō, vir ______ [= impiger], omnium bonōrum ______ factus est. Cum Etrūscī eum spernerent ut ______ ortum, uxor Tanaquīl, quae virum ________ [= decorātum] vidēre cupīvit, eī persuāsit ut Rōmam ________ cum omnibus _____ [= fortūnīs] suīs. Aquila eī ______ abstulit et ________ [= dīvīnē] in capite reposuit. Hoc ______ Tanaquīl, quae rērum caelestium ______ erat, laeta accēpit. Rōmae L. Tarquinius, quem dīvitiae ________ faciēbant, cīvēs sibi conciliābat ______ [= benignē] invītandō.

Equitātū auctō rēx Tarquinius cum Sabīnīs __________. Eō proeliō _________ fuit glōria equitum, quī ab lateribus ________ ac Sabīnōs fūdērunt. Haec _____ [= ferē] est fōrmula _____: "Dēditisne vōs, urbem, agrōs, ________, ________ [= fāna], dīvīna hūmānaque omnia in populī Rōmānī ________?" "Dēdimus."

Servius Tullius, quī _____ [= ancillā] nātus esse dīcitur, magnā cūrā _______ [= docēbātur]. In vestibulō rēgiae duo pāstōrēs _____ simulant; vocātī ad rēgem alter rem ex _______ ōrdītur, alter secūrim in caput rēgis ________. Rēgīna, ________ [= testibus] ēiectīs, Servium _______ [= celeriter] _________ [= arcessīvit]. Populō nūntiat 'rēgem nōn mortuum, sed _______ esse subitō ______; interim Servium rēgis officiīs ______ esse.' Ita cēlātā morte opēs Serviī ______ [< firmus]. Servius rēx populum ex _______ [< cēnsēre] in V classēs _______ [= discrīpsit]; singulae classēs ex ______ et ______ cōnstant. Quamquam Servius magnō ______ [< cōnsentīre] populī rēx _______ [< lēx] dēclārātus erat, L. Tarquinius rēgnum _______ nōn dēstitit; Tullia,

quācum _______ [< nūbere] iūnctus erat, eum _________ [= incitābat]. Postrēmō senātum per ______ in Cūriam coēgit ibique turpissimīs ________ Serviō ________ ōrsus est. Huic ōrātiōnī Servius ________ cum ________ [< favēre] suīs, sed Tarquinius eum _______ atque per gradūs ______! Tullia currum suum per corpus patris ________ [= cruentum] ēgisse fertur, neque id ā cēterō scelere _______.

Māne hominēs ē somnō ___________. Senēs māiōrēs ______ sunt quam iuvenēs. Mōtus membrōrum vinculīs _________. ________ est mīles captus. Discordia cīvīlis _______ dīcitur. Hominēs ferās _______ nōn possunt. Quī sōlus esse vult, locum ________ petit. Caput ārdēns glōriam futūram ________ putābātur. Fabius Pictor est rērum gestārum ______ antīquus. Servius cum prīmōribus Latīnōrum ________ [< hospes] iūnctus erat.

________ est ________ [= currus] quod duās _____ habet; bēstia quae currum vehit _______ dīcitur.

Synōnyma: uxor fīliī et _______; dolus malus et _______; īnsānia et _______; clam factus et __________; idōneus et ______; illūstris et _______; rēgius et _______; acerbus et _______; ēlūdere et ______; quōmodo et quō ______.

Contrāria: vetustās et ______; iuventūs et ______; ēgredī et ______; pūblicē et ______.

PENSVM C

1. Quōmodo fētiālis bellum indīcēbat? ...
2. Quārē carcerem aedificāre necesse fuit?
3. Cūr Lucumō domī honōrem adipīscī nōn poterat?
4. Quī rēgēs peregrīnī Rōmae rēgnāvērunt?
5. Quot equitēs tum in exercitū Rōmānō erant?
6. Quibus condiciōnibus pāx cum Sabīnīs facta est?
7. Quāle prōdigium in rēgiā vīsum est?
8. Quid caput Serviī ārdēns portendere putābātur?
9. Quōmodo rēx Tarquinius occīsus est?
10. Quārē Tanaquīl mortem rēgis cēlāvit?
11. Quōs collēs Servius urbī Rōmae adiēcit?
12. Quālēs erant fīliae Serviī?
13. Quōmodo Servius rēgnō pulsus est?

Nōmen:...

CAPITVLVM XLV

PENSVM A

Dē prōnōminibus

Qu___ fuit rēx ill___ ferōx qu___ Rōmā exāctus est? Tarquinius fuit, qu___ Rōmānī 'Superbum' appellāvērunt. Is enim e___ cīvēs qu___ timēbat aut qu___ dīvitiās cupiēbat necāvit. Ill___ tempore nēm___ Rōmae tūtus erat. Cum Lucrētia, uxor c___dam Collātīnī, ā fīliō ill___ rēgis stuprāta esset, Brūtus, c___ frāter ab e___ dem rēge necātus erat, h___ modō iūrāvit: "Per h___ sanguinem iūrō: m___ qu___ cumque vī possim L. Tarquinium exsecūtūrum nec ill___ nec ali___ qu___ quam rēgnāre Rōmae passūrum!" Tum rēgem ips___ et līberōs e___ exēgit.

Ōrāculum ill___ Delphicum, c___ ips___ deus Apollō praeest, clārius est quam ūll___ ali___ ōrāculum neque rēx Tarquinius ūll___ ali___ ōrāculō crēdēbat.

Sextus qu___ dam nūntium ad rēgem mīsit, nec vērō rēx h___ nūntiō cōnfīdēbat. Sextus ab e___ quaesīvit: "Qu___ rēx t___ respondit cum t___ recēpisset?" Nūntius: "In hortum exiit m___ sequente nec qu___ quam m___ respondit." Nūntius dīxit 'rēgem n___ s___ respondisse.'

Rōmulō mortuō patrēs inter s___ certābant qu___ e___ Rōmae rēgnāret. Omnibus placēbat aliqu___ caput cīvitātis esse, nec vērō qu___ quam alter___ concēdere volēbat. E___ tempore Numa Curibus habitābat; e___ populus Rōmānus rēgem creāvit, ac patrēs, cum nēmin___ ill___ virō praeferre audērent, e___ rēgnum trādidērunt. Tum augur h___ verba locūtus est: "Iuppiter pater, sī est fās h___ Numam Pompilium, c___ e___ caput teneō, rēgem Rōmae esse, utī t___ signa certa dēclārēs inter e___ fīnēs qu___ fēcī!"

PENSVM B

Tarquinius Superbus prīmōrēs suspectōs et _______ [x dīlēctōs] occīdit aut in _______ ēgit; ita senātōrum numerō ________ [= minūtō], senātus ______ potestātis [= sine potestāte] erat, et rēx ipse per sē rem pūblicam ________.

Cum Turnus _______ in rēgem Rōmānum iactāvisset, rēx allātō falsō crīmine virum _______ [= sine culpā] oppressit: gladiōs multōs ad eum _____ [= cōnferrī] iussit, quibus inventīs ______ [x dubia] rēs vīsa est.

Rēx praedam largiendō animōs cīvium ________ [= mītigāre] studēbat, quī sē ________ [= operāriōs] prō _______ factōs esse _______ [= indignum putābant]; sed cum Ardeam vī capere nōn posset, urbem ________ coepit. Ibi cum dē uxōribus _______ facta esset, Collātīnus dīxit 'Lucrētiam suam ________ esse'; iuvenēs Rōmam properāvērunt, ubi uxōrēs suās in _________ [= cēnā] et luxū tempus ______ invēnērunt; Lucrētia vērō nocte ______ inter ancillās labōrābat. Postquam Sextus Tarquinius Lucrētiam ________ [= violāvit], Brūtus per sanguinem Lucrētiae ______ 'sē rēgem cum coniuge et _______ [= stirpe] Rōmā __________ esse.' Ōrātiōne habitā dē vī ac _______ Sex. Tarquiniī, dē _______ Lucrētiae nefandō, dē _______ [< saevus] rēgis nōn _________ [= ferendā] ac dē plēbis ______ [< miser], Brūtus haud _________ [x facile] Rōmānīs persuāsit ut imperium rēgī __________.

Hostis ______ [= audāx et superbus] semper parātus est ad ________ [= bellum renovandum]. Cohors cōnstat ex III _________. ________ est locus ubi fātum dīvīnitus praedīcitur _________. Vir _______ [< honor] nōn ______ [= dēlinquit].

Synōnyma: potentia et _______; iuventūs et _______; pudīcitia et ________; culpa et ______; peccātum et _______; fūmus et _______; iactūra et _______; fīdus et _______; vacuus et _______; tuērī et _______; interrogāre et ______; cōgitāre et _____; trucīdāre et ______; properāre et _____;

fluere et ______; premere et ______; cōnsentīre cum aliquō et ______ alicui; in eundem locum et _____; profectō et _______; ūllō locō et _____; apud et ______; suā sponte et ______.

Contrāria: stultitia et _______; decus et _______; amīcitia et _______; coāctus et _______; pudīcus et ______.

PENSVM C

1. Cūr ultimus rēx 'Superbus' appellābātur?
2. Quid Tarquinius Latīnīs indīxit?
3. Num Latīnī rēgem patienter exspectābant?
4. Quōmodo Tarquinius Turnum suspectum fēcit?
5. Quārē Sextus Tarquinius Gabiōs trānsfūgit?
6. Quid Tarquinius nūntiō fīliī respondit?
7. Quōmodo Gabiī rēgī Rōmānō trāditī sunt?
8. Quod portentum in rēgiā vīsum est?
9. Quōs Tarquinius Delphōs ad ōrāculum mīsit?
10. Quārē Brūtus stultitiam simulābat?
11. Cūr Brūtus terram ōsculātus est?
12. Quam ob rem Tarquinius Ardeam oppugnāvit?
13. Aerāriumne plēnum erat pecūniae?
14. Quōmodo iuvenēs rēgiī in castrīs tempus terēbant?
15. Quō iuvenēs rēgiī ex castrīs profectī sunt?
16. Quōmodo uxōrēs eōrum tempus terēbant?
17. Quae fuit uxor castissima?
18. Cūr Lucrētia sē ipsa interfēcit?
19. Quid Brūtus per sanguinem Lucrētiae iūrāvit?
20. Quī prīmī cōnsulēs fuērunt?

Nōmen:..

CAPITVLVM XLVI

PENSVM A

Dē numerīs

Līvius scrīpsit ________ ________________ ________ [CXLII] librōs 'Ab urbe conditā', quōrum ________ ________ [XXXV] tantum cōnservātī sunt, ________ et ________ [CVII] periērunt.

Tarquinius, __________ [VII] rēx Rōmānus, ā Brūtō expulsus est annō ab urbe conditā __________ ________________ ________ [CCXLIV], et prō ______ [I] rēge ______ [II] cōnsulēs creātī sunt. Ex eō tempore quotannīs _____ [II...] cōnsulēs creābantur.

Annō ab urbe conditā __________________ ________________ [CCCCXC] bellum Pūnicum ________ [I] ortum est. Annō ____________ ________ [XXIII] eius bellī Poenī proeliō nāvālī dēvictī sunt: ____________ ________ [LXIII] nāvēs eōrum captae sunt, ________ ________ ________ [CXXV] dēmersae, ____________ ________ [XXXII] mīlia hostium capta, ____________ [XIII] mīlia occīsa; ex classe Rōmānā ________ [XII] nāvēs dēmersae. Pugnātum est ante diem ________ [VI] īdūs Mārtiās, id est diē ________ [X] mēnsis Mārtiī.

Legiōnēs Rōmānae in __________ [X...] cohortēs dīviduntur, cohortēs in __________ [III...] manipulōs, manipulī in ______ [II...] centuriās. In ________ [I...] legiōnibus sunt ________ [IV...] vel ______ [V..] mīlia hominum, quibus ______ [VI...] tribūnī mīlitum praefectī sunt.

_____ bīna [2x2] sunt ________. _____ ______ [3x6] sunt __________. __________ ______ [4x5] sunt ________. __________ ________ [5x10] sunt ____________.

PENSVM B

Tarquinius Collātīnus, L. Brūtī ________, cum omnī ___________ suō Rōmā migrāvit. Brūtus et Arrūnus _________ sē occīdērunt. Coriolānus ad quīntum ____________ ab urbe prōcessit, sed mātris et uxōris flētū superātus ______ sē recēpit. Cincinnātus, quī agrum IV ________ possidēbat, ab arātrō dictātor factus est (__________ est dignitās māior quam ___________); ergō _______ dētersō togam _____________ accēpit. M. Valeriō adversus Gallum prōcēdentī ________ super bracchium sēdit atque oculōs Gallī ālīs et ________ verberāvit. Ap. Claudius ________ [< cēnsēre] viam Appiam strāvit. Samnītēs Rōmānōs victōs sub ________ mīsērunt.

Pyrrhus captīvōs Rōmānōs ____________ [= magnō honōre] ___________, sed senātus eōs _________ habērī iussit. Fabricius medicum, quī sē Pyrrhum _________ occīsūrum prōmīserat, _________ [= dīmīsit]; rēx cum hoc ______________ [= cognōvisset], _________ [< honestus] Fabriciī valdē admīrātus est.

Cōnsulēs Rōmānī Poenōs proeliō __________ vīcērunt, sed cum ________ classe redeuntēs __________ passī sunt; nec tamen animī Rōmānōrum hāc __________ īnfrāctī sunt. Bellō Pūnicō _________ [= perāctō], rēx Hierō ducenta mīlia _________ trīticī populō Rōmānō __________ [= praebuit].

_____ est novus mīles. Pānis albus ex ______ efficitur.

Synōnyma: III annī et __________; IV annī et _____________; ferōx et _____; immēnsus et ________; magnus et ________; cōnspicuus et _________; senēscere et _______________; ulcīscī et _______; pārēre et _______; condemnāre et _______; fallere et _______.

Contrāria: prōgredī et ________; cessāre et _________.

PENSVM C

1. Quid ēgit Tarquinius Rōmā expulsus?
2. Quōmodo periit L. Brūtus?

3. Quid trecentīs Fabiīs accidit?
4. Ubi senātōrēs Cincinnātum invēnērunt?
5. Cūr decemvirīs potestās sublāta est?
6. Tōtamne urbem Rōmam Gallī occupāvērunt?
7. Quōmodo Mānlius 'Torquātī' cognōmen accēpit?
8. Quid Ap. Claudius Caecus cēnsor fēcit?
9. Ā quibus Rōmānī sub iugum missī sunt?
10. Cūr Pyrrhus Rōmānōs admīrābātur?
11. Quid medicus Pyrrhī prōmīsit?
12. Quid ēgit Rēgulus postquam Rōmam missus est?
13. Ubi Carthāginiēnsēs dēvictī sunt?
14. Quandō Iānus iterum clausus est?
15. Quis spolia opīma tertia cēpit?

Nōmen:..

CAPITVLVM XLVII

PENSVM A

Dē modīs verbōrum et participiīs

Porsenna, rēx Etrūscōrum, cum Iāniculum __________ [capere], virtūte Horātiī Coclitis __________ [prohibēre] est nē Tiberim ____________ [trānsīre]. Quī, cum aliīs__________ [imperāre] ut pontem ____________ [rescindere], ipse prō ponte _______ [stāre] sōlus Etrūscōs __________ [sustinēre], et ponte ________ [rumpere] in flūmen sē ________ [mittere] ut ad suōs _______ [natāre]. Ob hoc factum statua eī in Comitiō _______ [pōnere] est.

Cum Porsenna rēx urbem ________ [obsidēre], C. Mūcius senātum ______ [adīre] et patribus ___________ [pollicērī] est 'sē rēgem _________ [occīdere] esse'. Cum ad hostēs ___________ [trānsfugere] et in castra rēgis __________ [intrāre], ut prōmissum __________ [solvere], alium virum prō rēge__________ [occīdere]. Ā custōdibus ____________ [apprehendere] et ad rēgem ________ [trahere] dextram ignī ________ [impōnere] ________ [exūrere]; ita manum ________ [pūnīre] quae(: cum) in caede ____________ [peccāre]. Hāc virī cōnstantiā rēx ita __________ [permovēre] est ut Mūcium ________ [līberāre] et lēgātōs Rōmam ________ [mittere] quī (: ut) pācem ___________ [compōnere]. Patrēs Mūciō virtūtis causā trāns Tiberim agrum _________ [dare].

PENSVM B

In hōc ___________ A. Gellius collēgit ea quae _________ ex librīs __________ [= chronicīs] dē temporibus quibus ____________ Graecī Rōmānīque illūstrēs.

Ad annum ______________ ___________ [= CCLX] a.u.c. Aeschylus Athēnīs ____________ scrībere coepit et ____________ [= nōbilitātus] est; eōdem tempore Coriolānus, ā tribūnīs plēbis _________ [= male tractātus], ad Volscōs ā Rōmānīs _________. M. Mānlius Gallōs in ________ [< obsidēre] Capitōliī obrēpentēs ________, sed posteā rēgnum affectāvisse __________ est.

Alexander in Asiam _______________ est [= trānsiit] et ________ [= māiōre] parte Orientis subāctā mortem _______.

Cēnsōrēs ad nōmen P. Cornēliī Rūfīnī ________ apposuērunt et causam ____________ 'quod argentī factī X pondō _______ habēret'. Annō _____________ _____________ [DXIX] a.u.c. Sp. Carvilius Rūga prīmus Rōmae _________ cum uxōre fēcit. Lūcīlius aliōs poētās __________ in _____ suīs.

Anus, postquam trēs librōs ________ [= deussit], rēgem _________ est 'num reliquōs eōdem pretiō ___________ [= emere] vellet?' Rēx, quī prīmō 'anum ________ [= furere]' dīxerat, iam ___________ [< cōnstāns] et ____________ [< cōnfīdēns] eius admīrābātur.

'Mehercule' est _____ _________ per Herculem.

Synōnyma: diūturnus et _________; vēndere et _________; certē et sine ______.

Contrāria: cōmicus et ________; fertilis et _______; sapere et _______; cautē et _______.

PENSVM C

1. Ā quō incipit A. Gellius?
2. Cūr nōn ab Homērō incipit?
3. Quandō Solō lēgēs Athēniēnsibus scrīpsit?
4. Quid Tarquiniō Superbō rēgnante factum est Athēnīs?

5. Quō duce Persae ad Marathōnem victī sunt?
6. Ubi Athēniēnsēs classem Persārum vīcērunt?
7. Quot tabulās lēgum decemvirī scrīpsērunt?
8. Quōmodo Sōcratēs mortem obiit?
9. Cūr M. Mānlius capitis damnātus est?
10. Platō et Aristotelēs quī fuērunt?
11. Quō Alexander trānsgressus est et quid ēgit?
12. Cūr P. Cornēlius Rūfinus senātū mōtus est?
13. Quid scrīpsit Menander?
14. Quis Rōmae prīmus dīvortium fēcit et quārē?
15. Plautus quis fuit et quandō flōruit?

Nōmen:..

CAPITVLVM XLVIII

PENSVM A

Supplenda sunt themata quae dēsunt:

tegere ____isse _____um; cingere _____isse ______um; cōnflīgere cōn______isse cōn-______um; exstinguere ex_______isse ex_______um; stringere_______isse _______um; pingere ______isse _____um; ērigere ē_____isse ē______um; augēre______isse ______um; dēstruere dē______isse dē ______um; laedere ______isse ______um; invādere in______isse in______um; ēlūdere ē______isse ē_____um; sentīre _______isse _______um; suādēre _______isse; excēdere ex______isse; haerēre _____isse; haurīre____isse _____um; manēre ______isse; opprimere op______isse op______um; dētergēre dē______isse dē______um; reficere re______isse re______um; adicere ad______isse ad _____um; recipere re_____isse re_____um; adimere ad_____isse ad_____um; gignere______isse _____um; accumbere ac_____isse ac-______um; pallēscere _____isse; sonāre _____isse; domāre _____isse _____um; increpāre in_____isse; cōnscīscere cōn_____isse cōn_____um; inquīrere in _____isse in______um; sepelīre _______isse _______um; colligere col_____isse col______um; exigere ex___isse ex____um; cōgere co____isse co____um; fundere _____isse ____um; relinquere re___isse re____um; contingere con-_____isse con_____um; incendere in_____issein-______um; tribuere _____isse _____um; concurrere con_____isse con______um; pandere______isse _____um; comperīre com_____isse; com______um; expellere ex_____isse ex______um; resistere re_____isse; parere ______isse ______um; fallere _______isse ______um; ēdere ē______isse ē-_____um; dēlēre _____isse _____um; complēre com-_____isse com_____um; dēcernere dē______isse dē-_____um; crēscere _____isse; colere _____isse _____um; cōnsulere cōn_____isse cōn_____um; corripere cor _____isse cor_____um; torrēre_______isse______um; fungī ______um; patī ______um; ēgredī ē-______um; complectī com______um; orīrī ______um; experīrī ex______um; ulcīscī _______um; adipīscī ad_____um; rērī _____um.

PENSVM B

Hannibal puer, cum patrī ___________ ut sē dūceret in Hispāniam, iūre iūrandō _________ est 'sē semper hostem fore Rōmānīs'. Patre mortuō Hannibal ________ [= vix adhūc] pūbēs in Hispāniam missus est, ut mīlitiae __________ et in locum patris __________. Omnium ______ [< assentīre] dux dēclārātus prīmum aliās gentēs domuit, tum Saguntum _______________ [= obsidēre] coepit. Iam mūrī ________ feriēbantur, sed _________ [= cīvēs oppidī] fortiter ___________ hostēsque ____________ [= remōvērunt]. Per paucōs diēs obsidiō magis quam ___________ fuit, nec vērō ab __________ [< apparāre] mūnītiōnum cessāvērunt. Pugnā renovātā, mūrī et turrēs __________ sunt et cum fragōre ingentī ______________; utrimque prōcursum est, Poenōs spēs, Saguntīnōs __________ incitābat; oppidānīs minuēbātur _____________ [< exspectāre] opis, cum tam procul Rōma, _______ spēs, esset. Audītīs pācis condiciōnibus, prīmōrēs in ignem _______ [= sē] ipsī praecipitāvērunt; inde cum pavor tōtam urbem ______________ ac mūrī sine _____________ cūstōdiīsque __________ [< solēre] essent, Poenī per ruīnam mūrī impetū factō urbem _________ temporis cēpērunt.

Post __________ Saguntī tantus ________ [< maerēre] et metus dē ________ rērum Rōmānōs cēpit ut trepidārent magis quam _______________. Māximīs cōpiīs ___________, bellum Poenīs indictum est. Vēre Hannibal exercitum ex _________ ēdūxit atque Alpēs __________ [= trānsiit]. Post __________ [< trānsīre] _____________ [= magnī labōris] Rōmānōs __________ [< equus] proeliō vīcit. Ad Trasumennum Hannibal, equitibus ad ________ [= angustiās] locātīs et levī

_______ post montēs circumductā, Rōmānōs ___________ [= circumdedit] antequam aciem īnstruere et arma __________ possent. Rōmae cum turba ____________ [= quaereret] 'quae ________ [= repentīna] clādēs allāta esset?' M. Pompōnius _________ "Pugnā magnā" inquit "victī sumus." Duae mātrēs, cum praeter spem fīliōs _________ [= salvōs] vīdissent, gaudiō __________ sunt [= exspīrāvērunt]. Fabiō Māximō dictātōrī mandātum est ut praesidia certīs locīs _________ et pontēs __________. Fabius novīs cōnsulibus suāsit ut proelium ________, quia sciēbat Hannibalem, ducem __________, aliter vincī ________ [= nōn posse]. Sed ob __________ Varrōnis cōnsulis proeliō commissō, Rōmānī _________ [= temere] in medium irruentēs inclūsī et victī sunt. Alter cōnsul, quī prīmō proeliō _______ ictus erat, postrēmō tēlīs ________ est. ________ [< reliquus] exercitūs Canusium perfūgērunt.

Māgō in senātū Carthāginiēnsī dīxit 'prō victōriīs dīs _______ [= grātias] agendās esse et _________ [< supplēre], pecūniam, ________ Hannibalī mittendum'; sed Hannō eī ________ et Hannibalem __________ est [= incūsāvit].

Hannibal revocātus dīxit 'sē ___________ atque invidiā senātūs Carthāginiēnsis victum esse', et sīc Hannōnem __________ [= reprehendit]: "Nec hāc __________ [= foeditāte] _________ [< redīre] meī tam P. Scīpiō __________ quam Hannō..."

Carthāginiēnsibus dēvictīs _________ in trēs mēnsēs datae sunt. Pāx facta est hīs lēgibus: ut ________ fugitīvōsque et captīvōs redderent; nāvēs longās praeter X ________ trāderent; X mīlia talentum argentī et C ________ darent.

Quod senātus dēcrēvit senātūs __________ dīcitur. ____________ est quī cōnsul fuit, quī praetor fuit _________. ________ est magistrātus quī viās, aedēs, lūdōs cūrat. Novī cōnsulēs dē prōvinciīs ____________ [< sors]. Eques properāns equō ___________ ________. Difficile est longitūdinem flūminis _______.

Synōnyma: hostia et _______; virga et _______; mūnītiō et _________; stīpes et ______; memorandus et ____________; dēnsus et _________; errāns et ______; lūgubris et _______; tolerandus et _________; operam dare et _____; indūcere et __________; ēminēre et ______; dēfungī et _________; cēnāre et ________; dēterrēre et __________; explōrāre et __________; nēquāquam et __________; sine perīculō et ______; nec adhūc et ______; scīlicet et _______; num quis et ______; aliō locō et ______.

Contrāria: virtūs et ______; somnus et _______; invītus et ______; removēre et ________; sequī et _________.

PENSVM C

1. Quid Hannibal puer iūrāvit?
2. Cur Rōmānī Poenīs bellum indīxērunt?
3. Quōs montēs Hannibal trānscendit ut in Italiam pervenīret?
4. Quid factum est ad lacum Trasumennum?
5. Quōmodo Rōmānī nūntium clādis accēpērunt?
6. Quōmodo Q. Fabius Māximus Hannibalī resistēbat?
7. Ubi Paulus et Varrō cum Hannibale cōnflīxērunt?
8. Cūr peditēs Rōmānī, quī Gallōs Hispānōsque impulerant, Āfrīs resistere nōn potuērunt?
9. Uter cōnsul eō proeliō occīsus est?
10. Quot equitēs cōnsulem fugientem secūtī sunt?

11. Num Hannibal inde exercitum dūxit Rōmam?

12. Quis nūntium victōriae Carthāginem tulit?

13. Quid Māgō ā senātū Carthaginēnsī petīvit?

14. Num omnis senātus Māgōnī assentiēbat?

15. Quis prīmum Hannibalem vīcit in Italia?

16. Cūr Masinissa Sophonisbae uxōrī venēnum mīsit?

17. Quandō Hannibal ex Italiā revocātus est?

18. Ā quō Hannibal victus est in Āfricā?

19. Quid Hannibal in senātū Carthāginiēnsī fassus est?

20. Quibus condiciōnibus pāx composita est?

21. Quō cognōmine nōbilitātus est Scīpiō?

Nōmen:..

CAPITVLVM XLIX

PENSVM A

Dē praepositiōnibus

Annō ab urb___ condit___ CCLXI, post rēg_____ exāct____ XVII, Coriolī oppidum Volscōrum captum est ā Cn. Mārci___, quī cum mīlit_____ dēlēct_____ per patent_____ port___ irrūpit et propter h___ fact___ Coriolānus vocātus est. Ille vērō, etsī bene prō patri___ pugnāverat, ā cīv ____ in exsili__ pulsus ad ips____ Volsc_____ cōnfūgit eōsque contrā Rōmān____ concitāvit. Exercitum adversus patri___ dūxit et castra posuit prope Rōm___ iūxtā vi___ Appi___. Lēgātī ad e__ Rōm___ (ex urb___ Rōm___) dē pāc___ missī sine respōns____ revertērunt. Postrēmō māter et uxor eius, quae Rōm___ relictae erant, cum duōbus parv___fīli__ad castr___ vēnērunt. Coriolānus, cum mātrem suam inter uxōr___ et fīli____ stantem cōnspexisset, intrā vāll___ eōs recēpit. Ob amōr___ ergā mātr____ et coniug___ et līber____ su____ Coriolānus īram in patri ___ oblītus est; nēmō praeter mulier___ animum virī frangere potuit.

Contrāria: ex urb___ et ___ urb___; ā vīll___ et ___ vīll___; cum equ___ et ____ equ ___; ante templ___ et___ templ___; contrā patri___ et _____ patri___; extrā moen___ et ____ moen ___; procul ____ oppid ___ et_____ oppid___; suprā cael____ et ______ cael____; citrā fluvi ____ et _____ fluvi___; super terr___ et___ terr___.

PENSVM B

In librō suō dē ____________ ducibus Cornēlius Nepōs dīcit 'populum Rōmānum cēterās ________ fortitūdine ________.'

Hannibal, _________ [= postquam] expugnāvit Saguntum, cīvitātem _________ [< foedus], Alpēs, quae Galliam ab Italiā _________, trānsiit et identidem cum Rōmānīs manum ________ eōsque _________ [= dēvīcit]. Nihilō _______ ā Scīpiōne victus est, cum patriae ____________ [= opēs] exhaustae essent. Domī Hannibal novīs ______________ pecūniam comparāvit, quae Rōmānīs __________ [= solvenda] erat. Cum dēposcerētur, in Syriam profūgit, atque bona eius _________ sunt. Inde in Crētam vēnit, ut ____________ [= reputāret] quid ageret. Crētēnsibus avāris sīc ______ dedit: _________ fictilēs _______ complēvit, summīs aurō opertīs, et aurum suum in statuās _______ [= aereās] abdidit. Tum ad Prūsiam vēnit, quī _______ [= dissentiēbat] ā rēge Eumene et saepe cum eō ___________ erat et marī et terrā; sed ___________ Eumenēs ________ [= validior] erat. Hannibal eum dolō vīcit, cum venēnātās _____________ in vāsa _________ abditās in nāvēs eius coniēcisset. Nec tum sōlum, sed saepe _________ Hannibal __________ [= hostēs] pepulit. Dēnique ā Rōmānīs circumventus venēnum, quod semper sēcum ferre __________ [= solēbat], sūmpsit, nē _________ Rōmānōrum perīret.

Senātōrēs 'patrēs _________' vocantur. ____________ est quod hērēdī lēgātur. Īnfāns quī nōndum ambulāre didicit manibus et genibus ______. Stēllae ______________ sunt [= numerārī nōn possunt]. Ovidius est poēta _______ et urbānus.

Synōnyma: mors et ________; damnum et __________; duo diēs et _______; imperium et ________; mōs et ________; magister et _______; antīquus et ________; negāre et _______; egēre et ________; īnsidiās parāre et _________; ēvenīre et _____ venīre; adimere et _______; pererrāre et _________; forte et _______; haud paulum et ________.

Contrāria: fidēs et ________; ōtiōsus et _________; fīrmāre et _________.

PENSVM C

1. Quam ob rem Hannibal victus est?
2. Quō Hannibal ex patriā profūgit?
3. Quā poenā Poenī eum profugum affēcērunt?
4. Quid Hannibal rēgī Antiochō suādēbat?
5. Num Antiochus cōnsiliīs eius pāruit?
6. Quārē Hannibal ē Syriā in Crētam vēnit?
7. Quōmodo pecuniam suam ā Crētēnsibus cōnservāvit?
8. Quō Hannibal ē Crētā sē contulit?
9. Quōcum rēx Prūsiās bellum gerēbat?
10. Quōmodo Hannibal classem Eumenis pepulit?
11. Quōmodo Rōmānī Hannibalem in Bīthȳniā repperērunt?
12. Num Prūsiās Hannibalem Rōmānīs dēdidit?
13. Quāle erat castellum Hannibalis?
14. Quōmodo Hannibal comperit sē ā Rōmānīs petī?
15. Num Hannibal vīvus captus est ā Flāminīnō?
16. Quem Hannibal māximum imperātōrem dūcēbat?

Nōmen:..

CAPITVLVM L

PENSVM A

Verte ōrātiōnem rēctam in oblīquam:

Augustus: "Marmoream relinquō urbem quam latericiam accēpī." Augustus glōriātus est 'Marmoream ____ relinqu_____ urbem quam latericiam accēp_____'.

Nerō: "Postquam domum mihi aedificāvī, quasi homō tandem habitāre coepī!" Nerō dīxit '____, postquam domum _____ aedificāv _____, quasi hom_____ tandem habitāre coep_____.'

Horātius pater: "Ego fīliam meam iūre caesam iūdicō, quod hostium mortem lūgēbat." Horātius pater prōclāmāvit '___ fīliam _____ iūre caesam iūdic _____, quod hostium mortem lūg _____.'

Tarquinius: "Ego nōn rem novam petō, quia duo iam rēgēs peregrīnī Rōmae rēgnāvērunt." Tarquinius negāvit '___ rem novam pet___, quia duo iam rēgēs peregrīnī Rōmae rēgnāv______.'

Tullia: "Nōn mihi dēfuit vir cum quō tacita serviēbam." Tullia dīcēbat 'nōn ______ dēfu _____ vir_____ cum quō tacita serv_____.'

Tarpēia: "Mercēdem postulō id quod in sinistrīs manibus habētis." Tarpēia mercēdem ā Sabīnīs postulāverat 'id quod in sinistrīs manibus hab______.'

Hamilcar: "Tē in castra mēcum dūcam, Hannibal, sī mihi fidem quam postulō dederis." Hamilcar fīliō prōmīsit '_____ eum in castra _____ cum duct_______ ______, sī_____ fidem quam postul_____ ded_____.'

Macedonēs: "Quodcumque senātus cēnsuerit, id rēx faciet." Macedonēs prōmīsērunt 'quodcumque senātus cēnsu_____, id rēg_____ fact______ _____.'

PENSVM B

Philippō victō, in V diēs ____________ dēcrētae sunt. X lēgātī mōre ________ in Graeciam missī sunt. Isthmiīs praecō in mediam ______ prōcessit atque 'līberōs esse Graecōs' ___________. Aliī aliōs __________ [= mīrantēs] intuēbantur, tum plausus ortus est. Flāminīnus in ___________ [= conciliō] dīxit 'sē exercitum suum ē Graeciā ___________ esse'; cūnctī eum '___________' 'līberātōrem' que _____________. Exercitū in Italiam ___________ imperātor ________ [= III diēs] triumphāvit. Antiochus, postquam hiemem in convīviīs et vīnum sequentibus ____________ trādūxit, intrā saltum Thermopylārum, quī Graeciam _________ [= dīvidit], sē recēpit, et castra duplicī vāllō fossāque ____________. Aetōlīs imperāvit ut _________ montium __________ [= occupārent], nē quās _________ Rōmānī invenīrent ad trānsitum. Cōnsul Acīlius castra posuit prope _______ calidārum aquārum; propter angustiās aciem _______ fronte īnstrūxit. Eō proeliō Rōmānī recessissent, ___ [= nisi] Catō, dēiectīs Aetōlīs, _______ vēnisset. Antiochō victō Acīlius Hēraclēam, quae sita est in _________ Oetae montis, _____________ est [= īnspexit]. Post oppugnātiōnem XXIV diērum Rōmānī integrōs mūrōs ________ trānscendērunt. L. Scīpiō, cum Antiochum in Asiā vīcisset, _________ accūsātus est, sed tribūnus plēbis prō eō _________.

Perseus, quī nōn _________ rēgnō suō fīnitimōs oppugnāverat, victus Samothrācam cōnfūgit et omnium animōs ā sē ________. Cum Cn. Octāvius Macedonibus ___________ lībertātemque prōmīsisset, ___________ [< trānsīre] omnium facta est. Rēx cum tribus __________ fugae ad portum pervēnit nec _______ quō ad Cotym veherētur invēnit. Postquam in templō________, sē Rōmānīs dēdidit et in nāvem _________ impositus est. Cōnsul rēgī praetōrium___________ [= intrantī] dextram ________ eumque in ____________ intrōdūxit. Perseus est___________ [= exemplum] _____________ [< mūtāre] sortis hūmānae.

________ est locus quō mercātōrēs conveniunt ut __________ faciant. Victōria est prosperus bellī ________ [= exitus]. _______ est signum reī futūrae. Iuppiter est _______ [= cūstōs] arcis Capitōlīnae. Tullus, Numae __________, rēx fuit ācer et __________ [< vis]. Paulus ex magnā __________ [= stirpe] duōs fīliōs in ____________ dedit.

Synōnyma: perfuga et _________; fidēs et ________; vectīgal et ________; ~~fidēs et ________;~~ ~~vectīgal et ________;~~ thēsaurus et ______; oblītus et ___________; valdē cupere et ______; continuum facere et ___________; amplificāre et ________; dēmittere et ___________; properē et _____; tantum et _____________; aliter et ______; inter vulgus et _______.

Contrāria: clāmor et __________; īnsula et ______________; nocturnus et ____________; nōbilis et __________; accēdere et ___________; continuāre et ____________; retrō et ______.

PENSVM C

1. Quis rēgem Philippum dēvīcit?
2. Post victōriam quid Isthmiīs prōnūntiātum est?
3. Quōmodo Graecī gaudium suum ostendērunt?
4. Quid Flāminīnus in triumphō trānstulit?
5. Quid rēx Antiochus Chalcide ēgit?
6. Ubi M'. Acīlius cum Antiochō congressus est?
7. Cūr Aetōlī rēgī subsidiō nōn vēnērunt?
8. Quōmodo Rōmānī mūrōs Hēraclēae trānscendērunt?
9. Cūr L. Cornēlius Scīpiō 'Asiāticus' nōminātus est?
10. Quis successor rēgis Philippī fuit?
11. Ubi et ā quō duce victus est Perseus?
12. Quō Perseus victus cōnfūgit?
13. Quōmodo victōria Aemiliī Paulī Rōmam nūntiāta est?
14. Quōmodo populus Rōmānus dīs grātiās ēgit?
15. Cūr Paulus lēgātōs ~~Rōmānōs~~ Perseī sine respōnsō dīmīsit?
16. Cūr Perseus Rōmānīs sē dēdidit?
17. Quōmodo Paulus Perseum victum recēpit?
18. Quid fēcit Paulus ante adventum decem lēgātōrum?
19. Quae mala fortūna fēlīcitātem Paulī turbāvit?
20. Quandō rēgnum Macedoniae māximum fuit?

Nōmen:..

CAPITVLVM LI

PENSVM A

Supplenda sunt verba composita:

ab- + agere > ________; ab- + ferre > ______; ab- + tulisse > ________; ad- + currere > ______; ad- + lātum > ______; ad- + pellere > ______; con- + cadere > ________; con- + loquī > _____; con- + pōnere > ________; con- + regere > ________; con- + orīrī > ______; dē- + scandere > ________; dē- + salīre > _______; dis- + fluere > ________; dis- + regere > ______; ex- + ferre > _______; ē- + iacere > ______; in- + ruere > ______; in- + premere > ________; in- + lātum > ______; ob- + pōnere > ________; ob- + caedere > _______; re- + statuere > _____; per- + facere > _________; prō- + gradī > _______; prō- + īre > ______; re- + agere > ________; re- + quaerere > ________; sub- + tenēre > ________; trāns- + dare > ______.

Supplenda sunt verba simplicia:

accipere < ad- + ______; contingere < con- + _______; ēdere < ē- + _____; prōicere < prō- + _____; colligere < con- + ______; inquīrere < in- + ________; inclūdere < in- + ______.

PENSVM B

Catō, quamquam aliās prōmptus erat ad __________, Scīpiōnem laudāvit. Multī ad Andriscum _________ [= conveniēbant], quī fābulam _______ 'sē esse Perseī fīlium ex ________ nātum.' Masinissa in summā __________ [= senectūte] mortuus est. Corinthus, urbs __________ [= dīvitissima], dīruta est ā L. Mummiō, virō ________ [x cupidō]. Mancīnus dignitātī populī Rōmānī _______ imposuit: pācem fēcit ____________ [= turpem], quam senātus ________ esse vetuit. Viriāthus, ex _________ [< vēnārī] dux factus, ā _________ interfectus est et ā mīlitibus suīs multum _________. Scīpiō exercitum ________ [= luxū] corruptum ad veterem disciplīnam restituit: multa _______ ē castrīs ēiēcit et mīlitēs ________ [VII] _____ portāre coēgit.

Ti. Gracchus, cum lēgem ________ [< ager] ______________ [= tulisset], ab __________ occīsus est ictus _________ subselliī. Scīpiō, dum ________ agrō dīvidendō creātīs _________ [= resistit], dēcessit, sed dē morte eius nūlla ____________ ācta est. C. Gracchus, quī ōrātor ___________ fuit quam frāter, lēgem ________________ [< frūmentum] tulit et complūrēs _________ dēdūxit. Post ____________ [< tribūnus] suum _________ [< sēditiō] is quoque occīsus est. Ti. et C. Gracchus plēbem in lībertātem _________ cōnātī sunt, sed nōbilitās, quae factiōne magis ________ [= valēbat], ________ [< agere] eōrum obviam iit.

Fontēs calidārum aquārum corporī _______ sunt. Servus quī dēliquit sub ______ verberātur. Quī modum nōn excēdit ________ est; quī paulō contentus est ________ esse dīcitur.

Synōnyma: indignatiō et _______; nimia cōpia et ________; terror et _______; licentia et ________; distāns et ________; peregrīnus et _________; patefacere et _________; passim spargere et ___________; praeferre et _________; passim spargere et ________; praeferre et ________; quīlibet et ________.

Contrāria: cōnsēnsus et __________; rudis et __________; salūber et ________; ratus et ________; īnsōns et ______; pūrgāre et _______.

ᵖENSVM C

1. Quid Gulussa Rōmam nūntiāvit?
2. Quid Catō in senātū suādēbat?
3. Quid fierī placuit antequam bellum indīcerētur?
4. Cūr Carthāginiēnsēs dēditiōne factā rebellāvērunt?
5. Quam fābulam finxit Andriscus?
6. Quibus Masinissa rēgnum suum relīquit?
7. Quamobrem Catō Scīpiōnem laudāvit?
8. Quis imperātor Carthāginem expugnāvit?
9. Num uxor Hasdrubalis Rōmānīs sē dēdidit?
10. Cūr Corinthus ā Rōmānīs dīruta est?
11. Quid L. Mummius in triumphō tulit?
12. Quis fuit Viriāthus?
13. Cūr senātus pācem quam Mancīnus cum Numantīnīs fēcerat ratam esse vetuit?
14. Cūr bellum Numantinum trahēbātur?
15. Quārē Scīpiō iūmenta vēnīre iussit?
16. Quid Scīpiō ēgit XIV annō post Carthāginem dēlētam?
17. Quās lēgēs Ti. Gracchus prōmulgāvit?
18. Num Ti. Gracchus iterum tribūnus creātus est?
19. Quandō Scīpiō mortuus inventus est?
20. Quamobrem suspecta fuit uxor eius?
21. Ā quō C. Gracchus occīsus est?

Nōmen:..

CAPITVLVM LII

PENSVM A

Supplenda sunt verba facta ex hīs nōminibus:

(1) numerus > __________; laus > ________; cūra > _______; verbera > __________; mīles > ______; arma > ________; nūntius > _______; dōnum > _______; labor > ________; vulnus > ________; nex > ________; rēgnum > _______; locus > ________; onus > ________; līber > ________; probus > _______; nūdus > ______; fīrmus > _______; aequus > _______; novus > re_______; prāvus > dē________. bellum > _______; socius > _______; honōs > _______, nota > _______; sacer > _______.

(2) comes > ________; minae > ______; glōria > _______; dominus > _______; mora > ______; testis > _______; praeda > ________; merx > _______; crīmen > ________; mīrus > ______; miser > ________; indignus > _________; vagus > _______;

(3) servus > _______; sitis > ______; vestis > ________; cūstōs > ________; lēnis > ______; rudis > ē________.

(4) sors > _______; mēns > _________; blandus > _______.

PENSVM B

Micipsa, __________ [= etsī] nātūram Iugurthae ____________ [= violentam] et _________ [= cupidam] imperiī timēbat, tamen eum __________ et hērēdem fēcit. Rēx moriēns Iugurtham ________ est ut amīcōs dīvitiīs ___________ [= praeferret] et frātrēs eius monuit ut Iugurtham colerent atque __________. Micipsā mortuō, _________ [= rēgis fīliī] tempus ad __________ pecūniae cōnstituērunt; ibi mīlitēs Iugurthae Hiempsalem locō _________ [= occultō] latentem occīdērunt. Fāma tantī sceleris per Āfricam brevī __________ est. Adherbal, cum rēgnum suum armīs _______ nōn posset, Rōmam contendit et senātum ōrāvit ut sibi __________. Iugurtha vērō __________ [< largīrī] effēcit ut senātōrēs virtūtem eius laudibus ______________, scelus et __________ [= turpe factum] omitterent. Ergō potentiā _____ [= cōnfīdēns] ex __________ fīnēs Adherbalis invāsit. Is victus Cirtam profūgit, quae virtūte Italicōrum ________________ [= dēfendēbātur]; dēditiōne factā, Adherbal ________ [= statim] necātus est cum Numidīs et ____________ [= mercātōribus] Rōmānīs.

Calpurnius, rēgis pecūniā __________ [= corruptus], pācem ___________ [= ignōminiōsam] cum Iugurthā fēcit. Cum rēx Rōmam _________ [= arcessītus] esset, ut dēlicta Scaurī aliōrumque patefaceret, _________ [= amīcō] suō Bomilcarī imperāvit ut __________ parāret quī Massīvam necārent; ūnus vērō dēprehēnsus __________ profitētur et Bomilcar _________ fit. Iugurtha Rōmā ēgressus "Ō, urbem ________" inquit "et ________ peritūram sī _________ invēnerit!"

____________ est aetās inter pueritiam et iuventūtem. Victor ab hostibus victīs __________ solet ut obsidēs dentur. Quī _______ [= sonum] magnum ac molestum facit, _________ dīcitur. Quī multa incipit, rārō __________ suum _______ [= perficere] _______ [= potest]. Nihil meā _______ quid aliī dē mē loquantur!

Synōnyma: V annī et ______________; casa et _________; inopia et ________; vetus vulnus et ________; ars et __________; asperitās et ____________; explōrātor et _______________; pulcher et _______; modicus et __________; fessus et __________; equō vehī et __________; explōrāre et _________; adnītī et _______; cūnctārī et ______; magnā cum cūrā et _________; celerrimē et ___________; nimis et _______.

Contrāria: stultitia et _________; fortitūdō et ______; validus et __________; convalēscere et __________.

PENSVM C

1. Quōs fīliōs Micipsa genuit?
2. Cūr Micipsa Iugurtham adoptāvit?
3. Quibus artibus Iugurtha adulēscēns sē exercēbat?
4. Quārē Micipsa Iugurtham in Hispāniam mīsit?
5. Quālem Iugurtha sē praebuit bellō Numantīnō?
6. Quid Micipsa moribundus fīliōs suōs monuit?
7. Patre mortuō, dē quibus rēbus rēgulī disseruērunt?
8. Quōmodo Hiempsal interfectus est?
9. Quid fēcit Adherbal post necem frātris?
10. Quōmodo Iugurtha in grātiam nōbilitātis vēnit?
11. Quid senātus dēcrēvit cum lēgātōs audīvisset?
12. Dīvīsō rēgnō Numidiae, quid factum est?
13. Quid fēcit Adherbal Cirtae inclūsus?
14. Num Iugurtha Cirtam armīs expugnāvit?
15. Quārē Iugurtha Rōmam arcessītus est?
16. Cūr rēx in cōntiōne interrogātus nōn respondit?
17. Quis fuit Massīva et quid eī accidit?
18. Cūr Iugurtha Rōmam 'urbem vēnālem' appellāvit?
19. Quālis imperātor fuit Q. Caecilius Metellus?
20. Cūr Rōmānī nōbilēs C. Marium contemnēbant?
21. Quōs novōs mīlitēs Marius cōnscrīpsit?
22. Quī rēx Iugurtham adiuvābat?
23. Num Bocchus socius fīdus fuit?
24. Quōmodo Iugurtha in potestātem Mariī vēnit?
25. Utrī Sallustius favēre tibi vidētur, nōbilitātī an plēbī?

Nōmen:..

CAPITVLVM LIII

PENSVM A

Supplenda sunt nōmina adiectīva:

(1) fōrma > ________; pecūnia > ________; perīculum > ____________; glōria > _________; ōtium > ________; iocus > ________; studium > _______; perniciēs > __________; flāgitium > __________; numerus > _________;

(2) mors > ________; rēx > ________; hospes > _________; nātūra > __________; triumphus > ____________; Vesta > _________;

(3) cōnsul > _________; salūs > _________; vulgus > ________; singulī > ________;

(4) legiō > _________; frūmentum > ___________; necesse > ___________;

(5) puer > __________; servus > ___________; cīvis > _________; vir > __________; iuvenis > ___________;

(6) nauta > __________; modus > __________; ūnus > ________; poēta > _________; pīrāta > ________; Italia > ________;

(7) pater > ________; mercātor > __________; gladiātor > ___________; rēx > _______; uxor > _______; praetor > _________; noxa > ________; Mārs > _______;

(8) ferrum > _______; argentum > __________; aes > _______; lignum > ________; marmor > _________; purpur > _________; lapis > __________; nix > ______;

(9) gemma > ________; arma > ______; aurum > ______; ferrum > _______; āla > ______; aes > ________; rōstra > __________; venēnum > ___________; scelus > _________; foedus > _________; fortūna > __________;

(10) urbs > ________; Trōia > _________; Tūsculum > ____________; Alba > ________;

(11) vīcus > ________; repēns > _________; Tiberis > _________; Latium > ________;

(12) circus > __________; Cannae > _________; Carthāgō > _________.

PENSVM B

Annō ________________ ūndēquīnquāgēsimō [DCXLIX] a. u. c. Rōmānī ingentī ____________ [= strāge] victī sunt ā Cimbrīs et Teutonibus, quōrum cōpia _________ [= sine fīne] erat. Bellum gestum cum sociīs, quī lībertātem sibi __________ volēbant, bellum _________ dīcitur. Marius Rōmam ingressus multōs ____________ et domum Sullae _________. Spartacus _________ [< numerus] exercitum ___________ [= collēgit] ac variō _________ cum Rōmānīs pugnāvit.

Cicerō adulēscēns ōrātōrēs ____________ [= ēloquentēs] audiēbat neque ūllus diēs ab ____________________ ōrātōriīs vacuus erat. Cum multārum causārum ________ fuisset, Rōmā profectus est ut ōrātiōnī _________ [= ārdentī] __________. Rhodī sē ad Molōnem _________ [= magistrum dīcendī] ________. ________ [= II annīs] post revertit ōrātor mūtātus: nōn ācer et _________ [= redundāns], sed remissus et ______ [= placidus]. Duo ōrātōrēs tum _________, Cotta et Hortēnsius. Post ___________ Siciliensem _____________ [= ars ōrātōria] Cicerōnis ________ esse vidēbātur. In *Brūtō* Cicerō nārrat dē ___________ suā iuvenīlī: sermōnī eius

__________ est ut industriam et ________________ [< assiduus] eius __________ [= plānē videāmus].

Synōnyma: cōgitātiō et __________; laus et __________; licentia et ___________; fōrma et _________; dīves et _________; iuvenālis et ___________; accūrātus et ___________; morārī et __________; exercēre et _________; ēlūcubrāre et nocte __________; praecipuē et _________.

Contrāria: vigor et __________ (corporis); remissiō et _________;

PENSVM C

1. Quid ēgit Marius post bellum Iugurthīnum?
2. Unde Cimbrī et Teutonēs vēnērunt?
3. Quī imperātōrēs dē Cimbrīs triumphāvērunt?
4. Quamdiū bellum sociāle prōtractum est?
5. Quis bellō sociālī fīnem imposuit?
6. Quid Mithridātēs Ephesī imperāvit?
7. Cūr Sulla pācem cum Mithridāte fēcit?
8. Quid Sullā absente factum est Rōmae?
9. Ubi Sulla Mariānōs vīcit?
10. Quae nova bella exārsērunt cum Sulla rem pūblicam composuisset?
11. Quid Nīcomēde mortuō factum est in Asiā?
12. Unde ortum est bellum servīle?
13. Quās cīvitātēs Lūcullus expugnāvit?
14. Ad quem Mithridātēs victus cōnfūgit?
15. Cūr Mithridātēs bellum renovāvit?
16. Num Lūcullus cum Mithridāte dēbellāvit?
17. Quōmodo Metellus cognōmen 'Crēticī' adeptus est?
18. Cui bellum pīrāticum mandātum est?
19. Quis lēgem Mānīliam suāsit?
20. Quandō nātus est M. Tullius Cicerō?
21. Quibus magistrīs Cicerō adulēscēns operam dabat?
22. Quandō Cicerō causās agere coepit?
23. Quārē in Graeciam et Asiam profectus est?
24. Ubi Cicerō quaestūram gessit?

Nōmen:...

CAPITVLVM LIV

PENSVM A

Supplenda sunt nōmina ē verbīs facta:

(1) nāvigāre > ________; oppugnāre > _________; mūnīre > ________; dīvidere > ________; exspectāre > __________; cōgitāre > _________; admīrārī > _________; largīrī > ________; meditārī > __________; dēdere > __________; cōnfitērī > _________; excurrere > _________; colligere > _________; cognōscere > ________;

(2) exīre > _______; dūcere > _________; cadere > _______; rīdēre > _______; cōnspicere > _______; gemere > _________; lūgēre > _________; flēre > _______; ūtī > ______; discēdere > ________; parere > _______; vāgīre > ________; apparāre > _________; trānsīre > ______; adīre > ________; redīre > _________; plaudere > _________; sentīre > __________; convenīre > ________;

(3) imperāre > __________; aedificāre > ____________; studēre > ____________; incendere > __________; sacrificāre > ___________; colloquī > ___________; indicāre > ___________; dēsīderāre > __________;

(4) firmāre > _____________; supplēre > ______________; vestīre > _____________; mūnīre > ____________; impedīre > _____________; arguere > _____________; (-ē- > -u-) monēre > ___________; docēre > ___________;

(5) dolēre > ________; pudēre > _________; terrēre > _______; horrēre > ________; ārdēre > _________; pavēre > _______; vigēre > _______; favēre > ________; clāmāre > _________; maerēre > ________; splendēre > __________; furere > ________; calēre > ________; decēre > _______; errāre > _______; .

(6) līberāre > ________ [= quī līberat]; gubernāre > _________; imperāre > __________; condere > _______; ulcīscī > ________; cēnsēre > ________; explōrāre > _____________; adhortārī > ___________; docēre > _______; servāre > _________; prōdere > ________; emere > ______; succēdere > _________; regere > _______; largīrī > _________; favēre > ______;

(7) mīrārī > __________; memorāre > ________________; terrēre > __________; crēdere > in ___________; sānāre > īn_________; numerāre > in__________;

(8) frīgēre > _________; calēre > _________; valēre > _______; pallēre > ________; turbāre > ________; cupere > __________; rapere > _________; splendēre > _____________; pavēre > ________; tumēre > ________; avēre > ________;

(9) capere > _________; vocāre > ___________; dare > _________; agere > ________; patī > ________.

PENSVM B

Cicerō Lūcullō magnam laudem __________ [= tribuit]. Is oppida in quibus erant ___________ [= domūs] rēgis et aliās urbēs _________ [= plūrimās] cēpit. Ut Mēdēa in fugā membra frātris _______ [= dispersisse] dīcitur, sīc Mithridātēs fugiēns dīvitiās quās in suum rēgnum _________ [= contulerat] relīquit, quārum _____________ [< colligere] Rōmānōs ___________. Tigrānēs _____________ permōtus rēgem ___________ [= perculsum] ērēxit et perditum ____________ [= cōnfirmāvit].

Mercātōrēs quī in Asiā ____________ magnōs ________ faciunt. Asia enim prōvincia tam _________ [= opulenta] est ut __________ agrōrum et varietāte __________ [= frūgum] aliīs prōvinciīs __________. Multae mercēs ex Asiā ____________. Equitēs Rōmānī quī vectīgālia exercent _________ appellantur. Hieme mare nōn est __________ ad nāvigandum. _________ reī mīlitāris imperātōrī necessāria est. Nēmō tam ________ est ut locum _________ [= sacrum] polluat.

Synōnyma: lābēs et ________; clēmentia et __________; sententia et ________; querēlla et _________; īnsōns et _________; horribilis et ________; prōvocāre et _________; arbitrārī et ________; sānāre et ________; reminīscī et ___________; obsequī et ____________; valdē cupere et ___________; īrātus fierī et ________; vetus fierī et ________.

Contrāria: quaestus et ________; commodum et _________; solitus et _________; grātus et ________; forte et ________.

PENSVM C

1. Quae rēs agēbantur in bellō Mithridāticō?
2. Dē quā rē Cicerō prīmum dīcit?
3. Quamobrem Mithridātēs poenam merēbat?
4. Quī imperātōrēs dē Mithridāte iam triumphāverant?
5. Quibus Rōmānī propter sociōs bellum intulērunt?
6. Cūr vectīgālia Asiae māiōra sunt quam cēterārum prōvinciārum?
7. Quī vectīgālia exercent in prōvinciīs Rōmānis?
8. Quid ēgit Lūcullus initiō bellī Mithridāticī?
9. Quās rēs Cicerō silentiō praeterit?
10. Cūr haud difficile est imperātōrem dēligere?
11. Quās rēs in summō imperātōre inesse oportet?
12. Quōmodo Pompēius scientiam reī mīlitāris adeptus erat?
13. Quibus bellīs Pompēius interfuerat?
14. Quid imperātōrēs in prōvinciīs facere cōnsuēvērunt?
15. Cūr Cicerō timidē et pauca dīcit dē fēlicitāte?

Nōmen:..

CAPITVLVM LV

PENSVM A

Supplenda sunt nōmina fēminīna facta ex adiectīvīs:

(1) miser > ________; īnsānus > ________; superbus > ________; perfidus > ________; audāx > ________; patiēns > ________; potēns > ________; cōnstāns > ________; dīligēns > ________; concors > ________; [*plūrālia:*] reliquus > ________; dīves > ________; angustus > ________;

(2) trīstis > ________; amīcus > ________; stultus > ________; maestus > ________; saevus > ________; iūstus > ________; avārus > ________; pudīcus > ________; malus > ________;

(3) foedus > ________; dignus > ________; hūmānus > ________; fēlīx > ________; novus > ________; paucī > ________; crūdēlis > ________; gravis > ________; celeber > ________; ūtilis > ________; [-tās] līber > ________;

(4) longus > ________; altus > ________; pulcher > ________; multī > ________; fortis > ________; sōlus > ________; clārus > ________; amplus > ________; fīrmus > ________ [= fīrmitās].

PENSVM B

Tūberō, cum ________ Latīnīs Scīpiōnem ōtiōsum ________ esset, dē rēbus caelestibus cum eō ________ coepit. Laelius, quī tālēs ________ nihil ad vītam hūmānam ________ putābat, 'māiōra ________ [= quaerenda] esse' dīxit.

In rēgnō, ________ iūstō, populus ________ lībertātis nōn est. Saepe ________ [= exoritur] ex rēge tyrannus, quī ________ [= ferōcitāte] taeterrimās ________ [= ferās] superat, nec enim eī cum hominibus ūlla iūris ________ [< commūnis] est. Cīvitās ________ est in quā populus dominātur. Oppidum est ________ tēctōrum dēlūbrīs et forīs ________.

Rōmulus Sabīnōs in cīvitātem ________ et sacra eōrum cum Rōmānīs ________; cūriās nōminibus Sabīnārum ________ [= nōmināvit]. Sōle ________ Rōmulus nōn ________ [= appāruit]. Post eius ________ [= mortem] populus novum rēgem ________ nōn dēstitit. Rōmulus deō Mārte ________ [= genitus] erat.

Quī iam adolēvit ________ esse dīcitur. Quī oppidum oppugnat mūrōs arietibus ________ cōnātur. Hieme sōl nōn tam ________ occidit quam aestāte: aestāte sōl ________ occidit quam hieme. Vītam ________ [= aeternam] nēmō mortālis ________ [= adipīscī] potest.

Synōnyma: globus et ________; cūnae et ________; rītus et ________; fīrmus et ________; pēior et ________; pessimus et ________; explōrāre et ________; probāre et ________; sustinēre et ________; polluere et ________; pūnīre et ________; paulisper et ________.

Contrāria: opācus et ________; permultī et ________; cōnsentīre et ________; illūstrāre et ________; mātūrē et ________; prīdiē et ________.

PENSVM C

1. Quandō amīcī ad Scīpiōnem convēnērunt?
2. Eratne Scīpiō occupātus eō diē?
3. Quod prōdigium in caelō vīsum erat?

4. Dē quibus rēbus fuit prīma disputātiō?
5. Quōmodo Archimēdēs mōtūs astrōrum dēclārāvit?
6. Cūr Laelius dē rēbus caelestibus disputāre nōluit?
7. Quid tum Laelius Scīpiōnem rogāvit?
8. Quae sunt tria rērum pūblicārum genera?
9. Quod genus Scīpiō optimum esse putābat?
10. Unde incipit Scīpiō dē rē pūblicā Rōmānā disputāns?
11. Quibus rēbus Rōmulus rem pūblicam firmāvit?
12. Quōmodo Numa populum ferōcem mītigāvit?
13. Cuius rēgis vitiō rēs pūblica Rōmāna ā bonā in dēterrimam conversa est?
14. Quem Cicerō tyrannō immānī oppōnit?

Nōmen:..

CAPITVLVM LVI

PENSVM A

(1) *Supplenda sunt verba incohātīva:*

patēre > ________; stupēre > ob__________; lūcēre > il_________; ārdēre > ex_________;
valēre > con________; pavēre > ex________; timēre > per________; horrēre > co________;
rigēre > ob_________; tremere > con__________; gemere > in_______; fervere > dē________;
[-a- > -i-] tacēre > con________.

(2) *Hī versūs dīvidendī sunt in syllabās brevēs et longās notīs appositīs:*

sīve per Syrtēs ite r aestuōsās

xxxxxxxxxxxxxxx

sīve factūrus per inhospitālem

Caucasum vel quae loca fābulōsus lambit Hydaspēs.

PENSVM B

_______ [= terra], quae in mediō mundī locō _________ manet, VIII sphaerīs cingitur. In sphaerā summā stēllae ________ sunt; eī ________ sunt VII, quārum īnfima est lūnae. Īnfrā lūnam nihil est nisi mortāle et ________. Sphaerārum incitissimā __________ magnus sonitus efficitur, sed aurēs hūmānae tam __________ sunt ut eum audīre nequeant. Item aurēs eōrum quī Catadūpa ________ propter magnitūdinem sonitūs ___________.

Terra quīnque ___________ redimīta esse vidētur, quōrum duo extrēmī nive et ________ obrigēscunt, medius sōlis _______ ārdentibus torrētur. Duo sunt _________, alter septentriōnālis, alter _________, cuius incolae Rōmānīs adversī aut _________ stant.

Quī rem horribilem videt __________. _______ est amor deōrum, patriae, parentum. Annus aetātis LVI Scīpiōnī _________ fuit. Dī immortālēs ________ sempiternō fruuntur. Ponte ruptō Horātius Tiberim __________. ________ [8x] septēna sunt LVI. __________[.] est nota minima. Necesse est membrum aegrum cultrō ______________. Sagitta ē_________ prōmitur.

Synōnyma: splendor et ________; celsissimus et _________; ruber et _________; siccus et _________ et _______; solvere et ________; movēre et ______; celerius et ______; quamdiū et _________; īnfrā et ________; ex aliō locō et _______.

Contrāria: ultimus et ________; austrālis et ____________; hībernus et _______.

PENSVM C

1. Quōmodo Masinissa Scīpiōnem Aemiliānum accēpit?
2. Dē quibus rēbus Masinissa et Scīpiō collocūtī sunt?
3. Quem Scīpiō eā nocte in somnīs vīdit?
4. Ubi Scīpiō Āfricānus māior appāruit?
5. Quid nepōtī suō praedīxit?
6. Quid eī nārrāvit dē patriae cōnservātōribus?
7. Quid Scīpiō ab avō suō quaesīvit?

8. Quem vīdit Scīpiō praeter avum suum?
9. Quid Aemilius Paulus filium suum monuit?
10. Ex orbe lacteō quanta vidēbātur terra?
11. Quot sphaerae terram cingunt?
12. Quōmodo efficitur cantus sphaerārum?
13. Cūr sphaera caelestis sonum acūtum efficit?
14. Cūr hominēs cantum sphaerārum nōn audiunt?
15. Quārē hominēs in terrīs glōriam aeternam assequī nōn possunt?

Answer Key

Pars I: Familia Romana

LINGVA LATINA PER SE ILLVSTRATA
PARS I: FAMILIA ROMANA

CAPITVLVM I

PENSVM A

Nīlus fluvius est. Nīlus et Rhēnus fluviī sunt. Crēta īnsula est. Crēta et Rhodus īnsulae sunt. Brundisium oppidum est. Brundisium et Tūsculum oppida sunt.

Rhēnus fluvius magnus est. Tiberis est fluvius parvus. Rhēnus et Dānuvius nōn fluviī parvī, sed fluviī magnī sunt. Sardinia īnsula magna est. Melita īnsula parva est. Sardinia et Sicilia nōn īnsulae parvae, sed īnsulae magnae sunt. Brundisium nōn oppidum parvum, sed oppidum magnum est. Tūsculum et Delphī nōn oppida magna, sed oppida parva sunt.

Crēta īnsula Graeca est. Lesbos et Chios et Naxus sunt īnsulae Graecae. In Graeciā multae īnsulae sunt. In Galliā sunt multī fluviī. In Italiā multa oppida sunt. In Arabiā sunt paucī fluviī et pauca oppida.

A et B litterae Latīnae sunt. C quoque littera Latīna est. *Multī* et *paucī* vocābula Latīna sunt. *Ubi* quoque vocābulum Latīnum est. I et II numerī Rōmānī sunt. III quoque numerus Rōmānus est.

PENSVM B

Sicilia *īnsula* est. Italia īnsula *nōn* est. Rhēnus *fluvius* est. Brundisium *oppidum* est. Sicilia et Sardinia *īnsulae* magnae sunt. Melita īnsula *parva* est. Britannia nōn *īnsula* parva, sed *īnsula magna* est. Brundisium nōn *oppidum parvum*, sed *oppidum* magnum est. Est*ne* Brundisium in Graeciā? Brundisium *nōn* est in Graeciā, *sed* in Italiā. *Ubi* est Sparta? Sparta est in Graeciā. Sparta oppidum *Graecum* est. Delphī *quoque* oppidum Graecum est. Euboea, Naxus, Lesbos, Chios *īnsulae* Graecae sunt. In Graeciā sunt *multae* īnsulae.

Quid est III? III *numerus* est. *Quid* est A? A littera est. A, B, C *litterae* Latīnae sunt. *Num* Γ littera Latīna est? Γ *nōn* littera *Latīna*, sed littera *Graeca* est. *Īnsula* *vocābulum* Latīnum est.

PENSVM C

1. Ubi est Rōma? *Rōma in Italiā est*
2. Estne Sparta in Italiā? *Sparta in Italiā nōn est.*
3. Ubi est Italia? *Italia est in Eurōpā.*
4. Ubi sunt Syria et Arabia? *Syria et Arabia in Asiā sunt.*
5. Estne Aegyptus in Asiā? *Aegyptus in Asiā nōn est.*
6. Ubi sunt Sparta et Delphī? *In Graeciā sunt.*
7. Ubi est Brundisium? *Brundisium est in Italiā.*
8. Quid est Brundisium? *Brundisium oppidum est.*
9. Num Crēta oppidum est? *Crēta oppidum nōn est.*
10. Estne Britannia īnsula parva? *Britannia nōn īnsula parva, sed īnsula magna est.*
11. Quid est Tiberis? *Tiberis fluvius est.*
12. Quid est D? *D littera Latīna est.*
13. Num Δ littera Latīna est? *Δ nōn est littera Latīna, sed littera Graeca.*
14. Estne II magnus numerus? *II nōn magnus numerus, sed parvus numerus est.*

CAPITVLVM II

PENSVM A

Mārcus fīlius Iūliī est. Iūlia fīlia Iūliī est. Iūlius est vir Rōmānus. Aemilia fēmina Rōmāna est. Iūlius dominus, Aemilia domina est. Mēdus servus Graecus est, Dēlia est ancilla Graeca. Sparta oppidum Graecum est.

Iūlius pater Mārcī est. Mārcus est fīlius Iūliī et Aemiliae. Mēdus servus Iūliī est: Iūlius est dominus servī. Iūlius dominus Mēdī et Dāvī est: Iūlius dominus servōrum est. Numerus servōrum magnus est. Dēlia est ancilla Aemiliae: Aemilia domina ancillae est. Aemilia domina Dēliae et Syrae est: Aemilia domina ancillārum est. In familiā Iūliī est magnus numerus servōrum et ancillārum. Aemilia māter Mārcī et Quīntī et Iūliae est. Mārcus, Quīntus Iūliaque sunt līberī Iūliī et Aemiliae. Numerus līberōrum est trēs. Numerus servōrum est centum.

In pāginā prīmā capitulī secundī multa vocābula nova sunt. Numerus capitulōrum nōn parvus est.

PENSVM B

Mārcus *puer* Rōmānus est. Iūlius *vir* Rōmānus est. Aemilia est *fēmina* Rōmāna. Iūlius est *pater* Mārcī et Quīntī et Iūliae. In *familiā* Iūliī sunt trēs *līberī*: duo *fīliī* et ūna *fīlia*. *Māter* līberōrum est Aemilia.

Quis est Dāvus? Dāvus est *servus* Iūliī. Iūlius *dominus* Dāvī est. *Quae* est Syra? Syra *ancilla* Aemiliae est. Aemilia est *domina* Syrae.

Cornēlius: "*Quot* servī sunt in familiā tuā?" Iūlius: "In familiā *meā* sunt *centum* [C] servī." Cornēlius: "Familia *tua* magna est!"

'LINGVA LATINA' est titulus *librī* tuī Latīnī.

PENSVM C

1. Quis est Quīntus? *Quīntus est fīlius Iūliī.*
2. Quī sunt Mēdus et Dāvus? *Mēdus est Dāvus servī Iūliī sunt.*
3. Mārcusne quoque servus Iūliī est? *Mārcus nōn servus, sed fīlius Iūliī est.*
4. Cuius fīlia est Iūlia? *Iūlia est fīlia Iūliī.*
5. Quot līberī sunt in familiā Iūliī? *In familiā Iūliī trēs līberī sunt.*
6. Quot servī in familiā sunt? *Centum servī sunt in familiā.*
7. Num Syra domina est? *Syra domina nōn est, sed ancilla.*
8. Quae est domina ancillārum? *Domina ancillārum est Aemilia.*
9. Estne Cornēlius vir Graecus? *Cornēlius vir Graecus nōn est.*
10. Num *puella* vocābulum masculīnum est? Puella *vocābulum fēminīnum est, nōn masculīnum.*

CAPITVLVM III

PENSVM A

Cūr Mārcus Iūliam pulsat? Mārcus Iūliam pulsat, quia Iūlia cantat. Iūlia plōrat, quia Mārcus eam pulsat. Iūlia: "Mamma! Mārcus mē pulsat." Aemilia puellam audit et venit. Māter Quīntum videt et eum interrogat: "Quis mē vocat?" Quīntus respondet: "Iūlia tē vocat."

Iūlius dormit. Quīntus Iūlium vocat: "Pater!" Mārcus rīdet, quia Iūlius nōn venit. Aemilia Mārcum verberat. Iūlius venit, quia Mārcus plōrat. Iūlius Aemiliam et Mārcum et Quīntum et Iūliam videt. Iūlius: "Puer quī parvam puellam pulsat improbus est." Iūlius puerum improbum verberat. Quem Iūlius verberat? Puer quem Iūlius verberat est Mārcus. Mārcus plōrat. Puer quī plōrat laetus nōn est. Puella quae cantat laeta est.

PENSVM B

Puella *cantat*: "Lalla." Puella *quae* cantat est Iūlia. Iūlia *laeta* est. Puer improbus puellam *pulsat*. Puella *plōrat*: "Uhuhū!" Puer *rīdet*: "Hahahae!" Puer *quī* rīdet est Mārcus. Iūlia Aemiliam *vocat*: "Mamma!" Aemilia *venit*, et Quīntum *interrogat*: "Cūr Iūlia plōrat?" Quīntus *respondet*: "Iūlia plōrat, *quia* Mārcus eam pulsat." Aemilia: "Mārcus puer *probus* nōn est, puer *improbus* est! Ubi est pater?" Aemilia Iūlium nōn *videt*. Quīntus: "Pater nōn *hīc* est." Quīntus Iūlium *vocat*: "Pater!" Iūlius Quīntum nōn *audit*. *Cūr* Iūlius Quīntum nōn audit? Iūlius eum nōn audit, quia *dormit*. Mārcus plōrat, *quia* Aemilia eum verberat. Iūlius Mārcum audit; *iam* Iūlius nōn dormit. *Quem* Aemilia verberat? Aemilia Mārcum *verberat*. Puer *quem* Aemilia verberat improbus est. Iūlia laeta nōn est *neque* rīdet.

PENSVM C

1. Quis Iūliam pulsat? *Mārcus Iūliam pulsat.*
2. Cūr Iūlia plōrat? *Iūlia plōrat quia Mārcus eam pulsat.*
3. Quīntusne quoque Iūliam pulsat? *Quīntus nōn Iūliam pulsat*
4. Quem Quīntus pulsat? *Quīntus Mārcum pulsat.*
5. Cūr Aemilia venit? *Aemilia venit quia Iūlia eam vocat.*
6. Quis Iūlium vocat? *Quīntus Iūlium vocat.*
7. Cūr Iūlius Quīntum nōn audit? *Iūlius eum nōn audit, quia dormit.*
8. Quem audit Iūlius? *Iūlius Mārcum audit.*
9. Cūr Mārcus plōrat? *Mārcus plōrat, quia Aemilia eum verberat.*
10. Rīdetne Iūlia? *Nōn rīdet.*
11. Num *Mārcus* accūsātīvus est? Mārcus *nōn accusātīvus, sed nōminātīvus est.*
12. Num *Iūliam* nōminātīvus est? Iūliam *nōn nōminātīvus, sed accūsātīvus est.*
13. Quid est *dormit?* Dormit *est verbum.*

CAPITVLVM IV

PENSVM A

Mēdus adest. Dāvus abest. Iūlius imperat: "Vocā Dāvum, Mēde!" Mēdus Dāvum vocat: "Dāve! Venī!" Dāvus venit neque Iūlium videt. Mēdus: "Salūtā dominum!" Dāvus dominum salūtat: "Salvē, domine! Quid est?" Dominus: "Tacē, serve! Nummī meī ubi sunt?" Servus tacet neque respondet. Iūlius: "Respondē!" Dāvus: "Interrogā Mēdum!" Iūlius Mēdum interrogat: "Ubi est pecūnia mea, Mēde?" Mēdus: "Dāvus pecūniam tuam habet." Iūlius: "Pōne sacculum tuum in mēnsā, Dāve!" Dāvus pāret: sacculum suum in mēnsā pōnit. Dāvus: "Vidē, domine: sacculus meus vacuus est." Iūlius: "Sūme sacculum tuum et discēde, bone serve!" Dāvus sacculum suum sūmit et discēdit.

PENSVM B

In sacculō Iūliī *pecūnia* est. Iūlius pecūniam suam *numerat*: "Ūnus, duo, trēs, *quattuor*, *quīnque*, sex, *septem*, *octō*, *novem*, *decem*." In *sacculō* nōn centum, sed *tantum* decem nummī sunt.

Dāvus dominum *salūtat*: "Salvē, domine!" Iūlius *imperat*: "Pōne sacculum tuum in *mēnsā*!" Dāvus sacculum *suum* in mēnsā *pōnit*. Sacculus Dāvī *vacuus* est, in sacculō *eius* [: Dāvī] *nūlla* pecūnia est. Dāvus sacculum suum *sūmit* et discēdit.

Iūlius: "Mēde! Venī!" Mēdus nōn venit, quia *is* [: Mēdus] pecūniam Iūliī *habet*. Iūlius baculum, *quod* in mēnsā est, sūmit et *discēdit*.

Dominus imperat, bonus servus *pāret*.

PENSVM C

1. Quot nummī sunt in sacculō Iūliī? *In sacculō eius sunt decem nummī.*
2. Adestne Dāvus in scaenā prīmā? *In scaenā prīmā Dāvus nōn adest, sed abest.*
3. Quis Dāvum vocat? *Mēdus Dāvum vocat.*
4. Suntne nummī Iūliī in sacculō Dāvī? *Nummī Iūliī nōn sunt in sacculō Dāvī.*
5. Quid Iūlius pōnit in sacculō Dāvī? *Iūlius ūnum nummum in sacculō Dāvī pōnit.*
6. Quot nummī iam in sacculō Iūliī sunt? *Iam novem nummī sunt in sacculō Iūliī.*
7. Estne vacuus sacculus Mēdī? *Nōn est, in sacculō Mēdī sunt nummī Iūliī.*
8. Cūr Mēdus discēdit? *Mēdus discēdit, quia is pecūniam Iūliī in sacculō suō habet.*
9. Quem Iūlius vocat? *Iūlius Mēdum vocat.*
10. Cūr Mēdus Iūlium nōn audit? *Mēdus eum nōn audit, quia abest.*

CAPITVLVM V

PENSVM A

Iūlius et Aemilia in vīllā habitant cum līberīs et servīs. Dominus multōs servōs et multās ancillās habet.

Aemilia in peristȳlō est cum Mārcō et Quīntō et Iūliā. Iūlia multās rosās in hortō videt et ab Aemiliā discēdit. Iam Aemilia puellam nōn videt, neque puerī eam vident. Aemilia: "Mārce et Quīnte! Vocāte Iūliam!" Puerī Iūliam vocant: "Iūlia! Venī!" et Iūlia puerōs vocat: "Mārce et Quīnte! Venīte!" Iūlia puerōs nōn audit, sed puerī Iūliam audiunt. Iūlia: "Cūr puerī nōn veniunt?" Iūlia ex hortō venit cum V rosīs pulchrīs. Iūlia: "Vidē rosās meās, māter! Vidēte, puerī!" Mārcus: "Rosae pulchrae sunt, puella sine rosīs pulchra nōn est!" Iūlia cum ūnā rosā discēdit. Puerī rīdent. Aemilia: "Tacēte, puerī! Sūmite rosās et discēdite!" Puerī rosās sūmunt et discēdunt; in ātriō aquam sūmunt ex impluviō et rosās in aquā pōnunt.

PENSVM B

Iūlius in magnā *vīllā habitat*. Aemilia cum *eō* [: Iūliō] habitat. Iūlius Aemiliam *amat*, quia *ea* [: Aemilia] bona et *pulchra* fēmina est.

Aemilia in peristȳlō est *cum* līberīs suīs, sed *sine* virō suō. Iūlia *ab* Aemiliā discēdit; iam puella in *hortō* est. Iūlia rosās *carpit* et *ex* hortō venit cum V *rosīs*. Puella laeta est: rosae eam *dēlectant*.

Ubi est impluvium? *Id* [: impluvium] est in *ātriō*. In impluviō *aqua* est. In ātriō nūllae *fenestrae* sunt.

PENSVM C

1. Num Iūlius sōlus in vīllā habitat? *Iūlius nōn sōlus, sed cum familiā suā in vīllā habitat.*
2. Quot fīliōs et quot fīliās habent Iūlius et Aemilia? *Iūlius et Aemilia duōs fīliōs et ūnam fīliam habent.*
3. Ubi est impluvium? *Impluvium est in ātriō.*
4. Ubi dormiunt servī? *Multī servī in ūnō cubiculō dormiunt.*
5. Adestne Iūlius in peristȳlō cum Aemiliā? *Iūlius abest.*
6. Ubi est Iūlius? *Iūlius in oppidō Tūsculō est.*
7. Estne Aemilia sōla in peristȳlō? *Sōla nōn est, līberī cum eā sunt.*
8. Quid agit Iūlia in hortō? *Iūlia rosās carpit et puerōs vocat.*
9. Cūr puerī Iūliam rīdent? *Puerī Iūliam rīdent, quia improbī sunt. / Quia Iūlia puella pulchra nōn est.*

CAPITVLVM VI

PENSVM A

Iūlius ab oppidō Tūsculō ad vīllam suam it. Vīlla eius prope Tūsculum est. Iūlius in lectīcā est inter Ursum et Dāvum. Dominus ā servīs portātur. Ursus et Dāvus nōn saccōs portant, saccī ā Syrō et Lēandrō portantur. Saccus quem Lēander portat nōn tam parvus est quam saccus quī ā Syrō portātur.

Mēdus nōn est apud dominum, nam servus malus dominum timet. Dominus ā servō malō timētur. Dominus servum malum vocat neque ab eō audītur. Servus malus ā dominō vocātur neque eum audit.

Quō it Mēdus? Rōmam it. Unde venit? Mēdus Tūsculō venit. Ante Mēdum est Rōma, Tūsculum post eum est. Cornēlius nōn Tūsculō Rōmam, sed Rōmā Tūsculum it, nam is Tūsculī habitat. Cornēlius nōn ambulat, sed equō vehitur.

Lȳdia, amīca Mēdī, Rōmae habitat. Iam Mēdus Rōmae apud Lȳdiam est. Mēdus amīcam suam salūtat et ab amīcā suā salūtātur, nam Lȳdia Mēdum amat et ab eō amātur.

PENSVM B

Ōstia nōn *procul* ā Rōmā, sed *prope* Rōmam est. *Unde* venit Iūlius? Tūsculō venit et *ad* vīllam it. Duo servī eum *portant*. Syrus et Lēander, quī *post* lectīcam ambulant, duōs *saccōs* portant. Saccus Syrī nōn *tam* magnus est *quam* saccus quī *ā* Lēandrō portātur, *itaque* Syrus nōn tam *fessus* est quam Lēander.

Mēdus *apud* dominum nōn est, nam Mēdus dominum īrātum *timet*. Mēdus servus *malus* [= improbus] est; *itaque* Mēdus et Iūlius nōn *amīcī*, sed inimīcī sunt. Via Latīna, quae est *inter* Rōmam et Capuam, nōn tam *longa* est quam *via* Appia. *Quō* ambulat Mēdus? Is Rōmam ambulat, *nam* amīca eius Rōmae habitat. Cornēlius *autem* [= sed C.] Rōmā Tūsculum *it*. Tūsculum est ante eum, *post* eum est Rōma. Cornēlius equō *vehitur*, is nōn *ambulat*. Iūlius et Cornēlius ad vīllās suās *eunt*.

PENSVM C

1. Ambulatne Iūlius? *Nōn ambulat, lectīcā vehitur.*
2. Quī Iūlium portant? *Dāvus et Ursus Iūlium portant.*
3. Quid portant Syrus et Lēander? *Syrus et Lēander saccōs portant.*
4. Unde venit Iūlius et quō it? *Iūlius Tūsculō venit et ad vīllam suam it.*
5. Quō it Mēdus? *Mēdus Rōmam it.*
6. Etiamne Cornēlius Tūsculō Rōmam it? *Cornēlius nōn Tūsculō Rōmam, sed Rōmā Tūsculum it.*
7. Ubi habitat Cornēlius? *Cornēlius Tūsculī habitat.*
8. Cūr Mēdus laetus est? *Mēdus laetus est, quia Rōmae amīcam habet.*
9. Quae est Lȳdia? *Lȳdia est amīca Mēdī.*
10. Quid habet Mēdus in sacculō suō? *In sacculō suō Mēdus nummōs dominī habet.*
11. Suntne amīcī Iūlius et Mēdus? *Iūlius et Mēdus nōn amīcī, sed inimīcī sunt.*
12. Num *portat* verbum passīvum est? *Portat nōn est verbum passīvum, sed āctīvum.*

CAPITVLVM VII

PENSVM A

Iūlius Mārcō, fīliō suō, mālum dat. Iūlius Mārcō et Quīntō, fīliīs suīs, māla dat. Iūlius etiam servīs suīs, Syrō et Lēandrō, māla dat.

Cui Aemilia ōsculum dat? Aemilia virō suō Iūliō ōsculum dat. Iūlius Aemiliae ōsculum dat. Iūlius Iūliae, fīliae suae, mālum dat, neque sōlum Iūliae, sed etiam Syrae et Dēliae, ancillīs suīs. Iūlia mālō suō ōsculum dat!

PENSVM B

Iūlius ad vīllam *advenit*. Ōstiārius ōstium *aperit* et post eum *claudit*.

Saccī nōn vacuī, sed *plēnī* sunt. Iūlius: "Vidēte, puerī: *Hic* saccus plēnus *mālōrum* est. Ecce mālum tuum, Mārce." Iūlius Mārcō mālum *dat*. Iūlius fīliīs nōn *sōlum* māla, sed etiam pira dat. Iam puerī *et* māla *et* pira habent, sed servī *neque* māla *neque* pira habent. Dominus servōs ad *sē* vocat et *iīs* quoque māla et *pira* dat.

Aemilia ad Iūlium *adit* et eī *ōsculum* dat. Iūlia abest. Puerī nōn ambulant, sed *currunt* in hortum. *Illīc* [: in hortō] Iūlia nōn est, ea in cubiculō suō est. Iūlia nōn rīdet, sed *lacrimat:* in *oculīs* eius sunt *lacrimae*. Dēlia: "In ātriō pater tuus tē *exspectat*, Iūlia." Iūlia *ē* [= ex] cubiculō *exit*, ad Iūlium currit et *eī* [: Iūliō] ōsculum dat. Iūlia rosam ante Iūlium *tenet*. Iūlia: "Nōnne *haec* rosa *fōrmōsa* [= pulchra] est?"

PENSVM C

1. Quem puerī exspectant? *Puerī Iūlium esxpectant.*
2. Venitne Iūlius Rōmā? *Iūlius nōn Rōmā, sed Tūsculō venit.*
3. Quis ōstium aperit et claudit? *Ōstiārius ōstium aperit et claudit.*
4. Quid inest in saccīs? *In saccīs māla et pira īnsunt.*
5. Cui Iūlius mālum prīmum dat? *Iūlius Mārcō mālum prīmum dat.*
6. Cui Aemilia ōsculum dat? *Aemilia virō suō ōsculum dat.*
7. Estne Iūlia in hortō? *Iūlia nōn in hortō, sed in cubiculō suō est.*
8. Quō it Dēlia? *Dēlia in cubiculum Iūliae it.*
9. Estne Iūlia sōla in cubiculō suō? *Iūlia nōn sōla est illīc. Syra apud eam est.*
10. Rīdetne Iūlia? *Iūlia nōn rīdet, sed lacrimat.*
11. Quō Iūlia currit? *Iūlia in ātrium currit.*
12. Quid Iūlius dat fīliae suae? *Iūlius fīliae suae mālum et pirum dat.*

CAPITVLVM VIII

PENSVM A

Quis est Albīnus? Est tabernārius quī ōrnāmenta vēndit. Quae ōrnāmenta? Ōrnāmenta quae Albīnus vēndit sunt gemmae et margarītae. Quid emit Mēdus? Ōrnāmentum emit. Quod ōrnāmentum? Ōrnāmentum quod Mēdus emit est ānulus cuius pretium est HS C. Digitus in quō ānulus pōnitur est digitus quārtus.

Hic servus Mēdus, ille Dāvus est. Lȳdia hunc servum amat, nōn illum. Lȳdia amīca huius servī est, nōn illīus. Lȳdia huic servō ōsculum dat, nōn illī. Lȳdia ab hōc servō amātur, nōn ab illō.

Hoc oppidum est Tūsculum, illud est Brundisium. Cornēlius in hōc oppidō habitat, nōn in illō. Viae huius oppidī parvae sunt.

PENSVM B

Gemmae et margarītae *ōrnāmenta* pulchra sunt. Aemilia multa ōrnāmenta ā Iūliō *accipit*. Aemilia *margarītās* in collō et ānulum in *digitō* habet. Multae fēminae ante tabernam Albīnī *cōnsistunt* et ōrnāmenta eius aspiciunt. Virī ōrnāmenta *emunt* et fēminīs dant. *Ānulus* gemmātus centum sēstertiīs *cōnstat*. *Pretium* ānulī est centum sēstertiī, sed Mēdus *nōnāgintā* [XC] tantum habet. Albīnus: "Nōnāgintā nōn *satis* est!" Mēdus: "Accipe nōnāgintā sēstertiōs *aut* nūllōs!" Ānulus ad digitum medium nōn *convenit*: digitus medius *nimis* magnus est. Sed ānulus convenit ad digitum *quārtum* [IV], quī nōn *tantus* est quantus digitus *medius*. Lȳdia laeta digitum suum *aspicit* et cum Mēdō ā tabernā *abit*. Lȳdia Mēdō viam *mōnstrat*.

PENSVM C

1. Quid Albīnus vēndit? *Albīnus ōrnāmenta vēndit.*
2. Ā quō Aemilia ōrnāmenta accipit? *Aemilia ōrnāmenta accipit ā virō suō.*
3. Ambulatne Mēdus cum dominō suō? *Mēdus nōn cum dominō suō, sed cum amīcā suā ambulat.*
4. Ubi Mēdus et Lȳdia cōnsistunt? *Mēdus et Lȳdia ante tabernam Albīnī cōnsistunt.*
5. Cūr Mēdus margarītās nōn emit? *Quia Lȳdia multās margarītās habet.*
6. Cūr Lȳdia nūllum ānulum habet? *Nūllum ānulum habet, quia pecūniōsa nōn est.*
7. Estne vacuus sacculus Mēdī? *Vacuus nōn est, in sacculō eius sunt nōnāgintā sēstertiī.*
8. Quot sēstertiīs cōnstat ānulus gemmātus? *Ānulus gemmātus cōnstat centum sēstertiīs.*
9. Ad quem digitum ānulus convenit? *Ānulus ad digitum quārtum convenit.*

CAPITVLVM IX

PENSVM A

In Italiā sunt multī pāstōrēs. Numerus pāstōrum magnus est. Pāstor Iūliī ūnum canem et multās ovēs habet. Pastor est dominus canis et ovium. Canis et ovēs pāstōrem amant. Cibus ovium est herba, cibus pāstōris est pānis. Pāstor pānem ēst.

In colle ūna arbor est. Pāstor cum cane et ovibus ad arborem it. Iam pāstor in umbrā arboris iacet. Arbor pāstōrī et canī et ovibus umbram dat, sed ovis nigra in sōle iacet. Nūllae nūbēs ante sōlem sunt. In silvā multae arborēs sunt, sub arboribus umbra est. Ovis nigra ā pāstōre cēterīsque ovibus discēdit. Canis ovem videt.

PENSVM B

Pāstor et centum *ovēs* in *campō* sunt. Pāstor ovibus aquam et *cibum* dat. Cibus ovium est *herba*, cibus pāstōris est *pānis*. Pāstor pānem *ēst*. Ovēs herbam *edunt* et aquam *bibunt* ē *rīvō*.

Sōl *lūcet*, nūlla *nūbēs* in caelō *suprā* hunc campum vidētur. In colle ūna *arbor* est, in *silvā* multae arborēs sunt. *Sub* arboribus umbra est. Pāstor ovēs suās ad arborem *dūcit*. *Dum* pāstor in *umbrā* arboris iacet, ovis nigra cēterās ovēs *relinquit* et silvam *petit*. In terrā sunt *vestīgia* lupī; lupus *ipse* nōn procul abest. Lupus in silvā cibum *quaerit*, dum pāstor et *canis* ovem quaerunt.

PENSVM C

1. Num pāstor sōlus in campō est? *Pāstor nōn sōlus est, canis et ovēs apud eum sunt.*
2. Quot ovēs habet pāstor? *Pāstor centum ovēs habet.*
3. Ā quō canis cibum accipit? *Canis cibum accipit ā pāstōre.*
4. Suntne montēs prope pāstōrem? *Montēs nōn prope pāstōrem, sed procul ā pāstōre sunt.*
5. Ubi sunt vallēs? *Vallēs sunt inter montēs.*
6. Quid est collis? *Collis est parvus mōns.*
7. Quō it pāstor? *Pāstor ad arborem it.*
8. Cūr pāstor umbram petit? *Umbram petit, quia sōl lūcet.*
9. Quō it ovis nigra? *Ovis nigra in silvam it.*
10. Quid ovis in terrā videt? *Ovis vestīgia lupī videt in terrā.*
11. Cūr lupus ovem nigram nōn ēst? *Quia canis accurrit et lupum petit.*

CAPITVLVM X

PENSVM A

Avēs in āere volant. Piscēs in aquā natant. Iūlia neque volāre neque natāre potest. Homō duōs pedēs habet, itaque homō ambulāre potest. Homō mortuus sē movēre nōn potest. Spīrāre necesse est hominī, nam sine animā nēmō vīvere potest. Cum homō spīrat, anima in pulmōnēs intrat et ex pulmōnibus exit. Homō quī spīrat mortuus esse nōn potest. Hominēs deōs vidēre nōn possunt. Deī ab hominibus vidērī nōn possunt. Nēmō piscēs numerāre potest. Piscēs numerārī nōn possunt. Sine pecūniā cibus emī nōn potest.

Puerī Iūliam canere audiunt. Mārcus Quīntum ad terram cadere videt. Iūlius Mārcum clāmāre audit. Puerī saccum ā Iūliō in mēnsā pōnī et aperīrī vident.

PENSVM B

Leō et aquila *bēstiae* sunt. Virī et fēminae *hominēs* sunt. Mercurius nōn homō, sed *deus* est. In aquā sunt *piscēs*. In āere sunt *avēs*. Quid agunt piscēs et avēs? Piscēs in aquā *natant*, avēs in āere *volant*. Avis duās *ālās* habet, itaque avis volāre *potest*. Avis quae volat ālās *movet*. Cum homō ambulat, *pedēs* moventur. Cum homō *spīrat*, anima in *pulmōnēs* intrat. Homō quī spīrat *vīvus* est, quī nōn spīrat *mortuus* est. Nam sine animā *nēmō* vīvere potest. Spīrāre hominī *necesse* est.

Iūlia *canit* [= cantat]. Iūlia *vōcem* pulchram habet. Puerī *nīdōs* quaerunt. Nīdī sunt inter *rāmōs* et folia arborum. In nīdīs avium sunt *ōva* aut pullī. Avēs nōn pullōs vīvōs, sed ōva *pariunt*. Quīntus in arborem *ascendit* et IV *pullōs* videt in nīdō. Rāmus quī nīdum *sustinet* tenuis est. Rāmus tenuis puerum *crassum* sustinēre nōn potest: Quīntus ad terram *cadit*. Mārcus eum cadere videt et *perterritus* est.

PENSVM C

1. Num Neptūnus homō est? *Nōn homō, sed deus est Neptūnus.*
2. Quis est Mercurius? *Mercurius est deus mercātōrum et nūntius deōrum*
3. Quid agunt mercātōrēs? *Mercātōrēs emunt et vendunt.*
4. Num necesse est margarītās habēre? *Id necesse nōn est.*
5. Quid est ōceanus Atlanticus? *Ōceanus est magnum mare.*
6. Cūr aquila ā parvīs avibus timētur? *Quia aquila parvās avēs capere vult.*
7. Ubi sunt nīdī avium? *In arboribus sunt.*
8. Quid est in nīdīs? *In nīdīs sunt ōva aut pullī.*
9. Quae bēstiae ōva pariunt? *Avēs ōva pariunt.*
10. Quid agunt puerī in hortō? *Puerī nīdōs quaerunt.*
11. Cūr rāmus Quīntum sustinēre nōn potest? *Quia Quīntus puer crassus est.*

CAPITVLVM XI

PENSVM A

Membra corpor*is* hūmānī sunt duo bracchia et duo crūr*a*. In corpor*e* hūmānō ūn*um* caput est, nōn duo capit*a*. In capit*e* sunt duae aur*ēs* et ūn*um* ōs. In ōr*e* sunt dent*ēs*. In pector*e* ūn*um* cor et duo pulmōn*ēs* sunt.

Medicus Quīnt*um* super lectum iac*ēre* videt; medicus puer*um* dorm*īre* videt. Medicus: "Quīnt*us* dorm*it*." Medicus 'Quīnt*um* dorm*īre*' dīcit. Medicus puer*um* linguam ostend*ere* iubet, et 'lingu*am* eius rubr*am* es*se*' dīcit. Puer dīcit 'ped*em* et caput dol*ēre*.' Medicus Aemili*am* pōculum ten*ēre* iubet. Syra Quīnt*um* spīr*āre* nōn aud*it*, itaque Syra e*um* mortu*um* es*se* putat. Sed Quīnt*us* vīv*it*. Māter fīli*um* vīv*ere* gaudet. Necesse est puer*um* aegr*um* dorm*īre*.

PENSVM B

Corpus humānum habet quattuor *membra*: duo *bracchia* et duo *crūra*. In bracchiīs duae *manūs* sunt, in crūribus duo *pedēs*. Super collum est *caput*. In capite sunt duo oculī, duae *aurēs*, ūnus nāsus, ūnum *ōs*. In ōre sunt dentēs et *lingua*. Sub collō est *pectus*. In pectore sunt pulmōnēs et *cor*. In corde et in vēnīs *sanguis* est. Sanguis per *vēnās* ad cor *fluit*.

Aemilia apud lectum Quīntī *sedet*, Syra apud lectum *stat*. Quīntus nōn *sānus*, sed aeger est. Syrus medicum ex oppidō *arcessit*. Medicus digitum ad pedem puerī *appōnit*: medicus pedem eius *tangit*. Quīntus, quī digitum medicī in pede *sentit*: "Ei! Pēs *dolet*!"

PENSVM C

1. Quae sunt membra corporis hūmānī? *Sunt bracchia et crūra.*
2. Ubi est cerebrum? *Cerebrum est post frontem.*
3. Quid est in pectore? *In pectore sunt pulmōnēs et cor.*
4. Ubi est venter? *Venter est īnfrā pulmōnēs.*
5. Cūr Quīntus cibum sūmere nōn potest? *Quia aeger est.*
6. Estne Quīntus sōlus in cubiculō suō? *Sōlus nōn est, nam Aemilia et Syra apud eum sunt.*
7. Unde medicus arcessitur? *Medicus Tūsculō arcessitur.*
8. Quid videt medicus in ōre Quīntī? *Medicus dentem nigrum in ōre Quīntī videt.*
9. Quid Quīntus in bracchiō sentit? *Quīntus cultrum medicī sentit.*
10. Cūr Syra Quīntum mortuum esse putat? *Quia eum spīrāre nōn audit.*

CAPITVLVM XII

PENSVM A

Pīlum ē man*ū* iacitur, sagitta ex arc*ū*. In exercit*ibus* Rōmānīs multī Gallī mīlitant, quī arc*ūs* ferunt. Equitāt*us* sine met*ū* impet*um* in hostēs facit, neque hostēs impet*um* equitāt*ūs* sustinēre possunt. Mīlle pass*ūs* sunt quīnque mīlia pedum. Via Latīna CL [150: centum quīnquāgintā] mīlia pass*uum* long*a* est.

Rāmus tenu*is* puerum crass*um* sustinēre nōn potest, nam puer crass*us* grav*is* est. Ūnum mālum grav*e* nōn est, nec duo māla grav*ia* sunt, sed saccus plēn*us* mālōrum grav*is* est. Lēander saccum magn*um* et grav*em* portat. In saccō grav*ī* sunt māla. Servī saccōs grav*ēs* portant. In saccīs grav*ibus* sunt māla et pira.

Saccus Lēandrī grav*ior* est quam Syrī, nam māla grav*iōra* sunt quam pira. Via Appia long*ior* est quam via Latīna. Via Appia et via Aurēlia long*iōrēs* sunt quam via Latīna. Quīntus crass*ior* est quam Mārcus. Lēander saccum grav*iōrem* quam Syrus portat; in saccō grav*iōre* māla sunt.

Hoc pīlum long*ius* et grav*ius* est quam illud. Haec pīla long*iōra* et grav*iōra* sunt quam illa.

PENSVM B

Mārcus *frāter* Quīntī est. Quīntus ūnum frātrem et ūnam *sorōrem* habet. 'Iūlia' *nōmen* sorōris est. Frāter Aemiliae est *avunculus* līberōrum. Quīntus: "Ubi est avunculus noster?" Iūlius: "Avunculus *vester* est in Germāniā."

Prōvincia est *pars* imperiī Rōmānī. Rhēnus Germāniam ab imperiō Rōmānō *dīvidit*; Rhēnus *fīnis* imperiī est. In Germāniā multī *mīlitēs* Rōmānī sunt, quī contrā Germānōs *pugnant*; Germānī enim *hostēs* Rōmānōrum sunt. Mīlitēs Rōmānī scūta et *gladiōs* et pīla *ferunt*. Mīlitēs in *castrīs* habitant. Circum castra est *fossa* et *vāllum*, quod X pedēs *altum* est. Mīlitēs patriam ab hostibus *dēfendunt*.

PENSVM C

1. Num *Mārcus* cognōmen est? *Mārcus nōn cognōmen, sed praenōmen est.*
2. Quot frātrēs habet Aemilia? *Ūnum frātrem habet.*
3. Quid agit Aemilius in Germāniā? *Aemilius in Germānia mīlitat.*
4. Quae arma pedes Rōmānus fert? *Pedes Rōmānus scūtum et gladium et pīlum fert.*
5. Quam longum est pīlum Aemiliī? *Pīlum eius sex pedēs longum est.*
6. Ubi habitant mīlitēs Rōmānī? *Mīlitēs in castrīs habitant.*
7. Quī sunt Germānī et Gallī? *Germānī et Gallī sunt quī Germāniam et Galliam incolunt.*
8. Estne Germānia prōvincia Rōmāna? *Nōn est.*
9. Quod flūmen Germāniam ā Galliā dīvidit? *Flūmen Rhēnus Germāniam ā Galliā dīvidit.*
10. Cūr hostēs castra expugnāre nōn possunt? *Quia Rōmānī castra bene dēfendunt.*
11. Num mīles fortis ab hoste fugit? *Mīles fortis nōn fugit, sed impetum in hostēs facit.*
12. Cūr hasta procul iacī nōn potest? *Quia nimis gravis est.*

CAPITVLVM XIII

PENSVM A

Hōrae di*ēī* sunt XII. Hōra sexta di*em* dīvidit in duās partēs: ante merīdi*em* et post merīdi*em*. Sex hōrae sunt dīmidia pars di*ēī*. Mēnsis Iūnius XXX di*ēs* habet: numerus di*ērum* est XXX. Novus annus incipit ab eō di*ē* quī dīcitur kalendae Iānuāriae.

Iūlius mēnsis annī calid*issimus* est; Iānuārius est mēnsis annī frīgid*issimus*. Mēnsis annī brev*issimus* est Februārius. Padus est flūmen Italiae long*issimum* et lāt*issimum*. Sōl stēlla clār*issima* est.

PENSVM B

Iānuārius *mēnsis* prīmus est. December est mēnsis *duodecimus* ac *postrēmus*. Tempore antīquō September mēnsis septimus *erat*, nam *tunc* [= illō tempore] mēnsis prīmus erat Mārtius. Nunc September mēnsis *nōnus* est. Diēs est tempus ā *māne* ad *vesperum*. Māne est *initium* diēī, vesper *fīnis* diēī est et initium *noctis*. Diēs in XII *hōrās* dīviditur. Nocte *lūna* et *stēllae* lūcent, neque eae tam *clārae* sunt quam sōl. Sōl lūnam *lūce* suā *illūstrat*. Ea lūnae pars quae sōle nōn illūstrātur *obscūra* est.

Vēr et *autumnus*, aestās et *hiems* sunt quattuor *tempora* annī. *Aestās* ā mēnse Iūniō *incipit*. Hieme nōn sōlum *imber*, sed etiam *nix* dē nūbibus cadit: montēs et campī nive *operiuntur*. Aqua nōn tam *frīgida* est quam nix.

PENSVM C

1. Quot sunt mēnsēs annī? *Mēnsēs annī sunt duodecim.*
2. Ā quō Iānuārius nōmen habet? *Ā deō Iānō.*
3. Quam longus est mēnsis Aprīlis? *Aprīlis trīgintā diēs longus est.*
4. Ā quō mēnsis Iūlius nōmen habet? *Mēnsis Iūlius nōminātur ā Iūliō Caesare.*
5. Cūr mēnsis decimus Octōber nōminātur? *Quia tempore antīquō mēnsis octāvus erat.*
6. Cūr lūna nōn tam clāra est quam sōl? *Quod lūna suam lūcem nōn habet, sed sōle illūstrātur.*
7. Quī diēs annī brevissimus est? *Diēs annī brevissimus est a. d. VIII kal. Iān.*
8. Quī diēs aequinoctia dīcuntur? *A. d. VIII kal. Apr. et a. d. VIII kal. Oct.*
9. Quod tempus annī calidissimum est? *Aestās est tempus annī calidissimum.*
10. Quandō nix dē nūbibus cadit? *Hieme nix dē nūbibus cadit.*
11. Quid est imber? *Imber est aqua quae dē nūbibus cadit.*
12. Ā quō diē incipit novus annus? *Novus annus incipit ā kalendīs Iānuāriīs.*

CAPITVLVM XIV

PENSVM A

Puer dorm*iēns* nihil audit. Dāvus puerum dorm*ientem* excitat: in aurem puerī dorm*ientis* clāmat: "Mārce!" Mārcus oculōs aper*iēns* servum apud lectum st*antem* videt. Servus puerō frīg*entī* vestīmenta dat. Parentēs fīlium intr*antem* salūtant et ā fīliō intr*ante* salūtantur. Fīlius discēd*ēns* "Valē!" inquit.

Corpus val*ēns* nōn dolet. Medicus caput dol*ēns* sānāre nōn potest. Piscēs sunt animālia nat*antia*.

PENSVM B

Puerī in lectīs *cubant* [= iacent]. *Alter* puer dormit, alter *vigilat*; alter *valet*, alter aegrōtat. *Uter* puer aegrōtat, Mārcusne *an* Quīntus? Quīntus aegrōtat.

Servus puerum dormientem *excitat* et eī aquam *affert*. Mārcus ē lectō *surgit* et prīmum manūs *lavat*, *deinde* faciem. Puer vestīmenta ā servō *poscit*, et prīmum tunicam *induit*, deinde *togam*. Iam puer *nūdus* nōn est. Virō *togātō* [= togam gerentī] bracchium *dextrum* nūdum est. Dāvus Mārcum sēcum venīre iubet: "Venī *mēcum*!"

Mārcus Mēdum, quī cum eō īre *solet*, nōn videt. Mēdus librōs et cēterās *rēs* Mārcī portāre solet, Mārcus ipse *nihil* portāre solet *praeter* mālum. "Hodiē" *inquit* Iūlius "Mēdus *tēcum* īre nōn potest." Mārcus sōlus abit librum et *tabulam* et stilum *sēcum* ferēns.

PENSVM C

1. Quīntusne bene dormit? *Quīntus dormīre nōn potest.*
2. Uter puer aegrōtat? *Quīntus aegrōtat.*
3. Estne clausa fenestra Mārcī? *Fenestra eius aperta est.*
4. Uter ē duōbus puerīs gallum canentem audit? *Quīntus, quī vigilat, gallum canentem audit.*
5. Quōmodo servus Mārcum excitat? *Dāvus in aurem puerī dormientis clāmat: "Māne est!"*
6. Tōtumne corpus lavat Mārcus? *Nōn tōtum corpus, sed tantum manūs et caput lavat.*
7. Cūr Mārcus frīget? *Quod nūdus est.*
8. Quid Mārcus ā servō poscit? *Vestīmenta sua poscit.*
9. Utrum bracchium togā operītur? *Bracchium sinistrum togā operītur.*
10. Utrā manū mīles scūtum gerit? *Mīles scūtum gerit manū sinistrā.*
11. Quās rēs Mārcus sēcum fert? *Mārcus librum, tabulam stilumque sēcum fert.*

CAPITVLVM XV

PENSVM A

Mārcus ad lūdum ven*it* nec iānuam puls*at*. Magister: "Cūr tū iānuam nōn puls*ās*, cum ad lūdum ven*īs*?" Mārcus: "Ego iānuam nōn puls*ō*, cum ad lūdum ven*iō*, quod nec Sextus nec Titus id facit. Audīte, Sexte et Tite: vōs iānuam nōn puls*ātis* cum ad lūdum ven*ītis*!" Sextus et Titus: "Nōs iānuam puls*āmus*, cum ad lūdum ven*īmus*!" Magister: "Tacēte! Aperīte librōs!" Titus: "Ego librum nōn hab*eō*." Magister: "Cūr librum nōn hab*ēs*, Tite?" Titus: "Librum nōn hab*eō*, quod Mārcus meum librum hab*et*!" Mārcus: "Sed vōs meās rēs hab*ētis*!" Titus et Sextus: "Nōs rēs tuās nōn hab*ēmus*!"

Magister discipulōs dormīre vidēns exclāmat: "Ō puerī! Dorm*ītis*! Ego recit*ō*, vōs nōn aud*ītis*!" Mārcus: "Ego tē recitāre aud*iō*. Nōn dorm*iō*." Titus et Sextus: "Nec nōs dorm*īmus*. Tē recitāre aud*īmus*. Bene recit*ās*, magister." Magister: "Ego bene recit*ō*, at vōs male recit*ātis*! Malī discipulī es*tis*!" Discipulī: "Vērum nōn dīc*is*, magister. Bonī discipulī *sumus*: in lūdō nec clām*āmus* nec rīd*ēmus*, et tē aud*īmus*!"

PENSVM B

Māne puerī in *lūdum* eunt. Puerī quī in lūdum eunt *discipulī* sunt. Quī lūdum habet *magister* est. Mārcus magistrum metuit, nam Diodōrus magister *sevērus* est quī puerōs improbōs *virgā* verberat.

Intrat magister. Sextus dē *sellā* surgit. Cēterī discipulī *nōndum* adsunt. Magister *exclāmat*: "Ō, discipulōs improbōs!" Sextus: "Num ego improbus *sum*?" Magister: "*Tū* discipulus improbus nōn es, *at* [= sed] cēterī discipulī improbī sunt!"

Post Sextum venit Titus, *tum* [= deinde] Mārcus. Mārcus *iānuam* [= ōstium] nōn pulsat, *antequam* lūdum intrat, nec magistrum salūtat. Magister: "Discipulus improbus *es*, Mārce! *Statim* ad mē venī!" Magister *tergum* Mārcī verberat. Tergum est *posterior* pars corporis. Magister puerum verberāre *dēsinit*. Mārcus ad sellam suam *redit* neque *cōnsīdit*. Magister: "*Quid* [= cūr] nōn cōnsīdis?" Mārcus: "Sedēre nōn *possum*, quod pars tergī *īnferior* mihi dolet!"

PENSVM C

1. Quō puerī māne eunt? *In lūdum eunt.*
2. Quis est Diodōrus? *Magister est.*
3. Cūr puerī magistrum metuunt? *Quia sevērus est.*
4. Quis discipulus prīmus ad lūdum advenit? *Sextus prīmus advenit.*
5. Quid facit Titus antequam lūdum intrat? *Iānuam pulsat.*
6. Cūr Titus librum suum nōn habet? *Quod Mārcus librum eius habet.*
7. Quis est discipulus improbissimus? *Mārcus discipulus improbissimus est.*
8. Cūr Quīntus in lūdum īre nōn potest? *Quia aegrōtat.*
9. Cūr magister recitāre dēsinit? *Quia discipulī dormiunt.*
10. Tūne magister/magistra an discipulus/discipula es? *Ego nōn magister/-tra, sed discipulus/-a sum.*
11. Num tū iānuam pulsās antequam cubiculum tuum intrās? *Iānuam meam nōn pulsō antequam intrō.*

CAPITVLVM XVI

PENSVM A

Nautae, quī Neptūnum ver*entur*, tempestātem opper*iuntur*. Mēdus et Lȳdia ex Italiā proficīsc*untur*. Lȳdia Mēdum in puppim ascendentem sequ*itur*. Dum nauta loqu*itur*, Mēdus occidentem intu*ētur*, unde nūbēs ātrae ori*untur*. Simul tempestās or*itur*. Mercātor trīstis mercēs suās in mare lāb*ī* videt; nēmō eum cōnsōl*ārī* potest.

Quī ab amīcīs proficīsc*itur* laet*ārī* nōn potest.

PENSVM B

Brundisium est oppidum *maritimum* (in *ōrā* maritimā situm) quod magnum *portum* habet. Portus est *locus* quō *nāvēs* ad terram adīre possunt.

Cum nūllus *ventus* flat, mare *tranquillum* est. *Tempestās* est magnus ventus quī mare *turbat* et altōs *flūctūs* facit. Gubernātor est *nauta* quī in *puppī* nāvis sedēns nāvem *gubernat*. Partēs caelī sunt *oriēns* et *occidēns*, *septentriōnēs* et merīdiēs. Oriēns est ea caelī pars unde sōl *oritur*, occidēns est ea pars quō sōl *occidit*.

Mēdus et Lȳdia nāvem *cōnscendunt* atque ex Italiā *proficīscuntur*. Ventus *secundus* est, nāvis plēnīs *vēlīs* ex portū *ēgreditur* [= exit]; sed in altō marī tempestās *oritur*: magnus ventus *flāre* incipit, tōtum mare turbidum *fit*. Nautae aquam ē nāve *hauriunt* et *mercēs* in mare iaciunt. Mēdus Neptūnum *invocat*: "Ō Neptūne! *Servā* mē!" Nāvis flūctibus *iactātur* nec *vērō* [= sed nōn] mergitur.

PENSVM C

1. Quae nāvēs Rōmam adīre possunt? *Parvae tantum nāvēs Rōmam adīre possunt.*
2. Quid est 'ōstium' flūminis? *Est locus quō flūmen in mare īnfluit.*
3. Num Tiberis in mare Superum īnfluit? *Tiberis nōn in mare Superum, sed in mare Īnferum īnfluit.*
4. Quandō nāvēs ē portū ēgrediuntur? *Ventō secundō nāvēs ē portū ēgrediuntur.*
5. Ubi sedet gubernātor et quid agit? *Gubernātor in puppī sedēns nāvem gubernat.*
6. Quae sunt quattuor partēs caelī? *Sunt oriēns et occidēns, merīdiēs et septentriōnēs.*
7. Quās rēs Mēdus et Lȳdia sēcum ferunt? *Omnēs rēs suās sēcum ferunt.*
8. Quō Mēdus cum amīcā suā īre vult? *In Graeciam.*
9. Cūr trīstis est Lȳdia? *Quod amīcās suās relinquit.*
10. Quem deum invocant nautae? *Deum Neptūnum.*
11. Cūr mercēs in mare iaciuntur? *Quod nāvis nimis gravis est.*
12. Num nāvis eōrum mergitur? *Nāvis servātur, nōn mergitur.*

CAPITVLVM XVII

PENSVM A

Mārcus ā magistrō nōn laud*ātur*, sed reprehend*itur*. Mārcus: "Cūr ego semper reprehend*or*, numquam laud*or*? Titus et Sextus semper laud*antur*, numquam reprehend*untur*." Magister: "Tū nōn laud*āris*, sed reprehend*eris*, quia prāvē respondēs." Mārcus: "Sed ego semper interrog*or*!" Sextus: "Tū nōn semper interrog*āris*; nōs saepe interrog*āmur* nec prāvē respondēmus: itaque ā magistrō laud*āmur*, nōn reprehend*imur*." Mārcus: "At facile est id quod vōs interrog*āmini*: itaque rēctē respondētis ac laud*āmini*!" Titus: "Nōs magistrum ver*ēmur*. Nōnne tū eum ver*ēris*?" Mārcus: "Ego magistrum nōn ver*eor*. Cūr vōs eum ver*ēmini*?"

PENSVM B

Discipulus est puer quī *discit*. Vir quī puerōs *docet* magister est. Magister est vir *doctus* quī multās rēs *scit* quās puerī *nesciunt*. Sextus nec stultus nec piger, sed *prūdēns* atque *industrius* est. Magister interrogat, discipulus quī respondēre potest manum *tollit*. Nōn *oportet* respondēre antequam magister interrogat. Magister: "*Dīc* numerōs ā decem *ūsque* ad centum!" *Quisque* puer manum tollit, primum Sextus, deinde Titus, *postrēmō* Mārcus. Sextus numerōs dīcit: "XI, XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXX, XL, L, LX, LXX, LXXX, XC, C." Sextus bonus discipulus est, quī semper *rēctē* respondet; itaque magister eum *laudat*. Mārcus, quī semper *prāvē* respondet, ā magistrō *reprehenditur*: "*Numquam* rēctē respondēs, Mārce! Cūr nōn *cōgitās* antequam respondēs?" Mārcus: "Cūr Titum nōn interrogās? Is nōn tam *saepe* interrogātur quam ego." Magister: "Iam eum interrogō: quot sunt XXI et LXVIII?" Titus: "LXXXVII? an LXXXVIII?" Titus nōn *certus*, sed *incertus* est ac magistrō *respōnsum* incertum dat. Sextus vērō rēctē respondet, *quamquam* difficile est id quod interrogātur. Quod Mārcus interrogātur nōn difficile, sed *facile* est.

Ūnus *dēnārius* est IV sēstertiī, ūnus sēstertius IV *assēs*.

PENSVM C

1. Quid puerī discunt in lūdō? *Puerī litterās et numerōs discunt.*
2. Cūr Sextus ā magistrō laudātur? *Quia semper rēctē respondet.*
3. Cūr Mārcus reprehenditur? *Quia prāvē respondet.*
4. Estne facile id quod Titus interrogātur? *Nōn facile, sed difficile est.*
5. Cūr Titus nōn statim respondet? *Quia XLVIII numerus difficilis est.*
6. Uter rēctē respondet, Titusne an Sextus? *Sextus est discipulus quī rectē respondet.*
7. Quot sunt ūndētrīgintā et novem? *Sunt duodēquadrāgintā.*
8. Trēs sēstertiī quot sunt assēs? *Trēs sēstertiī sunt duodecim assēs.*
9. Quot dēnāriī sunt octōgintā sēstertiī? *Octōgintā sēstertiī sunt vīgintī dēnāriī.*
10. Num facilēs sunt numerī Rōmānī? *Nōn facilēs, sed difficilēs sunt numerī Rōmānī.*
11. Tūne ā magistrō tuō laudāris? *Ā magistrō laudor.*

CAPITVLVM XVIII

PENSVM A

Sextus rēct*ē* respondet, Mārcus prāv*ē* respondet et sevēr*ē* reprehenditur. Nēmō rēct*ius* aut pulchr*ius* scrībit quam Sextus; is rēctissim*ē* et pulcherrim*ē* scrībit. Lūna plēna clār*ē* lūcet, sed sōl clār*ius* lūcet quam lūna et cēterae stēllae; sōl clārissim*ē* lūcet.

Hostēs nōn tam fort*iter* pugnant quam Rōmānī. Mīlitēs nostrī fort*ius* pugnant quam hostēs. Nostrī fortissim*ē* pugnant. Mārcus nimis lev*iter* scrībit. Magister brev*iter* scrībit 'Mārcum improbum esse'.

PENSVM B

Ex XXIII litterīs Latīnīs VI *vōcālēs* sunt: A E I O V Y; cēterae sunt *cōnsonantēs*. Cōnsonāns semper cum vōcālī *iungitur*. K, Y, Z litterae *rārae* sunt in *linguā* Latīnā, in linguā Graecā *frequentēs*. Vocābula *ōstium* et *iānua* *eandem* rem significant; *lingua* duās rēs *variās* significat. Magister librōs Latīnōs et Graecōs *legere* potest.

Discipulī hanc *sententiam* in tabulīs suīs *scrībunt*: *Homō oculōs et nāsum habet.* Magister tabulam *cuiusque* puerī aspicit, et Sextī et Titī et Mārcī. In tabulā Mārcī IV litterae *dēsunt*. Magister litterās quae dēsunt *addit*; *ita* [= eō modō] magister menda Mārcī *corrigit*. Tum Mārcus scrībit *sīc* [= hōc modō]: *HOMO HOCVLOS...* Magister: "Ō Mārce! Hīc nōn *deest*, immō *superest* littera H!" Mārcus stilum vertēns H litteram *dēlet*. Tum magister calamum et *chartam* sūmit et *epistulam* ad patrem Mārcī scrībit.

Cēra est *māteria* mollis. Ferrum est māteria *dūra*.

PENSVM C

1. Quot sunt litterae Latīnae? *Sunt vīgintī trēs.*
2. Estne D vōcālis an cōnsonāns? *D cōnsonāns est.*
3. Quot syllabās habet vocābulum *apis*? *Hoc vocābulum duās syllabās habet.*
4. Quōmodo parvus discipulus legit? *Parvus discipulus quamque syllabam cuiusque vocābulī legit.*
5. Quis discipulus rēctissimē scrībit? *Sextus est discipulus quī rēctissimē scrībit.*
6. Quālēs sunt litterae quās Titus scrībit? *Litterae Titī tam foedae sunt quam Mārcī.*
7. Quālis discipulus est Mārcus? *Est discipulus piger.*
8. Cūr Mārcus nōn *HOMO*, sed *OMO* scrībit? *Quia semper 'omō' dīcit.*
9. Quotiēs Mārcus litteram H scrībit? *Deciēs.*
10. Stilōne in tabulā scrībit magister? *Magister calamō in chartā scrībit.*
11. Quid magister scrībit? *Epistulam ad patrem Mārcī.*
12. Estne facilis grammatica Latīna? *Difficilis est.*
13. Tūne rēctius scrībis quam Mārcus? *Certē rēctius scrībō quam ille!*

CAPITVLVM XIX

PENSVM A

Ante X annōs Iūlius apud parentēs suōs habit*ābat* nec uxōrem hab*ēbat*. Iūlius et Aemilia Rōmae habit*ābant*. Iūlius Aemiliam am*ābat* nec ab eā am*ābātur*. Ea numquam Iūlium salūt*ābat* cum eum vid*ēbat*, quamquam ipsa ab eō salūt*ābātur*. Aemilia epistulās Iūliī nōn leg*ēbat* nec dōna eius accipi*ēbat*, sed omnia remitt*ēbat*.

Iūlius: "Tunc ego tē am*ābam* nec ā tē am*ābar*, nam tū alium virum am*ābās* nec ab eō am*ābāris*. Ego miser er*am* et tū misera er*ās*.Tunc apud parentēs nostrōs habit*ābāmus*. Tū et parentēs tuī in parvā domō habit*ābātis*. Vōs ā mē salūt*ābāminī*, quamquam pauperēs er*ātis*."

PENSVM B

Iūlius, quī *marītus* Aemiliae est, *uxōrem* suam nec *ūllam* aliam fēminam amat. Quīntus *minor* quam Mārcus et *māior* quam Iūlia est.

Tēctum peristȳlī XVI altīs *columnīs* sustinētur. Inter columnās III *signa* stant. Iūnō, *coniūnx* [= uxor] Iovis, *dea* mātrōnārum est. Nēmō deōrum *pēior* marītus est quam Iuppiter. Inter omnēs deōs Iuppiter *pessimus* marītus est.

Ante X annōs Aemilia nōn mātrōna, sed *virgō* erat. Tunc Iūlius *adulēscēns* XXII annōrum erat. Pater Iūliī vir *dīves* [= pecūniōsus] erat. Quī nōn dīves, sed *pauper* est, in parvā *domō* habitat. Rōmae multī hominēs habitant, *plūrēs* quam in ūllā aliā urbe. Rōma est urbs *māxima* imperiī Rōmānī.

PENSVM C

1. Quae est coniūnx Iovis? *Iūnō coniūnx est Iovis.*
2. Num Iuppiter bonus marītus est? *Immō malus marītus est Iuppiter.*
3. Cuius fīlius est Cupīdō? *Est fīlius Veneris et Mārtis.*
4. Estne Quīntus māior quam Mārcus? *Quīntus minor est quam Mārcus.*
5. Ubi parentēs Iūliī habitābant? *Parentēs Iūliī Rōmae habitābant.*
6. Cūr Iūlius tunc miser erat? *Quia Aemiliam amābat neque ab eā amābātur.*
7. Cūr Aemilia Iūlium nōn amābat? *Quia alium virum amābat.*
8. Num Iūlius Aemiliam propter pecūniam amābat? *Nōn ita, nam Aemilia virgō pauper erat.*
9. Cūr Aemilia nunc beāta est? *Quia bonum marītum habet.*
10. Hodiēne Aemilia minus pulchra est quam tunc? *Aemilia hodiē tam pulchra est quam tunc erat.*

CAPITVLVM XX

PENSVM A

Mox novus īnfāns in cūnīs Aemiliae er*it*. Aemilia rūrsus īnfantem hab*ēbit*. Tum quattuor līberī in familiā er*unt*. Iūlius et Aemilia quattuor līberōs hab*ēbunt*. Aemilia īnfantem suum am*ābit*. Iūlius et Aemilia īnfantem suum aequē am*ābunt*. Annō post īnfāns prīma verba disc*et* et prīmōs gradūs faci*et*. Īnfāns ambulāns ā parentibus laud*ābitur*.

Aemilia: "Ego īnfantem meum bene cūr*ābō*: semper apud eum man*ēbō*, numquam ab eō discēd*am*." Iūlius: "Certē bona māter er*is*, Aemilia: īnfantem tuum ipsa cūr*ābis* nec eum apud nūtrīcem relinqu*ēs*." Aemilia: "Etiam nocte apud īnfantem er*ō*, semper cum eō dormi*am*. Nōs et īnfāns in eōdem cubiculō dormi*ēmus*." Iūlius: "Nōn dormiēmus, sed vigil*ābimus*! Nam certē ab īnfante vāgiente excit*ābimur*!" Aemilia: "Ego excit*ābor*, tū bene dorm*iēs* nec excit*āberis*!"

PENSVM B

Parvulus puer quī in *cūnīs* iacet *īnfāns* appellātur. Īnfāns quī cibō *caret* magnā vōce *vāgit*. Nōn pānis, sed *lac* cibus īnfantium est. Nūtrīx est *mulier* [= fēmina] quae nōn suum, sed *aliēnum* īnfantem *alit*. Multae mātrēs īnfantēs suōs ipsae alere *nōlunt*.

Marītus et uxor iam nōn dē tempore praeteritō *colloquuntur*, sed dē tempore *futūrō*. Aemilia: "Cūr tū fīlium habēre *vīs*, Iūlī? Ego alteram fīliam habēre *volō*, plūrēs quam duōs fīliōs *nōlō* [= nōn volō]. Vōs virī fīliōs tantum *vultis*! Fīliōs *magis* dīligitis quam fīliās!" Iūlius *silet* [= tacet]. Aemilia īrāta *gradum* adversus ōstium facit, sed Iūlius: "*Manē* hīc apud mē!" inquit, "*Nōlī* discēdere!" Aemilia manet ac loquī *pergit*: "Bona māter apud īnfantem suum manēre *dēbet*, hoc mātris *officium* est. Nēmō enim īnfantem melius *cūrāre* potest quam māter ipsa."

PENSVM C

1. Ubi parvulus īnfāns cubat? *In cūnīs cubat īnfāns.*
2. Quid facit īnfāns quī cibō caret? *Īnfāns quī cibō caret magnā vōce vāgit.*
3. Quid est cibus īnfantium parvulōrum? *Parvulī īnfantēs lacte vīvunt.*
4. Num omnēs īnfantēs ā mātribus suīs aluntur? *Multae mātrēs īnfantēs suōs alere nōlunt.*
5. Quae sunt prīma verba īnfantis? *Prīma verba īnfantis sunt 'mamma' et 'tata.'*
6. Quandō Aemilia novum īnfantem habēbit? *Post paucōs mēnsēs.*
7. Cūr Aemilia ā marītō suō discēdere vult? *Quia Iūlius dīcit 'sē in aliō cubiculō dormīre velle.'*
8. Cūr Iūlius in aliō cubiculō dormīre vult? *Quia ab īnfante vāgiente excitārī nōn vult.*
9. Quid Aemilia officium mātris esse dīcit? *Dīcit 'officium mātris esse īnfantem suum cūrāre et alere.'*
10. Cūr Syra et Iūlia in hortō nōn manent? *Quia caelum nūbibus ātrīs operītur.*
11. Cūr Iūlia sorōrem habēre nōn vult? *Quia parentēs novam fīliam magis amābunt quam Iūliam.*

CAPITVLVM XXI

PENSVM A

Mārcus ūmidus est, quod per imbrem ambul*āvit*, ac sordidus, quod humī iac*uit*. Discipulī ūmidī sunt, quod per imbrem ambul*āvērunt*, ac sordidī, quod humī iac*uērunt*.

Mārcus: "Ā Sextō puls*ātus* sum." Iūlius: "Nōnne tū Sextum puls*āvistī*?" Mārcus: "Prīmum Sextus mē puls*āvit*, tum ego illum puls*āvī*. Ego et Titus Sextum puls*āvimus*." Iūlius: "Quid? Vōs duo ūnum puls*āvistis*? Et cūr sordida est vestis tua? Humīne iac*uistī*?" Mārcus: "Humī iac*uī*: Sextus mē ten*uit*."

Aemilia: "Quid magister vōs doc*uit* hodiē?" Mārcus: "Magister aliquid recit*āvit*, sed ego initium tantum aud*īvī*." Aemilia: "Cūr nōn omnia aud*īvistī*?" Iūlius: "Mārcus in lūdō dorm*īvit*!" Aemilia: "Audīsne? Pater dīcit 'tē in lūdō dorm*īvisse*'. Tūne vērē dorm*īvistī*?" Mārcus: "Certē dorm*īvī*, māter. Omnēs dorm*īvimus*! Sed paulō post magister laud*āvit* litterās meās." Mārcus mātrī litterās quās Sextus scrīps*it* ostendit. Aemilia: "Tūne ipse hoc scrīps*istī*?" Mārcus: "Ipse scrīps*ī*. Cēterī puerī prāvē scrīps*ērunt*."

PENSVM B

Hodiē māne Mārcus *mundus* erat, vestīmenta eius tam *candida* erant quam nix. Nunc nōn modo *vestis* [= vestīmenta] eius, sed etiam faciēs et manūs et *genua* sordida sunt, atque *cruor* [= sanguis] eī dē nāsō fluit. Nam Sextus, quī tam *validus* est quam bōs, Mārcum pulsāvit sine *causā* (ut ait Marcus). Mārcus, quī *humī* iacuit, tam sordidus est quam *porcus*. Difficile est eum *cognōscere*.

In cubiculō suō Mārcus lavātur et vestem *mūtat*. *Interim* [= dum haec aguntur] Aemilia ātrium intrat et vestīgia puerī *cōnspicit*. Aemilia: "Quid hoc est? *Aliquis* pedibus sordidīs in *solō* mundō ambulāvit!" Mārcus, *postquam* vestem mūtāvit, in ātrium redit. Puer mātrī *tabellam* [= parvam tabulam] Sextī ostendit et 'sē ipsum eās litterās *scrīpsisse*' dīcit. Id quod Mārcus dīcit nōn vērum, sed *falsum* est; Mārcus *mentītur*, sed Aemilia fīliō suō *crēdit*. Iūlius vērō dē verbīs eius *dubitat*; Mārcus patrem suum *fallere* nōn potest.

PENSVM C

1. Cūr Mārcus rediēns ūmidus et sordidus est? *Quia per imbrem ambulāvit et humī iacuit.*
2. Ā quō pulsātus est? *Ā Sextō pulsātus est.*
3. Cūr Mārcus sōlus Sextum vincere nōn potest? *Quia Sextus validior est.*
4. Quōmodo Mārcus sē excūsāre cōnātur? *Dīcit 'sē et Titum cum puerō māiōre pugnāvisse.'*
5. Quid agit Mārcus in cubiculō suō? *Vestem mūtat.*
6. Quid Aemilia in solō cōnspicit? *Vestīgia Mārcī.*
7. Quid tum Iūlius dīcit uxōrī? *Iūlius 'porcum intrāvisse' dīcit.*
8. Quid Mārcus parentibus suīs ostendit? *Mārcus parentibus suīs tabellam ostendit.*
9. Quis litterās quae in eā tabulā sunt scrīpsit? *Sextus eās litterās scrīpsit.*
10. Cūr Iūlius fīlium suum nōn laudat? *Iūlius fīliō suō nōn crēdit.*

CAPITVLVM XXII

PENSVM A

Hōrā nōnā erus ambul*ātum* īre solet. Tabellāriī nōn mittuntur pecūniam postul*ātum*. Hostēs castra expugn*ātum* veniunt. Multī barbarī Rōmam veniunt habit*ātum*.

Syra: "Verba medicī difficilia sunt aud*ītū*." Ea rēs est fac*tū* facilis. Nōmen barbarum difficile dic*tū* est.

Verba: terrēre, *terru*isse, *territ*um; claudere, *claus*isse, *claus*um; dīcere, *dīx*isse, *dict*um; solvere, *solv*isse, *solūt*um; rumpere, *rūp*isse, *rupt*um; aperīre, *aperu*isse, *apert*um; vincīre, *vinx*isse, *vinct*um; pellere, *pepul*isse, *puls*um; scindere, *scid*isse, *sciss*um; venīre, *vēn*isse; posse, *potu*isse.

PENSVM B

Iānua cōnstat ē duābus *foribus*, quae in *cardinibus* vertuntur. Ōstiārius vel *iānitor* dīcitur servus quī hominēs in vīllam *admittit*. Canis eius prope tam *ferōx* quam lupus est; itaque necesse est eum catēnā *ferreā* [< ferrum] *vincīre*. Ānulus Lȳdiae nōn ex ferrō, sed ex *aurō* factus est. Servus quī epistulās fert *tabellārius* dīcitur, nam *anteā* epistulae in tabellīs scrībēbantur.

Tabellārius *extrā* iānuam stat. Iānitor, quī intrā iānuam sedet, tabellārium dē cane ferōcī *monet*: "Cavē! Canis tē *mordēbit*!" In solō intrā *līmen* scrīptum est '*Cavē* canem' īnfrā *imāginem* canis. "Nec haec *imāgō* nec canis vērus mē *terret*" inquit tabellārius, ac propius ad canem *accēdit*. Canis catēnam *rumpit* et vestem eius dentibus *prehendit*. Tabellārius neque *prōcēdere* neque *recēdere* audet. Iānitor: "*Quīn* prōcēdis? Ego tē intrāre *sinō*!" Sīc iānitor hominem territum *dērīdet*. Ille alterum gradum facit, sed canis eum ex ōstiō *pellit*. Tlēpolemus tōtō corpore *tremēns* ex ōstiō *cēdit*. *Tandem* [= postrēmō] iānitor canem vincit.

PENSVM C

1. Quid est iānitōris officium? *Iānitōris officium est vīllam cūstōdīre.*
2. Cūr necesse est canem eius vincīre? *Quia canis ferōx est.*
3. Ex quā māteriā cōnstat iānua? *Iānua ē lignō cōnstat.*
4. Vulcānus quis est? *Vulcānus est deus fabrōrum.*
5. Quid in solō intrā līmen vidētur? *Intrā līmen vidētur imāgō canis.*
6. Quid tabellārius sēcum fert? *Tabellārius epistulās fert.*
7. Unde venit Tlēpolemus et quem quaerit? *Tūsculō venit et Iūlium, patrem Mārcī, quaerit.*
8. Quōmodo iānitor ē somnō excitātur? *Cane latrante excitātur iānitor.*
9. Quid agit Iūlius post merīdiem? *Post merīdiem Iūlius dormītum it.*

10. Cūr canis saliēns catēnā nōn retinētur? *Quia catēna rumpitur.*
11. Quid facit iānitor antequam tabellārius intrat? *Canem vincit.*

CAPITVLVM XXIII

PENSVM A

Mārcus: "Posthāc bonus puer futūrus sum et vōbīs pāritūrus sum." Mārcus prōmittit 'sē bonum puerum futūrum esse et sē parentibus pāritūrum esse.' Aemilia putat Mārcum ā Iūliō verberātum īrī, sed Iūlius 'sē epistulam scrīptūrum esse' dīcit.

Verba: dūcere, dūxisse, ductum; legere, lēgisse, lēctum; mittere, mīsisse, missum; inclūdere, inclūsisse, inclūsum; facere, fēcisse, factum; ferre, tulisse, lātum; afferre, attulisse, allātum; trādere, trādidisse, trāditum; perdere, perdidisse; ostendere, ostendisse; fugere, fūgisse.

PENSVM B

Iānitor dominō epistulam *trādit* [= dat]. Iūlius *signum* rumpit; iam signum *integrum* nōn est. Mārcus *pallidus* et tremēns *vultum* patris legentis aspicit. Epistula magistrī omnem rem *plānam* facit. Iūlius: "Sextī est haec tabula; num hoc *negāre* audēs?" Puer nihil negat, sed omnia *fatētur*. Iūlius: "Indignum est *factum* tuum. Nōnne tē *pudet* factī tuī?" Mārcus, quī paulō ante *ob* timōrem pallēbat, iam *rubet* ob *pudōrem*. Mārcus: "*Posthāc* semper bonus puer erō, hoc vōbīs *prōmittō!*"

Hodiē Mēdus Mārcum ad lūdum *comitārī* nōn potuit, nam *herī* domō fūgit; itaque Mārcus sine *comite* ambulāvit. Magister pecūniam quam Iūlius eī *dēbet* postulat. Iūlius: "Magistrō pecūniam *solvere* nōlō, neque enim is mercēdem *meret*. Pecūniam meam *perdere* nōlō."

PENSVM C

1. Ā quō epistula missa est? *Ā magistrō Diodōrō.*
2. Quōmodo Iūlius epistulam aperit? *Signum rumpit.*
3. Quid magister scrīpsit dē Mārcō? *Magister 'Mārcum discipulum improbum esse' scrīpsit.*
4. Cuius nōmen in tabulā īnscrīptum est? *Nōmen Sextī īnscrīptum est in tabulā.*
5. Quam ob rem rubet Mārcus? *Mārcus rubet ob pudōrem: quia eum pudet factī suī.*
6. Negatne Mārcus sē malum discipulum fuisse? *Puer 'sē malum puerum fuisse' fatētur.*
7. Quid Mārcus parentibus prōmittit? *Prōmittit 'sē posthāc bonum puerum futūrum esse.'*
8. Quō Dāvus puerum dūcit? *Dāvus eum in cubiculum eius dūcit.*
9. Quārē Iūlius surgit? *Epistulam scrīptūrus est.*
10. Quid Iūlius magistrō respondēbit? *Respondēbit 'sē mercēdem solvere nōlle.'*
11. Cūr mercēdem solvere nōn vult? *Quia magister mercēdem nōn meruit.*

CAPITVLVM XXIV

PENSVM A

Mārcus rediēns sordidus erat quod humī iacuerat et cruentus quod Sextus eum pulsāverat. Puerī in viā pugnāverant. Tergum Mārcō dolēbat quod magister eum verberāverat. Mārcus ā magistrō verberātus erat quod in lūdō dormīverat nec magistrum recitantem audīverat. Mārcus: "Magister mē verberāvit quod in lūdō dormīveram nec eum recitantem audīveram, sed mē laudāvit quod bene computāveram et scrīpseram."

Verba: lavāre, lāvisse, lautum; vidēre, vīdisse, vīsum; mordēre, momordisse, morsum; dare, dedisse, datum; reprehendere, reprehendisse, reprehēnsum; frangere, frēgisse, frāctum; cognōscere, cognōvisse, cognitum; nōscere, nōvisse; lūdere, lūsisse; cadere, cecidisse; īre, iisse; cupere, cupīvisse; velle, voluisse; loquī, locūtum esse; fatērī, fassum esse.

PENSVM B

Puer *aegrōtus* [= aeger] dormīre nōn potest sīve in *latere* dextrō iacet sīve in *laevō* [= sinistrō]. Itaque surgere cōnātur, sed in lectō *recumbit*, nam pēs *dēnuō* [= rūrsus] dolēre incipit. Mārcus clāmat et forem valdē *percutit* [= pulsat], ita puer inclūsus forem *frangere* cōnātur. Quīntus clāmōrem et *strepitum* audit et Syram vocat; quae *continuō* accurrit. Puer dīcit 'pedem *sibi* dolēre': "Pēs mihi dolet, ob *dolōrem* dormīre nōn possum. Fortasse *os* crūris frāctum est." Syra: "Nōlī *flēre!*" Quīntus: "Nōn fleō, *etsī* [= quamquam] dolōrem gravem *patior*."

PENSVM C

1. Cūr Quīntus mīrātur pedēs suōs aspiciēns? *Quia pēs dexter māior est quam pēs sinister.*
2. Quam ob rem pēs eius aegrōtat? *Quia dē arbore cecidit.*
3. Estne frāctum os crūris? *Os eius integrum est.*
4. Quārē Mārcus forem frangere cōnātur? *Ita Mārcus ē cubiculō exīre cōnātur.*
5. Quid Syra Quīntō nārrat dē Mārcō? *Syra nārrat 'Quīntum in cubiculō inclūsum esse.'*
6. Cūr Mārcus rediēns cruentus erat? *Quia ā Sextō pulsātus erat.*
7. Quārē Mēdus ē vīllā fūgit? *Quod amīcam suam vidēre cupīvit.*
8. Quid Syra dē cane iānitōris putat? *Syra canem lupō ferōciōrem esse putat.*
9. Cūr canis Quīntum dīligit? *Quia puer canī multa ossa dedit et saepe cum eō lūsit.*
10. Cūr Iūlius Mārcum nōn verberāvit? *Quia Mārcus iam bis verberātus erat ā magistrō.*

CAPITVLVM XXV

PENSVM A

Mēdus (ad Lӯdiam): "In Graeciam ībō. Comit*āre* mē! Proficīsc*ere* mēcum! Hoc mihi pollic*ēre*! Oblīvīsc*ere* Rōmae! Ōscul*āre* mē!"

Mēdus (ad nautās): "Iam proficīsc*iminī*, nautae! Ventus secundus est: intu*ēminī* caelum! Laet*āminī*!"

Verba: trahere, *trāx*isse, *tract*um; petere, *petīv*isse, *petīt*um; quaerere, *quaesīv*isse, *quaesīt*um; occīdere, *occīd*isse, *occīs*um; relinquere, re*līqu*isse, re*lict*um; interficere, inter*fēc*isse, inter*fect*um; cōnstituere, cōn*stitu*isse, cōn*stitūt*um; dēserere, *dēseru*isse, *dēsert*um; cōnspicere, cōn*spex*isse, cōn*spect*um; incipere, *coep*isse, *coept*um; reddere, red*did*isse, red*dit*um; reperīre, *repper*isse, *repert*um; iubēre, *iuss*isse, *iuss*um; gerere, *gess*isse, *gest*um; iacere, *iēc*isse, *iact*um; regere, *rēx*isse, *rēct*um; cōnscendere, cōn*scend*isse; accēdere, ac*cess*isse; proficīscī, pro*fect*um esse; sequī, *secūt*um esse; oblīvīscī, ob*līt*um esse.

PENSVM B

Quīntus *fābulam* dē lupō et *agnō* audīre nōn vult nec fābulam dē Achille, quī Hectorem *interfēcit* et corpus eius mortuum post *currum* suum circum *moenia* [= mūrōs] Trōiae *trāxit*.

Labyrinthus est magnum *aedificium* unde nēmō exīre potest, etsī iānua *patet*. Thēseus, quī patrem Mīnōtaurī, *taurum* album, iam necāverat, Mīnōtaurum ipsum quoque *necāre* [= interficere] *cōnstituit*. Antequam Thēseus, ad pugnam *parātus*, labyrinthum intrāvit, Ariadna, fīlia *rēgis*, eī *fīlum* longum dedit. Ita Ariadna Thēseō *auxilium* tulit, nam ille fīlum sequēns *exitum* labyrinthī repperit. Post *necem* Mīnōtaurī Thēseus cum Ariadnā Naxum nāvigāvit atque *ibi* [= illīc] eam *dēseruit* [= relīquit]. Ariadna ab altō *saxō* prōspiciēbat, sed *brevī* [= mox] nāvis Thēseī ē *cōnspectū* eius abiit. Puella misera in *lītus* dēscendit, ubi *hūc* et *illūc* currēns capillum scindēbat, ut faciunt eae quae *maerent*. Thēseus post *mortem* patris multōs annōs Athēnās *rēxit*.

PENSVM C

1. Quid fēcit Achillēs? *Achillēs Hectorem interfēcit.*
2. Quid fēcit Rōmulus? *Rōmulus prīmōs mūrōs Rōmānōs aedificāvit.*
3. Quālem fābulam Quīntus audīre cupit? *Fābulam dē mōnstrō ferōcī audīre cupit.*
4. Ubi habitābat Mīnōtaurus? *In magnō labyrinthō.*
5. Quid est labyrinthus? *Labyrinthus est aedificium unde difficile est exīre.*
6. Quid Mīnōtaurus edēbat? *Hominēs edēbat.*
7. Cūr tot Athēniēnsēs ad eum mittēbantur? *Quia fīlius Mīnōis ab Athēniēnsibus necātus erat.*
8. Quis Athēniēnsēs ā Mīnōtaurō servāvit? *Thēseus Mīnōtaurum occīdit et cīvēs suōs servāvit.*
9. Quōmodo Thēseus exitum labyrinthī repperit? *Theseus fīlum Ariadnae secūtus est.*
10. Sōlusne Thēseus ē Crētā profectus est? *Thēseus nōn sōlus, sed cum Ariadnā profectus est.*
11. Ubi Thēseus Ariadnam relīquit? *Naxī eam relīquit.*
12. Ā quō mare Aegaeum nōmen habet? *Ā rēge Aegeō.*

CAPITVLVM XXVI

PENSVM A

Nāvēs necessāriae sunt ad nāvi*gandum*. Iūlia dēlectātur in hortō ambul*andō* et flōrēs carp*endō*. Mēdus cōnsilium fugi*endī* excōgitāvit; Lӯdia eum iūvit in fugi*endō*. Paulum satis est ad beātē vīv*endum*.

Verba: iungere, *iūnx*isse, *iūnct*um; fīgere, *fīx*isse, *fīx*um; mergere, *mers*isse, *mers*um; ūrere, *uss*isse, *ust*um; movēre, *mōv*isse, *mōt*um; capere, *cēp*isse, *capt*um; invenīre, in*vēn*isse, in*vent*um; cōnsīdere, cōn*sēd*isse; iuvāre, *iūv*isse; accidere, *accid*isse.

PENSVM B

Daedalus exitum labyrinthī *invenīre* [= reperīre] nōn poterat nec *quisquam* [= ūllus homō] eum in fugiendō *iuvāre* poterat. *Quoniam* igitur aliae viae clausae erant, vir *audāx* [= audēns] per āera *effugere* cōnstituit. *Cōnsilium* patris fīlium dēlectāvit. Tum Daedalus ālās cōnfēcit ex *pennīs* quās cērā iūnxit et in lacertīs *fīxit*. Postquam hoc *opus* perfēcit, Daedalus fīlium suum *artem* volandī docuit: "*Imitāre* mē! Movē ālās *sūrsum deorsum* hōc modō! Ars volandī *haud* [= nōn] difficilis est. Sed antequam hinc *ēvolāmus*, hoc tē moneō: nōlī volāre in *īnfimō* āere prope mare nec in *summō* āere prope sōlem. Iam sequere mē! *Carcerem* nostrum relinquimus, *līberī* sumus!"

Īcarus in summum caelum ascendēns nōn sōlum Graeciam, *vērum* [= sed] etiam Asiam ac *paene* tōtum *orbem* terrārum dēspiciēbat. Tum vērō id quod pater timuerat *accidit* [= factum est]: *ignis* sōlis propinquī cēram *mollīvit* atque pennās *ussit*.

Ecce fābula mīrābilis dē puerō *temerāriō* quī *lībertātem* quaerēns mortem invēnit.

PENSVM C

1. Quis Daedalum in labyrinthum inclūdī iussit? *Rēx Mīnōs eum inclūdī iussit.*
2. Quōmodo Daedalus effugere cōnstituit? *Daedalus per āera effugere cōnstituit.*
3. Cūr hominēs volāre nōn possunt? *Quia ālīs carent.*
4. Ex quibus rēbus Daedalus ālās cōnfēcit? *Ex pennīs et cērā ālās cōnfēcit.*
5. Cūr ālae Īcarum sustinēre nōn poterant? *Quia ālās hūc illūc mōvit, nōn sūrsum deorsum.*
6. Quid pater et fīlius volantēs vīdērunt? *Multās īnsulās Graecās vīdērunt.*
7. Estne Peloponnēsus magna īnsula? *Nōn īnsula, sed paenīnsula est Peloponnēsus.*
8. Quārē Īcarus in summum caelum ascendit? *Īcarus sōlem prope aspicere cupīvit.*
9. Quid tum puerō accidit? *In mare cecidit.*
10. Ubi corpus puerī inventum est? *In īnsulā Īcariā.*
11. Num haec fābula dēlectandī causā modo nārrātur? *Fābula dē Īcarō etiam monendī causā nārrātur.*

CAPITVLVM XXVII

PENSVM A

Iūlius colōnō imperat ut mercēdem solv*at*. Ille dominum ōrat ut patientiam habe*at*: "Nōlī postulāre ut tantam pecūniam statim solv*am*!" Dominus colōnō imperat ut tace*at* et surg*at*, tum "Prīmum cūrā" inquit "ut uxor et līberī tuī vale*ant*, tum vērō cūrā ut agrōs bene col*ās* et mercēdem solv*ās*!" Dominus colōnōs monet ut labōr*ent* nēve quiēsc*ant*: "Moneō vōs ut labōr*ētis* nēve quiēsc*ātis*."

Māter fīliam monet ut cauta s*it*: "Moneō tē ut cauta s*īs*!" Fābula nōs monet nē temerāriī s*īmus*.

Verba: spargere, *spars*isse, *spars*um; rapere, *rapu*isse, *rapt*um; neglegere, *neglēx*isse, *neglēct*um; dēsinere, *dēsi*isse; quiēscere, *quiēv*isse; crēscere, *crēv*isse; poscere, *poposc*isse; prōdesse, *prōfu*isse.

PENSVM B

Mēnse Augustō *frūmentum* metitur, deinde *agrī* arantur et novum frūmentum *seritur*. Agricola quī *arat* post arātrum ambulat duōs bovēs *prae* [= ante] sē agēns; arātrum est *īnstrūmentum* quō agrī arantur. Agricola quī serit nūllō īnstrūmentō *ūtitur* et sēmen manū *spargit*. Quī *metit* falce ūtitur. Agricola est vir cuius *negōtium* est agrōs *colere*. Ex Aegyptō, quae terra *fertilis* est, magna *cōpia* frūmentī in Italiam *invehitur*.

Frūgēs vīneārum sunt *ūvae* ex quibus *vīnum* efficitur. *Calor* sōlis vīneīs *prōdest*, *frīgus* [↔ calor] vīneīs *nocet*.

Iūlius in *praediō* suō Albānō nōn labōrat, sed *quiēscit*. *Rūs* quiētum et *amoenum* [= pulchrum] eum dēlectat. Colōnus aliēnōs agrōs *prō* dominō absentī colit.

Pāstor est vir quī pecus *pāscit* et cūrat. *Cūra* pecoris magnum negōtium est, nōn *ōtium*, ut pigrī pāstōrēs *exīstimant* [= cēnsent]. Pāstōrēs nōn tam industriē *labōrant* quam agricolae. Pāstōris officium est cūrāre *nē* ovēs aberrent *nēve* [= et nē] ā lupō rapiantur.

PENSVM C

1. Quid est negōtium agricolae? *Negōtium agricolae est agrōs colere.*
2. Quandō frūmentum metitur? *Mēnse Augustō metitur.*
3. Num arātor ipse arātrum trahit? *Nōn arātor ipse, sed bovēs arātrum trahunt.*
4. Quid est pābulum pecoris? *Pābulum pecoris est herba.*
5. Unde frūmentum in Italiam invehitur? *Ex Āfricā invehitur frūmentum.*
6. Quae regiō Āfricae fertilissima est? *Aegyptus est regiō Āfricae fertilissima.*
7. Cūr necesse est agrōs rigāre? *Quia solum nimis siccum est.*
8. Quae sunt frūgēs vīneārum? *Frūgēs vīneārum sunt ūvae.*
9. Num Iūlius ipse in agrīs labōrat? *Iūliō necesse nōn est in agrīs labōrāre.*
10. Omnēsne colōnī mercēdem solvērunt? *Ūnus colōnus mercēdem nōndum solvit.*
11. Quot sēstertiōs colōnus Iūliō dēbet? *Octingentōs.*
12. Num uxor colōnī officium suum neglegit? *Uxor eius officium suum nōn neglegit; gravida est.*
13. Quid est officium pāstōris? *Officium eius est ovēs pāscere.*
14. Estne Iūlius dominus inhūmānus? *Iūlius dominus sevērus est, nec vērō inhūmānus.*

CAPITVLVM XXVIII

PENSVM A

Servus dominum ōrābat nē sē verberā*ret*, sed dominus imperāvit ut tacē*ret* et surg*eret*, tum aliīs servīs imperāvit ut eum prehend*erent* et tenē*rent*.

Mēdus ā dominō fūgit, ut amīcam suam vidē*ret* et semper cum eā es*set*. Mēdus: "Ā dominō fūgī, ut amīcam meam vidē*rem* et semper cum eā es*sem*."

Mīnōs imperāvit ut Daedalus et Īcarus in labyrinthum inclū*derentur*. Īcarus: "Quis imperāvit ut nōs inclū*derēmur*?" Daedalus: "Mīnōs imperāvit ut ego inclū*derer* et ut tū mēcum inclū*derēris*."

Verba: dīvidere, *dīvīs*isse, *dīvīs*um; ēicere, *ēiēc*isse, ē*iect*um; prōmere, *prōmps*isse, *prōmpt*um; vīvere, *vīx*isse; discere, *didic*isse; persuādēre, per*suās*isse; surgere, *surrēx*isse.

PENSVM B

Lȳdia Rōmae vīvere *māvult* quam in Graeciā, sed Mēdus multīs prōmissīs eī *persuāsit* ut sēcum proficīscerētur. In Italiā Mēdus dominō sevērō *serviēbat*.

Nāvis nōndum extrā *perīculum* est. Multa perīcula nautīs *impendent*. *Praedōnēs* maritimī nāvēs persequuntur; nūllum mare *tūtum* est ā praedōnibus.

Hominēs mortālēs nāscuntur et *moriuntur*, diī vērō *immortālēs* sunt. Nūllus deus Rōmānus hominem mortuum ab Īnferīs *suscitāre* [= excitāre] potest, nē Iuppiter quidem tantam *potestātem* habet, etsī ille deus māximus *habētur* [= exīstimātur]. Trēs diī ūniversum *mundum* inter sē dīvīsērunt.

Chrīstus in oppidō Bethlehem *nātus* est. Ille verbīs sōlīs efficiēbat ut hominēs *caecī* vidērent, *surdī* audīrent, *mūtī* loquerentur, *claudī* ambulārent.

PENSVM C

1. Fretum Siculum quid est? *Est fretum angustum, quod Siciliam ab Italiā disiungit.*
2. Ubi nātus est Chrīstus? *In oppidō Bethlehem.*
3. Quid Iaīrus Chrīstum rogāvit? *Chrīstum rogāvit, ut fīliam suam mortuam suscitāret.*
4. Quae perīcula nautīs impendent? *Tempestātēs, saxa, praedōnēs sunt perīcula quae nautīs impendent.*
5. Cūr nautae praedōnēs maritimōs metuunt? *Praedōnēs nāvēs persequuntur, ut mercēs et pecūniam rapiant.*
6. Quālī dominō Mēdus in Italiā serviēbat? *Mēdus dominō sevērō serviēbat.*
7. Quārē Mēdus ā dominō suō fūgit? *Quia in patriam suam revertī cupīvit cum amīcā suā.*
8. Num Lȳdia laetō animō Rōmā profecta est? *Lȳdia trīstī animō profecta est, quia amīcās suās relīquit.*

9. Quōmodo Mēdus eī persuāsit ut sēcum venīret? *Mēdus eī dōnō pulcherrimō persuāsit.*
10. Cūr Mēdus nescit quid respondeat? *Quia pecūniā dominī suī ānulum ēmit.*
11. Quem Mēdus accēdere videt? *Mercātōrem videt.*
12. Tūne in Graeciā vīvere māvīs quam in patriā tuā? *Mālō in patriā meā vīvere.*

CAPITVLVM XXIX

PENSVM A

Magister puerōs monet *ut* pulchrē scrīb*ant*. Sextus tam pulchrē scrībit *ut* magister eum laud*et*. Magister ipse calamum sūmit, *ut* litterās scrīb*at*.

Daedalus ālās cōnfēcit *ut* ē labyrinthō ēvol*āret*. Īcarus tam altē volāvit *ut* sōlī appropinqu*āret*, quamquam pater eum monuerat *nē* temerārius es*set*.

Herī Quīntus arborem ascendit, *ut* nīdum quaer*eret*, etsī pater eum monuerat *ut* cautus es*set*. Medicus Quīntō imperāvit *ut* oculōs claud*eret*, *nē* cultrum medicī vid*ēret*. Quīntus tam pallidus erat *ut* Syra eum mortuum esse put*āret*.

Sōl ita lūcēbat *ut* pāstor umbram pet*eret*, *nē* in sōle ambul*āret*.

Tantus atque tālis deus est Iuppiter *ut* Optimus Māximus appell*ētur*.

Verba: vehere, *vēx*isse, *vect*um; pōnere, *posu*isse, *posit*um; āmittere, *āmīs*isse, *āmiss*um; allicere, *allēx*isse, *allect*um; ēripere, *ēripu*isse, *ērept*um; secāre, *secu*isse, *sect*um; suādēre, *suās*isse; dēsilīre, dē*silu*isse; canere, *cecin*isse; crēdere, *crēdid*isse; cōnfitērī, cōn*fess*um esse; lābī, *lāps*um esse.

PENSVM B

Orpheus, fidicen *nōbilis*, tam pulchrē canēbat ut ferae *appropinquārent* [= prope venīrent] ac fluviī cōnsisterent. Etiam ad *Īnferōs* dēscendit, ut *inde* [= illinc] uxōrem suam *redūceret*. Nēmō tam *ignārus* est ut Orpheum ignōret.

Arīōn quoque omnibus *nōtus* est. Cum ille magnās *dīvitiās* sēcum in nāve habēret, nautae pauperēs hominī dīvitī *invidēbant* eumque necāre cōnstituērunt. Arīōn, cum *vītam* suam in perīculō esse sentīret, pecūniam nautīs *dōnāvit* [= dedit] eōsque ōrāvit ut sibi *parcerent*. Precibus *permōtī* nautae eī permīsērunt ut ante mortem *carmen* caneret. Hōc factō Arīōn in mare *dēsiluit*; sed delphīnus eum in *dorsō* sedentem ad lītus vēxit. Ita ille servātus est, cum iam salūtem *dēspērāret*. Nautae, cum Arīonem *appārēre* [= in cōnspectum venīre] vidērent, *prōtinus* [= statim] *maleficium* suum cōnfessī sunt.

PENSVM C

1. Quōmodo mercātōrēs lucrum faciunt? *Lucrum faciunt mercēs emendō et māiōre pretiō vēndendō.*
2. Cūr mercātor Rōmānus trīstis est? *Quia mercēs eius ēiectae sunt.*
3. Quārē mercēs ēiectae sunt? *Mercēs ēiectae sunt, nē nāvis mergerētur.*
4. Quid mercātor deōs precātur? *Deōs precātur ut mercēs sibi reddant.*
5. Quārē ad Īnferōs dēscendit Orpheus? *Ut uxōrem suam inde redūceret.*
6. Num nautae Arīonem gladiīs interfēcērunt? *Nōn ita, sed imperāvērunt ut in mare dēsilīret.*
7. Quōmodo Arīōn servātus est? *Delphīnus eum ad lītus vēxit.*
8. Quid nōs monet haec fābula? *Fābula nōs monet nē umquam salūtem dēspērēmus.*
9. Cūr Polycratēs ānulum suum abiēcit? *Quia sē nimis fēlīcem exīstimābat.*
10. Ubi ānulus eius inventus est? *In ventre piscis.*

CAPITVLVM XXX

PENSVM A

Syra: "Iam dormī, Quīnte! Cum bene dormīv*eris*, valēbis." Quīntus: "Nōn dormiam antequam tū mihi fābulam nārrāv*eris*. Cum fābulam audīv*erō*, bene dormiam. Cum bene dormīv*erō*, brevī sānus erō, nisi medicus mē necāv*erit*!"

Patria salva erit sī mīlitēs nostrī fortiter pugnāv*erint*. Dux: "Nisi vōs fortiter pugnāv*eritis*, mīlitēs, hostēs castra nostra expugnābunt." Mīlitēs: "Num quid nōbīs dabitur, sī fortiter pugnāv*erimus*?"

Verba: induere, *indu*isse, *indūt*um; ēligere, ē*lēg*isse, ē*lēct*um; coquere, *cox*isse, *coct*um; sternere, *strāv*isse, *strāt*um; fundere, *fūd*isse, *fūs*um; miscēre, *miscu*isse, *mixt*um; exhaurīre, ex*haus*isse, ex*haust*um; revertī, re*vert*isse/re*vers*um esse; ūtī, ūsum esse.

PENSVM B

Iūlius Cornēlium et Orontem, amīcōs et *hospitēs* suōs, cum uxōribus ad *cēnam* vocāvit. Cum hospitēs veniunt, Iūlius in *balneō* lavātur. Aemilia eōs *salvēre* iubet [= salūtat] et marītum suum *tardum* excūsat. Cornēlius ad vīllam suam reversus ōtiō *fruitur*. Orontēs, quī ex longō *itinere* revertit, vītam rūsticam nōn *iūcundam*, sed *molestam* esse cēnset. Hospitēs in ātriō exspectant, dum cibus *coquitur*. Servus quī in *culīnā* cibum coquit, *cocus* appellātur. In *trīclīniō* sunt trēs lectī: lectus summus, medius, *īmus*; in singulīs lectīs *singulī* aut *bīnī* aut ternī *convīvae* accubant. Rōmānī in lectīs cubantēs *cēnant*.

Tandem puer 'cēnam parātam esse' *nūntiat*. In mēnsā sunt *vāsa* et pōcula ex *argentō* facta. Cibus omnibus *placet*, māximē autem *carō* laudātur. *Ministrī* [= servī] vīnum in pōcula *fundunt*. Orontēs vīnum merum *pōtat* [= bibit], cēterī convīvae aquam vīnō *miscent*.

Sine cibō homō *diū* vīvere potest, sine aquā *paulisper* tantum. *Famēs* mala rēs est, sed multō pēior est *sitis*. Ex malīs minimum *ēligere* oportet.

PENSVM C

1. Quī sunt Cornēlius et Orontēs? *Amīcī et hospitēs Iūliī sunt.*
2. Ubi est Iūlius cum hospitēs adveniunt? *In balneō.*
3. Quid est balneum? *Est locus ubi corpus lavātur.*

4. Nōnne iūcunda est vīta rūstica? *Certē vīta rūstica iūcunda est.*
5. Quid est cocī negōtium? *Cocī negōtium est cibum coquere.*
6. Num Rōmānī in sellīs sedentēs cēnant? *Rōmānī nōn in sellīs sedentēs, sed in lectīs cubantēs cēnant.*
7. Quot lectī sunt in triclīniō? *Trēs lectī: summus, medius, īmus.*
8. Quot convīvae in singulīs lectīs accubant? *In singulīs lectīs singulī aut bīnī aut ternī convīvae accubant.*
9. Ex quā māteriā pōcula et vāsa facta sunt? *Ex argentō.*
10. Tūne vīnum aquā calidā mixtum bibis? *Vīnum merum bibere soleō.*

CAPITVLVM XXXI

PENSVM A

In hīs exemplīs syllabae quae dēsunt add*endae* sunt:

Mercēs ad diem solv*enda* est. Quī fūrtum fēcit pūni*endus* est. Quidquid dux imperāvit mīlitibus faci*endum* est. Quid magis opt*andum* est quam vīta beāta? Ē malīs minimum ēlig*endum* est. In perīculīs dēspēr*andum* nōn est. Pater dīcit 'fīlium pūni*endum* esse, nōn laud*andum*.'

Verba: tangere, *tetig*isse, *tāct*um; accipere, ac*cēp*isse, ac*cept*um; auferre, *abstul*isse, *ablāt*um; statuere, *statu*isse, *statūt*um; bibere, *bib*isse; audēre, *aus*um esse.

In exemplīs quae sequuntur vocābula add*enda* sunt.

PENSVM B

Herī Mēdus ā dominō *aufūgit* aliquantum pecūniae sēcum *auferēns*. Mēdus dominum suum nōn amat, sed *ōdit*. Iūlius, quī eum Rōmae *latēre* [= occultārī] putat, magnum *praemium* dabit eī quī eum invēnerit *priusquam* [= antequam] Italiam relīquerit. Iūlius dīcit 'mulierēs nimis *clēmentēs* esse ac facile virīs nēquissimīs *ignōscere*.' *Quidquid* dominus imperāvit servō faciendum est. Solō, vir *sapiēns*, Athēniēnsibus *lēgēs* optimās scrīpsit. Patrem suum necāre *scelus* inhūmānum est. Iūlius nōndum *senex* est ut Nestor, sed adhūc *iuvenis* ut Paris ille quī Helenam ā marītō *abdūxit*. "*Quisquis* amat valeat!" cantat Orontēs, quī *ēbrius* est quod *nimium*[= nimis multum] vīnī pōtāvit.

PENSVM C

1. Quis fuit Midās? *Midās fuit rēx avārus, quī aurī cupidus erat.*
2. Quamobrem Midās fame et sitī cruciābātur? *Quia quidquid tetigerat in aurum mūtābātur.*
3. Cūr Iūlius illam fābulam audīre nōn vult? *Iūlius illam fābulam nōvit.*
4. Ubi Cornēlius servum Iūliī vīdit? *In viā Latīnā eum vīdit.*
5. Quantum pecūniae Mēdus sēcum abstulit? *Nōnāgintā sēstertiōs abstulit.*
6. Estne Mēdus adhūc Rōmae? *Mēdus Rōmam iam relīquit.*
7. Quid faciet Iūlius sī Mēdum invēnerit? *Iūlius eum sevērē pūniet.*
8. Quōmodo hominēs ā maleficiīs dēterrentur? *Poenīs sevērīs.*
9. Quam fēminam Paris abdūxit? *Paris Helenam, fēminam pulcherrimam, abdūxisse nārrātur.*
10. Quī hominēs ad bēstiās mittuntur? *Hominēs scelestī ad bēstiās mittuntur.*
11. Cūr Orontēs pedibus stāre nōn potest? *Orontēs sub mēnsam lābitur, quia ēbrius est.*

CAPITVLVM XXXII

PENSVM A

Dominus dubitat num pāstor ovēs bene cūrāv*erit*. Dominus: "Dīc mihi, pāstor, utrum in campō dormīv*eris* an vigilāv*eris*." Pāstor: "Mīror cūr mē interrogēs utrum dormīv*erim* an vigilāv*erim*. Semper officium meum faciō." Dominus: "Ergō dīc mihi cūr herī ovis ē grege aberrāv*erit* ac paene ā lupō capta *sit*." Pāstor mīrātur unde dominus hoc audīv*erit*.

Iūlius servōs interrogat num Mēdum vīd*erint*. Servī: "Nescīmus quō fūg*erit*, ut tibi dīximus. Cūr nōs interrogās num eum vīd*erimus*?" Iūlius: "Id interrogō, quia dubitō vērumne dīx*eritis*!"

Verba: vincere, *vīc*isse, *vict*um; agere, *ēg*isse, *āct*um; flectere, *flex*isse, *flex*um; offerre, ob*tul*isse, ob*lāt*um; redimere, red*ēm*isse, red*ēmpt*um; tollere, *sustul*isse, *sublāt*um; adesse, *affu*isse.

PENSVM B

Priusquam Pompēius, dux *ēgregius* [= optimus], *classī* Rōmānae praepositus est, *cūncta* [= omnia] maria ~~referta~~ infesta erant praedōnibus, quī Rōmānōs ita *contemnēbant* ut etiam portūs Italiae oppugnārent. Tanta erat *vīs* praedōnum ut nēmō iīs *resistere* posset. Nēmō sine metū mortis aut *servitūtis* nāvigābat. *Aliquot* [= complūrēs] īnsulae ab *incolīs* relinquēbantur. Rōmae frūmentum tam *cārum* erat ut multī pauperēs fame (= *inopiā* cibī) perīrent.

Pīrātae, quī *aliquandō* [= aliquō tempore] Caesarem cēperant, XX talenta *seu* [= sīve] D mīlia sēstertium ab eō postulāvērunt, sed Caesar, vir *superbus*, L talenta iīs *obtulit*. Tantō pretiō Caesar *redēmptus* est.

Omnēs amīcī prō beneficiīs *grātiās* agunt, sed paucī posteā *grātiam* referre volunt. Vēra *amīcitia* rāra est. Difficile est beneficiōrum *meminisse*. Fortēs fortūna *adiuvat*.

PENSVM C

1. Cūr Pompēius classī Rōmānae praepositus est? *Quia dux ēgregius erat.*
2. Cūr amīcī nostrī ab alterā nāve fugiunt? *Eam nāvem praedōnum esse putant.*
3. Utrum ventus secundus an adversus est? *Ventus secundus est.*

4. Quantum gubernātor pīrātīs offerre potest? *Decem mīlia sēstertium.*
5. Num ipse tantum pecūniae possidet? *Quod ipse nōn possidet amīcī prō eō solvent.*
6. Quandō vērus amīcus cognōscitur? *In rēbus adversīs cognōscitur vērus amīcus.*
7. Quōmodo Mēdus servus factus est? *Cum pecūniam mūtuam reddere nōn posset, servus factus est.*
8. Cūr Mēdus adhūc nihil nārrāvit dē eā rē? *Nē quis eum glōriōsum exīstimāret.*
9. Suntne praedōnēs quī eōs persequuntur? *Nōn praedōnēs, sed nāvēs longae Rōmānae sunt.*
10. Cūr Mēdus etiamnunc perterritus est? *Mēdus timet nē ā mīlitibus capiātur.*
11. Quō nāvēs longae cursum flectunt? *Nāvēs longae ad orientem cursum flectunt.*

CAPITVLVM XXXIII

PENSVM A

Magister epistulam ad Iūlium scrīpsit, cum Mārcus in lūdō dormīv*isset* nec magistrō pāru*isset*. Sī Mārcus bonus discipulus fu*isset*, magister eum laudāv*isset* nec epistulam scrīps*isset*.

Mārcus: "Herī in cubiculō inclūsus sum, cum pater epistulam tuam lēg*isset*. Nisi tū eam epistulam scrīps*issēs*, ā patre laudātus es*sem*." Magister: "Epistulam scrīpsī cum in lūdō dormīv*issēs* nec mihi pāru*issēs*. Sī industrius fu*issēs*, tē laudāv*issem* nec epistulam scrīps*issem*." Mārcus: "Etiam sī industrius fu*issem* et tibi pāru*issem*, mē nōn laudāv*issēs*!"

Clēmēns es*tō*, domine! Patientiam habē*tō*! Servōs probōs laudā*tō*, sed improbōs pūnī*tō*!

Industriī es*tōte*, servī! Cum dominus loquitur, tacē*tōte* et audī*tōte*! Semper officium faci*tōte*!

Verba: īnstruere, īn*strūx*isse, īn*strūct*um; cōgere, co*ēg*isse, co*āct*um; caedere, *cecīd*isse, *caes*um; convertere, con*vert*isse, con*vers*um; percutere, per*cuss*isse, per*cuss*um; intellegere, *intellēx*isse, *intellēct*um; prōcurrere, prō*curr*isse; dēsistere, dē*stit*isse; prōgredī, prō*gress*um esse.

PENSVM B

Ūna *legiō* cōnstat ex V vel VI mīlibus hominum, quī in X *cohortēs* dīviduntur. Exercitus prōcēdēns *agmen* dīcitur. Exercitus ad *proelium* [= pugnam] īnstrūctus *aciēs* appellātur. Post victōriam dux ā mīlitibus '*imperātor*' nōminātur. Sī mīlitēs fortiter pugnāvērunt, *virtūs* eōrum ab imperātōre laudātur. Officium mīlitis est sanguinem *effundere* prō patriā.

Aemilius, quī in capitulō XII *commemorātus* est, ūnā cum Valeriō, adulēscente eiusdem *aetātis*, in Germāniā *stipendia* meruit. Tabellārius pūblicus XV *ferē* [= circiter] diēbus Rōmā in Germāniam *properāre* [= celeriter īre] potest. Difficile est Alpēs *trānsīre*. Mīlitēs Rōmānī *citrā* Dānuvium sunt, hostēs sunt *ultrā* Dānuvium.

PENSVM C

1. Quae arma gerunt auxilia? *Arma leviōra, ut arcūs sagittāsque, gerunt.*
2. Quid est signum legiōnis? *Signum legiōnis est aquila argentea.*
3. Quōmodo mīlitēs in aciem īnstruuntur? *In trēs ōrdinēs īnstruuntur.*
4. Ad quod studium pater Aemilium hortābātur? *Pater eum ad studium litterārum hortābātur.*
5. Quō Aemilius adulēscēns missus est? *In Germāniam ad exercitum missus est.*
6. Cūr Aemilius epistulās legēns permovētur? *Quia patriam et amīcōs suōs dēsīderat.*
7. Quamobrem ipse paucās epistulās scrīpsit? *Quia paulum eī ōtium fuit ad epistulās scrībendās.*
8. Quī nūntius nocte in castra allātus est? *'Magnum numerum hostium ad castra prōgredī'.*
9. Cūr hostēs castra Rōmāna nōn expugnāvērunt? *Quia Rōmānī castra sua bene dēfendērunt.*
10. Num Tibullus vītam mīlitārem laudat? *Tibullus vītam mīlitārem ōderat.*

CAPITVLVM XXXIV

PENSVM A

Hī versūs in syllabās brevēs et longās et in pedēs dīvidendī sunt notīs appositīs:

Scrībere mē quereris, Vēlōx, epigrammata longa.
— ∪∪| — ∪∪| — —| — ∪∪| — ∪∪| — ∪
Ipse nihil scrībis: tū breviōra facis!
— ∪∪| — —| — ‖ — ∪∪| — ∪∪| —

Dās numquam, semper prōmittis, Galla, rogantī.
— —| — —| — —| — —| — ∪∪| — —
Sī semper fallis, iam rogo, Galla, negā!
— —| — —| — ‖ — ∪∪| — ∪∪| —

Quem recitās meus‿est, ō Fīdentīne, libellus.
— ∪∪| — ∪∪| — —| — —| — ∪∪| — —
Sed male cum recitās, incipit‿esse tuus!
— ∪∪| — ∪∪| — ‖ — ∪∪| — ∪∪| —

Bella's, nōvimus,‿et puella, vērum'st,
— —| — ∪∪| — ∪| — ∪| — —
et dīves, quis‿enim potest negāre?
— —| — ∪∪| — ∪| — ∪| — ∪
Sed cum tē nimium, Fabulla, laudās,
— —| — ∪∪| — ∪| — ∪| — —
nec dīves neque bella nec puella's!
— —| — ∪∪| — ∪| — ∪| — —

PENSVM B

Dum gladiātōrēs *certant* [= pugnant], *spectātōrēs* dēlectātī manibus *plaudunt*. Fēminīs nōn *libet* gladiātōrēs spectāre.

Ovidius in *circō* sedēns ōrābat ut vinceret ille cui amīca eius *favēbat*. Hoc nārrātur in *prīncipiō* [= initiō] carminis. Cum poēta *fātum* [= fortūnam] Priamī canere

vellet, puella in gremiō eius sēdit eīque mīlle bāsia dedit. Ovidius ingenium mulierum bene nōverat.

Lucernīs accēnsīs, Iūlius recitat carmen bellum [= pulchrum] dē passere Lesbiae mortuō: "Lūgēte, ō Venerēs...!" Versibus ultimīs [= postrēmīs] dēmōnstrātur ratiō [= causa] dolōris. Catullus Lesbiam uxōrem dūcere cupiēbat, at illa Catullō nūbere nōluit. Mēns poētae inter amōrem et odium dīvidēbātur.

PENSVM C

1. Quid Rōmānī in amphitheātrō spectant? ~~Cursūs equōrum spectant.~~ Certāmina gladiātōrum
2. Quid Fabia in theātrō spectāvit? *Fabia cōmoediam Plautī spectāvit.*
3. Quis fuit Ovidius? *Ovidius fuit poēta Rōmānus.*
4. Quārē Ovidius in circum vēnerat? *Vēnerat, ut cum amīcā suā sedēret.*
5. Quae carmina recitat Iūlius? *Iūlius carmina Catullī recitat.*
6. Cūr ocellī Lesbiae turgidī rubēbant? *Puella lūgēbat quod passer eius mortuus erat.*
7. Cūr poēta Lesbiam et amābat et ōderat? *Quia Lesbia īnfida erat.*
8. Num sacculus Catullī plēnus erat nummōrum? *Sacculus eius vacuus erat – sīve plēnus arāneārum!*
9. Quid scrīpsit Mārtiālis? *Epigrammata scrīpsit.*
10. Cūr librōs suōs nōn mīsit Pontiliānō? *Nē Pontiliānus suōs librōs mitteret Mārtiālī!*
11. Tūne Cinnam bonum poētam fuisse putās? *Putō eum malum poētam fuisse.*
12. Cūr Laecāniae dentēs niveī erant? *Quia dentēs eius ēmptī erant.*
13. Ex quibus syllabīs cōnstat pēs dactylus? *Dactylus cōnstat ex syllabā longā et duābus brevibus.*
14. Ex quibus pedibus cōnstat hexameter? *Ex quīnque dactylīs et ūnō spondēō.*

CAPITVLVM XXXV

PENSVM A

Dēclīnā haec vocābula:

[1] *āla*, nōmen fēminīnum I dēclīnātiōnis:
Singulāris: nōm. *haec āla*, acc. *hanc ālam*, gen. *huius ālae*, dat. *huic ālae*, abl. *hāc ālā*. Plūrālis: nōm. *hae ālae*, acc. *hās ālās*, gen. *hārum ālārum*, dat. *hīs ālīs*, abl. *hīs ālīs*.

[2] *pēs*, nōmen masculīnum III dēclīnātiōnis:
Singulāris: nōm. *hic pēs*, acc. *hunc pedem*, gen. *huius pedis*, dat. *huic pedī*, abl. *hōc pede*. Plūrālis: nōm. *hī pedēs*, acc. *hōs pedēs*, gen. *hōrum pedum*, dat. *hīs pedibus*, abl. *hīs pedibus*.

[3] *ōrāre*, verbum āctīvum I coniugātiōnis (pers. I sing.):
Indicātīvus: praes. *ōrō*, imperf. *ōrābam*, fut. *ōrābō*, perf. *ōrāvī*, plūsquamperf. *ōrāveram*, fut. perf. *ōrāverō*.
Coniūnctīvus: praes. *ōrem*, imperf. *ōrārem*, perf. *ōrāverim*, plūsquamperf. *ōrāvissem*.

[4] *dīcere*, verbum āctīvum III coniugātiōnis (pers. I sing.):
Indicātīvus: praes. *dīcō*, imperf. *dīcēbam*, fut. *dīcam*, perf. *dīxī*, plūsquamperf. *dīxeram*, fut. perf. *dīxerō*.
Coniūnctīvus: praes. *dīcam*, imperf. *dīcerem*, perf. *dīxerim*, plūsquamperf. *dīxissem*.

Verba: laedere, *laesisse*, *laesum*; plaudere, *plausisse*, *plausum*; parere, *peperisse*, *partum*; retinēre, *retinuisse*, *retentum*; accendere, *accendisse*, *accēnsum*; dēmere, *dēmpsisse*, *dēmptum*; adicere, *adiēcisse*, *adiectum*; sedēre, *sēdisse*; nūbere, *nūpsisse*; sapere, *sapīvisse*.

PENSVM B

Nōmen est pars *ōrātiōnis* quae corpus aut rem significat. *Aemilia* et *Iūlia* nōmina *propria* sunt, *māter* et *fīlia* sunt nōmina *appellātīva*. *Cāsūs* nōminum sunt nōminātīvus, genetīvus, cēt. Gradūs *comparātiōnis* sunt trēs: *positīvus*, comparātīvus, superlātīvus. Adiectīva quae comparantur *quālitātem* aut quantitātem significant. *Amāre* est verbum prīmae *coniugātiōnis*. Interiectiō mentis *affectum*, ut laetitiam vel dolōrem, significat. *Īra* est affectus eius quī īrātus est. Frātrēs geminī tam *similēs* sunt quam ōva.

Synōnyma (vocābula quae idem ferē significant): plānum facere et *explānāre*, fortasse et *forsitan*, ideō et *proptereā*, citrā et *cis*, ecce et *ēn*.

Contrāria (vocābula quae rēs contrāriās significant): commūnis et *proprius*, addere et *dēmere*.

PENSVM C

1. Quae sunt partēs ōrātiōnis? *Nōmen, prōnōmen, verbum, adverbium, (participium), coniūnctiō, praepositiō, interiectiō.*
2. Estne *discipulus* nōmen proprium? *Nōmen appellātīvum est.*
3. Cāsūs nōminum quī sunt? *Nōminātīvus, accūsātīvus, genetīvus, datīvus, ablātīvus, vocātīvus.*
4. Quī sunt gradūs comparātiōnis? *Positīvus, comparātīvus, superlātīvus.*
5. Prōnōmen quid est? *Pars ōrātiōnis quae prō nōmine pōnitur.*
6. Quot sunt coniugātiōnēs verbōrum? *Sunt quattuor.*
7. Num *intus* et *forīs* adverbia temporis sunt? *Nōn adverbia temporis, sed locī sunt.*
8. Cui cāsuī iungitur *inter* praepositiō? *Inter cāsuī accūsātīvō iungitur.*
9. Quae praepositiōnēs ablātīvō iunguntur? *Praepositiōnēs ab/ā, cum, dē, ex/ē, prae, prō, sine, cōram.*
10. Quibus cāsibus iungitur *in* praepositiō? *Ablātīvō aut accūsātīvō.*
11. Interiectiō quid significat? *Interiectiō significat mentis affectum.*

Answer Key

Pars II: Roma Aeterna

LINGVA LATINA PER SE ILLVSTRATA
PARS II: ROMA AETERNA

CAPITVLVM XXXVI

PENSVM A

Dē cāsū genetīvō

Urbs Rōma, quae caput orb*is* terr*ārum* vocātur, in rīpā Tiber*is* flūmin*is* sita est XVI mīlia pass*uum* ā marī. In Capitōliō est magnus numerus templ*ōrum*, qu*ōrum* clārissimum est templum Iov*is* Optim*ī* Māxim*ī*. In cellā h*uius* templ*ī* simulācrum de*ī* sedent*is* positum est. Vesta est dea foc*ī* ac r*ērum* domestic*ārum*, in c*uius* aede nūllum de*ae* simulācrum inest. Ātrium Vest*ae* est domus virgin*um* Vestāl*ium*. Rēgia est domus pontific*is* māxim*ī*, summ*ī* sacerdōt*is* popul*ī* Rōmān*ī*.

C. Octāviānus adulēscēns XIX ann*ōrum* dux exercit*ūs* fuit; postquam necem Caesar*is* ultus est, monumentum victōri*ae* su*ae* aedificāvit: templum Mārt*is* Ultōr*is*. Colossus est statua Sōl*is* Rhod*ī* locāta; eōdem nōmine vocābātur statua Nerōn*is* quae Rōm*ae* in vestibulō dom*ūs* aure*ae* stābat. In hortīs ill*ius* tyrann*ī* erat multitūdō omn*ium* gener*um* pecud*um* ac fer*ārum*.

Titus, fīlius Vespasiān*ī* prīncip*is*, post expugnātiōnem Hierosolym*ōrum*, urb*is* Iūdaeōrum nōbilissim*ae*, triumphāvit. In templō Pāc*is* servantur rēs sacrae Iūdae*ōrum*, in iīs tubae et candēlābrum magn*ī* preti*ī*. Iūdaeī eās rēs magn*ī* aestimant, etiam plūr*is* quam Rōmānī. Novus imperātor triumph*ī* cupidus est. Domitiānus, quī mult*ōrum* sceler*um* accūsābātur, prae metū mort*is* dormīre nōn poterat. Māximum Hadriān*ī* opus est templum Vener*is* et Rōm*ae* sīve Urb*is* Aetern*ae*.

Rōmulus rēx bell*ī* studiōsus erat, neque eum pudēbat cas*ae* su*ae* pauper*is*.

PENSVM B

Cum rēx Tarquinius Rōmā *expulsus* esset, duo *cōnsulēs* populō Rōmānō *praefectī* [= praepositī] sunt. Cōnsul Rōmānus *aedem* [= templum] Iovis *sacrāvit*. Domitiānus illam aedem *incendiō* [= igne] absūmptam *restituit* [= refēcit]. Tēctum aurō *splendet*, columnae ē *marmore* factae sunt. In templō Iūnōnis Monētae, quod *locātum* [= positum] est in summā *Arce*, nummī efficiuntur ex aurō et argentō et *aere*. Arx *firmīs* [= validīs] mūrīs mūnītur. In aede Vestae, quae fōrmam *rotundam* habet, ignis aeternus *ārdet* quī numquam *exstinguitur*. In campō Mārtiō est *āra* Pācis, ubi sacerdōtēs et Vestālēs anniversārium *sacrificium* faciunt. Augustus templum Mārtis *Ultōris* aedificāvit postquam necem Caesaris *ultus* est. Hadriānus *pontem* Aelium in Tiberī fēcit. Titus Iūdaeōs *superāvit* [= vīcit] et rēs sacrās, ut *tubās* argenteās et *candēlābrum* aureum, iīs *adēmit*. In summā *Sacrā* viā *senātus* populusque Rōmānus Dīvō Titō arcum *dēdicāvit* [= cōnsecrāvit].

Porticus est ōrdō columnārum tēctus. Mausōlēum dīcitur *amplum* [= magnum] *monumentum* in quō ossa servantur. Aqua Appia est aquae *ductus* veterrimus, quī in urbem *inductus* est ab Appiō Claudiō. *Cūria* est aedificium quō senātus convenit. *Casa* est parva domus pauper; *rēgia* domus rēgis est. *Pecudēs* sunt bēstiae quibus agricola ūtitur.

Locus *celeber* est quō multī conveniunt. Is cui mēns sāna nōn est *īnsānus* esse dīcitur. Aedificium quod stāre nōn potest *collābitur*. Cicerō est *ōrātor* Rōmānus *praeclārus* [= clārissimus].

Synōnyma: imāgō et *simulācrum*; māter et *genetrīx*; dīvus et *dīvīnus*; clārus et *illūstris*; internus et *interior*; superesse et *restāre*; operīre et *tegere*; prōicere et *praecipitāre*; sacrāre et *cōnsecrāre*; aedificāre et *exstruere*; accidere et *ēvenīre*; ūrere et *cremāre*; accendere et *incendere*; deō prōmittere et *vovēre*; glōriōsē dīcere et *glōriārī*; intrāre et *inīre*; eōdem locō et *ibīdem*.

Contrāria: puppis et *prōra*; discordia et *concordia*; plēbēiī et *patriciī*; bona valētūdō et *morbus*; exstruere et *dēstruere*; dare et *adimere*.

PENSVM C

1. Num hominēs pauperēs in Palātiō habitant? *Immō vērō dīvitissimī hominēs in Palātiō habitant.*
2. Quis templum Iovis Capitōlīnī aedificāvit? *Hoc templum aedificāvit L. Tarquinius Superbus.*
3. Templumne Iovis ā rēge dēdicātum est? *Nōn ā rēge, sed ā cōnsule Rōmānō dēdicātum est.*
4. Quid facit imperātor post triumphum? *Post triumphum imperātor Capitōlium ascendit.*
5. Quid significat ignis Vestae? *Ignis Vestae significat Rōmam urbem aeternam esse.*
6. Quid est negōtium sacerdōtum? *Sacerdōtum negōtium est rēs dīvīnās cūrāre.*
7. Quot senātōrēs in senātū Rōmānō sunt? *Sescentī senātōrēs sunt in senātū Rōmānō.*
8. Quis fuit M. Tullius Cicerō? *Cicerō fuit ōrātor Rōmānus illūstrissimus.*
9. Ubi C. Iūlius Caesar necātus est? *Caesar in cūriā Pompēiā ad pedēs statuae Pompēiī necātus est.*
10. Cūr Caesar Dīvus Iūlius appellātur? *'Dīvus' appellātur quia post mortem in deōrum numerō habētur.*
11. Ubi templum Dīvī Iūliī aedificātum est? *Aedificātum est eō locō ubi corpus Caesaris cremātum erat.*
12. Quārē Augustus Mārtem 'Ultōrem' appellābat? *Quia Mārtem necem Caesaris ultum esse putābat.*
13. Quandō Augustus Iānum clausit? *Iānum clausit postqiam M. Antōnium vīcit et ubīque pācem fēcit.*
14. Quamobrem Nerō urbem incendisse putābātur? *Quia vetera aedificia contemnēbat et pulchritūdine flammārum dēlectātus est.*
15. Cūr domus Nerōnis 'aurea' vocābātur? *Quia aurō splendēbat.*
16. Quid aedificātum est in locō domūs aureae? *Ibi thermae Titī et Trāiānī aedificātae sunt.*
17. Quam gentem Titus in oriente superāvit? *Titus Iūdaeōs vīcit.*
18. Ubi mausōlēum Hadriānī situm est? *Mausōlēum Hadriānī trāns Tiberim situm est.*

CAPITVLVM XXXVII

PENSVM A

Dē cāsū datīvō

Aedēs Castoris sacrāta est di*īs* Castor*ī* et Pollūc*ī*, Iovis fīli*īs* gemin*īs*, quī saepius Rōmān*īs* auxili*ō* vēnērunt. Octāviānus de*ō* Mārt*ī* templum vōvit.

Rēx Faunus Euandr*ō*, Mercuriī fīli*ō*, arva dedit. Rēg*ī* Latīn*ō* ūna fīlia erat, Lāvīnia, iam mātūra vir*ō*. Lāvīni*ae* nōn licuit rēg*ī* Turn*ō* nūbere.

Trōiānī equum ligneum Minerv*ae*, de*ae* Trōiān*īs* benign*ae*, sacrātum esse putābant, sed sacerdōs, c*ui* nōmen erat Lāocoōn, i*īs* suāsit nē Graec*īs* cōnfīderent. Cassandra fātum Trōiae cīv*ibus* su*īs* praedīxit, nec vērō Trōiānī e*ī* crēdidērunt, sed somn*ō* sē dedērunt.

Aenēās iuven*ibus* Trōiān*īs* suāsit ut host*ibus* Graec*īs* resisterent: "Ūna salūs vict*īs*: nūllam spērāre salūtem!" Graecī, qu*ibus* diī favēre vidēbantur, nēmin*ī* parcēbant.

Venus fīli*ō* sē ostendit et e*ī* imperāvit, ut patr*ī* et uxōr*ī* et fīli*ō* auxilium ferret. Ille mātr*ī* su*ae* pāruit, neque quisquam e*ī* redeunt*ī* nocuit. Anchīsēs urb*ī* capt*ae* superesse nōluit, sed Aenēās "Sī t*ibi* certum est" inquit "Trōi*ae* peritūr*ae* tē addere, patet iānua mort*ī*. Date m*ihi* arma! Reddite mē Dana*īs*!" Tandem patr*ī* su*ō* sen*ī*, c*ui* vīrēs deerant ad fugiendum, persuāsit ut ex urbe portārētur, nec id onus fīli*ō* grave fuit. Aenēās fugiēns nōn s*ibi*, sed patr*ī* ac fīli*ō* timēbat. Umbra Creūsae vir*ō* mīrant*ī* occurrit et "Nōn t*ibi* licet" inquit "mē tēcum dūcere. Diū nāvigandum est t*ibi*, sed in Hesperiā nova patria t*ibi* et soci*īs* tu*īs* parāta est."

PENSVM B

Rēx Faunus *quondam* [= ōlim] Euandrō, quī *profugus* [= fugiēns] in Italiam vēnerat, *arva* colenda dedit. Post Faunum Latīnus *rēgnum* accēpit; cuius fīlius in prīmā *iuventūte* mortuus est. Latīnō rēgnante pāx *diūturna* [< diū] fuit.

Graecī nōn vī, sed *dolō* Trōiam intrāvērunt: equum ligneum *fabricāvērunt* [= cōnfēcērunt] et armātīs complēvērunt. Trōiānī, quī Graecōs in patriam suam *āvectōs* esse putābant, castra dēserta *inspiciēbant* et *mōlem* equī mīrābantur. Lāocoōn equum ligneum, ut dōnum *suspectum*, hastā laesit, sed hasta in fīrmō *rōbore* [= lignō] stetit nec ad mīlitēs *occultōs* [= latentēs] *penetrāvit*. Dum Lāocoōn taurum *immolat*, duo *anguēs* eum *corripiunt* [= celeriter rapiunt] et corpus eius *amplectuntur* [= complectuntur], neque ille sē *explicāre* potest. Trōiānī, novō *pavōre* perturbātī, *conclāmant* [= simul clāmant] 'equum dōnum esse Minervae, deae Trōiānīs *benignae*.' Equus in urbem trahitur *fūnibus*, dum templa velut *fēstō* diē *fronde* [= foliīs] ōrnantur. Equō *patefactō* [= apertō] Graecī per fūnem *dēmissum* ad terram lābuntur. Aenēās in somnō Hectorem *saucium* [= vulnerātum] vīdit, quī sordidam *barbam* et *crīnēs* [= capillōs] cruentōs gerēbat et Aenēae suāsit ut ex urbe *flagrantī* [= ārdentī] fugeret. Hōc *somniō* perturbātus Aenēās *āmēns* [= sine mente] arma capit et iuvenēs ad pugnam *incitat*. Iī *strictīs* gladiīs per hostēs *vādunt* [= eunt]. Cassandra, quae fātum *praedīcere* poterat, crīnibus *passīs* ā templō trahēbātur oculōs ad caelum *ērigēns* [= tollēns], nam *tenerae* manūs *vinculīs* tenēbantur. Trōiānī hanc *speciem* ferre nōn poterant et *undique* [= ex omnibus partibus] in mediōs hostēs *ruēbant* [= sē praecipitābant]. Ad *aedēs* [= domum] Priamī ācerrimē pugnābātur. Trōiānī altās *turrēs* et *culmina* domōrum dēstruēbant et laterēs *trabēs*que in hostēs *coniciēbant* [= iaciēbant]. Frāctīs cardinibus forēs *concidunt* [= collābuntur]. Rēx Priamus manibus *infirmīs* [= invalidīs] arma capit, sed Hecuba "Iam nōn tēlīs *egēmus*" inquit, "sed auxiliō deōrum. Hūc tandem *concēde*!" Cum Polītēs cōram patre *trucīdātus* [= obtruncātus] esset, Priamus *tēlum* [= pīlum] in Pyrrhum coniēcit, quod *nēquīquam* [= frūstrā] in *clipeō* eius *haesit*. Pyrrhus *comam* [= capillum] rēgis prehendēns ēnsem in latere eius *dēfīxit*. Hoc vidēns Aenēās *horrōre* perfūsus est. Anchīsēs fīlium et *nepōtem* in fugā comitārī *recūsāvit* [= nōluit]. Tum *lūmen* [= lūx] in capite Iūlī appāruit atque simul cum hōc *prōdigiō* māximus *fragor* [= strepitus] caelestis audītus est. Aenēās patrem ex urbe portāvit nec hoc *onus* fīliō grave fuit.

In convīviō *famulī* [= servī] cum dominīs nōn *discumbunt* [= accumbunt]. In manū senis gladius *inūtilis* est. Quī invocat deōs *caelestēs* [< caelum], manūs ad caelum *tendit* [= extendit]. Caelō serēnō nōn *tonat* [= tonitrus fit]. Manibus cruentīs *sacra* tangere *fās* nōn est. Nihil ēvenit sine *nūmine* [= voluntāte] deōrum. Quae lūget ululāre aut *gemere* solet; ululātū et *gemitū* [< gemere] significātur *lūctus*.

Synōnyma: fīlius et *nātus*; scelestus et *scelerātus*; summus et *suprēmus*; timidus et *pavidus*; fertilis et *ūber*; splendēre et *fulgēre*; exstinguere et *restinguere*; ubi et *quā*.

Contrāria: dextra et *laeva*; servīre et *dominārī*.

PENSVM C

1. Aborīginēs quī fuērunt? *Aborīginēs prīmī Italiae incolae fuērunt.*
2. Quis fuit Latīnus? *Latīnus fuit rēx Latiī antīquus.*
3. Quōmodo Graecī in urbem Trōiam penetrāvērunt? *In equō ligneō in urbem penetrāvērunt.*
4. Quid fēcit Lāocoōn et quid eī accidit? *Hastam in equum ligneum mīsit et anguibus necātus est.*
5. Cuius fīlius erat Aenēās? *Aenēās erat fīlius Anchīsae et Veneris.*
6. Quid Aenēās in somnō vīdit? *Hectorem vīdit.*
7. Ubi rēx Priamus interfectus est? *Rēx ante āram interfectus est.*
8. Cūr Aenēae redeuntī nēmō nocuit? *Quia māter Venus eum tuēbātur.*
9. Num Anchīsēs statim fīlium comitātus est? *Anchīsēs prīmō ex patriā fugere recūsāvit.*
10. Cum quibus Aenēās ex urbe aufūgit? *Aenēās cum patre et fīliō et uxōre aufūgit.*
11. Quārē Creūsa marītum sequī nōn potuit? *Quia Aenēās ē nōtā viā aberrāvit.*

12. Quid Aenēās in urbem reversus vīdit? *Vīdit urbem ā Graecīs captam et incēnsam.*
13. Quid Creūsa Aenēae abeuntī prōmīsit? *Creūsa eī rēgnum et novam coniugem prōmīsit.*
14. Quō sociī Aenēae convēnērunt? *Extrā urbem ad tumulum templumque Cereris.*

CAPITVLVM XXXVIII

PENSVM A

Dē cāsū ablātīvō

Graecī, cum Trōiam v*ī* capere nōn possent, dol*ō* ūsī sunt: equum ligneum mīlit*ibus* armāt*īs* complēvērunt et in lītor*e* relīquērunt. Mult*īs* spectant*ibus* Lāocoōn omn*ibus* vīr*ibus* equum hast*ā* percussit. Paul*ō* post duo anguēs rēct*ā* vi*ā* eum petunt. Part*e* mūrorum dēstrūct*ā* equus host*ibus* plēnus magn*ō* labōr*e* in urbem trahitur fūn*ibus*. Velut fēst*ō* di*ē* templa frond*e* ōrnantur. Equ*ō* patefact*ō* mīlitēs exeunt; occīs*īs* urbis cūstōd*ibus* sociōs suōs recipiunt in urbem quae dēfēnsōr*ibus* carēbat. Interim Trōiānī sine cūr*ā* dormiēbant, in i*īs* Aenēās, Anchīs*ā* et Vener*e* de*ā* nātus. Ille clāmōr*e* et strepit*ū* ē somn*ō* excitātus est.

Cum Priamus gladi*ō* cingerētur, Hecuba, quae vir*ō* prūdentior erat, "Iam nōn tēl*īs* egēmus" inquit, "sed auxili*ō* deōrum!" Dūcent*e* Vener*e* Aenēās salvus domum rediit e*ā*dem vi*ā* qu*ā* dom*ō* exierat. Anchīsēs loc*ō* sē movēre nōluit et "Ipse" inquit "me*ā* man*ū* moriar. Nōlīte me*ā* caus*ā* hīc morārī!"

Prīm*ā* aestāt*e* Trōiānī duc*e* Aenē*ā* ex Asi*ā* profectī sunt. In medi*ō* mar*ī* Aegae*ō* est īnsula nōmin*e* Dēlos, quae Trōiānōs tūt*ō* port*ū* recēpit. Dēl*ō* relict*ā* in Crētam vēnērunt. Ibi Trōiānī foed*ā* pestilenti*ā* afficiēbantur et agrī sōl*e* flagrant*ī* torrēbantur.

Aedēs Iovis Capitōlīnī mult*ō* magnificentior est cēter*īs* omn*ibus*; ea summ*ō* de*ō* digna est. In templum Iovis Statōris senātus e*ō* di*ē* convēnit qu*ō* Cicerō, ōrātiōn*e* clārissim*ā* habit*ā*, Catilīnam Rōm*ā* expulit. Pāc*e* terr*ā* mar*ī*que fact*ā* Iānus clauditur.

Polycratēs tant*ā* fēlīcitāt*e* et tant*ā* glōri*ā* erat ut dī eī invidērent.

PENSVM B

In Crētā Trōiānī foedā *pestilentiā* afficiēbantur atque agrī sōle *torrēbantur*. Penātēs *noctū* [= nocte] vīsī sunt ante lectum Aenēae *adstāre*, quī Trōiānīs et *posterīs* eōrum novam terram prōmīsērunt. Ergō ex īnsulā *excēdere* cōnstituērunt et rūrsus in altum *prōvectī* sunt. Ibi *nimbus repentīnus* [= subitus] sōlem occultāvit ita ut diem noctemque *discernere* nōn possent ac nāvēs trēs diēs *totidem*que noctēs caecae errārent, *quoad* in īnsulās Strophadēs *dēlātae* sunt.

In Ēpīrō Aenēās fāmam *incrēdibilem* [= vix crēdendam] audīvit: Helenum parte Ēpīrī *potītum* esse et Andromachēn, *viduam* Hectoris, uxōrem dūxisse. Andromachē in *lūcō* [= silvā sacrā] dīs Mānibus *sacrificābat*. Helenus laetus Trōiānōs *agnōvit* [= recognōvit] eōsque ad convīvium *invītāvit* [= vocāvit].

Charybdis nāvēs in *gurgitem* [= vorāginem] mergit, et Scylla *infōrmis* [↔ fōrmōsa] nāvēs in *scopulōs* perīculōsōs trahit. *Praestat* [= melius est] tōtam Siciliam *circumīre* quam illa mōnstra *experīrī*.

Ut [= ut prīmum] Italia in cōnspectum vēnit, Anchīsēs *pateram* vīnō implēvit et deōs maris *potentēs* [= potestātem habentēs] invocāvit. Trōiānī in terrā Graecōrum *morārī* [< mora] nōlēbant.

Ex Aetnā *fūmus* flammaeque surgunt atque saxa *lapidēs*que *ēmittuntur*. In ōrā Cyclōpum vir Graecus accessit cum *flētū* [= lacrimīs] precibusque: "Hinc in quāscumque terrās abdūcite mē!" Anchīsēs virō *supplicī* [= ōrantī] manum dedit. Mōnstrum horrendum erat Polyphēmus, quī in *antrō* obscūrō habitābat et carne hūmānā *vescēbātur*. Cum ille accēderet, Trōiānī fūnēs nāvium *incīdērunt* [= secuērunt] et *citō* [= celeriter] aufūgērunt. Polyphēmus clāmōrem *horribilem* [< horrēre] sustulit, quō penitus resonuit mōns *cavus*.

In Siciliā Aenēās ossa *genitōris* [= patris] suī *sepelīvit*. Tum ex Siciliā atque ā *sepulcrō* patris *dīgressus* est [= discessit].

Fōrma litterae C est līnea *curva*. Onus grave magnum *pondus* habet. *Unda* est parvus flūctus. Chāonia est pars Ēpīrī *extrēma*. *Iuvencus* est bōs iuvenis. Saxa flūctibus pulsāta fragōrem *ēdunt*.

Synōnyma: (summum) mare et *aequor;* avis et *volucris;* turgidus et *tumidus;* pavidus et *trepidus;* (urbem) cōnstituere et *condere;* relinquere et *linquere;* arbitrārī et *rērī;* tam valdē et *adeō;* scīlicet et *nīmīrum;* ego (ipse) et *egomet*.

Contrāria: occāsus et *ortus;* (nāvem) dēdūcere et *subdūcere;* propinquus et *longinquus;* noctū et *interdiū*.

PENSVM C

1. Quid Trōiānī profugī sub monte Īdā fēcērunt? *Classem vīgintī nāvium aedificāvērunt.*
2. Quōmodo rēx Thrāciae aurō Priamī potītus est? *Fīlium Priamī aurum ferentem interfēcit.*
3. Quid deus Apollō Trōiānīs pollicitus est? *Apollō iīs novam terram pollicitus est.*
4. Cūr Trōiānī in Crētā manēre nōn potuērunt? *Quia pestilentia orta est et sōl flagrāns agrōs torrēbat.*
5. Cūr Palinūrus rēctum cursum tenēre nōn potuit? *Quia āter nimbus sōlem et stēllās occultāvit.*
6. Quae īnsulae in marī Īoniō sitae sunt? *In marī Īoniō sitae sunt īnsulae Strophadēs.*
7. Quid fēcit Aenēās in īnsulā Leucadiā? *Clipeum ad forēs templī fīxit et versum īnscrīpsit.*
8. Ubi Aenēās Andromachēn invēnit? *In lūcō extrā Būthrōtum oppidum.*
9. Quid Andromachē Aenēae nārrāvit? *Nārrāvit 'sē ā Pyrrhō abductam esse et Helenō nūpsisse'.*
10. Cūr Aenēās per fretum Siculum nāvigāre nōluit? *Quia duo mōnstra, Scyllam et Charybdim, timēbat.*

11. Quid Andromachē Ascaniō dōnāvit? *Vestem pretiōsam quam suīs manibus cōnfēcerat.*
12. Cūr Trōiānī Italiam relīquērunt? *Quod illa terra ā Graecīs incolēbātur.*
13. Quid accidit in ōrā Cyclōpum? *Vir Graecus iīs occurrit, quī ex antrō Polyphēmī effūgerat.*
14. Num Polyphēmus Trōiānōs fugientēs vīdit? *Polyphēmus eōs vidēre nōn poterat, quia caecus erat.*
15. Ubi pater Anchīsēs sepultus est? *In Siciliā in monte Eryce.*

CAPITVLVM XXXIX

PENSVM A

Dē cāsū accūsātīvō

Trōiānī multōs iam annōs per omnia maria errābant. Neptūnus, ut classem disiectam vīdit, flūctūs sēdāvit, nūbēs collēctās dispulit sōlemque redūxit. Aenēās Italiam novam patriam quaerēns in Āfricam dēlātus est. Venus fīlium suum certiōrem fēcit 'sociōs salvōs esse classemque in tūtum locum āctam.' Aenēam paenitēbat Creūsam uxōrem Trōiae relīquisse. Aenēās: "Heu mē miserum! Numquam domum redībō!" Venus Cupīdinem prō Ascaniō ad Dīdōnem īre iussit. Ille, ubi Aenēam complexus est, rēgīnam petīvit; quae puerum ōsculāta est et in gremium accēpit.

Multae viae Rōmam ferunt. Circus Māximus trecentōs passūs longus est. Pompēius Iūliam, fīliam Iūliī Caesaris, uxōrem dūxit. Senātus C. Octāviānum 'Augustum' nōmināvit. Augustus urbem Rōmam in XIV regiōnēs dīvīsit. Nerva annum tantum et IV mēnsēs imperāvit. Nerō, quem populus tyrannum appellābat, domum auream aedificāvit. Rōmulum rēgem nōn pudēbat in casā habitāre. Rōmānī Brūtum cōnsulem fēcērunt.

Graecī Rōmānōs litterās et artem poēticam docuērunt.

PENSVM B

Iūnō īrāta erat ob *iūdicium* Paridis, quī Venerem deam pulcherrimam esse *iūdicāverat* [= cēnsuerat]; eius reī *memor* [= reminīscēns] Trōiānōs ab Italiā *arcēbat* [= prohibēbat]. Tempestās classem Aenēae *disiēcit*, sed Neptūnus, cum vidēret *pontum* [= mare] *procellīs* [= ventīs rapidīs] turbārī, mōtōs flūctūs *sēdāvit* et nūbēs *dispulit*. In lītore Aenēās septem *cervōs* occīdit; hanc *praedam* sociīs dēspērantibus dīvīsit, dum ipse laetō vultū spem *simulat*. Posterō diē, dum nova loca *explōrat*, Venus eī *obviam* iit arcum sagittāsque *gestāns* [= gerēns] Diānae deae *similis*, quae in silvīs *vēnārī* solet.

Pygmaliōn, rēx *impius* [↔ pius] et avārus, cum Sychaeum *clam* [= occultē] necāvisset, scelus diū *cēlāvit* et Dīdōnem viduam falsā spē *ēlūsit*. Sed eī in somnīs appāruit vir mortuus, quī pectus vulnerātum *nūdāvit* [< nūdus] et rēgis *thēsaurōs* occultōs mōnstrāvit. Dīdō nāvēs aurō *onerāvit* [<onus] et in Āfricam fūgit, nec posteā eam *paenitēbat* ex patriā fūgisse.

Dēspiciēns ex colle quī Karthāginī *imminet* Aenēās vīdit cīvēs quī magnā *industriā* [< industrius] novārum aedium *fundāmenta* locābant. Dīdō rēgīna magnā *catervā* comitāta *incessit* [= prōcessit] et in altō *soliō* cōnsēdit. Quae cum Aenēam cōram aspiceret, prīmum *obstupuit*, tum sīc *ōrsa* est [= loquī coepit]: "Tūne ille Aenēās quem Anchīsēs et Venus *genuērunt?*"

In rēgiā convīvium *apparātur* [= parātur]: *torī* [= lectī] Tyriā *purpurā* sternuntur, ministrī mēnsās *dapibus* onerant. Lucernae dē tēctō *pendent* et multae *facēs* ārdent. Aenēās omnibus *intentīs* [= attentīs] nārrābat dē *īnsidiīs* [= dolō] Graecōrum et dē *errōribus* [< errāre] suīs. Postquam *fūnus* patrī factum memorāvit, *conticuit* andem atque *quiētī* sē dedit.

Karthāginiēnsēs, hominēs *bellicōsī* [= bellī studiōsī], saepe cum Rōmānīs *bellāvērunt* [< bella gessērunt]. Tridēns est *scēptrum* Neptūnī. *Hostia* est bēstia quae immolātur, ut *sūs* [= porcus], ovis, taurus. Nūbēs quae terram operit *nebula* dīcitur. Trōiānī, sī in Italiam īre nōn possunt, in Siciliam *saltem* īre cupiunt.

Synōnyma: gurges et *vertex*; saxum et *rūpēs*; pulchritūdō et *decor*; glōria et *honōs*; Notus et *Auster*; stēlla et *sīdus*; frequēns et *crēber*; nesciēns et *īnscius*; fēlīx et *fortūnātus*; pulsāre et *impellere* et *ferīre*; circumagere et *volvere*; natāre et *nāre*; ambulāre et *gradī*; accūsāre et *incūsāre*; subīre et *succēdere*; ascendere et *scandere*; auxilium ferre et *succurrere*; dēlēre et *abolēre*; cōnārī et *temptāre*.

Contrāria: altum et *vadum*; Auster et *Aquilō*; acūtus et *obtūnsus*; spargere et *colligere*; abdūcere et *addūcere*; dispellere et *compellere*; subitō et *paulātim*.

PENSVM C

1. Ubi sita est Karthāgō? *In ōrā Āfricae sita est.*
2. Quae est Iūnō? *Iūnō est Iovis coniūnx, dea mātrōnārum.*
3. Cūr Iūnō Trōiānōs ōderat? *Ob iūdicium Paridis.*
4. Quid est Aeolī officium? *Aeolī officium est ventōs in vinculīs tenēre.*
5. Quid fēcit Neptūnus cum mare turbārī sentīret? *Flūctūs sēdāvit, nūbēs dispulit sōlemque redūxit.*
6. Quō Trōiānī tempestāte dēlātī sunt? *Ad ōram Āfricae dēlātī sunt.*
7. Quid Aenēās sociīs suīs partītus est? *Aenēās sociīs suīs septem cervōs, quōs occīderat, partītus est.*
8. Quōmodo sociī vīrēs restituērunt? *Cibō et vīnō vīrēs restituērunt.*
9. Quae dea in silvā Aenēae obviam iit? *Venus Aenēae fīliō suō obviam iit.*
10. Cūr Aenēās mātrem suam prīmō nōn agnōvit? *Quia Venus vestem et arma virginis vēnantis gerēbat.*
11. Quid Venus fīliō suō nārrāvit? *Venus eī dē Dīdōne rēgīnā nārrāvit.*
12. Quid vīdit Aenēās ex colle dēspiciēns? *Aenēās vīdit Tyriōs novam urbem exstruentēs.*
13. Cūr nēmō Aenēam Karthāginem intrantem vīdit? *Quod Venus eum nebulā circumfūderat.*

14. Quae imāginēs in novō templō pictae erant? *Imāginēs bellī Trōiānī.*
15. Quid Īlioneus ā Dīdōne petīvit? *Īlioneus ā Dīdōne petīvit nē Trōiānōs ab ōrā Āfricae arcēret.*
16. Num urbs Trōia Dīdōnī ignōta erat? *Dīdō urbem Trōiam bene nōverat.*
17. Quōmodo Dīdō Aenēam et sociōs eius recēpit? *Aenēam benignē recēpit et convīvium eī parāvit.*
18. Quod cōnsilium Venus excōgitāvit? *Ut Cupīdō prō fīliō Aenēae venīret et rēgīnam amōre incenderet.*
19. Quid Cupīdō effēcit in gremiō Dīdōnis sedēns? *Memoriam Sychaeī abolēvit et animum rēgīnae vīvō amōre incendit.*
20. Quid Dīdō Aenēam hortāta est? *Dīdō eum hortāta est ut sibi dē errōribus suīs nārrāret.*

CAPITVLVM XL

PENSVM A

Dē cāsū vocātīvō

Aemilia: "Ō Iūlī, mī optime marīte!"

Mārtiālis:

"Semper pauper eris, sī pauper es, Aemiliāne!"

Catullus:

"Cēnābis bene, mī Fabulle, apud mē."

Hector: "Heu, fuge, nāte deā!"

Hecuba: "Ō miserrime coniūnx!"

Anchīsēs: "Fuge, mī fīlī!"

Aenēās: "Venī mēcum, Achātē, mī amīce!" Achātēs: "Quid nunc sentīs, Aenēā?"

Dīdō: "Perfide hospes!" "Dabis, improbe, poenās!"

Cōnsul (in senātū): "Quid cēnsēs, Mārce Tullī? et tū, Lūcī Cornēlī?"

Spectātōrēs, plaudite!

PENSVM B

Dīdō: "*Velim* [= utinam] prius Iuppiter mē *fulmine* percutiat quam virī amōrī *succumbō* [↔ resistō]!" Anna: "Ō soror mea *dīlēcta* [= cāra]! Etiamne *placitō* [= grātō] amōrī repugnābis?" Ita animum sorōris amōre *īnflammat* [= incendit]. Templa adeunt ut ā dīs *veniam* petant, nec vērō sacrificia mulierem *furentem* [= āmentem] iuvant. Poenīs et Trōiānīs vēnantibus, tonāre incipit; *īnsequitur* [= sequitur] imber *grandine* mixtus, et Dīdō et Aenēās in eandem *spēluncam* dēveniunt. *Extemplō* [= statim] Fāma nārrat 'eōs in māximō *luxū* vīvere turpī *cupīdine* [= cupiditāte] captōs!'

Mercurius Iovis *mandāta* [= imperia] ad Aenēam dēfert: "Quid *struis* [= parās]? Nōlī hīc morārī! Italiam pete!" Haec locūtus deus ex oculīs eius *ēvānuit*. Aenēās imperiō dīvīnō *attonitus* [= stupefactus] *obmūtuit*, tum Trōiānōs prīncipēs *advocāvit* iīsque *mandāvit* [= imperāvit] ut classem clam ōrnārent.

At rēgīna, quae dolum *praesentit*, Aenēam appellat: "Spērāsne, *perfide* hospes, tē tantum *nefās* [↔ fās] *dissimulāre* posse et *hibernō* tempore [= hieme] clam hinc *dēcēdere* [= excēdere]?" Per *cōnūbium* [= coniugium] nostrum tē ōrō: *miserēre* meī!" Ita supplex *implōrat*. Aenēās: "Numquam tē uxōrem dūxī aut *coniugium* tibi prōmīsī. Dēsine *querēllīs* tuīs et mē et tē incendere! Nōn meā *sponte* Italiam petō." Dīdō dicta eius nōn *refellit*, sed medium sermōnem *abrumpit* et virum *cūnctantem* [= dubiē morantem] relinquit. *Famulae* [= ancillae] eam collāpsam *suscipiunt*.

Iam rēgīna morī cupit: *taedet* eam vītae. Annam ōrat ut *rogum* ērigat et super rogum arma et *exuviās* [= vestīmenta] et *effigiem* [= imāginem] Aenēae impōnat. Dīdō, cum classem abīre vidēret, Furiās *ultrīcēs* [< ulcīscī] invocāvit. Tum rogum cōnscendit, torō *incubuit* atque ēnsem ē *vāgīnā* ēdūxit.

Officium Rōmānōrum est "parcere *subiectīs* et *dēbellāre* superbōs."

Synōnyma: pallium et *amictus;* stēlla et *astrum;* āra et *altāria;* lectus et *cubīle;* pīlum et *iaculum;* virtūs et *fortitūdō;* vigilāns et *vigil;* moriēns et *moribundus;* praecipitāns et *praeceps;* recipere et *excipere;* āmēns esse et *furere;* perficere et *exsequī* et *peragere;* properāre et *festīnāre;* ēlūdere et *illūdere*.

PENSVM C

1. Quid Dīdō Annae sorōrī fassa est? *Dīdō sorōrī amōrem suum fassa est.*
2. Cūr Dīdō amōrī repugnābat? *Quia certum eī erat nūllī virō nūbere post mortem Sychaeī.*
3. Quid Anna sorōrī suae suāsit? *Anna eī suāsit, ut sē cum Aenēā coniungeret.*
4. Quid fāma nārrābat dē Dīdōne et Aenēā? *Fāma nārrābat 'eōs in luxū vīvere turpī cupīdine captōs.'*
5. Quis Aenēam ex Āfricā excēdere iussit? *Iuppiter hoc iussit per nūntium suum Mercurium.*
6. Cūr Aenēās classem clam ōrnāvit? *Quia īram Dīdōnis timēbat.*
7. Quōmodo Dīdō cōnsilium Aenēae cognōvit? *Fāma eī nārrāvit 'classem armārī et cursum parārī.'*
8. Quid Anēās rēgīnae implōrantī respondit? *Respondit 'deōs sē Italiam petere iussisse.'*
9. Num Dīdō dicta eius refellit? *Dīdō sermōnem abrūpit et ab oculīs eius aufūgit.*
10. Quid Dīdō Annam facere iussit? *Eam iussit rogum ērigere.*
11. Quae rēs super rogum impositae sunt? *Super rogum imposita sunt arma et exuviae Aenēae et lectus iugālis.*
12. Quae fuērunt precēs Dīdōnis extrēmae? *Precāta est ut Aenēās bellō ex fīnibus suīs pellerētur et ante diem caderet īnsepultus.*
13. Quid vīdit Aenēās ē nāve respiciēns? *Vīdit moenia Karthāginis flammīs lūcēre.*
14. Cūr plēraeque fēminae in Siciliā relictae sunt? *Quia nāvēs incenderant.*
15. Quō Sibylla Aenēam dūxit? *Sibylla Aenēam ad Inferōs dūxit.*

CAPITVLVM XLI

PENSVM A

Dē generibus verbōrum

Verte hās sententiās in genus alterum, āctīvum aut passīvum:

[Pater fīlium laudat:] Fīlius ā patre laud*ātur*.

[Tyrannus ferōx ab omnibus metuitur:] Omnēs *tyrannum ferōcem metuunt*.

[Alta moenia urbem Trōiam cingēbant:] *Urbs Trōia altīs moenibus cingēbātur*.

[Trōia ā Graecīs capta et incēnsa est:] *Graecī Trōiam cēpērunt et incendērunt*.

[Graecī equum ligneum fabricāvērunt:] *Equus ligneus ā Graecīs fabricātus est*.

[Cum pars moenium ā Trōiānīs dēstrūcta esset, equus ille in urbem tractus est:] *Cum Trōiānī partem moenium dēstrūxissent, equum illum in urbem trāxērunt*.

[Terribile incendium urbem absūmpsit:] *Urbs terribilī incendiō absūmpta est*.

[Creūsa ā marītō quaerēbātur nec inventa est:] *Marītus Creūsam quaerēbat nec invēnit*.

[Karthāginiēnsēs Aenēam cernere nōn poterant, quod nūbēs eum cēlābat:] *Aenēās ā Karthāginiēnsibus cernī nōn poterat, quod nūbe cēlābātur*.

[Puerī ā Faustulō inventī et domum lātī sunt:] *Faustulus puerōs invēnit et domum tulit*.

[Geminī praedam pāstōribus dīvidēbant:] *Praeda pāstōribus dīvidēbātur ā geminīs*.

[Fluvium Tiberim ōlim Albulam vocābant:] *Fluvius Tiberis ōlim Albula vocābātur*.

[Arx ab hostibus numquam expugnābitur:] *Hostēs numquam Arcem expugnābunt*.

[Magister tē laudat, mē reprehendit:] *Ego ā magistrō laudor, tū reprehenderis*.

PENSVM B

Post *adventum* Aenēae rēx Latīnus, cum *cōpiās* suās in aciem ēdūxisset, inter *prīmōrēs* [= prīncipēs] prōcessit ducemque advenārum ad colloquium *ēvocāvit*. Ut nōmen Aenēae audīvit, *nōbilitātem* virī gentisque admīrātus Trōiānōs in *societātem* [< socius] recēpit et Aenēae fīliam suam in *mātrimōnium* dedit. Rēx Turnus, cui Lāvīnia *spōnsa* fuerat, Aenēae Latīnōque bellum *intulit*. Proeliō victus Turnus rēbus suīs *diffīdēns* [↔ cōnfīdēns] ad Etrūscōs cōnfūgit. Post proelium Latīnīs *prosperum* Aenēās *nusquam* [= nūllō locō] appāruit. Cum Ascanius nōndum ad *pūberem* aetātem pervēnisset, Lāvīnia inter *pueritiam* eius rēgnāvit, nec Etrūscī nec ūllī aliī *fīnitimī* inter rēgnum *muliebre* [< mulier] bellum facere ausī sunt.

Rēx Proca Numitōrem et Amūlium *prōcreāvit* [= genuit] atque Numitōrī rēgnum *vetustum* [= vetus] *lēgāvit* [= relīquit]. Amūlius frātrem pepulit, frātris fīliam Vestālem lēgit: ita eī perpetuā *virginitāte* spem *partūs* [< parere] adēmit. At Vestālis, vī *compressa*, geminōs peperit, quī *iussū* rēgis expositī sunt; sed pāstor *vāgītum* puerīlem audīvit et puerōs invēnit cum *lupā*, quae tam *mītis* fuit ut eōs lacte suō *nūtrīret* et linguā *lamberet*. Ita ā *crūdēlitāte* [< crūdēlis] rēgis puerī servātī sunt.

Rōmulus et Remus, ut prīmum *adolēvērunt*, per *saltūs* vēnābantur et in *latrōnēs* praedam ferentēs impetūs faciēbant. Latrōnēs Remum captum Numitōrī *dēdidērunt* [= trādidērunt], quī cum eum in *cūstōdiā* habēret, nepōtem suum esse *suspicābātur* [= crēdere incipiēbat]. Amūliō occīsō Numitor, *conciliō* advocātō, mala *facinora* [= maleficia] frātris ostendit et 'sē caedis *auctōrem* esse' dīxit.

Remus, cum in Aventīnō *auspicārētur*, sex *vulturēs* vīdit; hōc *auspiciō* nūntiātō, *duplex* numerus [: XII] Rōmulō sē ostendit; is igitur urbem condidit, quae ā nōmine *conditōris* 'Rōma' appellāta est. Remus vērō, cum hoc *molestē* ferret, novōs mūrōs *trānsiluit* et ā Rōmulō *interēmptus* [= interfectus] est.

Cācus *clāvā* Herculis *ictus* [= percussus] occidit, cum bovēs in spēluncam *abdidisset* [= cēlāvisset]. Bove *eximiā* [= ēgregiā] immolātā *sacrum* [= sacrificium] Herculī factum est *rītū* Graecō.

Ōceanus mare *immēnsum* [= sine fīne] est. Facile est mūnera *praebendō* [= offerendō] animōs populī sibi *conciliāre*. Ante proelium imperātor auspiciīs deōs *cōnsulit*. Difficile est inter geminōs *discrīmen* facere. Quī *sitit* bibere cupit.

Synōnyma: līberī et *stirps*; vīrēs et *vigor*; pecus māius et *armentum*; pater patris et *avus*; frāter patris et *patruus*; piger et *sēgnis*; ūmidus et *ūdus*; turbāre et *cōnfundere*; auxilium ferre et *opem* ferre; trepidus esse et *trepidāre*.

Contrāria: muliebris et *virīlis*; āmittere et *adipīscī*; cōnfīdere et *diffīdere*; cōnsōlārī et *grātulārī*; ubīque et *nusquam*; vērē et *falsō*.

PENSVM C

1. Unde Aenēās in Italiam vēnit? *Aenēās Trōiā vēnit*.
2. Num Aenēās rēgem Latīnum proeliō vīcit? *Latīnus amīcitiam et societātem cum Aenēā fēcit*.
3. Cūr Turnus Aenēae Latīnōque bellum intulit? *Quia Latīnus Aenēae in mātrimōnium dederat fīliam suam Lāvīniam, quae Turnō spōnsa fuerat*.
4. Cūr neuter exercitus laetus ex proeliō abiit? *Quia alter exercitus victus est, alter ducem suum āmīsit*.
5. Quōmodo Aenēās animōs Aborīginum sibi conciliāvit? *Utramque gentem 'Latīnōs' appellāvit*.
6. Quō rēx Turnus victus cōnfūgit? *Ad Etrūscōs*.
7. Quam urbem condidit Ascanius? *Ascanius novam urbem condidit, quae Alba Longa appellāta est*.
8. Quod cognōmen rēgibus Albānīs fuit? *Omnibus rēgibus Albānīs cognōmen fuit Silvius*.
9. Quōmodo Amūlius rēgnō Albānō potītus est? *Numitōrem rēgem, frātrem suum, expulit*.
10. Quem Rēa Silvia patrem geminōrum esse dīxit? *'Deum Mārtem patrem esse' nārrāvit*.
11. Quōmodo gemellī expositī servātī sunt? *Pāstor rēgius eōs invēnit et domum tulit*.

12. Cūr Numitor Remum nepōtem suum esse suspicābātur? *Quia geminōs esse frātrēs audīverat.*
13. Quid Rōmulus et Remus fēcērunt cum sē nepōtēs rēgis esse cognōvissent? *Amūlium necāvērunt.*
14. Ubi Rōmulus urbem condidit? *In monte Palātīnō.*
15. Cūr frātrem suum occīdit? *Quia Remus mūrōs eius trānsiluerat.*
16. Quōmodo Herculēs bovēs abditās repperit? *Herculēs bovēs in spēluncā Cācī mūgīre audīvit.*
17. Quō rītū Rōmulus sacra Herculī fēcit? *Rītū Graecō.*

CAPITVLVM XLII

PENSVM A

Dē modīs verbōrum

Magister discipulōs tac*ēre* et aud*īre* iubet: "Tac*ēte*, discipulī, et aud*īte!*" Mārcus nōn tac*et* nec aud*it;* magister eum monet ut tac*eat* et aud*iat:* "Tac*ē*, Mārce, et aud*ī!* Quot sunt bis sēna (2×6)?" Magister interrog*at* quot s*int* bis sēna, ac Mārcō imperat ut surg*at* et respond*eat:* "Surg*e* et respond*ē*, Mārce, sed cav*ē* nē prāvē respond*eās!*" Mārcus nōn surg*it* nec respond*et*. Magister: "Aud*ī*, Mārce: iubeō tē surg*ere* et respond*ēre*." Mārcus: "Nesciō quid respond*eam*." Magister iubet eum digitīs comput*āre*: "Digitīs comput*ā!* Cūrā ut rēctē comput*ēs!*" Mārcus: "Interrog*ā* aliōs! Nōlī semper mē interrog*āre!*" Mārcus magistrum monet ut aliōs interrog*et*.

Cicerō cōnsul Catilīnam ex urbe ēgred*ī* et proficīsc*ī* iussit: "Ēgred*ere* ex urbe! Patent portae: proficīsc*ere!*" Cōnsul ōrātiōne suā effēcit ut Catilīna ex urbe ēgred*erētur* et in Etrūriam proficīsc*erētur*.

Latīnus ab Aenēā quaesīvit 'quis es*set* et quid quae*reret*': "Tū quis *es* et quid quaer*is?*" Ille respondit 'sē es*se* Aenēam Trōiānum novamque sēdem quaer*ere*': "Ego *sum* Aenēās Trōiānus; novam sēdem quaer*ō*."

PENSVM B

Rōmulus rēx XII *lictōrēs* sūmpsit, quī *īnsignia* imperiī, *fascēs* et *secūrēs*, gererent, et C senātōrēs *creāvit* [= lēgit]. Gentēs *vīcīnae* [= fīnitimae] Rōmānōs *spernēbant* [= contemnēbant] nec *lēgātiōnem* Rōmānam benignē audīvērunt. Id Rōmulus *aegrē* passus est, sed *indignātiōnem* suam dissimulāns fīnitimōs ad *lūdicrum* [= lūdōs] vocāvit. In mediō *plausū* [< plaudere] iuvenēs Rōmānī *clāmitantēs* [= clāmantēs] *exsiliunt* virginibusque manūs *iniciunt*, ut nārrat Ovidius in 'Arte *amātōriā*.' Parentēs virginum terrōre *perculsī* [= percussī] *profugiunt* [= aufugiunt]. Rōmulus *blandīs* verbīs animōs virginum *mītigāre* cōnābātur, sed parentēs cīvēs suōs contrā Rōmānōs *concitābant*. Dum aliī *occāsiōnem* [= tempus idōneum] exspectant, Caenīnēnsēs in fīnēs Rōmānōrum *invādunt*, sed Rōmulus *cōnfestim* [= statim] eōs *fugat* [= in fugam vertit] et ipse rēgem eōrum occīdit et *spoliat; spolia* rēgis in Capitōliō ad *quercum* sacram dēposuit et fīnēs templō Iovis *dēsignāvit*. Mulierēs ōrābant ut parentibus licēret Rōmam *migrāre;* quod facile *impetrāvērunt*.

Tarpēia nōn *impūne* [= sine poenā] arcem hostibus *prōdidit*. Rōmulus Iovem ōrāvit ut fugam Rōmānōrum *sisteret*. Tum mulierēs sē inter aciēs intulērunt patrēs virōsque ōrantēs 'nē sanguine *nefandō* [= īnfandō] sē *respergerent!*' Movet rēs *cum* multitūdinem *tum* ducēs [= et m. et d.]. Sabīnī *generīs* [= virīs fīliārum] et Rōmānī *socerīs* suīs dextrās dant ac ducēs ad *foedus* faciendum *prōdeunt* [= prōcēdunt]. Ūnam *cīvitātem* ex duābus faciunt et rēgnum *cōnsociant;* nōn modo commūne, sed etiam *concors* rēgnum eōrum fuit. Rōmulus rēx trēs *centuriās* equitum *cōnscrīpsit*. Ita equitātū Rōmānō auctō cum fīnitimīs, quī agrōs Rōmānōs *vāstābant* [= populābantur], *dīmicāvit* [= pugnāvit] eōsque vīcit. Haec ā Rōmulō domī *mīlitiae*que gesta sunt. Cum *cōntiōnem* mīlitum habēret, subitō *coortā* [= ortā] procellā *sublīmis* [= ad caelum] raptus est. Proculus Iūlius affirmāvit 'Rōmulum dē caelō *dēlāpsum* sibi *obvium* fuisse.'

Post breve *interrēgnum* populus Numam, quamquam *peregrīnus* erat, rēgem creāvit et patrēs auctōrēs factī sunt: ergō nōn *plēbs* [= populus], sed patrēs *dēcrēvērunt* quis Rōmae rēgnāret. Tum *augur*, capite *vēlātō* et *lituum* (id est baculum *aduncum*) tenēns, Iovem precātus est *utī* [= ut] signa certa *dēclārāret;* ita Numa *auspicātō* [= auspiciīs missīs] rēx *dēclārātus* est.

Numa rēs *ūtilēs* [< ūtī] īnstituit: annum in XII mēnsēs *dīscrīpsit* et diēs *fāstōs* et *nefāstōs* fēcit; *flāminem* Diālem creāvit ac Vestālēs, Vestae sacerdōtēs *assiduās* [= semper praesentēs], quās virginitāte *sānctās* fēcit; nec quae*libet* virgō Vestālis fierī poterat, sed nōbilissimae tantum. Cum igitur fīnitimī nefās putārent cīvitātem sānctam *violāre*, pāx per multōs annōs *cōnservāta* est.

Iānus clausus pācem esse *indicat*. Quī *admodum* [= valdē] maeret crīnēs et vestem *laniat* [= scindit] et ocellōs lacrimīs *corrumpit*. Prō pecūniā mūtuā *pignus* dandum est. *Nocturnō* [< nox] tempore nauta sīdera in caelō *notat* [= animadvertit].

Synōnyma: honōs et *decus;* templum et aedēs et *fānum;* rēs mīrābilis et *mīrāculum;* rūsticus et *agrestis;* tardus et *lentus;* fēlīx et *faustus;* grātus et *acceptus;* iterum facere et *iterāre;* taedēre et *pigēre;* validus fierī et *convalēscere;* oppugnāre et *adorīrī;* aliquantum temporis et *aliquamdiū;* dēnuō et dē *integrō*.

Contrāria: victōria et *clādēs;* aequus et *inīquus;* bellicōsus et *imbellis;* internus et *externus;* concurrere et *discurrere;* ērumpere et *irrumpere;* āvertere et *advertere;* recumbere et *prōcumbere*.

PENSVM C

1. Quae sunt īnsignia imperiī? *Īnsignia imperiī sunt fascēs et secūrēs.*
2. Quōmodo Rōmulus cīvitātem auxit? *Multōs fīnitimōs in urbem recēpit.*
3. Cūr novus populus uxōribus carēbat? *Quia virīs Rōmānīs cōnūbium nōn erat cum fīnitimīs.*
4. Quārē Rōmulus fīnitimōs ad lūdōs vocāvit? *Ut iuvenēs Rōmānī virginēs raperent.*

5. Quō rēx victor spolia opīma tulit? *In Capitōlium.*
6. Quōmodo Sabīnī arcem Rōmānam cēpērunt? *Virgō Tarpēia arcem Sabīnīs prōdidit.*
7. Quārē scūta sua in puellam coniēcērunt? *Quia puella postulāverat 'id quod in sinistrīs manibus habērent.'*
8. Quid fēcit Rōmulus cum Rōmānī fugerent? *Iovem ōrāvit ut fugam Rōmānōrum sisteret.*
9. Quam ob rem pāx facta est cum Sabīnīs? *Quia Sabīnae inter exercitūs pugnantēs sē intulērunt.*
10. Cūr Rōmulus Vēiōs expugnāre nōn potuit? *Quod urbs firmīs mūrīs atque sitū ipsō mūnīta erat.*
11. Quid accidit cum rēx cōntiōnem mīlitum habēret? *Tempestās cum tonitrū coorta est.*
12. Num mīlitēs rēgem in caelum rapī vīdērunt? *Rēgem nōn vīdērunt, nam dēnsō nimbō operiēbātur.*
13. Quid Proculus Iūlius nārrāvit? *Nārrāvit 'Rōmulum dē caelō lāpsum sibi obvium fuisse.'*
14. Quōmodo novus rēx creātus est? *Populus Rōmānus rēgem creāvit et patrēs auctōrēs factī sunt.*
15. Uter rēx ferōcior fuit, Rōmulusne an Numa? *Ex prīmīs duōbus rēgibus Rōmulus ferōcior fuit.*
16. Quōmodo Numa populum bellicōsum temperāvit? *Numa et pāce et deōrum metū populum temperāvit.*

CAPITVLVM XLIII

PENSVM A

Dē adiectīvīs

Italiae incolae prīm*ī* agricolae industri*ī* fuērunt. Ill*ud* tempus beāt*um* 'aetās aure*a*' dīcitur. Dum Latīnus in pāce diūturn*ā* rēgnat, Trōia, urbs opulent*a*, ab exercitū Graec*ō* capta est. Graecī audāc*ēs* ingent*em* equum ligne*um* mīlitibus armāt*īs* complēvērunt. Lāocoōn dē summ*ā* arce dēcurrēns cīvēs su*ōs* monuit nē hostibus Graec*īs* cōnfīderent, atque omn*ibus* vīribus hastam ingent*em* in latus equī dūr*um* mīsit, sed illa in firm*ō* rōbore stetit nec in partem interiōr*em* ad mīlitēs occult*ōs* penetrāvit. Brev*ī* tempore duo anguēs māxim*ī* per mare tranquill*um* ad lītus propinqu*um* natāvērunt et corpus eius medi*um* amplexī sunt. Priamus mult*ārum* gentium rēx superb*us* fuit.

Prīm*ā* lūce Dīdō sorōrī su*ae* "Quāl*is* hospes" inquit "domum nostr*am* intrāvit, quam nōbil*is*, quam fort*is*! Agnōscō veter*is* vestīgia flammae!"

Rōmulus ante diem ūndecim*um* kalendās Māi*ās* in colle Palātīn*ō* nov*am* urbem condidit. Gentēs fīnitim*ae* cīvēs Rōmān*ōs* spernēbant. Cum iuvenēs Rōmān*ī* virginēs Sabīn*ās* rapuissent, magn*um* et ācr*e* certāmen ortum est.

Senātus Rōmān*us* cōnstat ex sescent*īs* senātōribus, quī summ*am* potestātem in rē pūblic*ā* habent. Pontifex māxim*us* est summ*us* sacerdōs quī cēter*īs* omn*ibus* sacerdōtibus Rōmān*īs* praefectus est.

Templum Iovis Optim*ī* Māxim*ī* magnificent*ius* est quam cēter*a* omn*ia* templa Rōmān*a*; ex omn*ibus* templīs Rōmān*īs* id magnificent*issimum* est.

Nūll*a* fēmina mortāl*is* pulchr*ior* fuit quam Helena; ea pulcher*rima* fuit omn*ium* fēminārum mortāl*ium*.

PENSVM B

Tullus, rēx *indole* [= ingeniō] ferōx, Numae *dissimilis* fuit. Cum Albānī Rōmānōs rēs *repetentēs* dīmisissent, Tullus iīs bellum *indīxit*. Cupīdō imperiī duōs populōs *cognātōs* [= ab eōdem ortōs] ad arma *stimulābat* [= incitābat]. Etrūscī ambōs exercitūs spectābant, ut pugnā fessōs *aggrederentur* [= oppugnārent].

Cum duo Rōmānī *exspīrantēs* [= morientēs] concidissent, ūnus ferrō *intāctus* fuit; is aliquantum *spatiī* aufūgit ac trēs Albānōs magnīs *intervāllīs* sequentēs occīdit. Cum soror Horātiī *spōnsum* suum mortuum *identidem* [= iterum iterumque] appellāret cum *complōrātiōne* [= lāmentātiōne], Horātius eam verbīs *increpuit* et gladiō *trānsfīxit*! Itaque accūsātus est, et duumvirī, quī tantum *crīmen* neglegere nōn potuērunt, eum *condemnāvērunt*; sed Horātius ad populum *prōvocāvit*. In eō iūdiciō pater eius 'fīliam iūre caesam esse' *prōclāmāvit*; tum populus Horātium *absolvit*, neque enim *līberātōrem* [< līberāre] urbis verberātum et arbore īnfēlīcī *suspēnsum* vidēre voluit.

Tullus simul cum hostibus et cum *prōditiōne* [< prōdere] et *perfidiā* [< perfidus] sociōrum dīmicāvit, nam *iniussū* [↔ iussū] eius Albānī ex proeliō abiērunt. Hostibus victīs, rēx Mettium poenā *atrōcī* [= crūdēlī] affēcit: corpus eius ad duās quadrīgās *ligātum* [= vīnctum] in *dīversās* [= contrāriās] partēs *distractum* est. Deinde Alba *dīruta* [= dēstrūcta] est et Albānī Rōmam *trāductī* sunt. Ita Rōma *ruīnīs* [< ruere] Albae crēvit, numerus cīvium *duplicātus* [< duplex] est et X equitum *turmae* exercituī Rōmānō additae sunt.

Bellum *cīvīle* est quod inter cīvēs geritur. Duumvirī sunt *iūdicēs* sevērissimī. Quī sine *culpā* est ā iūdice absolvitur. *Centuriō* dīcitur quī centuriae praefectus est.

Synōnyma: servitūs et *servitium*; pallium mīlitis et *palūdāmentum*; fūnis et *restis*; plēbs et *vulgus*; cīvēs et *populārēs*; metus deōrum et *religiō*; flēns et *flēbilis*; miserandus et *miserābilis*; senex fierī et *senēscere*; oppōnere et *obicere*; ōrnāre et *decorāre*; cingere et *saepīre*; laniāre et *lacerāre*; errāre et *vagārī*; lūx fit et *illūcēscit*; ab utrāque parte et *utrimque*; nūllō modō et *nēquāquam*; paulātim et *sēnsim*; ubīque et *passim*; esset et *foret*.

Contrāria: pulchritūdō et *foeditās*; libēns et *invītus*; fōrmōsus et *dēfōrmis*; placēre et *displicēre*; clam et *palam*.

PENSVM C

1. Quis fuit avus Tullī Hostīliī? *Avus eius fuit Hostius Hostīlius, quī dux Rōmānōrum fuit bellō Sabīnō.*
2. Quamobrem Tullus Albānīs bellum indīxit? *Quia Albānī ex agrō Rōmānō praedās ēgerant.*
3. Ubi Albānī castra collocāvērunt? *Iūxtā viam Appiam haud plūs quīnque mīlia passuum ab urbe.*

4. Num Rōmānī et Albānī aciē pugnāvērunt? *Nōn ita, nam trigeminī Rōmānī et Albānī, utrīque prō suā patriā, pugnāvērunt.*
5. Quōmodo Horātius sōlus trēs Albānōs vīcit? *Fugiendō pugnam dīvīsit, nam Albānī vulnerātī variīs intervāllīs eum secūtī sunt.*
6. Quid tum factum est ante portam Capēnam? *Horātius sorōrem suam, quae spōnsum suum Albānum lūgēbat, gladiō trānsfīxit!*
7. Horātiusne condemnātus ac pūnītus est? *Ā duumvirīs condemnātus est, sed populus eum absolvit.*
8. Quid est 'pōmērium'? *Est spatium intrā et extrā moenia quod neque habitārī neque arārī fās erat.*
9. Quōmodo Mettius sociōs suōs Rōmānōs prōdidit? *Exercitum suum ex proeliō abdūxit, ut cum victōribus sē iungeret.*
10. Quid fēcit Tullus postquam hostēs fūdit? *Mettium sevērissimē pūnīvit.*
11. Quōmodo duplicātus est cīvium numerus? *Albā dīrutā cīvēs Albānī Rōmam trāductī sunt.*
12. Quamdiū Alba Longa stetit? *Quadringentōs annōs.*
13. Quid Tullus Hostīlius aedificāvit? *Tullus Hostīlius cūriam Hostīliam aedificāvit:*
14. Quandō Tullus deōs colere coepit? *Postquam ipse pestilentiā affectus est.*
15. Quōmodo ille rēx periit? *Tullus fulmine ictus cum domō suā flagrāvit.*

CAPITVLVM XLIV

PENSVM A

Dē adverbiīs

Tullus lēgātōs Albānōs bland*ē* ac benign*ē* recēpit. Rēx Albānus lēgātīs Rōmānīs superb*ē* ac ferōc*iter* respondit. Horātiī et Cūriātiī nōn timid*ē*, sed fort*iter* pugnāvērunt. Duo Horātiī cit*ō* (celer*iter*) occīsī sunt, trēs Cūriātiī vulnerātī, duo magis aut min*us* grav*iter*, tertius lev*iter*. Subit*ō* Horātius, quī fēlīc*iter* incolumis erat, fugere coepit. Albānī nōn aequ*ē* vēlōc*iter* sequī potuērunt: quī levissim*ē* vulnerātus erat, vēlōcissim*ē* currēbat et continu*ō* occīsus est, cum long*ē* abesset ā cēterīs; quī gravissim*ē* vulnerātus erat, postrēm*ō* occīsus est. Cert*ē* Horātius fort*ius* ac prūdent*ius* pugnāvit quam cēterī: is omnium fortissim*ē* ac prūdentissim*ē* pugnāvit; sed postquam ita glōriōs*ē* patriam servāvit, sorōrem suam, quae Cūriātium flēbil*iter* nōmināverat, crūdēl*iter* interfēcit!

Posteā Tullus ēgregi*ē* cum hostibus pugnāvit, etsī Albānī sociōs Rōmānōs turp*iter* (foed*ē*) dēseruerant. Tullus ducem Albānum sevēr*ē* atque atrōc*iter* pūnīvit. Nēmō Rōmānus hostem sevēr*ius* aut atrōc*ius* pūnīvit quam Tullus.

Numa iūst*ē* et prūdent*er* rēgnāvit deōsque dīligent*er* coluit. Rōmulus et Tatius commūn*iter* rēgnāvērunt, nec Rōmulus mortem Tatiī molest*ē* (aegr*ē*) tulit.

Malus discipulus, quī mal*e* ac prāv*ē* scrībit, rār*ō* laudātur; bonus discipulus, quī b*ene* ac rēct*ē* scrībit nōn sōlum Graec*ē*, sed etiam Latīn*ē*, frequent*er* laudātur.

PENSVM B

Ancus iūs *fētiāle* scrīpsit quō bellum indīcitur. Latīnīs bellum indictum est, postquam lēgātus deōs *testātus* est populum Latīnum adversus populum Rōmānum *dēlīquisse* [= male fēcisse] et plērīque senātōrēs *cōnsēnsērunt* [= in eandem sententiam iērunt]. Latīnīs victīs, Ancus ingentem praedam Rōmam *revēxit;* nec vērō Medulliam expugnāre potuit propter fīrmās *mūnītiōnēs* [< mūnīre]. Iāniculō adiectō urbem *amplificāvit* [= ampliōrem fēcit].

Patre mortuō, Lucumō, vir *strēnuus* [= impiger], omnium bonōrum *hērēs* factus est. Cum Etrūscī eum spernerent ut *exsule* ortum, uxor Tanaquīl, quae virum *honōrātum* [= decorātum] vidēre cupīvit, eī persuāsit ut Rōmam *commigrāret* cum omnibus *bonīs* [= fortūnīs] suīs. Aquila eī *pilleum* abstulit et *dīvīnitus* [= dīvīnē] in capite reposuit. Hoc *augurium* Tanaquīl, quae rērum caelestium *perīta* erat, laeta accēpit. Rōmae L.Tarquinius, quem dīvitiae *cōnspicuum* faciēbant, cīvēs sibi conciliābat *cōmiter* [= benignē] invītandō.

Equitātū auctō rēx Tarquinius cum Sabīnīs *cōnflīxit*. Eō proeliō *praecipua* fuit glōria equitum, quī ab lateribus *incurrērunt* ac Sabīnōs fūdērunt. Haec *fermē* [= ferē] est fōrmula *dēditiōnis:* "Dēditisne vōs, urbem, agrōs, *terminōs*, *dēlūbra* [= fāna], dīvīna hūmānaque omnia in populī Rōmānī *diciōnem?*" "Dēdimus."

Servius Tullius, quī *servā* [= ancillā] nātus esse dīcitur, magnā cūrā *ērudiēbātur* [= docēbātur]. In vestibulō rēgiae duo pāstōrēs *rīxam* simulant; vocātī ad rēgem alter rem ex *compositō* ōrdītur, alter secūrim in caput rēgis *dēicit*. Rēgīna, *arbitrīs* [= testibus] ēiectīs, Servium *properē* [= celeriter] *accīvit* [= arcessīvit]. Populō nūntiat 'rēgem nōn mortuum, sed *sōpītum* esse subitō *ictū;* interim Servium rēgis officiīs *fūnctūrum* esse.' Ita cēlātā morte opēs Serviī *fīrmāvit* [< fīrmus]. Servius rēx populum ex *cēnsū* [< cēnsēre] in V classēs *distribuit* [= discrīpsit]; singulae classēs ex *iūniōribus* et *seniōribus* cōnstant. Quamquam Servius magnō *cōnsēnsū* [< cōnsentīre] populī rēx *lēgitimus* [< lēx] dēclārātus erat, L. Tarquinius rēgnum *affectāre* nōn dēstitit; Tullia, quācum *nūptiīs* [< nūbere] iūnctus erat, eum *īnstīgābat* [= incitābat]. Postrēmō senātum per *praecōnem* in Cūriam coēgit ibique turpissimīs *contumēliīs* Serviō *maledīcere* orsus est. Huic ōrātiōnī Servius *intervēnit* cum *fautōribus* [< favēre] suīs, sed Tarquinius eum *arripuit* atque per gradūs *dēiēcit!* Tullia currum suum per corpus patris *sanguinulentum* [= cruentum] ēgisse fertur, neque id ā cēterō scelere *abhorret*.

Māne hominēs ē somnō *expergīscuntur*. Senēs māiōrēs *nātū* sunt quam iuvenēs. Mōtus membrōrum vinculīs *impedītur*. *Captīvus* est mīles captus. Discordia cīvīlis *sēditiō* dīcitur. Hominēs ferās *domāre* nōn possunt. Quī sōlus esse vult, locum *sēcrētum* petit. Caput ārdēns glōriam futūram *portendere* putābātur. Fabius

Pictor est rērum gestārum *scrīptor* antīquus. Servius cum prīmōribus Latīnōrum *hospitiīs* [< hospes] iūnctus erat. *Carpentum* est *vehiculum* [= currus] quod duās *rotās* habet ; bēstia quae currum vehit *iūmentum* dīcitur.

Synōnyma: uxor fīliī et *nurus;* dolus malus et *fraus;* īnsānia et *furor;* clam factus et *clandestīnus;* idōneus et *aptus;* illūstris et *inclutus;* rēgius et *rēgālis;* acerbus et *amārus;* ēlūdere et *frūstrārī;* quōmodo et quō *pactō*.

Contrāria: vetustās et *novitās;* iuventūs et *senectūs;* ēgredī et *ingredī;* pūblicē et *prīvātim*.

PENSVM C

1. Quōmodo fētiālis bellum indīcēbat? *Fētiālis hastam sanguineam in fīnēs hostium ēmittēbat.*
2. Quārē carcerem aedificāre necesse fuit? *Ut hominēs ā sceleribus dēterrērentur.*
3. Cūr Lucumō domī honōrem adipīscī nōn poterat? *Quia pregrīnus erat.*
4. Quī rēgēs peregrīnī Rōmae rēgnāvērunt? *Tatius et Numa et Tarquinius.*
5. Quot equitēs tum in exercitū Rōmānō erant? *Nōngentī tantum, sed Tarquinius numerum duplicāvit.*
6. Quibus condiciōnibus pāx cum Sabīnīs facta est? *Collātia Sabīnīs adēmpta est.*
7. Quāle prōdigium in rēgiā vīsum est? *Caput puerī dormientis ārsisse fertur.*
8. Quid caput Serviī ārdēns portendere putābātur? *Id eum rēgem futūrum esse portendere putābātur.*
9. Quōmodo rēx Tarquinius occīsus est? *Alter ex duōbus pāstōribus secūrim in caput rēgis dēiēcit.*
10. Quārē Tanaquīl mortem rēgis cēlāvit? *Tanaquil mortem rēgis cēlāvit, ut opēs Serviī firmāret.*
11. Quōs collēs Servius urbī Rōmae adiēcit? *Servius Quirīnālem Vīminālemque urbī adiēcit.*
12. Quālēs erant fīliae Serviī? *Altera mītis, altera ferōx.*
13. Quōmodo Servius rēgnō pulsus est? *Tarquinius Servium ē Cūriā ēiēcit.*

CAPITVLVM XLV

PENSVM A

Dē prōnōminibus

Qu*is* fuit rēx ill*e* ferōx qu*ī* Rōmā exāctus est? Tarquinius fuit, qu*em* Rōmānī 'Superbum' appellāvērunt. Is enim e*ōs* cīvēs qu*ōs* timēbat aut qu*ōrum* dīvitiās cupiēbat necāvit. Ill*ō* tempore nēm*ō* Rōmae tūtus erat. Cum Lucrētia, uxor c*uius*dam Collātīnī, ā fīliō ill*ius* rēgis stuprāta esset, Brūtus, c*uius* frāter ab e*ō*dem rēge necātus erat, h*ōc* modō iūrāvit: "Per h*unc* sanguinem iūrō: m*ē* qu*ā*cumque vī possim L. Tarquinium exsecūtūrum nec ill*um* nec ali*um* qu*em*quam rēgnāre Rōmae passūrum!" Tum rēgem ips*um* et līberōs e*ius* exēgit.

Ōrāculum ill*ud* Delphicum, c*ui* ips*e* deus Apollō praeest, clārius est quam ull*um* ali*ud* ōrāculum neque rēx Tarquinius ūll*ī* ali*ī* ōrāculō crēdēbat.

Sextus qu*en*dam nūntium ad rēgem mīsit, nec vērō rēx h*uic* nūntiō cōnfīdēbat. Sextus ab e*ō* quaesīvit: "Qu*id* rēx t*ibi* respondit cum t*ē* recēpisset?" Nūntius: "In hortum exiit m*ē* sequente nec qu*id*quam m*ihi* respondit." Nūntius dīxit 'rēgem n*ihil* s*ibi* respondisse.'

Rōmulō mortuō patrēs inter s*ē* certābant qu*is* e*ōrum* Rōmae rēgnāret. Omnibus placēbat aliqu*od* caput cīvitātis esse, nec vērō qu*is*quam alter*ī* concēdere volēbat. E*ō* tempore Numa Curibus habitābat; e*um* populus Rōmānus rēgem creāvit, ac patrēs, cum nēmin*em* ill*ī* virō praeferre audērent, e*ī* rēgnum trādidērunt. Tum augur h*aec* verba locūtus est: "Iuppiter pater, sī est fās h*unc* Numam Pompilium, c*uius* eg*o* caput teneō, rēgem Rōmae esse, utī t*ū* signa certa dēclārēs inter e*ōs* fīnēs qu*ōs* fēcī!"

PENSVM B

Tarquinius Superbus prīmōrēs suspectōs et *invīsōs* [↔ dīlēctōs] occīdit aut in *exsilium* ēgit; ita senātōrum numerō *imminūtō* [= minūtō], senātus *expers* potestātis [= sine potestāte] erat, et rēx ipse per sē rem pūblicam *administrābat*.

Cum Turnus *minās* in rēgem Rōmānum iactāvisset, rēx allātō falsō crīmine virum *īnsontem* [= sine culpā] oppressit: gladiōs multōs ad eum *convehī* [= cōnferrī] iussit, quibus inventīs *manifēsta* [↔ dubia] rēs vīsa est.

Rēx praedam largiendō animōs cīvium *lēnīre* [= mītigāre] studēbat, quī sē *opificēs* [= operāriōs] prō *bellātōribus* factōs esse *indignābantur* [= indignum putābant]; sed cum Ardeam vī capere nōn posset, urbem *obsidēre* coepit. Ibi cum dē uxōribus *mentiō* facta esset, Collātīnus dīxit 'Lucrētiam suam *castissimam* esse'; iuvenēs Rōmam properāvērunt, ubi uxōrēs suās in *epulīs* [= cēnā] et luxū tempus *terentēs* invēnērunt; Lucrētia vērō nocte *sērā* inter ancillās labōrābat. Postquam Sextus Tarquinius Lucrētiam *stuprāvit* [= violāvit], Brūtus per sanguinem Lucrētiae *iūrāvit* 'sē rēgem cum coniuge et *prōle* [= stirpe] Rōmā *exāctūrum* esse.' Ōrātiōne habitā dē vī ac *libīdine* Sex.Tarquiniī, dē *stuprō* Lucrētiae nefandō, dē *saevitiā* [< saevus] rēgis nōn *tolerandā* [= ferendā] ac dē plēbis *miseriīs* [< miser], Brūtus haud *difficulter* [↔ facile] Rōmānīs persuāsit ut imperium rēgī *abrogārent*.

Hostis *īnsolēns* [= audāx et superbus] semper parātus est ad *rebellandum* [= bellum renovandum]. Cohors cōnstat ex III *manipulīs*. *Ōrāculum* est locus ubi fātum dīvīnitus praedīcitur *sortibus*. Vir *honestus* [< honor] nōn *peccat* [= dēlinquit].

Synōnyma: potentia et *auctōritās;* iuventūs et *iuventa;* pudīcitia et *castitās;* culpa et *noxa;* peccātum et *dēlictum;* fūnus et *exsequiae;* iactūra et *damnum;* fīdus et *fidēlis;* vacuus et *inānis;* tuērī et *prōtegere;* interrogāre et *scīscitārī;* cōgitāre et *dēlīberāre;* trucīdāre et *iugulāre;* properāre et *mātūrāre;* fluere et *mānāre;* premere et *urgēre;* cōnsentīre cum aliquō et *assentīre* alicui; in eundem locum et *eōdem;* profectō et *enimvērō;* ūllō locō et *usquam;* apud et *penes;* suā sponte et *ultrō*.

Contrāria: stultitia et *prūdentia;* decus et *dēdecus;* amīcitia et *simultās;* coāctus et *voluntārius;* pudīcus et *impudīcus*.

PENSVM C

1. Cūr ultimus rēx 'Superbus' appellābātur? *Quia socerum sepelīrī vetuit et prīmōrēs patrum interfēcit.*
2. Quid Tarquinius Latīnīs indīxit? *Iīs indīxit ut prīmā lūce ad lūcum Ferentīnae convenīrent.*
3. Num Latīnī rēgem patienter exspectābant? *Immō Latīnī rēgem impatienter exspectābant.*
4. Quōmodo Tarquinius Turnum suspectum fēcit? *In hospitium Turnī multōs gladiōs īnferrī iussit.*
5. Quārē Sextus Tarquinius Gabiōs trānsfūgit? *Ut ā Gabīnīs dux bellī factus cīvitātem Rōmānīs dēderet.*
6. Quid Tarquinius nūntiō fīliī respondit? *Nihil verbīs respondit, sed summa papāverum capita dēcussit!*
7. Quōmodo Gabiī rēgī Rōmānō trāditī sunt? *Prīmōribus cīvitātis interfectīs, Gabiī sine pugnā trāditī sunt.*
8. Quod portentum in rēgiā vīsum est? *Anguis ex columnā ligneā ēlāpsus est.*
9. Quōs Tarquinius Delphōs ad ōrāculum mīsit? *Rēx fīliōs Titum et Arruntem cum Brūtō Delphōs mīsit.*
10. Quārē Brūtus stultitiam simulābat? *Stultitiam simulāvit, nē ā Tarquiniō interficerētur.*
11. Cūr Brūtus terram ōsculātus est? *Ita ōrāculō pāruit, nam terra 'māter' est omnium mortālium!*
12. Quam ob rem Tarquinius Ardeam oppugnāvit? *Rēx dīvitiās cīvitātis cupiēbat.*
13. Aerāriumne plēnum erat pecūniae? *Aerārium exhaustum erat magnificentiā pūblicōrum operum.*
14. Quōmodo iuvenēs rēgiī in castrīs tempus terēbant? *Iuvenēs rēgiī convīviīs ōtium terēbant.*
15. Quō iuvenēs rēgiī ex castrīs profectī sunt? *Rōmam profectī sunt et inde Collātiam.*
16. Quōmodo uxōrēs eōrum tempus terēbant? *Nurūs rēgiae in luxū et convīviīs tempus terēbant. Collātīnī uxor lānae dēdita erat.*
17. Quae fuit uxor castissima? *Lucrētia, uxor Collātīnī.*
18. Cūr Lucrētia se ipsa interfēcit? *Quia stuprum passa erat.*
19. Quid Brūtus per sanguinem Lucrētiae iūrāvit? *Iūrāvit 'sē rēgem Rōmā exāctūrum esse.'*
20. Quī prīmī cōnsulēs fuērunt? *L. Iūnius Brūtus et L. Tarquinius Collātīnus.*

CAPITVLVM XLVI

PENSVM A

Dē numerīs

Līvius scrīpsit *centum quadrāgintā duōs* [CXLII] librōs 'Ab urbe conditā', quōrum *trīgintā quīnque* [XXXV] tantum cōnservātī sunt, *centum* et *septem* [CVII] periērunt.

Tarquinius, *septimus* [VII] rēx Rōmānus, ā Brūtō expulsus est annō ab urbe conditā *ducentēsimō quadrāgēsimō quārtō* [CCXLIV], et prō *ūnō* [I] rēge *duo* [II] cōnsulēs creātī sunt. Ex eō tempore quotannīs *bīnī* [II...] cōnsulēs creābantur.

Annō ab urbe conditā *quadringentēsimō nōnāgēsimō* [CCCCXC] bellum Pūnicum *prīmum* [I] ortum est. Annō *vīcēsimō tertiō* [XXIII] eius bellī Poenī proeliō nāvālī dēvictī sunt: *sexāgintā trēs* [LXIII] nāvēs eōrum captae sunt, *centum vīgintī quīnque* [CXXV] dēmersae, *trīgintā duo* [XXXII] mīlia hostium capta, *trēdecim* [XIII] mīlia occīsa; ex classe Rōmānā *duodecim* [XII] nāvēs dēmersae. Pugnātum est ante diem *sextum* [VI] īdūs Mārtiās, id est diē *decimō* [X] mēnsis Mārtiī.

Legiōnēs Rōmānae in *dēnās* [X...] cohortēs dīviduntur, cohortēs in *ternōs* [III...] manipulōs, manipulī in *bīnās* [II...] centuriās. In *singulīs* [I...] legiōnibus sunt *quaterna* [IV...] vel *quīna* [V..] mīlia hominum, quibus *sēnī* [VI...] tribūnī mīlitum praefectī sunt.

Bis bīna [2×2] sunt *quattuor*. *Ter sēna* [3×6] sunt *duodēvīgintī*. *Quater quīna* [4×5] sunt *vīgintī*. *Quīnquiēs dēna* [5×10] sunt *quīnquāgintā*.

PENSVM B

Tarquinius Collātīnus, L. Brūtī *collēga*, cum omnī *patrimōniō* suō Rōmā migrāvit. Brūtus et Arrūns *invicem* sē occīdērunt. Coriolānus ad quīntum *mīliārium* ab urbe prōcessit, sed mātris et uxōris flētū superātus *retrō* sē recēpit. Cincinnātus, quī agrum IV *iūgerum* possidēbat, ab arātrō dictātor factus est (*dictātūra* est dignitās māior quam *cōnsulātus*); ergō *sūdōre* dētersō togam *praetextam* accēpit. M. Valeriō adversus Gallum prōcēdentī *corvus* super bracchium sēdit atque oculōs Gallī ālīs et *unguibus* verberāvit. Ap. Claudius *cēnsor* [< cēnsēre] viam Appiam strāvit. Samnītēs Rōmānōs victōs sub *iugum* mīsērunt.

Pyrrhus captīvōs Rōmānōs *honōrificē* [= magnō honōre] *tractāvit*, sed senātus eōs *īnfāmēs* habērī iussit. Fabricius medicum, quī sē Pyrrhum *venēnō* occīsūrum prōmīserat, *repudiāvit* [= dīmīsit]; rēx cum hoc *comperisset* [= cognōvisset], *honestātem* [< honestus] Fabriciī valdē admīrātus est.

Cōnsulēs Rōmānī Poenōs proeliō *nāvālī* vīcērunt, sed cum *victrīcī* classe redeuntēs *naufragium* passī sunt; nec tamen animī Rōmānōrum hāc *calamitāte* īnfrāctī sunt. Bellō Pūnicō *trānsāctō* [= perāctō], rēx Hierō ducenta mīlia *modiōrum* trīticī populō Rōmānō *praestitit* [= praebuit].

Tīrō est novus mīles. Pānis albus ex *trīticō* efficitur.

Synōnyma: III annī et *triennium;* IV annī et *quadriennium;* ferōx et *trux;* immēnsus et *īnfīnītus;* magnus et *grandis;* cōnspicuus et *īnsignis;* senēscere et *cōnsenēscere;* ulcīscī et *vindicāre;* pārēre et *obsequī;* condemnāre et *damnāre;* fallere et *dēcipere*.

Contrāria: prōgredī et *regredī;* cessāre et *persevērāre*.

PENSVM C

1. Quid ēgit Tarquinius Rōmā expulsus? *Bellum intulit Rōmae, ut in rēgnum restituerētur.*
2. Quōmodo periit L. Brūtus? *Brūtus et Arrūns in proeliō invicem sē interfēcērunt.*

3. Quid trecentīs Fabiīs accidit? *Omnēs praeter ūnum in proeliō interfectī sunt.*
4. Ubi senātōrēs Cincinnātum invēnērunt? *Cincinnātum arantem invēnērunt et dictātōrem fēcērunt.*
5. Cūr decemvirīs potestās sublāta est? *Quia ūnus ex iīs fīliam Verginiī stuprāre cōnātus erat.*
6. Tōtamne urbem Rōmam Gallī occupāvērunt? *Gallī urbem Rōmam praeter Capitōlium occupāvērunt.*
7. Quōmodo Mānlius 'Torquātī' cognōmen accēpit? *Mānlius torquem Gallō occīsō adēmptum collō suō imposuit.*
8. Quid Ap. Claudius Caecus cēnsor fēcit? *Ap. Claudius cēnsor aquam Appiam indūxit et viam Appiam strāvit.*
9. Ā quibus Rōmānī sub iugum missī sunt? *Rōmānī ā Samnītibus victī sub iugum missī sunt.*
10. Cūr Pyrrhus Rōmānōs admīrābātur? *Quia mīlitēs Rōmānōs mortuōs cum adversō vulnere et trucī vultū iacēre vīdit.*
11. Quid medicus Pyrrhī prōmīsit? *Medicus Fabriciō prōmīsit 'sē Pyrrhum venēnō occīsūrum esse.'*
12. Quid ēgit Rēgulus postquam Rōmam missus est? *Rōmānīs suāsit nē pācem cum Poenīs facerent.*
13. Ubi Carthāginiēnsēs dēvictī sunt? *Proeliō nāvālī ad Aegātēs īnsulās dēvictī sunt.*
14. Quandō Iānus iterum clausus est? *Pāce factā T. Mānliō Torquātō C. Atīliō Bulbō cōnsulibus.*
15. Quis spolia opīma tertia cēpit? *M. Claudius Mārcellus cum rēgem Gallōrum suā manū occīdisset.*

CAPITVLVM XLVII

PENSVM A

Dē modīs verbōrum et participiīs

Porsenna, rēx Etrūscōrum, cum Iāniculum *cēpisset* [capere], virtūte Horātiī Coclitis *prohibitus* [prohibēre] est nē Tiberim *trānsīret* [trānsīre]. Quī, cum aliīs *imperāvisset* [imperāre] ut pontem *rescinderent* [rescindere], ipse prō ponte *stāns* [stāre] sōlus Etrūscōs *sustinuit* [sustinēre], et ponte *ruptō* [rumpere] in flūmen sē *mīsit* [mittere] ut ad suōs *natāret* [natāre]. Ob hoc factum statua eī in Comitiō *posita* [pōnere] est.

Cum Porsenna rēx urbem *obsidēret* [obsidēre], C. Mūcius senātum *adiit* [adīre] et patribus *pollicitus* [pollicērī] est 'sē rēgem *occīsūrum* [occīdere] esse'. Cum ad hostēs *trānsfūgisset* [trānsfugere] et in castra rēgis *intrāvisset* [intrāre], ut prōmissum *solveret* [solvere], alium virum prō rēge *occīdit* [occīdere]. Ā custōdibus *apprehēnsus* [apprehendere] et ad rēgem *tractus* [trahere] dextram ignī *impositam* [impōnere] *exussit* [exūrere]; ita manum *pūnīvit* [pūnīre] quae (: cum) in caede *peccāvisset* [peccāre]. Hāc virī cōnstantiā rēx ita *permōtus* [permovēre] est ut Mūcium *līberāret* [līberāre] et lēgātōs Rōmam *mitteret* [mittere] quī (: ut) pācem *compōnerent* [compōnere]. Patrēs Mūciō virtūtis causā trāns Tiberim agrum *dedērunt* [dare].

PENSVM B

In hōc *commentāriō* A. Gellius collēgit ea quae *excerpsit* ex librīs *annālibus* [= chronicīs] dē temporibus quibus *flōruērunt* Graecī Rōmānīque illūstrēs.

Ad annum *ducentēsimum sexāgēsimum* [= CCLX] a.u.c. Aeschylus Athēnīs *tragoediās* scrībere coepit et *celebrātus* [= nōbilitātus] est; eōdem tempore Coriolānus, ā tribūnīs plēbis *vexātus* [= male tractātus], ad Volscōs ā Rōmānīs *dēscīvit*. M. Mānlius Gallōs in *obsidiōne* [< obsidēre] Capitōliī obrēpentēs *dēpulit*, sed posteā rēgnum affectāvisse *convictus* est.

Alexander in Asiam *trānsgressus* est [= trānsiit] et *plērāque* [= māiōre] parte Orientis subāctā mortem *obiit*.

Cēnsōrēs ad nōmen P. Cornēliī Rūfīnī *notam* apposuērunt et causam *subscrīpsērunt* 'quod argentī factī X pondō *lībrās* habēret'. Annō *quīngentēsimō ūndēvīcēsimō* [DXIX] a.u.c. Sp. Carvilius Rūga prīmus Rōmae *dīvortium* cum uxōre fēcit. Lūcīlius aliōs poētās *obtrectāvit* in *poēmatīs* suīs.

Anus, postquam trēs librōs *exussit* [= deussit], rēgem *percontāta* est 'num reliquōs eōdem pretiō *mercārī* [= emere] vellet?' Rēx, quī prīmō 'anum *dēlīrāre* [= furere]' dīxerat, iam *cōnstantiam* [< cōnstāns] et *cōnfīdentiam* [< cōnfīdēns] eius admīrābātur.

'Mehercule' est *iūs iūrandum* per Herculem.

Synōnyma: diūturnus et *diūtinus;* vēndere et *vēnundare;* certē et sine *dubiō*.

Contrāria: cōmicus et *tragicus;* fertilis et *sterilis;* sapere et *dēsipere;* cautē et *temere*.

PENSVM C

1. Ā quō incipit A. Gellius? *Incipit ā Solōne.*
2. Cūr nōn ab Homērō incipit? *Quia Homērus multīs annīs ante Rōmam conditam vīxisse cōnstat.*
3. Quandō Solō lēgēs Athēniēnsibus scrīpsit? *Solō lēgēs scrīpsit Tarquiniō Prīscō Rōmae rēgnante.*
4. Quid Tarquiniō Superbō rēgnante factum est Athēnīs? *Eō tempore Harmodius et Aristogītōn Hipparchum tyrannum occīdērunt.*
5. Quō duce Persae ad Marathōnem victī sunt? *Persae Miltiade duce victī sunt ad Marathōnem.*
6. Ubi Athēniēnsēs classem Persārum vīcērunt? *Classis Persārum ad īnsulam Salamīna victa est.*
7. Quot tabulās lēgum decemvirī scrīpsērunt? *Decemvirī duodecim tabulās lēgum scrīpsērunt.*
8. Quōmodo Sōcratēs mortem obiit? *Sōcratēs capitis damnātus venēnum bibere coāctus est.*
9. Cūr M. Mānlius capitis damnātus est? *Quia rēgnum affectāvisse convictus erat.*
10. Platō et Aristotelēs quī fuērunt? *Platō et Aristotelēs philosophī Graecī fuērunt.*
11. Quō Alexander trānsgressus est et quid ēgit? *Trānsgressus in Asiam magnam Orientis partem subēgit.*
12. Cūr P. Cornēlius Rūfīnus senātū mōtus est? *Quod cēnae grātiā decem pondō lībrās argentī habēbat.*
13. Quid scrīpsit Menander? *Cōmoediās scrīpsit.*

14. Quis Rōmae prīmus dīvortium fēcit et quārē? *Carvilius Rūga dīvortium fēcit cum uxor sterilis esset.*

15. Plautus quis fuit et quandō flōruit? *Plautus poēta cōmicus fuit quī bellō Pūnicō secundō flōruit.*

CAPITVLVM XLVIII

PENSVM A

Supplenda sunt themata quae dēsunt:

tegere tēxisse tēctum; cingere cinxisse cīnctum; cōnflīgere cōnflīxisse cōnflīctum; exstinguere exstīnxisse exstīnctum; stringere strīnxisse strictum; pingere pīnxisse pictum; ērigere ērēxisse ērēctum; augēre auxisse auctum; dēstruere dēstrūxisse dēstrūctum; laedere laesisse laesum; invādere invāsisse invāsum; ēlūdere ēlūsisse ēlūsum; sentīre sēnsisse sēnsum; suādēre suāsisse; excēdere excessisse; haerēre haesisse; haurīre hausisse haustum; manēre mānsisse; opprimere oppressisse oppressum; dētergēre dētersisse dētersum; reficere refēcisse refectum; adicere adiēcisse adiectum; recipere recēpisse receptum; adimere adēmisse adēmptum; gignere genuisse genitum; accumbere accubuisse accubitum; pallēscere palluisse; sonāre sonuisse; domāre domuisse domitum; increpāre increpuisse; cōnscīscere cōnscīvisse cōnscītum; inquīrere inquīsīvisse inquīsītum; sepelīre sepelīvisse sepultum; colligere collēgisse collēctum; exigere exēgisse exāctum; cōgere coēgisse coāctum; fundere fūdisse fūsum; relinquere relīquisse relictum; contingere contigisse contāctum; incendere incendisse incēnsum; tribuere tribuisse tribūtum; concurrere concurrisse concursum; pandere pandisse passum; comperīre comperisse compertum; expellere expulisse expulsum; resistere restitisse; parere peperisse partum; fallere fefellisse falsum; ēdere ēdidisse ēditum; dēlēre dēlēvisse dēlētum; complēre complēvisse complētum; dēcernere dēcrēvisse dēcrētum; crēscere crēvisse; colere coluisse cultum; cōnsulere cōnsuluisse cōnsultum; corripere corripuisse correptum; torrēre torruisse tōstum; fungī fūnctum; patī passum; ēgredī ēgressum; complectī complexum; orīrī ortum; experīrī expertum; ulcīscī ultum; adipīscī adeptum; rērī ratum.

PENSVM B

Hannibal puer, cum patrī *blandīrētur* ut sē dūceret in Hispāniam, iūre iūrandō *adāctus* est 'sē semper hostem fore Rōmānīs'. Patre mortuō Hannibal *vixdum* [= vix adhūc] pūbēs in Hispāniam missus est, ut mīlitiae *adsuēsceret* et in locum patris *succēderet*. Omnium *assēnsū* [< assentīre] dux dēclārātus prīmum aliās gentēs domuit, tum Saguntum *circumsedēre* [= obsidēre] coepit. Iam mūrī *arietibus* feriēbantur, sed *oppidānī* [= cīvēs oppidī] fortiter *obsistēbant* hostēsque *submōvērunt* [= remōvērunt]. Per paucōs diēs obsidiō magis quam *oppugnātiō* fuit, nec vērō ab *apparātū* [< apparāre] mūnītiōnum cessāvērunt. Pugnā renovātā, mūrī et turrēs *quassātae* sunt et cum fragōre ingentī *prōcidērunt;* utrimque prōcursum est, Poenōs spēs, Saguntīnōs *dēspērātiō* incitābat; oppidānīs minuēbātur *exspectātiō* [< exspectāre] opis, cum tam procul Rōma, *ūnica* spēs, esset. Audītīs pācis condiciōnibus, prīmōrēs in ignem *sēmet* [= sē] ipsī praecipitāvērunt; inde cum pavor tōtam urbem *pervāsisset* ac mūrī sine *statiōnibus* cūstōdiīsque *solitīs* [< solēre] essent, Poenī per ruīnam mūrī impetū factō urbem *mōmentō* temporis cēpērunt.

Post *excidium* Saguntī tantus *maeror* [< maerēre] et metus dē *summā* rērum Rōmānōs cēpit ut trepidārent magis quam *cōnsultārent*. Māximīs cōpiīs *comparātīs*, bellum Poenīs indictum est. Vēre Hannibal exercitum ex *hībernīs* ēdūxit atque Alpēs *trānscendit* [= trānsiit]. Post *trānsitum* [< trānsīre] *labōriōsum* [= magnī labōris] Rōmānōs *equestrī* [< equus] proeliō vīcit. Ad Trasumennum Hannibal, equitibus ad *faucēs* [= angustiās] locātīs et levī *armātūrā* post montēs circumductā, Rōmānōs *circumvēnit* [= circumdedit] antequam aciem īnstruere et arma *expedīre* possent. Rōmae cum turba *inquīreret* [= quaereret] 'quae *repēns* [= repentīna] clādēs allāta esset?' M. Pompōnius *praetor* "Pugnā magnā" inquit "victī sumus." Duae mātrēs, cum praeter spem fīliōs *sōspitēs* [= salvōs] vīdissent, gaudiō *exanimātae* sunt [= exspīrāvērunt]. Fabiō Māximō dictātōrī mandātum est ut praesidia certīs locīs *dispōneret* et pontēs *rescinderet*. Fabius novīs cōnsulibus suāsit ut proelium *differrent*, quia sciēbat Hannibalem, ducem *callidum*, aliter vincī *nequīre* [= nōn posse]. Sed ob *impatientiam* Varrōnis cōnsulis proeliō commissō, Rōmānī *incautē* [= temere] in medium irruentēs inclūsī et victī sunt. Alter cōnsul, quī prīmō proeliō *fundā* ictus erat, postrēmō tēlīs *obrutus* est. *Reliquiae* [< reliquus] exercitūs Canusium perfūgērunt.

Māgō in senātū Carthāginiēnsī dīxit 'prō victōriīs dīs *grātēs* [= grātiās] agendās esse et *supplēmentum* [< supplēre], pecūniam, *commeātum* Hannibalī mittendum'; sed Hannō eī *contrādīxit* et Hannibalem *crīminātus* est [= incūsāvit].

Hannibal revocātus dīxit 'sē *obtrectātiōne* atque invidiā senātūs Carthāginiēnsis victum esse', et sīc Hannōnem *castīgāvit* [= reprehendit]: "Nec hāc *dēfōrmitāte* [= foeditāte] *reditūs* [< redīre] meī tam P. Scīpiō *exsultābit* quam Hannō..."

Carthāginiēnsibus dēvictīs *indūtiae* in trēs mēnsēs datae sunt. Pāx facta est hīs lēgibus: ut *perfugās* fugitīvōsque et captīvōs redderent; nāvēs longās praeter X *trirēmēs* trāderent; X mīlia talentum argentī et C *obsidēs* darent.

Quod senātus dēcrēvit senātūs *cōnsultum* dīcitur. *Cōnsulāris* est quī cōnsul fuit, quī praetor fuit *praetōrius*. *Aedīlis* est magistrātus quī viās, aedēs, lūdōs cūrat. Novī cōnsulēs dē prōvinciīs *sortiuntur* [< sors]. Eques properāns equō *calcāria subdit*. Difficile est longitūdinem flūminis *mētīrī*.

Synōnyma: hostia et *victima;* virga et *sarmentum;* mūnītiō et *mūnīmentum;* stīpes et *pālus;* memorandus et *memorābilis;* dēnsus et *cōnfertus;* errāns et *vagus;*

lūgubris et *fūnestus*; tolerandus et *tolerābilis*; operam dare et *nītī*; indūcere et *intrōdūcere*; ēminēre et *prōminēre*; dēfungī et *perfungī*; cēnāre et *epulārī*; dēterrēre et *absterrēre*; explōrāre et *speculārī*; nēquāquam et *haudquāquam*; sine perīculō et *tūtō*; nec adhūc et *necdum*; scīlicet et *vidēlicet*; num quis et *ecquis*; aliō locō et *alibī*.

Contrāria: virtūs et *vitium*; somnus et *vigiliae*; invītus et *libēns*; remōvēre et *prōmovēre*; sequī et *praecēdere*.

PENSVM C

1. Quid Hannibal puer iūrāvit? *Iūrāvit 'sē semper hostem fore populō Rōmānō!'*
2. Cūr Rōmānī Poenīs bellum indīxērunt? *Bellum indīxērunt cum Poenī Saguntum expugnāvissent.*
3. Quōs montēs Hannibal trānscendit ut in Italiam pervenīret? *Pȳrēnaeum et Alpēs trānscendit.*
4. Quid factum est ad lacum Trasumennum? *Exercitus Rōmānus ab Hannibale victus et C. Flāminius cōnsul occīsus est.*
5. Quōmodo Rōmānī nūntium clādis accēpērunt? *Concursus populī in forum factus est cum ingentī terrōre.*
6. Quōmodo Q. Fabius Māximus Hannibalī resistēbat? *Fabius Māximus cum Hannibale cōnflīgere nōlēbat.*
7. Ubi Paulus et Varrō cum Hannibale cōnflīxērunt? *Ad Cannās vīcum in Āpūliā.*
8. Cūr peditēs Rōmānī, quī Gallōs Hispānōsque impulerant, Āfrīs resistere nōn potuērunt? *Quia Rōmānī incautē in medium irruentēs ab Āfrīs circumventī sunt.*
9. Uter cōnsul eō proeliō occīsus est? *L. Aemilius Paulus proeliō Cannēnsī occīsus est.*
10. Quot equitēs cōnsulem fugientem secūtī sunt? *Alterum cōnsulem Venusiam perfugientem quīnquāgintā ferē equitēs secūtī sunt.*
11. Num Hannibal inde exercitum dūxit Rōmam? *Hannibal nōn statim adversus Rōmam profectus est, prīmum in Campāniam exercitum mōvit.*
12. Quis nūntium victōriae Carthāginem tulit? *Māgō, frāter Hannibalis, victōriam nūntiāvit.*
13. Quid Māgō ā senātū Carthāginiēnsī petīvit? *Petīvit ut Hannibalī supplēmentum mitterētur.*
14. Num omnis senātus Māgōnī assentiēbat? *Ūnus Hannō Māgōnī contrādīxit.*
15. Quis prīmum Hannibalem vīcit in Italiā? *Claudius Mārcellus prīmus exercitum Hannibalis in Italiā vīcit ad Nōlam oppidum.*
16. Cūr Masinissa Sophonisbae uxōrī venēnum mīsit? *Masinissa ā Scīpiōne castīgātus est quod Sophonisbam, fīliam Hadrubalis, uxōrem dūxisset.*
17. Quandō Hannibal ex Italiā revocātus est? *Revocātus est postquam Scīpiō Poenōs in Āfricā vīcit.*
18. Ā quō Hannibal victus est in Āfricā? *Victus est ā Scīpiōne adiuvante Masinissā.*
19. Quid Hannibal in senātū Carthāginiēnsī fassus est? *Fassus est 'sē bellō victum esse'.*
20. Quibus condiciōnibus pāx composita est? *Poenīs pāx data est hīs condiciōnibus: ut nāvēs longās trāderent, decem mīlia talentum solverent, nēve bellum iniussū populī Rōmānī gererent.*
21. Quō cognōmine nōbilitātus est Scīpiō? *Scīpiō cognōmine 'Āfricānī' nōbilitātus est.*

CAPITVLVM XLIX

PENSVM A

Dē praepositiōnibus

Annō ab urb*e* condit*ā* CCLXI, post rēg*ēs* exāct*ōs* XVII, Coriolī oppidum Volscōrum captum est ā Cn. Mārci*ō*, quī cum mīlit*ibus* dēlēct*īs* per patent*ēs* port*ās* irrūpit et propter h*oc* fact*um* Coriolānus vocātus est. Ille vērō, etsī bene prō patri*ā* pugnāverat, ā cīv*ibus* in exsili*um* pulsus ad ips*ōs* Volsc*ōs* cōnfūgit eōsque contrā Rōmān*ōs* concitāvit. Exercitum adversus patri*am* dūxit et castra posuit prope Rōm*am* iūxtā vi*am* Appi*am*. Lēgātī ad e*um* Rōm*ā* (ex urb*e* Rōm*ā*) dē pāc*e* missī sine respōns*ō* revertērunt. Postrēmō māter et uxor eius, quae Rōm*ae* relictae erant, cum duōbus parv*īs* fīli*īs* ad castr*a* vēnērunt. Coriolānus, cum mātrem suam inter uxōr*em* et fīli*ōs* stantem cōnspexisset, intrā vāll*um* eōs recēpit. Ob amōr*em* ergā mātr*em* et coniug*em* et līber*ōs* su*ōs* Coriolānus īram in patri*am* oblītus est; nēmō praeter mulier*ēs* animum virī frangere potuit.

Contrāria: ex urb*e* et *in* urb*em*; ā vīll*ā* et *ad* vīll*am*; cum equ*ō* et *sine* equ*ō*; ante templ*um* et *post* templ*um*; contrā patri*am* et *prō* patri*ā*; extrā moeni*a* et *intrā* moeni*a*; procul *ab* oppid*ō* et *prope* oppid*um*; suprā cael*um* et *īnfrā* cael*um*; citrā fluvi*um* et *ultrā* fluvi*um*; super terr*am* et *sub* terr*ā*.

PENSVM B

In librō suō dē *excellentibus* ducibus Cornēlius Nepōs dīcit 'populum Rōmānum cēterās *nātiōnēs* [= gentēs] fortitūdine *antecēdere*.'

Hannibal, *posteāquam* [= postquam] expugnāvit Saguntum, cīvitātem *foederātam* [< foedus], Alpēs, quae Galliam ab Italiā *sēiungunt*, trānsiit et identidem cum Rōmānīs manum *cōnseruit* eōsque *prōflīgāvit* [= dēvīcit]. Nihilō *sētius/minus* ā Scīpiōne victus est, cum patriae *facultātēs* [= opēs] exhaustae essent. Domī Hannibal novīs *vectīgālibus* pecūniam comparāvit, quae Rōmānīs *pendenda* [= solvenda] erat. Cum dēposcerētur, in Syriam profūgit, atque bona eius *pūblicāta* sunt. Inde in Crētam vēnit, ut *cōnsiderāret* [= reputāret] quid ageret. Crētēnsibus avārīs sīc *verba* dedit: *amphorās* fictilēs *plumbō* complēvit, summīs aurō opertīs, et aurum suum in statuās *aēneās* [= aereās] abdidit. Tum ad Prūsiam vēnit, quī *dissidēbat* [= dissentiēbat] ā rēge Eumene et saepe cum eō *congressus* erat et marī et terrā; sed *utrobīque* Eumenēs *rōbustior* [= validior] erat. Hannibal eum dolō vīcit, cum venēnātās *serpentēs* in vāsa *fictilia* abditās in nāvēs eius coniēcisset. Nec tum sōlum, sed saepe *aliās* Hannibal *adversāriōs* [= hostēs] pepulit. Dēnique ā

Rōmānīs circumventus venēnum, quod semper sēcum ferre _cōnsuēverat_ [= solēbat], sūmpsit, nē _arbitriō_ Rōmānōrum perīret.

Senātōrēs 'patrēs _cōnscrīptī_' vocantur. _Hērēditās_ est quod hērēdī lēgātur. Īnfāns quī nōndum ambulāre didicit manibus et genibus _rēpit_. Stēllae _innumerābilēs_ sunt [= numerārī nōn possunt]. Ovidius est poēta _ēlegāns_ et urbānus.

Synōnyma: mors et _obitus;_ damnum et _dētrīmentum;_ duo diēs et _bīduum;_ imperium et _praeceptum;_ mōs et _cōnsuētūdō;_ magister et _doctor;_ antīquus et _prīstinus;_ negāre et _īnfitiārī;_ egēre et _indigēre;_ īnsidiās parāre et _īnsidiārī;_ ēvenīre et _ūsū_ venīre; adimere et _eximere;_ pererrāre et _peragrāre;_ forte et _fortuītō;_ haud paulum et _nōnnihil_.

Contrāria: fidēs et _suspīciō;_ ōtiōsus et _districtus;_ fīrmāre et _dēbilitāre_.

PENSVM C

1. Quam ob rem Hannibal victus est? _Hannibal obtrectātiōne suōrum cīvium victus est._
2. Quō Hannibal ex patriā profūgit? _In Syriam ad rēgem Antiochum profūgit._
3. Quā poenā Poenī eum profugum affēcērunt? _Bona eius publicāvērunt, domum disiēcērunt et ipsum exsulem iūdicāvērunt._
4. Quid Hannibal regī Antiochō suādēbat? _Rēgī suādēbat ut bellum Rōmānīs faceret._
5. Num Antiochus cōnsiliīs eius pāruit? _Antiochus Hannibalī nōn pāruit, et ā Rōmānīs victus est._
6. Quārē Hannibal ē Syriā in Crētam vēnit? _Hannibal verēbātur nē Rōmānīs dēderētur._
7. Quōmodo pecūniam suam ā Crētēnsibus cōnservāvit? _Amphorās plumbō complēvit summīs aurō opertīs, atque aurum in statuās aēneās abdidit_
8. Quō Hannibal ē Crētā sē contulit? _Ē Crētā Hannibal in Bīthȳniam ad rēgem Prūsiam profectus est._
9. Quōcum rēx Prūsiās bellum gerēbat? _Prūsiās cum Eumene, rēge Pergamī, bellum gerēbat._
10. Quōmodo Hannibal classem Eumenis pepulit? _Serpentēs venēnātās in nāvēs Pergamēnās coniēcit._
11. Quōmodo Rōmānī Hannibalem in Bīthȳniā repperērunt? _Lēgātus Prūsiae Rōmānīs dīxit 'Hannibalem in Bīthȳniā esse.'_
12. Num Prūsiās Hannibalem Rōmānīs dēdidit? _Rēx recūsāvit hospitem suum Rōmānīs dēdere._
13. Quāle erat castellum Hannibalis? _Castellum eius sīc aedificātum erat ut in omnibus partibus exitūs habēret._
14. Quōmodo Hannibal comperit sē ā Rōmānīs petī? _Puer eī nūntiāvit 'omnēs exitūs ā mīlitibus occupātōs esse.'_
15. Num Hannibal vīvus captus est ā Flāminīnō? _Hannibal circumventus venēnum sūmpsit nē ā Rōmānīs caperētur._
16. Quem Hannibal māximum imperātōrem dūcēbat? _Hannibal Alexandrum, Macedonum rēgem, māximum imperātōrem dūcēbat._

CAPITVLVM L

PENSVM A

Verte ōrātiōnem rēctam in oblīquam:

Augustus: "Marmoream relinquō urbem quam latericiam accēpī." Augustus glōriātus est 'Marmoream _sē_ relinqu_ere_ urbem quam latericiam accēp_isset_'.

Nerō: "Postquam domum mihi aedificāvī, quasi homō tandem habitāre coepī!" Nerō dīxit '_sē_, postquam domum _sibi_ aedificāv_isset_, quasi hom_inem_ tandem habitāre coep_isse_.'

Horātius pater: "Ego fīliam meam iūre caesam iūdicō, quod hostium mortem lūgēbat." Horātius pater prōclāmāvit '_sē_ fīliam _suam_ iūre caesam iūdic_āre_, quod hostium mortem lūg_ēret_.'

Tarquinius: "Ego nōn rem novam petō, quia duo iam rēgēs peregrīnī Rōmae rēgnāvērunt." Tarquinius negāvit '_sē_ rem novam pet_ere_, quia duo iam rēgēs peregrīnī Rōmae rēgnāv_issent_.'

Tullia: "Nōn mihi dēfuit vir cum quō tacita serviēbam." Tullia dīcēbat 'nōn _sibi_ dēfu_isse_ vir_um_ cum quō tacita serv_īret_.'

Tarpēia: "Mercēdem postulō id quod in sinistrīs manibus habētis." Tarpēia mercēdem ā Sabīnīs postulāverat 'id quod in sinistrīs manibus hab_ērent_.'

Hamilcar: "Tē in castra mēcum dūcam, Hannibal, sī mihi fidem quam postulō dederis." Hamilcar fīliō prōmīsit '_sē_ eum in castra _sē_cum duct_ūrum_ _esse_, sī _sibi_ fidem quam postul_āret_ ded_isset_.'

Macedonēs: "Quodcumque senātus cēnsuerit, id rēx faciet." Macedonēs prōmīsērunt 'quodcumque senātus cēnsu_isset_, id rē_gem_ fact_ūrum_ _esse_.'

PENSVM B

Philippō victō, in V diēs _supplicātiōnēs_ dēcrētae sunt. X lēgātī mōre _māiōrum_ in Graeciam missī sunt. Isthmiīs praecō in mediam _āream_ prōcessit atque 'līberōs esse Graecōs' _prōnūntiāvit_. Aliī aliōs _mīrābundī_ [= mīrantēs] intuēbantur, tum plausus ortus est. Flāminīnus in _conventū_ [= conciliō] dīxit 'sē exercitum suum ē Graeciā _dēportātūrum_ esse'; cūnctī eum '_servātōrem_' 'līberātōrem'que _acclāmāvērunt_. Exercitū in Italiam _trānsportātō_ imperātor _trīduum_ [= III diēs] triumphāvit. Antiochus, postquam hiemem in convīviīs et vīnum sequentibus _voluptātibus_ trādūxit, intrā saltum Thermopylārum, quī Graeciam _dirimit_ [= dīvidit], sē recēpit, et castra duplicī vāllō fossāque _permūnīvit_. Aetōlīs imperāvit ut _verticēs_ montium _īnsīderent_ [= occupārent], nē quās _callēs_ Rōmānī invenīrent ad trānsitum. Cōnsul Acīlius castra posuit prope _fontēs_ calidārum aquārum;

propter angustiās aciem *artā* fronte īnstrūxit. Eō proeliō Rōmānī recessissent, *nī* [= nisi] Catō, dēiectīs Aetōlīs, *subsidiō* vēnisset. Antiochō victō Acīlius Hēraclēam, quae sita est in *rādīcibus* Oetae montis, *contemplātus* est [= īnspexit]. Post oppugnātiōnem XXIV diērum Rōmānī integrōs mūrōs *scālīs* trānscendērunt. L. Scīpiō, cum Antiochum in Asiā vīcisset, *peculātūs* accūsātus est, sed tribūnus plēbis prō eō *intercessit*.

Perseus, quī nōn *contentus* rēgnō suō fīnitimōs oppugnāverat, victus Samothrācam cōnfūgit et omnium animōs ā sē *abaliēnāvit*. Cum Cn. Octāvius Macedonibus *incolumitātem* lībertātemque prōmīsisset, *trānsitiō* [< trānsīre] omnium facta est. Rēx cum tribus *cōnsciīs* fugae ad portum pervēnit nec *lembum* quō ad Cotym veherētur invēnit. Postquam in templō *dēlituit*, sē Rōmānīs dēdidit et in nāvem *praetōriam* impositus est. Cōnsul rēgī praetōrium *introeuntī* [= intrantī] dextram *porrēxit* eumque in *tabernāculum* intrōdūxit. Perseus est *documentum* [= exemplum] *mūtātiōnis* [< mūtāre] sortis hūmānae.

Mercātus est locus quō mercātōrēs conveniunt ut *mercātūrās* faciant. Victōria est prosperus bellī *ēventus* [= exitus]. *Ōmen* est signum reī futūrae. Iuppiter est *praeses* [= cūstōs] arcis Capitōlīnae. Tullus, Numae *successor*, rēx fuit ācer et *violentus* [< vīs]. Paulus ex magnā *prōgeniē* [= stirpe] duōs fīliōs in *adoptiōnem* dedit.

Synōnyma: perfuga et *trānsfuga;* fidēs et *fidūcia;* vectīgal et *tribūtum;* thēsaurus et *gaza;* oblītus et *immemor;* valdē cupere et *avēre;* continuum facere et *continuāre;* amplificāre et *ampliāre;* dēmittere et *submittere;* properē et *raptim;* tantum et *tamtummodo;* aliter et *secus;* inter vulgus et *vulgō*.

Contrāria: clāmor et *murmur;* īnsula et *continēns;* nocturnus et *diurnus;* nōbilis et *ignōbilis;* accēdere et *abscēdere;* continuāre et *intermittere;* retrō et *porrō*.

PENSVM C

1. Quis rēgem Philippum dēvīcit? *T. Quīnctius Flāminīnus Philippum in Thessaliā dēvīcit.*
2. Post victōriam quid Isthmiīs prōnūntiātum est? *'Cīvitātēs Graecās līberās esse' prōnūntiātum est.*
3. Quōmodo Graecī gaudium suum ostendērunt? *Māximō cum clāmōre plausus ortus est.*
4. Quid Flāminīnus in triumphō trānstulit? *In triumphō tēla signaque, aurum argentumque trānstulit.*
5. Quid rēx Antiochus Chalcide ēgit? *Nūptiās celebrāvit et hiemem in convīviīs luxūque trādūxit.*
6. Ubi M'. Acīlius cum Antiochō congressus est? *Ad Thermopylās in mediā Graeciā.*
7. Cūr Aetōlī rēgī subsidiō nōn vēnērunt? *Quia M. Porcius Catō eōs ab iugō Callidromī dēiēcerat.*
8. Quōmodo Rōmānī mūrōs Hēraclēae trānscendērunt? *Integrōs mūrōs scālīs trānscendērunt.*
9. Cūr L. Cornēlius Scīpiō 'Asiāticus' nōminātus est? *Ita nōminātus est cum Antiochum in Asiā vīcisset.*
10. Quis successor rēgis Philippī fuit? *Perseus fīlius rēgī Philippō successit.*
11. Ubi et ā quō duce victus est Perseus? *Perseus in Macedoniā ad Pydnam victus est ā L. Aemiliō Paulō.*
12. Quō Perseus victus cōnfūgit? *Perseus in īnsulam Samothrācam cōnfūgit.*
13. Quōmodo victōria Aemiliī Paulī Rōmam nūntiāta est? *Ā lēgātīs Q. Fabiō, L. Lentulō, Q. Metellō tabellārius praemissus est cum litterīs laureātīs.*
14. Quōmodo populus Rōmānus dīs grātiās ēgit? *Supplicātiōnibus et sacrificiīs populus Rōmānus dīs grātiās ēgit.*
15. Cūr Paulus lēgātōs Rōmānōs sine respōnsō dīmīsit? *Quia lēgātī litterās attulērunt in quibus Perseus sē 'rēgem' appellāvit.*
16. Cūr Perseus Rōmānīs sē dēdidit? *Quia Macedonēs omnēs ad Rōmānōs trānsiērunt.*
17. Quōmodo Paulus Perseum victum recēpit? *Paulus Perseō introeuntī dextram porrēxit eumque in cōnsiliō cōnsīdere iussit.*
18. Quid fēcit Paulus ante adventum decem lēgātōrum? *Paulus Graeciam peragrāvit.*
19. Quae mala fortūna fēlīcitātem Paulī turbāvit? *Duo Paulī fīliī mortuī sunt alter quīnque diēbus ante triumphum, alter trīduō post.*
20. Quandō rēgnum Macedoniae māximum fuit? *Alexandrō Magnō rēgnante.*

CAPITVLVM LI

PENSVM A

Supplenda sunt verba composita:

ab- + agere > *abigere;* ab- + ferre > *auferre;* ab- + tulisse > *abstulisse;* ad- + currere > *accurrere;* ad- + lātum > *allātum;* ad- + pellere > *appellere;* con- + cadere > *concidere;* con- + loquī > *colloquī;* con- + pōnere > *compōnere;* con- + regere > *corrigere;* con- + orīrī > *coorīrī;* dē- + scandere > *dēscendere;* dē- + salīre > *dēsilīre;* dis- + fluere > *diffluere;* dis- + regere > *dīrigere;* ex- + ferre > *efferre;* ē- + iacere > *ēicere;* in- + ruere > *irruere;* in- + premere > *imprimere;* in- + lātum > *illātum;* ob- + pōnere > *oppōnere;* ob- + caedere > *occīdere;* re- + statuere > *restituere;* per- + facere > *perficere;* prō- + gradī > *prōgredī;* prō- + īre > *prōdīre;* re- + agere > *redigere;* re- + quaerere > *requīrere:* sub- + tenēre > *sustinēre;* trāns- + dare > *trādere*.

Supplenda sunt verba simplicia:

accipere < ad- + *capere* contingere < con- + *tangere;* ēdere < ē- + *dare;* prōicere < prō- + *iacere;* colligere < con- + *legere;* inquīrere < in- + *quaerere;* inclūdere < in- + *claudere*.

PENSVM B

Catō, quamquam aliās prōmptus erat ad *vituperandum*, Scīpiōnem laudāvit. Multī ad Andriscum *cōibant* [=

conveniēbant], quī fābulam *finxerat* 'sē esse Perseī fīlium ex *paelice* nātum.' Masinissa in summā *senectā* [= senectūte] mortuus est. Corinthus, urbs *praedīves* [= dīvitissima], dīruta est ā L. Mummiō, virō *abstinentī* [↔ cupidō]. Mancīnus dignitātī populī Rōmānī *lābem* imposuit: pācem fēcit *ignōminiōsam* [= turpem], quam senātus *ratam* esse vetuit. Viriāthus, ex *vēnātōre* [< vēnārī] dux factus, ā *prōditōribus* interfectus est et ā mīlitibus suīs multum *complōrātus*. Scīpiō exercitum *luxuriā* [= luxū] corruptum ad veterem disciplīnam restituit: multa *scorta* ē castrīs ēiēcit et mīlitēs *septēnōs* [VII] *vāllōs* portāre coēgit.

Ti. Gracchus, cum lēgem *agrāriam* [< ager] *prōmulgāvisset* [= tulisset], ab *optimātibus* occīsus est ictus *fragmentīs* subselliī. Scīpiō, dum *triumvirīs* agrō dīvidendō creātīs *adversātur* [= resistit], dēcessit, sed dē morte eius nūlla *quaestiō* ācta est. C. Gracchus, quī ōrātor *ēloquentior* fuit quam frāter, lēgem *frūmentāriam* [< frūmentum] tulit et complūrēs *colōniās* dēdūxit. Post *tribūnātum* [< tribūnus] suum *sēditiōsum* [< sēditiō] is quoque occīsus est. Ti. et C. Gracchus plēbem in lībertātem *vindicāre* cōnātī sunt, sed nōbilitās, quae factiōne magis *pollēbat* [= valēbat], *āctiōnibus* [< agere] eōrum obviam iit.

Fontēs calidārum aquārum corporī *salūbrēs* sunt. Servus quī dēlīquit sub *furcā* verberātur. Quī modum nōn excēdit *moderātus* est; quī paulō contentus est *modestus* esse dīcitur.

Synōnyma: indignātiō et *offēnsa;* nimia cōpia et *abundantia;* terror et *formīdō;* licentia et *lascīvia;* distāns et *remōtus;* peregrīnus et *extrāneus;* patefacere et *dētegere;* passim spargere et *dispergere;* praeferre et *antepōnere;* quīlibet et *quīvīs*.

Contrāria: cōnsēnsus et *dissēnsiō;* rudis et *ērudītus;* salūber et *perniciōsus;* ratus et *irritus;* īnsōns et *noxius;* pūrgāre et *polluere*.

PENSVM C

1. Quid Gulussa Rōmam nūntiāvit? *Gulussa nūntiāvit 'Carthāgine bellum parārī.'*
2. Quid Catō in senātū suādēbat? *Catō suādēbat ut cōnfestim bellum indīcerētur Carthāginiēnsibus atque ut dēlērētur Carthāgō.*
3. Quid fierī placuit antequam bellum indīcerētur? *Placuit ut Carthāginiēnsēs classem exūrerent et exercitum dīmitterent.*
4. Cūr Carthāginiēnsēs dēditiōne factā rebellāvērunt? *Quia iussī sunt Carthāgine relictā novum oppidum condere.*
5. Quam fābulam fīnxit Andriscus? *Fābulam fīnxit 'sē esse Perseī rēgis fīlium ex paelice nātum.'*
6. Quibus Masinissa rēgnum suum relīquit? *Masinissa tribus fīliīs commūne rēgnum relīquit.*
7. Quamobrem Catō Scīpiōnem laudāvit? *Catō Scīpiōnem ob virtūtem eius in senātū laudāvit.*
8. Quis imperātor Carthāginem expugnāvit? *Scīpiō Aemiliānus Carthāginem expugnāvit atque dēlēvit.*
9. Num uxor Hasdrubalis Rōmānīs sē dēdidit? *Uxor Hasdrubalis ex arce in mediās flammās sē praecipitāvit cum duōbus līberīs.*
10. Cūr Corinthus ā Rōmānīs dīruta est? *Corinthus dīruta est quod ibi lēgātī Rōmānī ab Achaeīs pulsātī erant.*
11. Quid L. Mummius in triumphō tulit? *L. Mummius signa aerea marmoreaque et tabulās pictās in triumphō tulit.*
12. Quis fuit Viriāthus? *Viriāthus fuit dux exercitūs Hispānōrum quī tōtam Lūsītāniam occupāvit et quattuordecim annōs cum Rōmānīs bellum gessit.*
13. Cūr senātus pācem quam Mancīnus cum Numantīnīs fēcerat ratam esse vetuit? *Quia Mancīnus pācem ignōminiōsam fēcerat cum Numantīnīs.*
14. Cūr bellum Numantīnum trahēbātur? *Bellum Numantīnum vitiō ducum trahēbātur.*
15. Quārē Scīpiō iūmenta vēnīre iussit? *Scīpiō omnia iūmenta vēndidit nē mīlitēs suōs exonerārent.*
16. Quid Scīpiō ēgit XIV annō post Carthāginem dēlētam? *Scīpiō Numantiam quoque expugnāvit atque dēlēvit.*
17. Quās lēgēs Ti. Gracchus prōmulgāvit? *Ti. Gracchus lēgēs agrāriās prōmulgāvit.*
18. Num Ti. Gracchus iterum tribūnus creātus est? *Ti. Gracchus ab optimātibus occīsus est cum iterum tribūnus plēbis creārī vellet.*
19. Quandō Scīpiō mortuus inventus est? *Scīpiō māne mortuus in cubiculō inventus est, cum prīdiē C. Gracchō adversātus esset.*
20. Quamobrem suspecta fuit uxor eius? *Suspecta fuit quod soror erat Gracchōrum.*
21. Ā quō C. Gracchus occīsus est? *C. Gracchus ā L. Opīmiō cōnsule occīsus est.*

CAPITVLVM LII

PENSVM A

Supplenda sunt verba facta ex hīs nōminibus:

(1) numerus > *numerāre;* laus > *laudāre;* cūra > *cūrāre;* verbera > *verberāre;* mīles > *mīlitāre;* arma > *armāre;* nūntius > *nūntiāre;* dōnum > *dōnāre;* labor > *labōrāre;* vulnus > *vulnerāre;* nex > *necāre;* rēgnum > *rēgnāre;* locus > *locāre;* onus > *onerāre;* bellum > *bellāre;* socius > *sociāre;* honōs > *honōrāre;* nota > *notāre;* sacer > *sacrāre;* līber > *līberāre;* probus > *probāre;* nūdus > *nūdāre;* firmus > *firmāre;* aequus > *aequāre;* novus > re*novāre;* prāvus > dē*prāvāre*.
(2) comes > *comitārī;* minae > *minārī;* glōria > *glōriārī;* dominus > *dominārī;* mora > *morārī;* testis > *testārī;* praeda > *praedārī;* merx > *mercārī;* crīmen > *crīminārī;* mīrus > *mīrārī;* miser > *miserārī;* indignus > *indignārī;* vagus > *vagārī*.
(3) servus > *servīre;* sitis > *sitīre;* vestis > *vestīre;* cūstōs > *cūstōdīre;* lēnis > *lēnīre;* rudis > ē*rudīre*.
(4) sors > *sortīrī;* mēns > *mentīrī;* blandus > *blandīrī*.

PENSVM B

Micipsa, _tametsī_ [= etsī] nātūram Iugurthae _vehementem_ [= violentam] et _avidam_ [= cupidam] imperiī timēbat, tamen eum _adoptāvit_ et hērēdem fēcit. Rēx moriēns Iugurtham _obtestātus_ est ut amīcōs dīvitiīs _anteferret_ [= praeferret] et frātrēs eius monuit ut Iugurtham colerent atque _observārent_. Micipsā mortuō, _rēgulī_ [= rēgis fīliī] tempus ad _dīvīsiōnem_ pecūniae cōnstituērunt; ibi mīlitēs Iugurthae Hiempsalem locō _abditō_ [= occultō] latentem occīdērunt. Fāma tantī sceleris per Āfricam brevī _dīvulgāta_ est. Adherbal, cum rēgnum suum armīs _tūtārī_ nōn posset, Rōmam contendit et senātum ōrāvit ut sibi _subvenīret_. Iugurtha vērō _largītiōne_ [< largīrī] effēcit ut senātōrēs virtūtem eius laudibus _extollerent_, scelus et _flāgitium_ [= turpe factum] omitterent. Ergō potentiā _frētus_ [= cōnfīdēns] ex _imprōvīsō_ fīnēs Adherbalis invāsit. Is victus Cirtam profūgit, quae virtūte Italicōrum _dēfēnsābātur_ [= dēfendēbātur]; dēditiōne factā, Adherbal _īlicō_ [= statim] necātus est cum Numidīs et _negōtiātōribus_ [= mercātōribus] Rōmānīs.

Calpurnius, rēgis pecūniā _dēprāvātus_ [= corruptus], pācem _flāgitiōsam_ [= ignōminiōsam] cum Iugurthā fēcit. Cum rēx Rōmam _accersītus_ [= arcessītus] esset, ut dēlicta Scaurī aliōrumque patefaceret, _familiārī_ [= amīcō] suō Bomilcarī imperāvit ut _īnsidiātōrēs_ parāret quī Massīvam necārent; ūnus vērō dēprehēnsus _indicium_ profitētur et Bomilcar _reus_ fit. Iugurtha Rōmā ēgressus "Ō, urbem _vēnālem_" inquit "et _mātūrē_ peritūram sī _ēmptōrem_ invēnerit!"

Adulēscentia est aetās inter pueritiam et iuventūtem. Victor ab hostibus victīs _pacīscī_ solet ut obsidēs dentur. Quī _sonitum_ [=sonum] magnum ac molestum facit, _strepere_ dīcitur. Quī multa incipit, rārō _inceptum_ suum _patrāre_ [= perficere] _quit_ [= potest]. Nihil meā _rēfert_ quid aliī dē mē loquantur!

Synōnyma: V annī et _quīnquennium;_ casa et _tugurium;_ inopia et _pēnūria;_ vetus vulnus et _cicātrīx;_ ars et _artificium;_ asperitās et _difficultās;_ explōrātor et _speculātor;_ pulcher et _decōrus;_ modicus et _mediocris;_ fessus et _dēfessus;_ equō vehī et _equitāre;_ explōrāre et _scrūtārī;_ adnītī et _ēnītī;_ cūnctārī et _haesitāre;_ magnā cum cūrā et _accūrātē;_ celerrimē et _ōcissimē;_ nimis et _abundē_.

Contrāria: stultitia et _sapientia;_ fortitūdō et _ignāvia;_ validus et _imbēcillus;_ convalēscere et _tābēscere_.

PENSVM C

1. Quōs fīliōs Micipsa genuit? _Micipsa Adherbalem et Hiempsalem genuit._
2. Cūr Micipsa Iugurtham adoptāvit? _Micipsa Iugurtham adoptāvit ob virtūtem eius._
3. Quibus artibus Iugurtha adulēscēns sē exercēbat? _Equitandō, iaculandō, currendō cum aliīs certābat._
4. Quārē Micipsa Iugurtham in Hispāniam mīsit? _Spērābat eum ostentandō virtūtem occāsūrum esse._
5. Quālem Iugurtha sē praebuit bellō Numantīnō? _Iugurtha sē fortissimum praebuit._
6. Quid Micipsa moribundus fīliōs suōs monuit? _Fīliōs monuit ut amīcitiā et concordiā iungerentur._
7. Patre mortuō, dē quibus rēbus rēgulī disseruērunt? _Rēgulī dē administrandō imperiō aliīsque negōtiīs disseruērunt._
8. Quōmodo Hiempsal interfectus est? _Hiempsal in oppidō Thirmidā ā mīlitibus Iugurthae occīsus est et caput eius ad Iugurtham relātum._
9. Quid fēcit Adherbal post necem frātris? _Parābat sē dēfendere, sed victus Rōmam contendit._
10. Quōmodo Iugurtha in grātiam nōbilitātis vēnit? _Mūnera largiendō in grātiam nōbilitātis vēnit._
11. Quid senātus dēcrēvit cum lēgātōs audīvisset? _Senātus dēcrēvit ut decem lēgātī rēgnum inter Iugurtham et Adherbalem dīviderent._
12. Dīvīsō rēgnō Numidiae, quid factum est? _Adherbal ā Iugurthā victus Cirtam profūgit._
13. Quid fēcit Adherbal Cirtae inclūsus? _Adherbal duōs Numidās cum litterīs Rōmam mīsit._
14. Num Iugurtha Cirtam armīs expugnāvit? _Iugurtha Cirtam nōn expugnāvit, sed Adherbal oppidum Iugurthae dēdidit._
15. Quārē Iugurtha Rōmam arcessītus est? _Iugurtha Rōmam arcessītus est, ut eius indiciō patefierent dēlicta eōrum quī pecūniae acceptae accūsābantur._
16. Cūr rēx in cōntiōne interrogātus nōn respondit? _Quia C. Baebius tribūnus plēbis eum tacēre iussit._
17. Quis fuit Massīva et quid eī accidit? _Massīva, Gulussae fīlius, iussū Iugurthae īnsidiīs occīsus est._
18. Cūr Iugurtha Rōmam 'urbem vēnālem' appellāvit? _Quod facile erat Rōmānōs pecūniā corrumpere._
19. Quālis imperātor fuit Q. Caecilius Metellus? _Metellus bonus imperātor fuit, quī disciplīnam exercitūs restituit et Iugurtham duōbus proeliīs fūdit._
20. Cūr Rōmānī nōbilēs C. Marium contemnēbant? _Quia Marius 'homō novus' erat._
21. Quōs novōs mīlitēs Marius cōnscrīpsit? _Marius quōslibet virōs cōnscrīpsit, etiam capite cēnsōs._
22. Quī rēx Iugurtham adiuvābat? _Bocchus, rēx Maurētāniae, quī cum Iugurthā Rōmānīs bellum intulit._
23. Num Bocchus socius fīdus fuit? _Immō īnfīdus fuit, nam proeliō victus amīcitiam cum Rōmānīs petīvit._
24. Quōmodo Iugurtha in potestātem Mariī vēnit? _Sulla et Bocchus Iugurtham ex īnsidiīs cēpērunt et vīnctum Mariō trādidērunt._
25. Utrī Sallustius favēre tibi vidētur, nōbilitātī an plēbī? _Sallustius mihi plēbī favēre vidētur._

CAPITVLVM LIII

PENSVM A

Supplenda sunt nōmina adiectīva:

(1) fōrma > _fōrmōsus;_ pecūnia > _pecūniōsus;_ perīculum > _perīculōsus;_ glōria > _glōriōsus;_ ōtium > _ōtiōsus;_ iocus > _iocōsus;_ studium > _studiōsus;_ perniciēs > _perniciōsus;_ flāgitium > _flāgitiōsus;_ numerus > _numerōsus;_

(2) mors > *mortālis;* rēx > *rēgālis;* hospes > *hospitālis;* nātūra > *nātūrālis;* triumphus > *triumphālis;* Vesta > *Vestālis;*
(3) cōnsul > *cōnsulāris;* salūs > *salūtāris;* vulgus > *vulgāris;* singulī > *singulāris;*
(4) legiō > *legiōnārius;* frūmentum > *frūmentārius;* necesse > *necessārius;*
(5) puer > *puerīlis;* servus > *servīlis;* cīvis > *cīvīlis;* vir > *virīlis;* iuvenis > *iuvenīlis;*
(6) nauta > *nauticus;* modus > *modicus;* ūnus > *ūnicus;* poēta > *poēticus;* pīrāta > *pīrāticus;* Italia > *Italicus;*
(7) pater > *patrius;* mercātor > *mercātōrius;* gladiātor > *gladiātōrius;* rēx > *rēgius;* uxor > *uxōrius;* praetor > *praetōrius;* noxa > *noxius;* Mārs > *Mārtius;*
(8) ferrum > *ferreus;* argentum > *argenteus;* aes > *aereus;* lignum > *ligneus;* marmor > *marmoreus;* purpur > *purpureus;* lapis > *lapideus;* nix > *niveus;*
(9) gemma > *gemmātus;* arma > *armātus;* aurum > *aurātus;* ferrum > *ferrātus;* āla > *ālātus;* aes > *aerātus;* rōstra > *rōstrātus;* venēnum > *venēnātus;* scelus > *scelerātus;* foedus > *foederātus;* fortūna > *fortūnātus;*
(10) urbs > *urbānus;* Trōia > *Trōiānus;* Tūsculum > *Tūsculānus;* Alba > *Albānus;*
(11) vīcus > *vīcīnus;* repēns > *repentīnus;* Tiberis > *Tiberīnus;* Latium > *Latīnus;*
(12) circus > *circēnsis;* Cannae > *Cannēnsis;* Carthāgō > *Carthāginiēnsis.*

PENSVM B

Annō *sescentēsimō* ūndēquīnquāgēsimō [DCXLIX] a.u.c. Rōmānī ingentī *interniciōne* [= strāge] victī sunt ā Cimbrīs et Teutonibus, quōrum cōpia *infīnīta* [= sine fīne] erat. Bellum gestum cum sociīs, quī lībertātem sibi *asserere* volēbant, bellum *sociāle* dīcitur. Marius Rōmam ingressus multōs *prōscrīpsit* et domum Sullae *ēvertit*. Spartacus *numerōsum* [< numerus] exercitum *congregāvit* [= collēgit] ac variō *successū* cum Rōmānīs pugnāvit.

Cicerō adulēscēns ōrātōrēs *disertōs* [= ēloquentēs] audiēbat neque ūllus diēs ab *exercitātiōnibus* ōrātōriīs vacuus erat. Cum multārum causārum *patrōnus* fuisset, Rōmā profectus est ut ōrātiōnī *ferventī* [= ārdentī] *moderārētur*. Rhodī sē ad Molōnem *rhētorem* [= magistrum dīcendī] *applicāvit*. *Bienniō* [= II annīs] post revertit ōrātor mūtātus: nōn ācer et *abundāns* [= redundāns], sed remissus et *lēnis* [= placidus]. Duo ōrātōrēs tum *excellēbant*, Cotta et Hortēnsius. Post *quaestūram* Siciliēnsem *ēloquentia* [= ars ōrātōria] Cicerōnis *perfecta* esse vidēbātur. In *Brūtō* Cicerō nārrat dē *doctrīnā* suā iuvenīlī: sermōnī eius *prōpositum* est ut industriam et *assiduitātem* [< assiduus] eius *perspiciāmus* [= plānē videāmus].

Synōnyma: cōgitātiō et *meditātiō;* laus et *commendātiō;* licentia et *impūnitās;* fōrma et *figūra;* dīves et *locuplēs;* iuvenālis et *iuvenīlis;* accūrātus et *exquīsītus;* morārī et *commorārī;* exercēre et *exercitāre;* ēlūcubrāre et nocte *ēlabōrāre;* praecipuē et *praesertim*.

Contrāria: vigor et *īnfirmitās* (corporis); remissiō et *contentiō*.

PENSVM C

1. Quid ēgit Marius post bellum Iugurthīnum? *Post bellum Iugurthīnum Marius cōnsul bellum gessit contrā Cimbrōs et Teutonēs.*
2. Unde Cimbrī et Teutonēs vēnērunt? *Cimbrī et Teutonēs ex Germāniā et Galliā vēnērunt.*
3. Quī imperātōrēs dē Cimbrīs triumphāvērunt? *Q. Lutātius Catulus et C. Marius dē Cimbrīs triumphāvērunt.*
4. Quamdiū bellum sociāle prōtractum est? *Bellum sociāle quadriennium prōtractum est.*
5. Quis bellō sociālī fīnem imposuit? *L. Cornēlius Sulla cōnsul bellō sociālī fīnem imposuit.*
6. Quid Mithridātēs Ephesī imperāvit? *Mithridātēs imperāvit ut omnēs cīvēs Rōmānī quī in Asiā essent ūnō diē occīderentur.*
7. Cūr Sulla pācem cum Mithridāte fēcit? *Pācem fēcit ut in Italiam ad bellum cīvīle reverterētur.*
8. Quid Sullā absente factum est Rōmae? *Marius et Cinna Rōmam ingressī senātōrēs nōbilissimōs interfēcērunt et Sullae domum ēvertērunt.*
9. Ubi Sulla Mariānōs vīcit? *Sulla Mariānōs magnō proeliō vīcit ad portam Collīnam.*
10. Quae nova bella exārsērunt cum Sulla rem pūblicam composuisset? *In Hispāniā, In Pamphyliā et Ciliciā, in Macedoniā nova bella exārsērunt.*
11. Quid Nīcomēde mortuō factum est in Asiā? *Mithridātēs pācem rūpit et Bithȳniam invāsit, ubi Cottam vīcit, sed ā Lūcullō victus est.*
12. Unde ortum est bellum servīle? *Ē lūdō gladiātōriō Capuae bellum servīle ortum est duce Spartacō.*
13. Quās cīvitātēs Lūcullus expugnāvit? *Lūcullus cīvitātēs Sinōpēn et Amīsum in Pontō, Tigrānocertam et Nisibin in Armeniā expugnāvit.*
14. Ad quem Mithridātēs victus cōnfūgit? *Mithridātēs ad Tigrānem, rēgem Armeniae, cōnfūgit.*
15. Cūr Mithridātēs bellum renovāvit? *Bellum renovāvit, cum mīlitēs Rōmānī in Pontō relictī sēditiōnem fēcissent.*
16. Num Lūcullus cum Mithridāte dēbellāvit? *Lūcullus nōn dēbellāvit cum Mithridāte, nam successor eī missus est M'. Acīlius Glabriō.*
17. Quōmodo Metellus cognōmen 'Crēticī' adeptus est? *Hoc cognōmen accēpit cum Crētam īnsulam expugnāvisset.*
18. Cui bellum pīrāticum mandātum est? *Bellum pīrāticum Cn. Pompēiō mandātum est.*
19. Quis lēgem Mānīliam suāsit? *M. Tullius Cicerō praetor clārissimā ōrātiōne lēgem Mānīliam suāsit.*

20. Quandō nātus est M. Tullius Cicerō? *Cicerō nātus est a. d. III nōn. Iān. Q. Serviliō Caepiōne C. Atīliō Serrānō cōnsulibus.*
21. Quibus magistrīs Cicerō adulēscēns operam dabat? *Cicerō adulēscēns Q. Mūciō Scaevolae, M. Antōniō, Q. Hortēnsiō operam dabat.*
22. Quandō Cicerō causās agere coepit? *Vīgintī sex annōs nātus Cicerō causās agere coepit.*
23. Quārē in Graeciam et Asiam profectus est? *Cicerō in Asiam profectus est ut sē recreāret atque genus dīcendī mūtāret.*
24. Ubi Cicerō quaestūram gessit? *Cicerō Lilybaeī in Siciliā quaestor fuit.*

CAPITVLVM LIV

PENSVM A

Supplenda sunt nōmina ē verbīs facta:

(1) nāvigāre > *nāvigātiō;* oppugnāre > *oppugnātiō;* mūnīre > *mūnītiō;* dīvidere > *dīvīsiō;* exspectāre > *exspectātiō;* cōgitāre > *cōgitātiō;* admīrārī > *admīrātiō;* largīrī > *largītiō;* meditārī > *meditātiō;* dēdere > *dēditiō;* cōnfitērī > *cōnfessiō;* excurrere > *excursiō;* colligere > *collēctiō;* cognōscere > *cognitiō;*
(2) exīre > *exitus;* dūcere > *ductus;* cadere > *cāsus;* rīdēre > *rīsus;* cōnspicere > *cōnspectus;* gemere > *gemitus;* lūgēre > *lūctus;* flēre > *flētus;* ūtī > *ūsus;* discēdere > *discessus;* parere > *partus;* vāgīre > *vāgītus;* apparāre > *apparātus;* trānsīre > *trānsitus;* adīre > *aditus;* redīre > *reditus;* plaudere > *plausus;* sentīre > *sēnsus;* convenīre > *conventus;*
(3) imperāre > *imperium;* aedificāre > *aedificium;* studēre > *studium;* incendere > *incendium;* sacrificāre > *sacrificium;* colloquī > *colloquium;* indicāre > *indicium;* dēsīderāre > *dēsīderium;*
(4) firmāre > *firmāmentum;* supplēre > *supplēmentum;* vestīre > *vestīmentum;* mūnīre > *mūnīmentum;* impedīre > *impedīmentum;* arguere > *argūmentum;* (-ē- > -u-) monēre > *monumentum;* docēre > *documentum;*
(5) dolēre > *dolor;* pudēre > *pudor;* terrēre > *terror;* horrēre > *horror;* ārdēre > *ārdor;* pavēre > *pavor;* vigēre > *vigor;* favēre > *favor;* clāmāre > *clāmor;* maerēre > *maeror;* splendēre > *splendor;* furere > *furor;* calēre > *calor;* decēre > *decor;* errāre > *error;*
(6) līberāre > *līberātor* [= quī līberat]; gubernāre > *gubernātor;* imperāre > *imperātor;* condere > *conditor;* ulcīscī > *ultor;* cēnsēre > *cēnsor;* explōrāre > *explōrātor;* adhortārī > *adhortātor;* docēre > *doctor;* servāre > *servātor;* prōdere > *prōditor;* emere > *ēmptor;* succēdere > *successor;* regere > *rēctor;* largīrī > *largītor;* favēre > *fautor;*
(7) mīrārī > *mīrābilis;* memorāre > *memorābilis;* terrēre > *terribilis;* crēdere > in*crēdibilis;* sānāre > īn*sānābilis*; numerāre > in*numerābilis;*
(8) frīgēre > *frīgidus;* calēre > *calidus;* valēre > *validus;* pallēre > *pallidus;* turbāre > *turbidus;* cupere > *cupidus;* rapere > *rapidus;* splendēre > *splendidus;* pavēre > *pavidus;* tumēre > *tumidus;* avēre > *avidus;*
(9) capere > *captīvus;* vocāre > *vocātīvus;* dare > *datīvus;* agere > *āctīvus;* patī > *passīvus.*

PENSVM B

Cicerō Lūcullō magnam laudem *impertīvit* [= tribuit]. Is oppida in quibus erant *domicilia* [=domūs] rēgis et aliās urbēs *permultās* [=plūrimās] cēpit. Ut Mēdēa in fugā membra frātris *dissipāvisse* [= dispersisse] dīcitur, sīc Mithridātēs fugiēns dīvitiās quās in suum rēgnum *congesserat* [= contulerat] relīquit, quārum *collēctiō* [< colligere] Rōmānōs *tardāvit*. Tigrānēs *misericordiā* permōtus rēgem *afflīctum* [= perculsum] ērēxit et perditum *recreāvit* [= cōnfīrmāvit].

Mercātōrēs quī in Asiā *negōtiantur* magnōs *quaestūs* faciunt. Asia enim prōvincia tam *opīma* [=opulenta] est ut *ūbertāte* agrōrum et varietāte *frūctuum* [= frūgum] aliīs prōvinciīs *antecellat*. Multae mercēs ex Asiā *exportantur*. Equitēs Rōmānī quī vectīgālia exercent *pūblicānī* appellantur. Hieme mare nōn est *tempestīvum* ad nāvigandum. *Scientia* reī mīlitāris imperātōrī necessāria est. Nēmō tam *impudēns* est ut locum *religiōsum* [= sacrum] polluat.

Synōnyma: lābēs et *macula;* clēmentia et *mānsuētūdō;* sententia et *opīniō;* querēlla et *querimōnia;* īnsōns et *innocēns;* horribilis et *taeter;* prōvocāre et *lacessere;* arbitrārī et *opīnārī;* sānāre et *medērī;* reminīscī et *recordārī;* obsequī et *obsecundāre/obtemperāre;* valdē cupere et *concupīscere;* īrātus fierī et *īrāscī;* vetus fierī et *inveterāscere.*

Contrāria: quaestus et *sūmptus;* commodum et *incommodum;* solitus et *insolitus;* grātus et *ingrātus;* forte et *cōnsultō.*

PENSVM C

1. Quae rēs agēbantur in bellō Mithridāticō? *In bellō Mithridāticō agēbantur haec: populī Rōmānī glōria; salūs sociōrum; vectīgālia; bona multōrum cīvium.*
2. Dē quā rē Cicerō prīmum dīcit? *Cicerō prīmum dīcit dē genere bellī.*
3. Quamobrem Mithridātēs poenam merēbat? *Quia multōs cīvēs Rōmānōs necandōs cūrāverat.*
4. Quī imperātōrēs dē Mithridāte iam triumphāverant? *Sulla et Mūrēna dē Mithridāte triumphāverant.*
5. Quibus Rōmānī propter sociōs bellum intulērunt? *Rōmānī Antiochō, Philippō, Aetōlīs, Poenīs propter sociōs bellum intulērunt.*
6. Cūr vectīgālia Asiae māiōra sunt quam cēterārum prōvinciārum? *Quia Asia prōvincia fertilissima et dīvitissima est.*

7. Quī vectīgālia exercent in prōvinciīs Rōmānīs? *Iī quī vectīgālia exercent 'pūblicānī' appellantur.*
8. Quid ēgit Lūcullus initiō bellī Mithridāticī? *Lūcullus magnās hostium cōpiās multīs proeliīs dēlēvit et multās urbēs cēpit et rēgem fugāvit.*
9. Quās rēs Cicerō silentiō praeterit? *Cicerō silentiō praeterit calamitātem Rōmānōrum: quod Mithridātēs bellum renovāvit et exercitum Rōmānum vīcit.*
10. Cūr haud difficile est imperātōrem dēligere? *Quia Cn. Pompēius omnēs virtūte superat.*
11. Quās rēs in summō imperātōre inesse oportet? *In summō imperātōre hās rēs inesse oportet: scientiam reī mīlitāris, virtūtem, auctōritātem, fēlīcitātem.*
12. Quōmodo Pompēius scientiam reī mīlitāris adeptus erat? *Pompēius ā prīmā adulēscentiā magnīs exercitibus imperāvit.*
13. Quibus bellīs Pompēius interfuerat? *Pompēius bellō cīvīlī, Āfricānō, Hispāniēnsī, servīlī, pīrāticō interfuerat.*
14. Quid imperātōrēs in prōvinciīs facere cōnsuēvērunt? *Imperātōrēs avārī sociīs Rōmānōrum māximās calamitātēs afferre solent.*
15. Cūr Cicerō timidē et pauca dīcit dē fēlīcitāte? *Quia eam praestāre dē sē ipsō nēmō potest.*

CAPITVLVM LV

PENSVM A

Supplenda sunt nōmina fēminīna facta ex adiectīvīs:
(1) miser > *miseria;* īnsānus > *īnsānia;* superbus > *superbia;* perfidus > *perfidia;* audāx > *audācia;* patiēns > *patientia;* potēns > *potentia;* cōnstāns > *cōnstantia;* dīligēns > *dīligentia;* concors > *concordia;* [*plūrālia:*] reliquus > *reliquiae;* dīves > *dīvitiae;* angustus > *angustiae;*
(2) trīstis > *trīstitia;* amīcus > *amīcitia;* stultus > *stultitia;* maestus > *maestitia;* saevus > *saevitia;* iūstus > *iūstitia;* avārus > *avāritia;* pudīcus > *pudīcitia;* malus > *malitia;*
(3) foedus > *foeditās;* dignus > *dignitās;* hūmānus > *hūmānitās;* fēlīx > *fēlīcitās;* novus > *novitās;* paucī > *paucitās;* crūdēlis > *crūdēlitās;* gravis > *gravitās;* celeber > *celebritās;* ūtilis > *ūtilitās;* [-tās] līber > *lībertās;*
(4) longus > *longitūdō;* altus > *altitūdō;* pulcher > *pulchritūdō;* multī > *multitūdō;* fortis > *fortitūdō;* sōlus > *sōlitūdō;* clārus > *clāritūdō;* amplus > *amplitūdō;* fīrmus > *fīrmitūdō* [= fīrmitās].

PENSVM B

Tūberō, cum *fēriīs* Latīnīs Scīpiōnem ōtiōsum *nactus* esset, dē rēbus caelestibus cum eō *disputāre* coepit. Laelius, quī tālēs *disputātiōnēs* nihil ad vītam hūmānam *attinēre* putābat, 'māiōra *conquīrenda* [= quaerenda] esse' dīxit.

In rēgnō, *quamvīs* iūstō, populus *particeps* lībertātis nōn est. Saepe *exsistit* [= exoritur] ex rēge tyrannus, quī *immānitāte* [= ferōcitāte] taeterrimās *bēluās* [= ferās] superat, nec enim eī cum hominibus ūlla iūris *commūniō* [< commūnis] est. Cīvitās *populāris* est in quā populus dominātur. Oppidum est *coniūnctiō* tēctōrum dēlūbrīs et forīs *distīncta*.

Rōmulus Sabīnōs in cīvitātem *ascīvit* et sacra eōrum cum Rōmānīs *commūnicāvit;* cūriās nōminibus Sabīnārum *nūncupāvit* [= nōmināvit]. Sōle *obscūrātō* Rōmulus nōn *compāruit* [= appāruit]. Post eius *excessum/interitum* [= mortem] populus novum rēgem *flāgitāre* nōn dēstitit. Rōmulus deō Mārte *generātus* [= genitus] erat.

Quī iam adolēvit *adultus* esse dīcitur. Quī oppidum oppugnat mūrōs arietibus *labefactāre* cōnātur. Hieme sōl nōn tam *sērō* occidit quam aestāte: aestāte sōl *sērius* occidit quam hieme. Vītam *sempiternam* [= aeternam] nēmō mortālis *assequī* [= adipīscī] potest.

Synōnyma: globus et *sphaera;* cūnae et *cūnābula;* rītus et *caerimōnia;* fīrmus et *stabilis;* pēior et *dēterior;* pessimus et *dēterrimus;* explōrāre et *investīgāre;* probāre et *approbāre;* sustinēre et *fulcīre;* polluere et *maculāre;* pūnīre et *multāre;* paulisper et *parumper.*

Contrāria: opācus et *aprīcus;* permultī et *perpaucī;* cōnsentīre et *dissentīre;* mātūrē et *sērō;* prīdiē et *postrīdiē.* illūstrāre et obscūrāre

PENSVM C

1. Quandō amīcī ad Scīpiōnem convēnērunt? *Fēriīs Latīnīs C. Tudītānō M'. Aquīliō cōnsulibus amīcī Cicerōnis ad eum convēnērunt.*
2. Eratne Scīpiō occupātus eō diē? *Eō diē Scīpiō ōtiōsus erat et in hortīs esse cōnstituerat.*
3. Quod prōdigium in caelō vīsum erat? *Multī dīcēbant 'sē duōs sōlēs vīdisse.'*
4. Dē quibus rēbus fuit prīma disputātiō? *Prīma disputātiō fuit dē rēbus caelestibus.*
5. Quōmodo Archimēdēs mōtūs astrōrum dēclārāvit? *In globō aēneō.*
6. Cūr Laelius dē rēbus caelestibus disputāre nōluit? *Laelius eius modī disputātiōnēs inūtilēs cēnsēbat.*
7. Quid tum Laelius Scīpiōnem rogāvit? *Scīpiōnem rogāvit ut explicāret quem optimum esse statum cīvitātis exīstimāret.*
8. Quae sunt tria rērum pūblicārum genera? *Rēgnum et cīvitās optimātium et cīvitās populāris.*
9. Quod genus Scīpiō optimum esse putābat? *Scīpiō nūllum hōrum trium perfectum esse exīstimābat, sed genus reī pūblicae ex hīs tribus mixtum optimum esse putābat.*
10. Unde incipit Scīpiō dē rē pūblicā Rōmānā disputāns? *Scīpiō ā Rōmulō, prīmō rēge Rōmānōrum, incipit.*
11. Quibus rēbus Rōmulus rem pūblicam fīrmāvit? *Rōmulus auspiciīs et senātū rem pūblicam fīrmāvit.*

12. Quōmodo Numa populum ferōcem mītigāvit? *Religiōne atque clēmentiā Numa populum ferōcem mītigāvit.*
13. Cuius rēgis vitiō rēs pūblica Rōmāna ā bonā in dēterrimam conversa est? *Vitiō rēgis Tarquiniī Superbī genus reī pūblicae ex bonō in dēterrimum conversum est.*
14. Quem Cicerō tyrannō immānī oppōnit? *Cicerō tyrannō oppōnit bonum et sapientem rēctōrem cīvitātis.*

CAPITVLVM LVI

PENSVM A

(1) *Supplenda sunt verba incohātīva:*

patēre > *patēscere;* stupēre > ob*stupēscere;* lūcēre > il*lūcēscere;* ārdēre > ex*ārdēscere;* valēre > con*valēscere;* pavēre > ex*pavēscere;* timēre > per*timēscere;* horrēre > co*horrēscere;* rigēre > ob*rigēscere;* tremere > con*tremēscere;* gemere > in*gemēscere;* fervere > dē*fervēscere;* [-a- > -i-] tacēre > con*ticēscesere.*

(2) *Hī versūs dīvidendī sunt in syllabās brevēs et longās notīs appositīs:*

sīve per Syrtēs iter^aestuōsās
— ∪| — — | — ∪∪| — ∪| — —
sīve factūrus per^inhospitālem
— ∪ | — — | — ∪ ∪| — ∪| — —
Caucasum vel quae loca fābulōsus
— ∪| — — | — ∪ ∪ | — ∪| — —
lambit^Hydaspēs.
— ∪ ∪ | — —

PENSVM B

Tellūs [= terra], quae in mediō mundī locō *immōbilis* manet, VIII sphaerīs cingitur. In sphaerā summā stēllae *īnfixae* sunt; eī *subiectae* sunt VII, quārum īnfima est lūnae. Īnfrā lūnam nihil est nisi mortāle et *cadūcum*. Sphaerārum incitissimā *conversiōne* magnus sonitus efficitur, sed aurēs hūmānae tam *hebetēs* sunt ut eum audīre nequeant. Item aurēs eōrum quī Catadūpa *accolunt* propter magnitūdinem sonitūs *obsurduērunt*.

Terra quīnque *cingulīs* redimīta esse vidētur, quōrum duo extrēmī nive et *pruīnā* obrigēscunt, medius sōlis *radiīs* ārdentibus torrētur. Duo sunt *habitābilēs*, alter septentriōnālis, alter *austrālis*, cuius incolae Rōmānīs adversī aut *trānsversī* stant.

Quī rem horribilem videt *cohorrēscit*. *Pietās* est amor deōrum, patriae, parentum. Annus aetātis LVI Scīpiōnī *fātālis* fuit. Dī immortālēs *aevō* sempiternō fruuntur. Ponte ruptō Horātius Tiberim *trānatāvit*. *Octiēs* [8×] septēna sunt LVI. *Pūnctum* [·] est nota minima. Necesse est membrum aegrum cultrō *amputāre*. Sagitta ē *pharetrā* prōmitur.

Synōnyma: splendor et *fulgor;* celsissimus et *excelsus;* ruber et *rutilus;* siccus et *torridus* et *āridus;* solvere et *laxāre;* movēre et *ciēre;* celerius et *ōcius;* quamdiū et *quoūsque;* īnfrā et *subter;* ex aliō locō et *aliunde*.

Contrāria: ultimus et *citimus;* austrālis et *septentriōnālis;* hībernus et *aestīvus*.

PENSVM C

1. Quōmodo Masinissa Scīpiōnem Aemiliānum accēpit? *Masinissa Scīpiōnem complexus est eumque rēgiō apparātū accēpit.*
2. Dē quibus rēbus Masinissa et Scīpiō collocūtī sunt? *Masinissa et Scīpiō dē Scīpiōne Āfricānō māiōre collocūtī sunt.*
3. Quem Scīpiō eā nocte in somnīs vīdit? *Scīpiō avum suum Scīpiōnem Āfricānum in somnīs vīdit.*
4. Ubi Scīpiō Āfricānus māior appāruit? *Ille appāruit inter stēllās in excelsō et clārō quōdam locō.*
5. Quid nepōtī suō praedīxit? *Āfricānus nepōtī suō praedīxit 'eum Karthāginem et Numantiam expugnātūrum esse.'*
6. Quid eī nārrāvit dē patriae cōnservātōribus? *Nārrāvit 'iīs omnibus certum locum in caelō dēfīnītum esse ubi beātī vītā sempiternā fruerentur.'*
7. Quid Scīpiō ab avō suō quaesīvit? *Scīpiō ab avō suō quaesīvit 'vīveretne ipse et aliī quōs nōs exstīnctōs arbitrārēmur.'*
8. Quem vīdit Scīpiō praeter avum suum? *Patrem suum L. Aemilium Paulum vīdit.*
9. Quid Aemilius Paulus fīlium suum monuit? *Pater fīlium monuit ut iūstitiam et pietātem coleret.*
10. Ex orbe lacteō quanta vidēbātur terra? *Terra tam parva Scīpiōnī vidēbātur ut eum imperiī Rōmānī paenitēret.*
11. Quot sphaerae terram cingunt? *Terra octō sphaerīs cingitur.*
12. Quōmodo efficitur cantus sphaerārum? *Conversiōne sphaerārum efficitur cantus.*
13. Cūr sphaera caelestis sonum acūtum efficit? *Quia conversiō illīus sphaerae concitātissima est.*
14. Cūr hominēs cantum sphaerārum nōn audiunt? *Aurēs hominum propter magnitūdinem sonitūs obsurduērunt.*
15. Quārē hominēs in terrīs glōriam aeternam assequī nōn possunt? *Propter ēluviōnēs exustiōnēsque terrārum.*

Exercitia Latina Solvta

Pars I: Familia Romana

CAPITVLVM I

Exercitium 1
1. est
2. est
3. sunt
4. est
5. est
6. est
7. sunt
8. est
9. sunt

Exercitium 2
1. in, quoque
2. et
3. -ne, nōn
4. ubi
5. sed
6. nōn, sed
7. fluvius

Exercitium 4
1. īnsula, īnsulae
2. fluvius, fluviī
3. oppidum, oppida
4. magna
5. magnus
6. magnum
7. oppidum magnum, oppidum parvum
8. īnsula magna, īnsula parva
9. fluvius magnus, fluvius parvus
10. magnī
11. magnae
12. magna

Exercitium 5
1. īnsulae
2. fluviī sunt
3. oppida sunt
4. īnsula
5. fluvius est
6. oppidum est

Exercitium 6
1. Rōmānum
2. Graecum
3. num
4. quid
5. paucī
6. prōvincia
7. multae
8. imperium

Exercitium 8
1. numerus. numerī Rōmānī
2. vocābulum, vocābula Latīna
3. littera, litterae Graecae
4. Latīnae, littera Latīna
5. vocābula, vocābulum Latīnum
6. ūnus, duo, trēs, numerus
7. sex, trēs syllabae, prīma, secunda, tertia
8. mīlle

Exercitium 10
1. Italia
2. Italiā
3. Italia, Graecia, Eurōpā
4. Graeciā, Italiā
5. imperium Rōmānum
6. imperiō Rōmānō
7. prōvincia
8. prōvinciā
9. vocābulum
10. vocābulō
11. capitulum
12. capitulō prīmō

Exercitium 11
1. plūrālis
2. singulāris
3. sing., plūr.
4. *fluviī*
5. *īnsula*
6. *oppida*
7. *numerus*
8. *litterae*
9. *vocābulum*
10. *īnsulae magnae*
11. *oppidum magnum*
12. *numerī Rōmānī*
13. *littera Graeca*
14. *vocābula Latina*
15. *exemplum*

CAPITVLVM II

Exercitium 1
1. puella
2. fēmina
3. puer
4. puerī
5. virī, vir
6. fēminae, fēmina

Exercitium 2
1. māter
2. fīliī
3. līberī
4. fīlia
5. fīlius
6. Mārcī
7. Quīntī
8. Iūliae
9. Mārcī, Quīntī
10. Iūliae
11. Iūliī, Aemiliae
12. Mārcī, Quīntī, Iūliae
13. Mārcī, Quīntī, Iūliae

Exercitium 3
1. quis
2. quis
3. quae
4. quae
5. quī
6. quid
7. quid

Exercitium 4
1. litterae numerīque
2. Mārcus Quīntusque
3. puerī puellaeque
4. fēminae et puerī
5. servī et ancillae
6. ūna fīlia et duo fīliī

Exercitium 5
1. servus
2. ancilla
3. dominus, domina
4. servī
5. ancillae
6. servī
7. servōrum
8. ancillae
9. ancillārum
10. līberī
11. servōrum, līberōrum

Exercitium 7
1. multōrum servōrum
2. servōrum
3. multārum ancillārum
4. servōrum, ancillārum
5. servōrum, ancillārum
6. līberōrum
7. līberōrum
8. īnsulārum
9. fluviōrum
10. oppidōrum

Exercitium 8
1. magnus numerus īnsulārum
2. parvus numerus fluviōrum
3. magnus numerus oppidōrum
4. parvus numerus līberōrum
5. multa vocābula
6. multae litterae
7. pauca exempla

Exercitium 9
1. quot, centum
2. duo
3. duae
4. duo
5. quot, trēs
6. duae, ūna
7. ūnus, duo
8. tria
9. trēs, duo, ūnus
10. tria, duo, ūnum
11. trēs, duae, ūna
12. quot, mīlle

Exercitium 10
1. tuus
2. meus
3. tua
4. mea
5. tuae
6. meae
7. tuī
8. meī
9. tuā
10. meā, meōrum, mea
11. tuōrum

Exercitium 11
1. ecce, librī, antīquus, novus
2. librōrum
3. titulus librī

4. pāginae, capitula, cētera
5. capitulōrum
6. capitulum
7. capitulī
8. multa vocābula
9. vocābulōrum
10. vocābulum, capitulī prīmī
11. vocābulī

Exercitium 12
1. fēminīnum, neutrum
2. masculīnum
3. masculīna, vocābulum masculīnum
4. fēminīna, vocābulum fēminīnum
5. neutra, vocābulum neutrum
6. *Rōmānus*
7. *fēmina Rōmāna*
8. *imperium Rōmānum*

Exercitium 13
1. genetīvus
2. gen.
3. gen.
4. gen. plūr.
5. gen. sing.
6. gen. plūr.
7. gen. sing.
8. gen. plūr.
9. *servī, servōrum*
10. *ancillae, ancillārum*
11. *capitulī, capitulōrum*

CAPITVLVM III

Exercitium 1
1. scaenā, persōnae
2. cantat, laeta
3. īrātus
4. pulsat
5. iam, plōrat
6. rīdet
7. videt
8. vocat
9. venit

Exercitium 2
1. Iūliam
2. Quīntum, Mārcum
3. puellam
4. Mārcum, Quīntum
5. Aemiliam
6. Aemiliam
7. Iūliam
8. mē

Exercitium 3
1. cantat, pulsat
2. cantat, plōrat
3. videt, vocat
4. venit, interrogat
5. respondet, dormit
6. vocat
7. dormit, audit
8. rīdet, venit
9. verberat

Exercitium 4
1. interrogat
2. respondet, tē
3. interrogat, cūr
4. respondet, quia, eam
5. improbus
6. hīc, hīc
7. eum, audit
8. dormit
9. neque
10. verberat
11. audit, dormit
12. probus

Exercitium 5
1. ... quia Iūlia cantat
2. ... quia Mārcus eam pulsat
3. ... quia Iūlia plōrat
4. ... quia parva puella est
5. ... quia Iūlia eam vocat
6. ... quia dormit
7. ... quia puer improbus est
8. ... quia māter eum verberat
9. ... quia Marcum audit

Exercitium 6
1. Mārcus, Iūliam, Iūlia
2. Iūlia, eam
3. Aemiliam, Aemilia
4. Aemilia, Quīntum, eum, mē
5. Quīntus, Iūlia, tē
6. Aemilia, Iūlium
7. Quīntus, Iūlium
8. Iūlius, Quīntum
9. Aemilia, Mārcum
10. Mārcus, Aemilia, eum
11. Iūlius, Mārcum
12. Aemiliam, Mārcum, Quīntum, Iūliam
13. Mārcus, improbus
14. Mārcus, parvam puellam
15. Iūlius, īrātus, puerum improbum
16. Iūlia, puella proba

Exercitium 7
1. quae
2. quī
3. quae
4. quī
5. quam
6. quem
7. quae
8. quam
9. quae
10. quem
11. quī
12. quem
13. quem
14. quī
15. quem

Exercitium 9
1. quis
2. quis
3. quem
4. quis
5. quem
6. quis
7. quem
8. quem

Exercitium 10
1. accūsātīvus
2. nōminātīvus
3. nōm., acc.
4. acc., nōm.
5. *Mārcum*
6. *Aemiliam*
7. *Iūlius*
8. *Iūlia*
9. *puerum improbum*
10. *parvam puellam*

CAPITVLVM IV

Exercitium 1
1. ūnus
2. duo
3. trēs
4. quattuor
5. quīnque
6. sex
7. septem
8. octō
9. novem
10. decem

Exercitium 2
1. quattuor
2. trēs et trēs sunt sex
3. quattuor et quattuor sunt octō
4. quīnque et quīnque sunt decem
5. duo et trēs sunt quīnque
6. trēs et quattuor sunt septem
7. quattuor et quīnque sunt novem

Exercitium 3
1. pecūnia
2. habet
3. eius, nummī
4. numerat
5. tantum
6. rūrsus
7. sacculō, tantum
8. suum, abest
9. adest
10. adsunt, absunt
11. salūtat
12. salve
13. tacet

Exercitium 5
1. eius
2. suam
3. eius
4. eius
5. suum
6. suum
7. suum
8. eius, eius
9. suō
10. eius
11. suum
12. suam, suō

Exercitium 6
1. Dāve
2. Mēde
3. Dāve
4. domine
5. serve
6. Dāve
7. domine
8. bone serve
9. Mēde, improbe serve

Exercitium 7
1. nūllum
2. accūsat
3. ecce, mēnsā
4. vacuus
5. bonus
6. pōnit
7. sūmit, discēdit
8. baculum
9. quod
10. is

Exercitium 8
1. vocā
2. vocat, venī, venit
3. salūtā, salūtat
4. tacē, audī, tacet, audit
5. respondē, respondet
6. pōne, pōnit
7. vidē, videt
8. sūme, discēde, sūmit, discēdit

Exercitium 10
1. vocātīvus
2. voc.
3. *Dāve*
4. *domine*
5. *Mēdus*
6. *serve*
7. *Mārce*
8. *Quīntus*
9. *-e*

Exercitium 11
1. imperātīvus
2. indicātīvus
3. imp.
4. imp., ind.
5. *vocā*
6. *vidē*
7. *pōnit*
8. *venit*
9. *audī*
10. *sūme*
11. *-ā*
12. *-ē*
13. *-it*
14. *-it*

CAPITVLVM V

Exerctium 1
1. servus, servum
2. servī, servōs
3. ancilla, ancillam
4. ancillae, ancillās
5. Mārcus, Quīntus, filiī
6. ūnum fīlium, fīliōs
7. fīlia
8. fīliās, ūnam fīliam
9. nummōs suōs, nummī
10. ūnum nummum
11. ūnus nummus
12. ūnum nummum, multōs nummōs
13 baculum, baculum
14. nūllum verbum
15. multae rosae, multa līlia
16. multās rosās, multa līlia

Exercitium 2
1. vīllā
2. hortō
3. cum, habitat
4. rosae, līlia
5. pulcher
6. foedus
7. pulchra, nāsum
8. amat, ea
9. sōlus
10. ōstia
11. fenestrae
12. ātriō, aqua
13. peristȳlō
14. cubiculō, etiam

Exercitium 3
1. habitat
2. habitant
3. habet
4. habent
5. amat, amat
6. amant
7. salūtant, salūtat
8. imperat, pārent
9. cantat, cantant, rīdent
10. dormit
11. dormiunt

Exercitium 4
1. magnā vīllā, Aemiliā, līberīs, servīs
2. Mārcō, Quīntō, Iūliā, vīllā
3. magnō, hortō
4. hortō
5. multīs rosīs
6. Italiā, magnīs hortīs
7. hortīs
8. vīllīs
9. magnō ātriō
10. ātriō, impluviō
11. Aemiliā, magnō cubiculō
12. parvīs cubiculīs

Exercitium 6
1. eius
2. eōrum
3. eum
4. eōs
5. eius
6. eārum
7. eam
8. eās
9. ea, eā
10. is, eō
11. eae
12. eius, eā
13. iī
14. eōrum, iīs, ea, iīs
15. eō
16. id, eō
17. eā
18. eōrum
19. ea

Exercitium 7
1. discēdit, discēdunt
2. vocāte
3. vocant, venī
4. audit, venit
5. vocat, venīte
6. audiunt, discēdunt
7. carpe, carpit, venit
8. vidē, vidēte
9. vident
10. audīte
11. videt
12. plōrat, rīdet, tacē
13. tacet, rīdent
14. tacēte, tacent
15. sūme, pōne
16. agit, sūmit, discēdit
17. discēdite, agite, sūmite, pōnite
18. sūmunt, discēdunt, pōnunt
19. venīte, veniunt
20. agunt, age, discēde, interrogā

Exercitium 8
1. in peristȳlō, cum līberīs, sine virō suō
2. in hortō, ab Aemiliā
3. cum Aemiliā, ab eā
4. ex hortō, cum rosīs
5. cum ūnā rosā, ab iīs
6. in vīllā, cum impluviō
7. in ātriō, ex impluviō, in aquā
8. in oppidō, cum servīs, sine Aemiliā

Exercitium 9
1. accūsātīvus, acc.
2. acc. plūr.
3. sing.
4. acc.
5. acc. sing., acc. plūr.
6. acc., nōm., acc.
7. sing.
8. nōm., acc. plūr.
9. *servum*
10. *servōs*
11. *ancillam*
12. *ancillās*
13. *cubiculum*
14. *cubicula*

Exercitium 10
1. ablātīvus
2. abl., abl. plūr.
3. sing., abl. plūr.
4. abl. sing., abl. plūr.
5. *servō*
6. *servīs*
7. *ancillā*

8. *ancillīs*
9. *cubiculō*
10. *cubiculīs*

Exercitium 11
1. imperātīvus plūrālis
2. singulāris, indicātīvus
3. imp. sing., imp. plūr.
4. ind. sing., ind. plūr.
5. *tacē, age, audī*
6. *cantāte, tacēte, agite, audīte*
7. *tacet, agit, audit*
8. *cantant, tacent, agunt, audiunt*

CAPITVLVM VI

Exercitium 1
1. via, inter
2. prope, procul
3. ad
4. it
5. ante, post
6. eunt
7. ambulant, lectīcā
8. portant
9. saccōs, umerīs
10. unde
11. quō
12. vehunt
13. nam, apud
14. itaque
15. timet
16. malus, autem
17. amīcus
18. inimīcī
19. longa
20. mūrō, duodecim portae
21. circum, tam, quam

Exercitium 3
1. ā, ab
2. ab, ā
3. ab, ā
4. ā, ab
5. ab, ā
6. ab, ā

Exercitium 4
1. Rōmam, Brundisium
2. oppida, oppida
3. oppidum Tūsculum
4. oppidum, vīllam
5. oppidō Tūsculō, vīllam suam
6. lectīcā, duōs servōs
7. dominum, eum
8. dominum, dominō
9. vīllā, virō suō Iūliō
10. Aemiliam, eā
11. hortō, Aemiliam, rosīs
12. litterās

Exercitium 5
1. quī
2. quōs
3. quem
4. quī
5. quem
6. quī
7. quōs
8. quī
9. quōs
10. quōs

Exercitium 6
1. Rōmam, Rōmae
2. Rōmā
3. Tūsculum, Tūsculī
4. Tūsculō
5. Tūsculō Rōmam
6. Rōmā Tūsculum
7. Rōmae
8. Tūsculī

Exercitium 7
1. ambulat, portātur
2. amat, amātur
3. amant, amantur
4. timent, timentur
5. videt, vidētur
6. pulsat, pulsātur
7. vocat, audītur
8. vocant, audiuntur
9. vehit, vehitur
10. vehuntur, ambulant
11. dēlectantur
12. pōnit, numerat
13. pōnuntur, numerantur

Exercitium 8
1. ab ancillā salūtātur
2. dominum salūtant
3. servī ā dominō interrogantur
4. Mēdus Dāvum accūsat
5. sacculus in mēnsā pōnitur ā Dāvō
6. Mēdus Iūlium timet
7. Mēdus ā Iūliō vocātur
8. puerī Iūliam vocant
9. puerī ā Iūliā nōn audiuntur
10. Iūlia puerōs vocat
11. dominus īrātus ā servīs improbīs timētur
12. dominus īrātus servōs improbōs verberat

Exercitium 9
1. equō
2. lectīcā
3. verbīs
4. baculō
5. umerīs
6. lectīcā
7. viā Latīnā

Exercitium 10
1. equō
2. ubi
3. fessī
4. amīca
5. pulsat, intrā
6. per

Exercitium 12
1. passīvum
2. āctīvum
3. āct., pass.
4. pass.
5. āct., pass.
6. *vocat, timet, vehit, audit; vocant, timent, vehunt, audiunt*
7. *vocātur, timētur, vehitur, audītur; vocantur, timentur, vehuntur, audiuntur*

CAPITVLVM VII

Exercitium 1
1. exspectat
2. tenet
3. lacrimat, oculīs, lacrimae
4. speculum, sē
5. aperit
6. claudit
7. immō, fōrmōsus
8. vertit
9. tergē, es

Exercitium 3
1. eam
2. sē, sē
3. sē
4. eam, sē
5. sē, eam
6. sē, eam
7. sē
8. eum
9. sē, eum

Exercitium 4
1. cubiculō suō
2. cubiculum
3. hortum, hortō
4. vīllā
5. vīllam, ātriō
6. ātrium

Exercitium 6
1. sōlum, etiam
2. et, et
3. sed etiam
4. et, et, neque, neque
5. neque, neque
6. nōn sōlum
7. et, et
8. sed etiam
9. et, et, neque, neque
10. neque, neque

Exercitium 7
1. Mārcō, fīliō
2. fīliīs
3. eī
4. Syrō, servō suō
5. iīs
6. Syrō, Lēandrō, servīs suīs
7. eī
8. Iūliō, virō suō
9. Aemiliae, Iūliae, fīliae suae
10. mālō suō
11. eī
12. Dēliae, ancillae suae
13. iīs
14. Dēliae, Syrae, ancillīs suīs

15. servō
16. cui, cui
17. cui, cui

Exercitium 8
1. hic
2. haec
3. hoc
4. quae, haec
5. quod, hoc
6. quī, hic

Exercitium 9
1. advenit, salvēte
2. ōstiāriō
3. māla, pira
4. plēnī
5. inest, īnsunt
6. dat
7. adit, ōsculum
8. illīc
9. ē, exit, exeunt
10. currit
11. nōnne

Exercitium 11
1. datīvus, dat.
2. sing.
3. dat., dat. plūr.
4. *servō*
5. *servīs*
6. *ancillae*
7. *ancillīs*
8. *oppidō*
9. *oppidīs*
10. *eī*
11. *iīs*

CAPITVLVM VIII

Exercitium 1
1. tabernā, gemmae, margarītae, ōrnāmenta
2. vēndit
3. aliī
4. quī, tabernārius
5. cōnsistunt
6. emunt
7. quae, aspiciunt, abeunt
8. accipit
9. ānulum, collō
10. ōrnant
11. digitus
12. pecūniōsus

Exercitium 3
1. nummum accipit ā Iūliō
2. Iūlius Aemiliae ānulum dat
3. fēminae ōrnāmenta accipiunt ā virīs
4. dominus servō mālum dat
5. Lȳdia rosam accipit ā Mēdō
6. dominus servīs nummōs dat

Exercitium 4
1. advenit, adveniunt
2. exit
3. adit
4. abit, abeunt
5. exeunt
6. adeunt, abeunt
7. inest, īnsunt
8. adsunt, absunt
9. adest, abest

Exercitium 5
1. num
2. nōnne
3. nōnne
4. nōnne
5. num
6. nōnne
7. num
8. num
9. nōnne

Exercitium 6
1. clāmat
2. illam
3. mōnstrat
4. quam, illa
5. ostendit
6. cōnstat, gemmātus
7. pretium, sēstertiī, octōgintā
8. tanta, convenit

Exercitium 8
1. aspice, aspicit
2. aspiciunt
3. aspicite
4. aspice, aspicit
5. accipe, accipit
6. accipite, accipiunt

Exercitium 9
1. quanta, nōnāgintā
2. satis
3. nimis, aut
4. mediō, quārtō
5. tantus, quantus
6. vīgintī

Exercitium 10
1. nummīs
2. sēstertiīs
3. sēstertiīs
4. quantō pretiō
5. sēstertiīs
6. sēstertiīs
7. magnō pretiō

Exercitium 12
1. quis, quī/quis, quī
2. cuius, cuius, eius
3. quem, quem, eum
4. cui, cui, eī
5. quō, quō, eō
6. quī, quī, iī
7. quōrum, quōrum, eōrum
8. quōs, quōs, eōs
9. quibus, quibus, iīs
10. quibus, quibus, iīs

Exercitium 13
1. quae, quae, ea
2. cuius, cuius, eius
3. quam, quam, eam
4. cui, cui, eī
5. quā, quā, eā
6. quae, quae, eae
7. quārum, quārum, eārum
8. quās, quās, eās
9. quibus, quibus, iīs
10. quibus, quibus, iīs

Exercitium 14
1. quid, quod, quod, id
2. quid, quod, quod, id
3. cuius, cuius, eius
4. cui, cui, eī
5. quō, quō, eō
6. quae, quae, ea
7. quae, quae, ea
8. quōrum, quōrum, eōrum
9. quibus, quibus, iīs
10. quibus, quibus, iīs

Exercitium 15
1. hic, ille
2. hunc, illum
3. hic, hōc, ille, illō
4. huius, illīus
5. hōc, illō
6. huic, illī
7. haec, illa
8. hanc, illam
9. hāc, illā
10. huius, illīus
11. huic, illī
12. hoc, illud
13. huius, illīus
14. hōc, illō
15. illa, illōs, illās, illī, illae
16. haec, hōs, hās, hī, hae
17. hōrum, hārum
18. hīs, illīs

CAPITVLVM IX

Exercitium 1
1. cane, ovibus
2. canem, ovēs
3. canis, ovium
4. canī, ovibus
5. canis, ovēs, pāstōre
6. pāstōris
7. pāstōrī
8. pāstōrem, pāstōrēs
9. pāstōrum
10. pāstōribus
11. pāstōrēs
12. pāstōribus

Exercitium 2
1. campō, cane, ovibus
2. nigra, albae
3. pāstor, cibum
4. herba, edunt, bibunt, rīvō
5. pānis, ēst
6. montēs, vallēs
7. collis, arbor
8. silvā
9. lupī
10. sōl, caelō

11. suprā
12. terrā
13. lūcet, nūbēs
14. sub, umbra
15. petit
16. dūcit
17. iacent

Exercitium 4

1. bonus
2. bonum
3. bonī
4. bonō
5. bonō
6. bonī, suīs
7. multōs
8. multōrum
9. suīs
10. suīs
11. multae, albae, ūna, nigra
12. multās, albās, ūnam, nigram
13. albārum, nigrae
14. albīs, nigrae
15. multīs, albīs, ūnā, nigrā

Exercitium 5

1. nūbēs
2. nūlla nūbēs
3. nūllam
4. collis parvus, magnā arbore
5. collis, parvus
6. magnī montēs
7. parvō colle, ūna
8. multae arborēs
9. ovēs suās, parvum collem
10. fessus, ovibus suīs, magnae arboris
11. pāstōrī fessō, ovibus fessīs

Exercitium 6

1. dominum suum relinquit
2. ā dominīs suīs nōn abeunt
3. tabernam relinquunt
4. Aemiliam et puerōs relinquit
5. ā pāstōre suō abit
6. pāstōrem nōn relinquit
7. ab ovibus albīs abit
8. ovem et canem relinquit

Exercitium 7

1. dum
2. lātrat
3. relinquit
4. errat
5. vestīgia, ipse
6. quaerit
7. reperit
8. ululat, bālat
9. dum
10. ut
11. dentēs
12. accurrit, ~~petit~~ timōre
13. clāmōrem
14. impōnit

Exercitium 9

1. *-a* *-ae*
2. *-am* *-ās*
3. *-ae* *-ārum*
4. *-ae* *-īs*
5. *-ā* *-īs*
6. nōm.
7. abl.
8. gen., dat., nōm.
9. acc. sing.
10. gen. plūr.
11. acc. plūr.
12. dat., abl. plūr.

Exercitium 10

1. *-us* *-ī* *-um* *-a*
2. *-um* *-ōs* *-um* *-a*
3. *-ī* *-ōrum* *-ī* *-ōrum*
4. *-ō* *-īs* *-ō* *-īs*
5. *-ō* *-īs* *-ō* *-īs*
6. *-e*
7. voc.
8. gen., nōm.
9. dat., abl.
10. dat., abl.
11. gen. plūr.
12. acc. plūr.
13. acc. sing.
14. nōm. sing.
15. nōm., acc.
16. gen.
17. nōm., acc. sing.

Exercitium 11

1. - *-ēs* *-is* *-ēs*
2. *-em* *-ēs* *-em* *-ēs*
3. *-is* *-um* *-is* *-ium*
4. *-ī* *-ibus* *-ī* *-ibus*
5. *-e* *-ibus* *-e* *-ibus*
6. nōm.
7. abl. sing.
8. acc. sing.
9. nōm., acc.
10. dat. sing.
11. dat., abl.
12. gen. sing.
13. nōm., gen.
14. gen. plūr.

CAPITVLVM X

Exercitium 1

1. bēstiae
2. hominēs
3. fera, leō
4. ferae
5. piscēs, natant
6. avēs, volant
7. aquila, capit
8. movet, caudam
9. pedēs
10. cum
11. āere, ālae
12. potest
13. quod
14. possunt
15. facit
16. asinus
17. deus, nūntius
18. mercātor

Exercitium 3

1. leōnēs
2. leōnum
3. hominēs
4. hominum
5. hominis, leōnis
6. leōnem, hominem
7. homine, homō, leōne
8. leōnēs, hominibus, hominēs, leōnibus

Exercitium 4

1. volāre, natāre
2. ambulāre, currere
3. audīre, vidēre
4. numerāre
5. movēre
6. spīrāre
7. vīvere
8. dūcere
9. habēre
10. facere

Exercitium 5

1. portāre
2. portārī
3. vidēre, audīre
4. vidērī, audīrī
5. numerāre, numerārī
6. emere
7. emī
8. vehere
9. vehī
10. aperīre, claudere
11. aperīrī, claudī

Exercitium 6

1. flūmen
2. mare
3. vīvunt
4. spīrat, pulmōnēs
5. anima
6. vīvus, mortuus
7. nēmō
8. necesse
9. animālia
10. nīdōs
11. rāmōs, folia
12. ōva
13. pariunt, pullī
14. parit
15. volunt

Exercitium 7

1. magnum flūmen
2. magna flūmina
3. flūmine
4. flūminis
5. flūmina, flūminī
6. magnum mare
7. multa maria
8. maribus

9. flūminibus
10. marium, flūminum
11. animālia, marī
12. quod
13. animālium
14. parva animālia, animālibus

Exercitium 8
1. vult, lūdere
2. canere
3. vōcem, vōx
4. perterritae, enim
5. occultant
6. ascendit, audet
7. crassus, sustinētur
8. tenuis
9. cadit
10. ergō, esse
11. lectō

Exercitium 9
1. Iūliam, canere
2. Iūliam, pulsārī
3. Iūliam, plōrāre, Mārcum, rīdēre
4. Aemiliam,venīre
5. Aemiliam,īrātam,esse
6. pullōs,mortuōs, esse
7. Dāvum, interrogārī, accūsārī
8. Mēdum, vocārī, eum, venīre

Exercitium 11
1. īnfīnītīvus
2. īnf.
3. *intrāre*
4. *tacēre*
5. *discēdere*
6. *venīre*
7. īnf.
8. īnf. passīvī
9. *vocāre, vocārī*
10. *vidēre, vidērī*
11. *pōnere, pōnī*
12. *audīre, audīrī*

CAPITVLVM XI

Exercitium 1
1. corpore, ūnum, crūra
2. corpus hūmānum, crūra
3. crūribus
4. corpore, ūnum, capita
5. capite, ūnum, ōra
6. capita, ōra, corpora

Exercitium 2
1. corpore, membra, bracchia, crūra
2. manus
3. capite, aurēs, ōs
4. labra, lingua
5. rubra
6. frōns, īnfrā, genae
7. super,
8. capillus
9. bene
10. male
11. pectus, cor
12. sanguis, color
13. vēnās, fluit
14. venter
15. iecur, viscera
16. sānus, aeger
17. medicus, sānat
18. sedet
19. stat
20. pōculō, atque

Exercitium 4
1. pulchra, pulcher
2. nigra
3. niger
4. aeger, aegra
5. aegrō, rubrum
6. nigrum
7. niger, aeger
8. ruber, niger

Exercitium 5
1. aperī, ostende, puerum, aperīre, ostendere
2. cōnsiste, aspice, Mēdum, cōnsistere, aspicere
3. currite, puerōs, currere
4. curre, Mārcum, currere
5. aperīte, ancillās, aperīre
6. claude, dormī, Quīntum, claudere, dormīre
7. tergē, Iūliam, tergēre, esse

Exercitium 6
1. -2. dormit, puerum, dormīre
3.-4. lingua, rubra, linguam, rubram, esse
5. dolet, pedem, dolēre
6. dolet, pedem, dolēre
7. -8. clāmant, rīdent, servōs, clāmāre, rīdēre
9.-10. sacculus, vacuus, sacculum, vacuum, esse

Exercitium 8
1. canit, eam, canere
2. Quīntus, mortuus, Quīntum, mortuum
3. medicum, stultum, esse
4. Quīntus, claudit, dormit, Quīntum, claudere, eum, dormīre
5. Mēdum, habēre
6. pretium, magnum, esse
7. ānulum, gemmātum, pulchrum, esse
8. nāsum, foedum, esse
9. via, longa, viam, longam, esse
10. deum, Neptūnum, vīvere, Mercurium, volāre

Exercitium 9
1. arcessit
2. revenit
3. aegrōtat
4. spectat
5. tangit
6. sentit
7. dolet, dīcit
8. cultrum
9. appōnit
10. dē, horrent, palpitat
11. quiētus, nec, putat
12. gaudet
13. dēterget
14. noster, modo

Exercitium 10
1. medicum, abesse
2. Mēdum, venīre
3. Dāvum, servum, probum, esse
4. Mēdum, habēre
5. Iūlium, adesse
6. ovem, nigram, vīvere

Exercitium 12

1. -	*-a*	*-e*	*-ia*
2. -	*-a*	*-e*	*-ia*
3. *-is*	*-um*	*-is*	*-ium*
4. *-ī*	*-ibus*	*-ī*	*-ibus*
5. *-e*	*-ibus*	*-ī*	*-ibus*

6. nōm., acc.
7. abl. sing.
8. dat. sing.
9. dat., abl.
10. gen. sing.
11. gen. plūr.
12. nōm., acc.
13. dat., abl.

Exercitium 13
1. accūsātīvus, īnfīnītīvus
2. accūsātīvus, īnfīnītīvō
3. *vidēre, audīre, sentīre, dīcere, putāre, gaudēre, necesse*
4. *iubet*
5. *putat*
6. *audit, videt*
7. *dīcit*
8. *sentit*
9. *gaudet*
10. *necesse*

CAPITVLVM XII

Exercitium 1
1. Iūliō trēs līberī sunt
2. Aemilia ūnum frātrem habet
3. Dāvō multī amīcī sunt
4. Homō improbus paucōs habet amīcōs
5. Hominī duo oculī et duae aurēs sunt
6. Corpus hūmānum quattuor membra habet
7. Hominibus ālae nōn sunt
8. Mercurius ālās in pedibus habet
9. Virō Rōmānō tria nōmina sunt
10. Rōmānī multōs deōs habent

Exercitium 2
1. pater, māter, frāter
2. patrem, mātrem, frātrem
3. frātrēs, frātrēs
4. frātrum
5. mātrī, frātribus
6. mātre, frātribus
7. patrī, pater

8. patrem, patre
9. frāter, patris, mātris
10. mātribus, patribus

Exercitium 3
1. soror
2. frātrēs
3. nōmen, avunculus
4. praenōmen, praenōmina
5. cognōmen
6. trīstis
7. vester
8. mīles, gladium, fert
9. scūtum, pīlum, arma
10. armātus

Exercitium 5
1. mīles
2. mīlite
3. mīlitis
4. mīlitēs, peditēs, equitēs
5. mīlitum, peditum, equitum
6. eques, mīles, pedes
7. peditis, equitis
8. pedite, equite

Exercitium 6
1. longus, levis, brevis
2. brevis, gravis, longa
3. magnus, gravis, parvus, levis
4. crassus, tenuis
5. laeta, trīstis
6. brevis, longus
7. longa, tenuis
8. brevis, crassa

Exercitium 7
1. via Appia longior est quam via Latīna
2. Iūlius pecūniōsior est quam Cornēlius
3. Aemilia fōrmōsior est quam Syra
4. Mārcus levior est quam Quīntus
5. saccus Lēandrī gravior est quam Syrī
6. capillus Mārcī brevior est quam Iūliae
7. Dāvus probior est quam Mēdus
8. digitus medius longior et crassior est quam digitus quārtus

Exercitium 8
1. vocābulī
2. corporis hūmānī
3. bracchiī, crūris
4. vīllae Rōmānae
5. nōminis Rōmānī
6. Āfricae
7. Eurōpae

Exercitium 9
1. servō, dominō suō
2. ancillae, dominae suae
3. Mēdō, eī
4. sorōrī suae, frātrī suō
5. mīlitibus, ducī suō
6. Gallīs, Rōmānīs
7. cui, cui

Exercitium 10
1. exercitus
2. exercitū
3. exercitūs, exercitum
4. exercituī
5. exercitūs, exercitūs
6. exercitibus
7. exercitibus
8. exercituum

Exercitium 11
1. pugnant
2. pugnīs
3. eques
4. pedes
5. fertur, gravis, brevis
6. levis
7. ferre
8. barbarī, ac, incolunt
9. pars
10. dīvidit
11. fīnis
12. patria
13. contrā, hostēs, bellum
14. metuunt
15. dux
16. exercitū, mīlitant, arcūs, sagittās

Exercitium 13
1. fortis, brevem, levem
2. fortī, Rōmānō, brevis, levis
3. Rōmānus, brevī, levī
4. fortēs, brevēs, levēs
5. fortibus, Rōmānīs, brevēs, levēs
6. Rōmānī, brevibus, levibus
7. magna, gravis
8. magnam, gravem
9. magnā, gravī
10. magnae, gravis
11. multās, gravēs
12. gravium
13. longum, breve, brevī
14. longa, brevia

Exercitium 14
1. longior, lātior
2. longiōrēs, lātiōrēs
3. levior
4. leviōrem
5. leviōre
6. brevius
7. longiōra
8. breviōribus, leviōribus
9. fortiōrēs, fortiōrī
10. fortior, fortiōribus
11. fōrmōsiōrem, fōrmōsiōris
12. pulchriōrem
13. pulchrius

Exercitium 15
1. castrīs
2. fossa
3. altum, mīlia, passuum
4. dīvidit, lāta
5. oppugnant, vāllum
6. expugnāre, dēfendunt
7. iacere
8. equitātus, impetum
9. fugiunt
10. fortis, metū
11. altum

Exercitium 17
1. *manus* *manūs*
2. *manum* *manūs*
3. *manūs* *manuum*
4. *manuī* *manibus*
5. *manū* *manibus*
6. dat., abl.
7. abl.
8. dat. sing.
9. acc. sing.
10. nōm. sing.
11. gen., nōm., acc.
12. gen. plūr.

Exercitium 18
1. adiectīvum
2. *-us -a -um -ī -ae -a*
3. *-um -am -um -ōs -ās -a*
4. *-ī -ae -ī -ōrum -ārum -ōrum*
5. *-ō -ae -ō -īs -īs -īs*
6. *-ō -ā -ō -īs -īs -īs*
7. *-e*
8. nōm. sing., acc. sing., acc., gen., nōm., voc. sing.
9. nōm., acc. sing., acc. plūr., gen., dat., nōm. ~~plūr.~~, abl. sing., gen. plūr.
10. nōm., acc., nōm., acc.
11. gen., dat., abl., gen. plūr.
12. dat., abl.

Exercitium 19
1. tertiae
2. *-is -e -ēs -ia*
3. *-em -e -ēs -ia*
4. *-is -is -ium -ium*
5. *-ī -ī -ibus -ibus*
6. *-ī -ī -ibus -ibus*
7. nōm., gen., acc. sing., nōm., acc.
8. nōm., acc., nōm., acc., gen.
9. dat., abl.
10. dat., abl.
11. gen. plūr.

Exercitium 20
1. comparātīvus
2. - - *-ēs -a*
3. *-em* - *-ēs -a*
4. *-is -is -um -um*
5. *-ī -ī -ibus -ibus*
6. *-e -e -ibus -ibus*
7. nōm., acc. sing., nōm., acc.
8. nōm., acc., nōm., acc.
9. abl.
10. dat. sing.
11. dat., abl.
12. gen. sing.
13. gen. plūr.

CAPITVLVM XIII

Exercitium 1
1. Iānuārius, prīmus
2. Februārius, secundus
3. Mārtius, tertius
4. Aprīlis, quārtus
5. Māius, quīntus
6. Iūnius, sextus
7. Iūlius, septimus
8. Augustus, octāvus
9. September, nōnus
10. Octōber, decimus
11. November, ūndecimus
12. December, duodecimus

Exercitium 2
1. annus
2. mēnsis
3. postrēmus
4. trecentī, sexāgintā, diēs
5. saeculum, ducentī
6. vel, tempus
7. nōminātur
8. faciēs
9. erat
10. tunc
11. nunc, igitur
12. duodētrīgintā, ūndētrīgintā
13. ūndecim
14. trīgintā, item
15. dīmidia
16. māne
17. vesperum
18. nox
19. initium, fīnis
20. hōrās
21. merīdiēs, aequās

Exercitium 4
1. annōs
2. ducentōs annōs
3. annōs
4. multās hōrās
5. mēnsēs
6. diēs, noctēs
7. paucās hōrās

Exercitium 5
1. brevior, brevissimus
2. clārior, clārissima
3. longius, lātius, longissimum, lātissimum
4. fortiōrēs, fortissimī
5. longius, longissimum
6. breviōra, brevissima
7. altior, altissimus
8. fōrmōsissima, probissima

Exercitium 6
1. diēs
2. diem
3. diēī
4. diēī
5. diē
6. diēs
7. diēs, diērum
8. diēbus
9. diēbus

Exercitium 7
1. lūna, stēllae
2. lūx, clāra
3. illūstrat
4. tōta, obscūra
5. exigua
6. fōrmam
7. kalendae, nōnae, īdūs
8. aequinoctia, atque
9. aestās, hiems
10. vēr, autumnus, incipit
11. frīgidum, calidum
12. urbem
13. imber, nix
14. lacūs, operiuntur
15. glaciem

Exercitium 9
1. erat
2. est, erat
3. erat, est
4. erant, sunt
5. erat

Exercitium 10
1. aestāte, hieme
2. mēnse Mārtiō, mēnse Septembrī
3. hōrā sextā, merīdiē
4. nocte
5. diē, octāvō
6. vēre
7. eō tempore

Exercitium 12

1. *diēs*	*diēs*
2. *diem*	*diēs*
3. *diēī*	*diērum*
4. *diēī*	*diēbus*
5. *diē*	*diēbus*

6. abl.
7. dat., abl.
8. gen., dat.
9. acc. sing.
10. gen. plūr.
11. nōm., nōm., acc.

Exercitium 13
1. comparātīvus, superlātīvus

2. *-us*	*-a*	*-um*
3. *-ior*	*-ior*	*-ius*
4. *-issimus*	*-issima*	*-issimum*
5. *-is*	*-is*	*-e*
6. *-ior*	*-ior*	*-ius*
7. *-issimus*	*-issima*	*-issimum*

CAPITVLVM XIV

Exercitium 1
1. alter, alter
2. uter, uter
3. uterque, neuter
4. altera, altera
5. utra
6. utraque, neutra
7. alterum, alterum
8. utrum
9. utrumque, neutrum

Exercitium 2
1. cubat
2. an
3. vigilat
4. valet
5. apertam
6. clausa
7. gallum
8. quōmodo, hodiē
9. habet, mihi

Exercitium 4
1. plōrāns, plōrantēs
2. rīdēns, rīdentēs
3. palpitāns, palpitantia
4. currēns, currentēs
5. dormiēns, dormientēs
6. errāns, errantēs
7. lātrāns, lātrantēs
8. volāns, volantia
9. lūcēns, lūcentēs

Exercitium 5
1. adhūc
2. excitat
3. surgit, afferre
4. affert, lavat
5. sordidae, pūrae
6. deinde
7. mergere
8. māne
9. solet
10. inquit, tibi
11. frīget, nūdum
12. vestīmenta
13. poscit, tunicam, togam, vestī
14. prīmum, induit

Exercitium 7
1. canēns, rīdēns, dormiente
2. dormiēns, canentem, rīdentem, clāmantem
3. clāmāns, dormientem
4. dormiēns, canente, rīdente, clāmante
5. canentis, rīdentis, clāmantis
6. canentēs, rīdentēs, dormientibus
7. dormientēs, canentēs, rīdentēs, clāmantēs
8. clāmantēs, dormientēs
9. dormientēs, canentibus, rīdentibus, clāmantibus
10. canentium, rīdentium, clāmantium
11. valentī, aegrōtantī
12. imperantī, imperantibus
13. dolēns, dolēns
14. aegrōtans, dolentia
15. volantia, volāns

Exercitium 8
1. gerunt
2. dextrā, sinistrā
3. togātus
4. calceōs
5. sē-, -cum
6. parentēs
7. multum, nihil
8. tabulam, stilum

9. tē-
10. rēs
11. praeter
12. valē

Exercitium 9
1. rēs
2. rem
3. reī
4. reī
5. rē
6. rēs
7. rēs
8. rērum
9. rēbus

Exercitium 11
1. participium
2. patricipia
3. *volāns*
4. *sedēns*
5. *dūcere*
6. *venīre*
7. *facere; capere, iacere, fugere, parere, accipere, aspicere*
8. *-āns -āns -antēs -antia*
9. *-antem -āns -antēs -antia*
10. *-antis -antis -antium -antium*
11. *-antī -antī -antibus -antibus*
12. *-ante/ī -ante/ī -antibus -antibus*
13. *-ēns -ēns -entēs -entia*
14. *-entem -ēns -entēs -entia*
15. *-entis -entis -entium -entium*
16. *-entī -entī -entibus -entibus*
17. *-ente/ī -ente/ī -entibus -entibus*
18. nōm., acc. sing., nōm., acc.
19. nōm., acc., nōm., acc.
20. abl. sing.
21. dat., abl., dat., abl. plūr.
22. gen. sing., gen.

CAPITVLVM XV

Exercitium 1
1. sum, es
2. ego, sum, es
3. sum, is, est, ego, sum
4. habet, ea, est
5. habēs
6. habeō
7. habēs
8. habeō, sum, tū, habēs, es

Exercitium 2
1. magister, discipulus
2. virgā, pūnīre
3. sevērus
4. lūdum
5. cōnsīdere, cōnsīde
6. tum, sellā
7. tacitus
8. at, nōndum
9. exclāmat
10. iānuam, antequam
11. statim

Exercitium 4
1. portat, portat
2. portant
3. portās, portō
4. portātis, portāmus
5. canit, canunt, rīdent, audiunt, putant
6. rīdētis, audītis, putātis
7. rīdēmus, audīmus, putāmus
8. rideō, audiō
9. audīs, rīdet, audit, rīdēs, putās
10. putō, canis
11. canō, canitis
12. canimus

Exercitium 5
1. vōs
2. vērum, nōs
3. quod
4. tergum
5. posterior
6. convenit
7. dēsinit, redit
8. quid, īnferior
9. domī
10. sē
11. sī
12. reddere
13. nisi

Exercitium 7
1. sunt
2. iī, sunt
3. sumus, estis
4. nōs, sumus, vōs, estis
5. sumus, est
6. is, est
7. is, potest
8. possunt
9. sumus
10. sumus, possumus
11. potestis
12. possumus, es
13. sum, est
14. est, potes
15. sum, possum
16. tū, es, sumus
17. sum, estis, ego, sum, vōs, estis

Exercitium 8
1. recitāre
2. omnēs
3. lectulīs
4. priōrem
5. nōs
6. vōs, vōs
7. licet

Exercitium 10
1. persōna
2. persōna secunda
3. persōna tertia
4. prīma, persōna prīma
5. persōna, singulāris, pers. ~~III~~ II plūr.
6. tertia singulāris, pers. III. plūr.
7. *-ō -āmus -eō -ēmus -iō -īmus*
8. *-ās -ātis -ēs -ētis -īs -ītis*
9. *-at -ant -et -ent -it -iunt*
10. *-ō -imus -iō -imus sum sumus*
11. *-is -itis -is -itis es estis*
12. *-it -unt -it -iunt est sunt*

CAPITVLVM XVI

Exercitium 1
1. interest
2. situm, Superum, sīve, appellātur
3. Īnferum
4. paulum
5. nāvēs
6. maritimum, portum
7. ōrā
8. locus, īnfluit
9. mercēs
10. ventus, tranquillum
11. flat, turbidum
12. tempestās
13. turbat, flūctūs, implēre
14. mergitur
15. nautae, nāvigāre
16. opperītur
17. secundus
18. ēgrediuntur
19. vēla

Exercitium 3
1. ventō secundō
2. plēnīs vēlīs
3. marī tranquillō, marī turbidō
4. fenestrā apertā, fenestrā clausā
5. oculīs clausīs
6. pedibus nūdīs
7. manibus ~~sordidīs~~
8. ~~Titō incertō~~ Quīntō aegrō
9. patre vīvō
10. lūnā plēnā

Exercitium 4
1. opperīrī
2. opperiuntur
3. verētur, proficīscī
4. ēgreditur
5. oritur, orientem, intuentur
6. laetātur, proficīscitur
7. proficīscēns, laetārī, lābuntur
8. complectitur, cōnsōlātur
9. opperītur
10. laetantur
11. sequuntur, sequitur
12. verentur
13. intuērī

Exercitium 5
1. sōle oriente, multīs hominibus spectantibus
2. magistrō recitante
3. plōrante sorōre
4. sōle lūcente
5. pāstōre dormiente, lātrante cane
6. cēterīs tacentibus, audientibus
7. gallō canente

Exercitium 6
1. puppis
2. gubernātor, gubernat

3. oriēns, oritur
4. occidēns, occidit
5. contrāriae
6. merīdiēs
7. septentriōnēs, semper
8. sinistrā, dextrā
9. serēnō, simul
10. cōnscendunt, proficīscuntur
11. sequitur
12. laetātur, verētur
13. intuētur, lābuntur
14. complectitur, cōnsōlātur
15. cernī

Exercitium 8
1. aquae
2. pecūniae
3. herbae
4. pānis
5. sanguinis
6. temporis

Exercitium 9
1. multum, paulum
2. multō, paulō
3. paulō
4. multō
5. multō, paulō
6. multum
7. paulō
8. multō, paulō

Exercitium 10
1. loquitur
2. ātrae
3. invocat
4. fulgur, tonitrus
5. fit
6. iactātur, vix
7. haurīre
8. propter
9. servā
10. cōnātur, vērō
11. iterum, fierī

Exercitium 12
1. passīvum
2. dēpōnēns, dēpōnentia
3. passīvī
4. *-ārī, -ērī, -ī, -īrī*
5. passīvī
6. *-ātur, -ētur, -itur, -ītur; -antur, -entur, -untur, -iuntur*
7. āctīvī
8. *-āns, -ēns, -ēns, -iēns*

CAPITVLVM XVII

Exercitium 1
1. trēdecim
2. quattuordecim
3. quīndecim
4. sēdecim
5. septendecim
6. duodēvīgintī
7. ūndēvīgintī
8. duodētrīgintā
9. ūndētrīgintā
10. trīgintā

Exercitium 2
1. discit
2. docet
3. doctus, scit
4. indoctī, nesciunt
5. piger
6. prūdēns, industrius
7. ūsque
8. quisque, tollit, postrēmō
9. interpellat
10. quemque, quadrāgintā, quīnquāgintā, septuāgintā
11. tot
12. centēsimum, quadringentī, quīngentī, sescentī, septingentī, nōngentī
13. quadrāgintā, quīnquāgintā
14. rēctum
15. respōnsum, prāvum
16. rēctē, prāvē

Exercitium 4
1. salūtat, videt, salūtātur, vidētur
2. salūtō, videō, salūtor, videor
3. salūtor
4. salūtāris, vidēris, salūtās, vidēs
5. salūtant, vident, salūtantur, videntur
6. salūtāmus, vidēmus, salūtāmur, vidēmur
7. salūtātis, vidētis, salūtāminī, vidēminī

Exercitium 5
1. vocātur
2. Iūlia ā Syrā quaeritur nec reperītur
3. ā Syrā vocor
4. ā Syrā quaeror nec reperior
5. ā Syrā vocāris
6. ā Syrā quaereris nec reperīris
7. puerī ā Syrā vocantur
8. puerī ā Syrā quaeruntur nec reperiuntur
9. ā Syrā vocāmur
10. ā Syrā quaerimur nec reperīmur
11. ā Syrā vocāminī
12. ā Syrā quaeriminī nec reperīminī

Exercitium 6
1. laudat, numquam
2. reprehenditur
3. facile
4. quamquam, cōgitat
5. difficile, saepe
6. duodēquadrāgintā, ūndēquadrāgintā

Exercitium 8
1. proficīscitur, opperītur
2. proficīsceris, opperīris
3. proficīscor, opperior
4. proficīscuntur, opperiuntur
5. proficīsciminī, opperīminī
6. proficīscimur, opperīmur
7. laetātur, verētur
8. laetor, vereor, laetāris, verēris
9. laetantur, verentur
10. laetāminī, intuēminī, verēminī
11. laetāmur, verēmur, intuēmur

Exercitium 9
1. sē ... canere
2. sē ... vēndere
3. sē fessum esse
4. sē fessōs esse
5. sē ... opperīrī
6. sē ... verērī
7. fīlium suum aegrōtāre
8. sē ... suum ... habēre
9. sē laudārī ... suō
10. sē ... suō pārēre
11. sē ... suō proficīscī
12. sē ... suam dēfendere

Exercitium 10
1. absēns
2. oportet
3. prōmit, assem, dēnārium
4. computat
5. certus, incertus
6. repōnit
7. largus, largītur
8. quārē
9. dēmōnstrāre, partīris

Exercitium 12
1. prīma
2. secunda
3. tertia
4. *-ris, -minī, -or, -mur*
5. *-or -āmur -eor -ēmur*
6. *-āris -āminī -ēris -ēminī*
7. *-ātur -antur -ētur -entur*
8. *-or -imur -ior -īmur*
9. *-eris -iminī -īris -īminī*
10. *-itur -untur -ītur -iuntur*
11. prīma
12. secunda
13. tertia
14. *-or -āmur -eor -ēmur*
15. *-āris -āminī -ēris -ēminī*
16. *-ātur -antur -ētur -entur*
17. *-or -imur -ior -īmur*
18. *-eris -iminī -īris -īminī*
19. *-itur -untur -ītur -iuntur*

CAPITVLVM XVIII

Exercitium 1
1. eiusdem
2. eundem
3. īdem
4. eīdem
5. eōdem
6. eiusdem
7. eandem
8. eadem
9. eīdem
10. eādem
11. īdem

12. idem
13. eiusdem
14. eīdem
15. eōdem

Exercitium 2
1. vōcālēs, cōnsonantēs
2. linguā, frequēns, rāra
3. iungitur
4. coniunguntur, sententiae
5. erus, significant
6. legere
7. intellegit
8. scrībunt, dictat
9. ita
10. sīc
11. variae

Exercitium 4
1. facere
2. fierī
3. facit
4. fit
5. fiunt
6. faciunt
7. fit

Exercitium 5
1. quisque
2. quemque
3. cuiusque
4. cuique
5. quamque, cuiusque, quamque, cuiusque
6. quodque, quōque
7. quaeque, quāque
8. cuique

Exercitium 6
1. piger
2. pigrior
3. pigerrimus
4. pulcher
5. pulchrior
6. pulcherrimum
7. niger
8. nigrior
9. nigerrimus

Exercitium 7
1. stultus
2. stultē
3. rēctum
4. rēctē
5. pulchrae, foedae (turpēs)
6. pulchrē, foedē (turpiter)
7. Latīnōs, Graecōs
8. Latīnē, Graecē
9. levī, leviter
10. fortēs, fortiter
11. longē
12. aequē
13. certē
14. aequē
15. malās, male
16. bonōs, bene

Exercitium 9
1. clārē, clārius
2. fortiter, fortius
3. graviter, gravius
4. pulchrē, pulchrius
5. stultē, sevērē, stultius, sevērius
6. foedē, leviter, foedius, levius

Exercitium 9
1. clārior, clārissima
2. clārius, clārissimē
3. stultior, stultissimus
4. stultius, stultissimē
5. fortiōrēs, fortissimī
6. fortius, fortissimē
7. rēctius, pulchrius, rēctissimē, pulcherrimē
8. turpius, prāvius, turpissimē, prāvissimē

Exercitium 10
1. comparat
2. quālēs, turpēs
3. tālēs
4. exaudītur
5. menda, dēsunt
6. addit, corrigit
7. cērā, māteria, apēs, bēstiolae
8. dūra, mollis
9. ferrum, efficiuntur
10. premere

Exercitium 12
1. quotiēs, quīnquiēs, sexiēs, septiēs, octiēs, noviēs, deciēs
2. totiēs
3. quotiēs, semel, semel
4. quotiēs, bis
5. ter
6. quater
7. semel, ter

Exercitium 13
1. superest
2. dēlet
3. animadvertit
4. epistulās
5. impiger
6. calamō, chartā
7. papȳrus
8. mercēdem
9. imprimit, signat

Exercitium 15
1. adverbium
2. adiectīva
3. adiectīva, adverbia
4. *rēctē*
5. *fortiter*
6. *longus -a -um*
7. *gravis -e*
8. *pulchrē*

Exercitium 16
1. comparātīvus, superlātīvus
2. *rēctius, rēctissimē*
3. *levius, levissimē*
4. *pulchrius, pulcherrimē*

CAPITVLVM XIX

Exercitium 1
1. melior, optimus
2. pēior, pessimus
3. māior, māxima
4. minor, minima
5. minor, māior, minimus
6. māius, minus
7. plūrēs, plūrimōs

Exercitium 2
1. uxor, marītus
2. tēctō
3. columnās, signa
4. coniūnx, dea
5. amōris, pulchritūdinis, ūlla, pulchritūdō
6. amantibus
7. mātrōna, virgō, domō
8. adulēscēns
9. vocātur
10. templum
11. magnificae
12. forum, conveniunt

Exercitium 4
1. duās, ūnam
2. duōs, ūnum
3. ūnus, duo, duae, ūna
4. trēs, duo, ūna
5. trium, duōrum, ūnīus
6. tribus, duābus
7. duōbus
8. tria, ūnum, duo
9. duārum, ūnīus
10. trium, tribus
11. trēs
12. trium, tribus

Exercitium 5
1. pāret, computat, scrībit, dormit
2. laudātur, reprehenditur
3. erat, habitābat
4. erat, est
5. pārēbat, computābat, scrībēbat, dormiēbat
6. audiēbantur
7. laudābātur, reprehendēbātur
8. dormiunt, computant, scrībunt, pārent
9. reprehenduntur, verberantur
10. erant, habitābant
11. erant, sunt
12. computābant, scrībēbant, pārēbant
13. dormiēbant, clāmābant, rīdēbant
14. audiēbātur
15. timēbant, reprehendēbantur, verberābantur
16. timēbātur, timēbantur

Exercitium 6
1. dīves
2. pauper, possidēbat
3. tamen, dōna, cotīdiē
4. remittēbat
5. beātus, miser
6. flōrēs, mittere

Exercitium 8
1. dormiēbat, clāmābat, rīdēbat, agēbat
2. laudābātur, reprehendēbātur, pūniēbātur
3. discēbat, docēbātur
4. erās
5. eram
6. dormiēbās, clāmābās, rīdēbās, agēbās
7. dormiēbam, clāmābam, rīdēbam, agēbam
8. discēbam, docēbar, reprehendēbar, pūniēbar, laudābar
9. reprehendēbāris, pūniēbāris, laudābāris, docēbāris
10. erant, dormiēbant, clāmābant, rīdēbant, agēbant
11. laudābantur, reprehendēbantur, pūniēbantur
12. discēbant, docēbantur
13. erātis
14. erāmus
15. dormiēbātis, clāmābātis, rīdēbātis, agēbātis
16. dormiēbāmus, clāmābāmus, rīdēbāmus, agēbāmus
17. discēbāmus, docēbāmur, reprehendēbāmur, pūniēbāmur, laudābāmur
18. reprehendēbāminī, pūniēbāminī, laudābāminī, docēbāminī

Exercitium 9
1. Cornēlī
2. Iūlī, mī
3. Aemilī, mī
4. mī fīlī

Exercitium 10
1. ōsculātur
2. ergā, minuitur, augētur
3. dē
4. dignus
5. minus gracilis
6. plūs, opus

Exercitium 12
1. praesēns
2. praeteritum
3. *-bās, -bātis, -ēbās, -ēbātis; -bam, -bāmus, -ēbam, -ēbāmus*
4. *-bam -bāmus -bam -bāmus*
5. *-bās -bātis -bās -bātis*
6. *-bat -bant -bat -bant*
7. *-ēbam -ēbāmus -ēbam -ēbāmus*
8. *-ēbās -ēbātis -ēbās -ēbātis*
9. *-ēbat -ēbant -ēbat -ēbant*
10. *erās, erat, erāmus, erātis, erant*
11. praeteritum
12. *-bāris, -bāminī, -ēbāris, -ēbāminī; -bar, -bāmur, -ēbar, -ēbāmur*
13. *-bar -bāmur -bar -bāmur*
14. *-bāris -bāminī -bāris -bāminī*
15. *-bātur -bantur -bātur -bantur*
16. *-ēbar -ēbāmur -ēbar -ēbāmur*
17. *-ēbāris -ēbāminī -ēbāris -ēbāminī*
18. *-ēbātur -ēbantur -ēbātur -ēbantur*

CAPITVLVM XX

Exercitium 1
1. erat, timēbat, habitābat
2. erit, habitābit, timēbit
3. erant, timēbant, habitābant
4. erunt, habitābunt, timēbunt

Exercitium 2
1. pugnābit, pārēbit, dormiet, audiet
2. computābit, scrībet
3. reprehendētur, verberābitur, pūniētur
4. pugnābunt, pārēbunt, dormient, audient
5. computābunt, scrībent
6. reprehendentur, verberābuntur, pūnientur

Exercitium 3
1. fārī, īnfāns
2. cūnīs
3. parvulus, somnus, necessārius
4. caret, vāgit, postulat
5. lacte
6. alere
7. mulier, aliēnum
8. gradūs
9. mox

Exercitium 5
1. erit, geret
2. pugnābit, timēbit, fugiet
3. reveniet
4. erō, geram, pugnābō, timēbō, fugiam, reveniam
5. eris, gerēs, pugnābis, timēbis, fugiēs, reveniēs
6. erunt, gerent, pugnābunt, timēbunt, fugient, revenient
7. erimus, gerēmus, pugnābimus, timēbimus, fugiēmus, reveniēmus
8. eritis, gerētis, pugnābitis, timēbitis, fugiētis, reveniētis
9. servābit, vehet
10. servābor, vehar
11. servāberis, vehēris, servābuntur
12. servābimur, vehēmur
13. servābiminī, vehēminī

Exercitium 6
1. colloquuntur, futūrīs
2. profectō
3. fīliolam
4. magis
5. rārō
6. adversus
7. nōlī
8. manet, pergit
9. colloquium, sermō
10. dēbet, officium
11. cūrāre

Exercitium 8
1. volunt
2. vultis
3. volumus
4. vultis
5. nōlumus
6. volō, nōlō, velle, nōlle
7. vīs, volō
8. vult
9. nōlī
10. nōlīte
11. volunt, nōlunt

Exercitium 9
1. occurrit
2. ūnā
3. silent, silentium
4. crās, domum, revertētur
5. dīligunt
6. decet
7. ūmidus
10. advehunt

Exercitium 11
1. praesēns
2. praeteritum
3. futūrum
4. *-bis, -bitis, -ēs, -ētis; -bō, -bimus, -am, -ēmus*
5. *-bō -bimus -bō -bimus*
6. *-bis -bitis -bis -bitis*
7. *-bit -bunt -bit -bunt*
8. *-am -ēmus -am -ēmus*
9. *-ēs -ētis -ēs -ētis*
10. *-et -ent -et -ent*
11. *eris, erit, erimus, eritis, erunt*
12. futūrum
13. *-beris, -biminī, -ēris, -ēminī; -bor, -bimur, -ar, -ēmur*
14. *-bor -bimur -bor -bimur*
15. *-beris -biminī -beris -biminī*
16. *-bitur -buntur -bitur -buntur*
17. *-ar -ēmur -ar -ēmur*
18. *-ēris -ēminī -ēris -ēminī*
19. *-ētur -entur -ētur -entur*

CAPITVLVM XXI

Exercitium 1
1. verberāvit
2. lacrimāvit
3. lacrimāvērunt
4. ambulāvit
5. iacuit, tenuērunt, tenuit
6. ambulāvērunt, iacuērunt
7. excitāvit
8. excitāvērunt
9. dormīvit
10. dormīvērunt
11. vocāvit, audīvērunt
12. vocāvērunt, audīvit
13. docuit

Exercitium 2
1. puer ā servō excitātus est
2. Iūlia ā Mārcō pulsāta est
3. ancillae ā dominā vocātae sunt
4. servī ā dominō interrogātī sunt
5. Dāvus ā Mēdō accūsātus est
6. vōx dominī ā Mēdō audīta nōn est
7. litterae Sextī ā magistrō laudātae sunt

8. discipulus piger ā magistrō pūnītus est
9. oppidum hostium ā Rōmānīs expugnātum est
10. castra Rōmāna ab hostibus oppugnāta sunt
11. Aemilia verbīs Iūliī dēlectāta est
12. caelum fulgure illūstrātum est
13. Iūlia ā puerīs vocāta est nec eōs audīvit
14. Iūlia puerōs vocāvit nec ab iīs audīta est

Exercitium 3
1. mundus
2. candida
3. vestis
4. genua, humī
5. humus
6. cognōscit
7. fert, angusta

Exercitium 5
1. cornū, cornua
2. cornua
3. cornuum
4. cornūs
5. cornū
6. cornibus
7. genū
8. genua, genibus
9. genua, genū, genū
10. genuum

Exercitium 6
1. vocāvī
2. vocāvistī, audīvī, audīvērunt
3. vocāvit
4. audīvistis
5. audīvimus, vocāvistī
6. vocāvimus
7. vocāvistis, audīvī, audīvit
8. vocāvērunt
9. audīvistī
10. audīvī, vocāvistis
11. pulsāvit, pulsātus est, pulsātī sunt
12. pulsāvimus, pulsātī sumus
13. pulsāvistis, pulsātī estis
14. pulsātus sum
15. pulsātus es
16. pulsāta est
17. pulsāta es
18. pulsāta sum
19. pulsātae sunt
20. pulsātae estis
21. pulsātae sumus

Exercitium 7
1. cruōrem, cōnspicit
2. causā
3. validus, vincere
4. excūsāre
5. bōs, cornua
6. porcus
7. pugnā
8. nārrāre, indignā
9. pōnit, mūtat
10. interim
11. sordēs
12. aliquis, solō
13. ait
14. ais, āiō
15. ain'

Exercitium 9
1. Mārcum intrāvisse
2. puerōs, pugnāvisse, iacuisse
3. Iūliam, pulsātam esse
4. sē pāruisse
5. sē laudātum esse
6. Quīntum, vigilāvisse, dormīvisse
7. sē, dormīvisse, excitātum esse
8. sē, excitātam esse
9. discipulōs, laudātōs esse
10. Mārcum, laudātum, pūnītum esse
11. Mārcum, scrīpsisse
12. eās litterās, scrīptās esse
13. Mārcum, puerum improbum, fuisse
14. epistulam suam, scrīptam, signātam esse

Exercitium 10
1. scrīpsit, pāruī, scrīpsī
2. numerāvit, pāruistī, scrīpsistī, numerāvī, audīvistī, dīxī
3. audīvī, dīxistī, numerāvistī
4. audīvistis
5. audīvimus, numerāvērunt, numerāvimus
6. numerāvistis
7. pāruimus
8. pāruistis, scrīpsistis
9. scrīpsimus
10. pāruērunt, scrīpsērunt
11. pāruit, scrīpsit
12. pāruisse, scrīpsisse, numerāvisse
13. audīvisse, audīvērunt
14. fuistī
15. fuī, fuimus
16. fuistis
17. fuisse, fuit, fuērunt

Exercitium 11
1. postquam
2. multa, aliquid
3. tabellam
4. inter
5. falsum, mentītur
6. crēdit, dubitat
7. fallere
8. omnia, nōbīs
9. vōbīs

Exercitium 13
1. praeteritum, praeteritum
2. imperfectum
3. perfectum

Exercitium 14
1. *vocāvisse, pāruisse, scrīpsisse, audīvisse*
2. *-istī, -it, -imus, -istis, -ērunt*
3. 6. *-ī* *-imus*
4. 7. *-istī* *-istis*
5. 8. *-it* *-ērunt*
9. *vocātum esse, audītum esse*
10. *sum -ī sumus sum -ī sumus*
11. *-us es -ī estis -us es -ī estis*
12. *-us est -ī sunt -us est -ī sunt*
13. *vocātus, audītus, vocāta, audīta, vocātum, audītum*

CAPITVLVM XXII

Exercitium 1
1. aureus
2. ligneum
3. ferrea
4. aureī
5. ex/ē ferrō factus
6. ex aurō factum
7. ē/ex lignō factae

Exercitium 2
1. cōnstat, foribus, cardinibus
2. līmen
3. iānitor, admittit
4. cūstōdit
5. ferōx, vincītur
6. anteā
7. catēna, inter sē
8. aurō
9. pretiī
10. lignō, sīcut
11. tabellārius
12. heus, quīn, quis
13. tandem, rogitat
14. prius, posteā
15. intrā, extrā
16. fabrōrum

Exercitium 4
1. ambulātum
2. lavātum
3. dormītum
4. salūtātum
5. habitātum
6. oppugnātum
7. postulātum
8. audītū
9. dictū
10. scītū

Exercitium 5
1. ferre
2. fert
3. ferunt
4. fers
5. ferō, fertis
6. ferimus
7. ferte
8. ferre, fer
9. ferrī, fertur
10. feruntur

Exercitium 6
1. forīs, fremit
2. mordēre, retinētur
3. monet, cavē
4. resistit
5. solvere
6. imāgō

7. accēdere, terret
8. rumpit, prehendit
9. pallium, nūper, scinditur
10. cēdere
11. prōcedere, recēdere
12. sinit
13. dērīdet
14. pellit
15. istum, tremēns
16. arbitrārī
17. removet
18. sine, forās

Exercitium 8

1. supīnum, supīnum
2. *≈tum, ≈tū*
3. *īre*
4. *facilis*

Exercitium 9

1. praesentis, perfectī, thema supīnī
2. *terrē-, terru-, territ-*
3. *dīc-, dīx-, dict-*
4. *pūnī-, pūnīv-, pūnīt-*

Exercitium 10

1. *aperuisse, apertum*
2. *clausisse, clausum*
3. *ēmisse, ēmptum*
4. *pepulisse, pulsum*
5. *potuisse*
6. *rūpisse, ruptum*
7. *scidisse, scissum*
8. *solvisse, solūtum*
9. *vīnxisse, vīnctum*
10. *vēnisse*

CAPITVLVM XXIII

Exercitium 1

1. scrīpsit, scrīpta
2. mīsit, missus
3. tulit, lāta
4. scidit, scissum
5. rūpit, ruptum
6. lēgit, lēctae
7. dīxit, dictum
8. sūmpsit, sūmpta
9. terruit, territus

Exercitium 2

1. illinc, trādit
2. -nam, -nam
3. hinc, dīmittit
4. signum
5. integrum
6. dēbeō, continēre
7. fortasse
8. salūtem
9. umquam
10. vultus
11. pallidum
12. pallet, ob

Exercitium 4

1. neque
2. neque ūllum
3. neque umquam
4. neque ūlla
5. neque
6. neque umquam

Exercitium 5

1. litterīs
2. plānam
3. plānē
4. laudem
5. āvertit
6. īnscrīptum, superiōre
7. negat, fatētur
8. factum
9. rubet, pudōrem
10. pudet
11. solvere, meret/meruit
12. perdere

Exercitium 7

1. verberātūrus
2. verberātūrum
3. futūrus
4. futūrum, pulsātūrum
5. factūrum
6. verberātūrus
7. pāritūrī
8. pāritūrōs
9. factūrōs
10. scrīptūrus
11. scrīptūrus
12. scrīptūrum, scrīptūrus
13. futūram
14. habitūram
15. sānātum

Exercitium 8

1. epistulā trāditā
2. iānitōre dīmissō
3. signō ruptō
4. nōmine ... audītō
5. Mārcō ... ductō, inclūsō
6. litterīs ... lēctīs
7. hōc dictō

Exercitium 9

1. dīc
2. dūc
3. fac
4. ēs, fer
5. es

Exercitium 10

1. posthāc, prōmittō
2. prōmissum
3. antehāc
4. verbera
5. inclūdit
6. clāvem
7. comitārī, herī, comite
8. nōlle
9. perdere

Exercitium 12

1. futūrī
2. *amātūrus, monitūrus, lēctūrus, audītūrus*
3. *futūrus*
4. *scrīptūrus sum, scrīptūrus es, scrīptūrus est*
5. īnfīnītīvus
6. *vocātūrum*
7. īnfīnītīvus
8. īnfīnītīvus futūrī
9. *mūtātum īrī*

Exercitium 13

1. *attulisse, allātum*
2. *dūxisse, ductum*
3. *tulisse, lātum*
4. *fēcisse, factum*
5. *fūgisse*
6. *inclūsisse, inclūsum*
7. *lēgisse, lēctum*
8. *mīsisse, missum*
9. *ostendisse*
10. *perdidisse*
11. *trādidisse, trāditum*

CAPITVLVM XXIV

Exercitium 1

1. ego, vōs. vōbīs
2. nōs, tibi, tū
3. vōs, mihi, mē
4. tē, tē
5. mē, sē
6. nōs, tibi
7. sē, sē
8. tē
9. mē, mē, mihi
10. sibi
11. vōbīs, vōbīs
12. nōbīs, tē, nōbīs, nōbīs

Exercitium 2

1. aegrōtus, convertit, latere, laevō
2. continuō, recumbit
3. dēnuō, dolōrem
4. mīrātur, parēs, imparēs
5. sonus, subitā
6. subitō, strepitū
7. percutere
8. valdē
9. frangere, aliter
10. iūxtā
11. os, ossa
12. flēre, etsī, patitur
13. ignōrat
14. intus, nōscere, cupit

Exercitium 4

1. laetāre
2. cōnsōlārī, loquī, cōnsōlāre, loquere
3. comitārī, comitāre
4. intuērī, intuēre
5. opperīrī, opperīre

Exercitium 5

1. ambulāverat, iacuerat
2. pugnāverant, iacuerant
3. pulsāverat, pulsātus erat
4. verberātī erant, dormīverant
5. lēgerat, scrīpserat
6. mīserat
7. laudāta erat

8. laudātae erant
9. frāctum ... erat

Exercitium 6
1. comitātus est
2. veritus est
3. ōsculātus est, ōsculāta est
4. arbitrāta est
5. cōnsōlātī sunt
6. cōnātus es
7. cōnātum esse, cōnātus sum
8. mentītus est
9. locūtus est
10. mentītum esse, fassus est, mentītus sum, locūtus sum
11. locūtī sumus, mentītī sumus
12. locūtōs esse, mentītōs esse

Exercitium 7
1. verberātus erat
2. fuerat, dormīverat, pugnāverat, dīxerat, mentītus erat
3. verberātus eram, pūnītus eram
4. verberātus erās, fuerās, dormīverās, pugnāverās, dīxerās, pūnītus erās
5. fueram, dormīveram, pugnāveram, dīxeram
6. fuerant, dormīverant
7. fuerāmus, dormīverāmus, fuerātis, audīverātis
8. appellātī erant
9. pulsātī erātis
10. appellātī erāmus

Exercitium 8
1. digitō mediō
2. monte Vesuviō
3. cēterīs viīs
4. Venere
5. ānulō gemmātō
6. Mārcō
7. lupō
8. nive
9. ōceanō
10. sōle

Exercitium 9
1. perfectum, plūsquamperfectum
2. perfectī
3. *~erās, ~erat, ~erāmus, ~erātis, ~erant*
4. *~eram ~erāmus ~eram ~erāmus*
5. *~erās ~erātis ~erās ~erātis*
6. *~erat ~erant ~erat ~erant*
7. *~eram ~erāmus ~eram ~erāmus*
8. *~erās ~erātis ~erās ~erātis*
9. *~erat ~erant ~erat ~erant*
10. *fueram, fuerās, fuerat, fuerāmus, fuerātis, fuerant*
11. plūsquamperfectum
12. themate, imperfectō
13. *≈us eram ≈ī erāmus*
14. *≈us erās ≈ī erātis*
15. *≈us erat ≈ī erant*

Exercitium 10
1. *cecidisse*
2. *cognōvisse, cognitum*
3. *cupīvisse*
4. *dedisse, datum*
5. *fassum*
6. *frēgisse, frāctum*
7. *iisse*
8. *lāvisse, lautum/lavātum*
9. *locūtum*
10. *lūsisse*
11. *momordisse, morsum*
12. *nōvisse*
13. *rediisse*
14. *reprehendisse, reprehēnsum*
15. *voluisse*
16. *vīdisse, vīsum*

CAPITVLVM XXV

Exercitium 1
1. agnus, forte
2. trahunt, regere
3. currum
4. moenia, interfēcit
5. aedificāvit, humilēs
6. fābulam
7. mōnstrō, vorat
8. saevum, timidus
9. ōlim, terribile, taurī
10. complūrēs, quotannīs
11. aedificium, patet
12. mīrābilēs

Exercitium 3
1. hīc, hinc
2. hinc, hūc
3. illūc, illīc
4. illinc, hūc
5. illinc

Exercitium 4
1. rēx
2. expugnātiōnem
3. mortem
4. cupidus
5. glōriae, necāre, cīvēs, cōnstituit
6. parātus
7. fīlum, auxilium
8. brevī, polliceor
9. morā, occīdit
10. exitum

Exercitium 6
1. comitāminī, opperīminī
2. pollicēre
3. proficīscere, comitāre
4. intuēminī, proficīsciminī
5. sequere
6. laetāminī, sequiminī, revertiminī
7. verēre, opperīre

Exercitium 7
1. necem, solvit
2. dēseruit
3. lītore
4. saxum, prōspiciēns
5. cōnspectū, dēscendit
6. ibi, maerent
7. rēxit
8. nārrātiōnis
9. oblīvīscī

Exercitium 8
1. urbem, urbis
2. vocābula Latīna, vocābulōrum Latīnōrum
3. patriam, glōriam, patriae, glōriae
4. mortem, mortis
5. patriae, glōriae, Mīnōtaurum
6. Mīnōtaurī
7. Mārcum, Mārcī

Exercitium 10
1. imperātīvus
2. imperātīvus, plūrālis
3. *cōnāre, cōnāminī*
4. *verēre, verēminī*
5. *loquere, loquiminī*
6. *partīre, partīminī*

Exercitium 11
1. *accessisse*
2. *cōnscendisse*
3. *cōnspexisse, cōnspectum*
4. *cōnstituisse, cōnstitūtum*
5. *dēseruisse, dēsertum*
6. *gessisse, gestum*
7. *iēcisse, iactum*
8. *coepisse, coeptum*
9. *interfēcisse, interfectum*
10. *iussisse, iussum*
11. *oblītum*
12. *occīdisse, occīsum*
13. *petīvisse, petītum*
14. *profectum*
15. *quaesīvisse, quaesītum*
16. *reddidisse, redditum*
17. *rēxisse, rēctum*
18. *relīquisse, relictum*
19. *repperisse, repertum*
20. *secūtum*
21. *trāxisse, tractum*

CAPITVLVM XXVI

Exercitium 1
1. celer
2. celeris
3. celer
4. celeris
5. celer
6. celere

Exercitium 2
1. persecūtus
2. celeris
3. cōnsequī
4. cōnfēcerat, carcerem
5. haud, cōnsūmpsit
6. vērum, reliquam
7. fugā
8. invenīre, quisquam, iūvit
9. quoniam, audāx, effugere
10. cōnsilium
11. paene

Exercitium 4
1. nāvigandum
2. nārrandī, nārrandō

3. audiendī, dormiendum
4. scrībendum
5. scrībendō, legendō, computandō, discendī
6. scrībendō, scrībendī
7. nāvigandō
8. ambulandō, aspiciendō
9. fugiendī
10. volandī, volandī
11. vīvendum
12. audiendō, imitandō

Exercitium 5
1. līber
2. trāns
3. orbem
4. excōgitāverat, ēvolāre
5. opus, ingentēs, pennīs, fīxit
6. quidem, nātūram
7. perfectum, artis, imitārī
8. studiōsus, levāre
9. sūrsum, deorsum, tamquam
10. īnfimō, summō, ignis, mollīre, ūrere, cautus
11. lacertus

Exercitium 7
1. persecūtus
2. ōsculātus
3. locūtus
4. secūtus
5. veritus
6. arbitrātus

Exercitium 8
1. paenīnsula
2. lībertāte, multitūdinem
3. suspiciēns, orbem, dēspiciēns
4. temerārius
5. accidit, propinquus
6. quatiēns
7. vērum, causā
8. cāsū, māximē
9. revocat
10. videntur
11. vidētur
12. sīn
13. aberrāre

Exercitium 10
1. gerundium
2. genetīvus, ablātīvus
3. *vocandum, vocandī, vocandō*
4. *videndum, videndī, videndō*
5. *legendum, legendī, legendō*
6. *audiendum, audiendī, audiendō*

Exercitium 11
1. *accidisse*
2. *cēpisse, captum*
3. *cōnsēdisse*
4. *-fēcisse, -fectum*
5. *fīxisse, fīxum*
6. *invēnisse, inventum*
7. *iūnxisse, iūnctum*
8. *iūvisse, iūtum*
9. *mersisse, mersum*
10. *mōvisse, mōtum*
11. *-spexisse, -spectum*
12. *ussisse, ustum*

CAPITVLVM XXVII

Exercitium 1
1. stilō
2. stilō, tabulā
3. gladiō, scūtō, aliīs armīs
4. gladiō, scūtō, aliīs armīs
5. nāve, currū, equō
6. ālīs, pedibus
7. linguā, auribus

Exercitium 2
1. amoenus, cingitur
2. frūmentum, agrī
3. negōtium, agricola
4. arat, ūtitur
5. īnstrūmentum
6. arātor, arātrum, prae, agit
7. spargit
8. crēscit, sēminibus
9. metere, mātūrum
10. falx
11. serunt, dēnique, colunt
12. frūgēs, fertilēs
13. pāscuntur
14. pecus
15. parum, cōpia, invehitur
16. -ve
17. regiō
18. rudēs
19. vītēs
20. vīnum, ūvae

Exercitium 4
1. cōnsīdant et taceant
2. magister Mārcō imperat ut surgat et respondeat
3. domina ancillae imperat ut intret
4. gubernātor nautīs imperat ut aquam hauriant
5. dominus servīs imperat ut industriē labōrent
6. Iūlius iānitōrī imperat ut vigilet et domum bene cūstōdiat
7. dux mīlitibus imperat ut oppidum hostium oppugnent
8. Iūlius servō imperat ut medicum arcessat
9. medicus Quīntō imperat ut ōs aperiat et linguam ostendat
10. medicus Iūliō imperat ut bracchium puerī teneat
11. Iūlius servīs imperat ut cōnsistant et maneant

Exercitium 5
1. praedium
2. labōrant, labōrem, exīstimant
3. suburbānō, quiēscit
4. prae, cēnset
5. urbāna, ōtium
6. circā
7. rūs
8. colōnus, prō
9. quīdam
10. ut, abs
11. nē ... quidem, prōicit, ōrat
12. patiēns
13. rapere
14. precibus, gravidam, trīcēsimum
15. cūra, patientiam
16. neglegit

Exercitium 7
1. solvat, solvās
2. solvam
3. pugnent, vincant, pugnētis, vincātis
4. pugnēmus, vincāmus
5. scrībās, veniās, valeās, amēs
6. sim, sītis
7. sīs, sīmus

Exercitium 8
1. vocētur, interrogētur (vocārī, interrogārī)
2. prehendātur, teneātur (prehendī, tenērī)
3. prohibeantur
4. ēgrediātur, mittātur
5. videāris, audiāris
6. lavētur, lavēris, proficīscāris
7. laver, proficīscar
8. laventur, lavēminī, proficīscāminī
9. lavēmur, proficīscāmur

Exercitium 9
1. rūsticīs
2. calor
3. prōdest, quidquam, nocet, frīgus
4. siccum
5. grex
6. nē, nēve
7. nēquam
8. immātūrum, prohibēre
9. nē
10. inhūmānus

Exercitium 11
1. praesēns
2. coniūnctīvus
3. coniūnctīvus praesentis
4. *-ēs, -ētis, -ās, -ātis; -em, -ēmus, -am, -āmus*
5. *-em -ēmus -am -āmus*
6. *-ēs -ētis -ās -ātis*
7. *-et -ent -at -ant*
8. *-am -āmus -am -āmus*
9. *-ās -ātis -ās -ātis*
10. *-at -ant -at -ant*
11. *sīs, sit, sīmus, sītis, sint*
12. coniūnctīvus
13. coniūnctīvus praesentis passīvī
14. *-ēris, -ēminī, -āris, -āminī; -er, -ēmur, -ar, -āmur*
15. *-er -ēmur -ar -āmur*
16. *-ēris -ēminī -āris -āminī*
17. *-ētur -entur -ātur -antur*
18. *-ar -āmur -ar -āmur*
19. *-āris -āminī -āris -āminī*
20. *-ātur -antur -ātur -antur*

Exercitium 12
1. *crēvisse*
2. *dēsiluisse*
3. *neglēxisse, neglēctum*
4. *poposcisse*
5. *prōfuisse*
6. *quiēvisse*
7. *rapuisse, raptum*
8. *sparsisse, sparsum*

CAPITVLVM XXVIII

Exercitium 1
1. trīgintā, trīcēsimō
2. quadrāgintā, quadrāgēsimō
3. quīnquāgintā, quīnquāgēsimō
4. sexāgintā, sexāgēsimō
5. septuāgintā, septuāgēsimō
6. octōgintā, octōgēsimō
7. nōnāgintā, nōnāgēsimō
8. centum, centēsimō
9. ducentīs, ducentēsimō
10. trecentīs, trecentēsimō
11. quadringentīs, quadringentēsimō
12. quīngentīs, quīngentēsimō
13. sescentīs, sescentēsimō
14. septingentīs, septingentēsimō
15. octingentīs, octingentēsimō
16. nōngentīs, nōngentēsimō
17. mīlle, mīllēsimō

Exercitium 2
1. fretum, disiungit
2. ēicere
3. animus
4. utrum, oboedīre
5. nātus, eō, velut, adōrāvērunt
6. turba
7. ūniversā, fāmam
8. mortālis, immortālis
9. nāscuntur, moriuntur
10. caecus, surdus, mūtus, claudus
11. extendit, libellum, apprehendit
12. dicta, memorat

Exercitium 4
1. surgeret, ambulāret
2. aperīret, ostenderet
3. pugnārent, timērent
4. mitterentur
5. cavēret, occīderētur
6. opperīrētur
7. inclūderētur
8. esset
9. vidērent, audīrent, loquerentur, essent

Exercitium 5
1. rogat
2. ēvolvit, prīncipe, suscitāvit
3. per, potestātem
4. mundum
5. habētur
6. rēgnat, Īnferōs, animae, versārī
7. vigiliā, nāviculā
8. cōnstantēs
9. salvum
10. cessāvit

Exercitium 7
1. essem
2. manērem, venīrem
3. manērēs, venīrēs
4. ascenderētis
5. essēmus, ascenderēmus, ascenderem
6. ascenderēs, essēs, facerēs
7. essētis, servārēminī
8. servārēris, servārer
9. servārēmur

Exercitium 8
1. ut scrībat
2. ut ... faciant
3. nē ... ambulet
4. nē frīgeant
5. ut ... servāret
6. ut ... ēvolāret
7. nē ... vidēret
8. ut ... sānārentur

Exercitium 9
1. salvā, perīmus
2. tranquillitās
3. perīcula, impendent
4. praedōnēs
5. tūtum
6. perīculōsum
7. vorāgō
8. vītāre
9. spērat
10. māvult, servīre, eundī
11. mālle, mālō
12. potius, pervenient
13. persuādēre
14. admīrātur
15. attentus
16. pecūlium

Exercitium 11
1. coniūnctīvus
2. coniūnctīvus imperfectī
3. *-rēs, -ret, -rēmus, -rētis, -rent*
4. *-rem -rēmus -rem -rēmus*
5. *-rēs -rētis -rēs -rētis*
6. *-ret -rent -ret -rent*
7. *-erem -erēmus -rem -rēmus*
8. *-erēs -erētis -rēs -rētis*
9. *-eret -erent -ret -rent*
10. *essēs, esset, essēmus, essētis, essent*
11. coniūnctīvus
12. coniūnctīvus imperfectī passīvī
13. *-rēris, -rētur, -rēmur, -rēminī, -rentur*
14. *-rer -rēmur -rer -rēmur*
15. *-rēris -rēminī -rēris -rēminī*
16. *-rētur -rentur -rētur -rentur*
17. *-erer -erēmur -rer -rēmur*
18. *-erēris -erēminī -rēris -rēminī*
19. *-erētur -erentur -rētur -rentur*

Exercitium 12
1. *didicisse*
2. *dīvīsisse. dīvīsum*
3. *ēiēcisse, ēiectum*
4. *mortuum*
5. *nātum*
6. *persuāsisse*
7. *prōmpsisse, prōmptum*
8. *surrēxisse*
9. *vīxisse*

CAPITVLVM XXIX

Exercitium 1
1. faciam, alam, vīvāmus
2. respondeam, dīcam, taceam, excūsem
3. respondeat
4. agam, vertam, petam, invocem
5. faciāmus, inveniāmus, petāmus
6. maneam, proficīscar, rīdeam, plōrem, rīdeat, plōret

Exercitium 2
1. fundō
2. nōnnūllī, dēterrentur
3. remanent
4. aestimāre
5. lucrum, spēs
6. queritur, āmīsī
7. fēlīcēs, nostrum, vītam
8. maestum, frūstrā
9. iactūrā, dīvitiās
10. vestrum, mīrum
11. laetitia, afficit, trīstitia
12. perturbātus, precātur
13. adicitur

Exercitium 4
1. illūstret
2. discat
3. laudētur
4. crēdat
5. timeant
6. cognōsc~~at~~ eret
7. accēderent
8. appellārētur
9. remanērent
10. operīrētur

Exercitium 5
1. nōtus, ignārus
2. nōbilis
3. ignōtus
4. rapidī, cantum
5. parcerent, permittite
6. permōtī, abstinērent
7. dēsiluit, fidēs, celsā, carmen
8. allectus, subiit, dorsō, exposuit
9. inde, prōtinus
10. quasi, fallācem
11. repente, appāruit
12. maleficium, cōnfessī
13. salūte
14. dēspērāre

Exercitium 7
1. nāvigāret, habēret
2. dormīret
3. vidēret
4. appropinquāret
5. intellegeret

6. amāret
7. habēret, relinqueret
8. iactārētur
9. vidērent
10. esset, metueret
11. habeam

Exercitium 8
1. plōret
2. sit
3. dolēret
4. dīceret
5. doleat
6. habeat
7. habeās
8. esset
9. scīrent, esset, faceret
10. vīveret

Exercitium 9
1. fūrem, surripuit
2. fūrtum, dōnāret
3. dētrahit, abiciat
4. fēlīcitās, invidērent
5. pretiōsum, invidiam, sēsē
6. secābat
7. nōnnumquam, fīnītur
8. fortūnam
9. vēlōcem, appropinquāre, suādet
10. rēmīs
11. beneficium

Exercitium 11
1. *allēxisse, allectum*
2. *āmīsisse, āmissum*
3. *cecinisse*
4. *cōnfessum*
5. *crēdidisse*
6. *dēsiluisse*
7. *ēripuisse, ēreptum*
8. *lāpsum*
9. *posuisse, positum*
10. *secuisse, sectum*
11. *suāsisse*
12. *vēxisse, vectum*

CAPITVLVM XXX

Exercitium 1
1. prūdenter
2. dīligenter
3. neglegenter
4. frequenter
5. cōnstanter, patienter

Exercitium 2
1. cēna, circiter
2. hospitēs, recipiuntur, balneō
3. tardum, diū
4. dēmum, salvēre
5. vīsere
6. fruitur, requiēscit
7. iūcundam, molestam
8. itinere, nūntiāre
9. dīligēns
10. praeest
11. contrahit

Exercitium 4
1. labōrāvit
2. labōrāverat
3. labōrāverit
4. labōrāvērunt
5. labōrāverant
6. labōrāverint

Exercitium 5
1. parāverit, exōrnāverint
2. exōrnātum erit
3. ambulāverint
4. pulsātae erunt
5. dormīverit, ambulāverit
6. pugnāverint
7. fuerit, laudātus erit

Exercitium 6
1. cēnant
2. famem, sitim
3. paulisper
4. equidem, bonum
5. ēligere
6. culīna, coquitur
7. parat, cocus
8. ministrī
9. convīvium, exōrnātur, sternitur
10. triclīniō, īmus
11. convīvae, accubant, singulī, bīnī, ternī
12. prīdem

Exercitium 8
1. fuerit, computāverit, scrīpserit, dormīverit
2. fueris, dormīveris
3. fuerō, computāverō, scrīpserō, dormīverō
4. computāveris, scrīpseris
5. fuerint, computāverint, scrīpserint, dormīverint
6. fueritis, dormīveritis
7. fuerimus, computāverimus, scrīpserimus
8. computāveritis, scrīpseritis
9. pulsātus eris
10. pulsātus erō
11. pulsātī eritis
12. pulsātī erimus

Exercitium 9
1. ambulēmus
2. gaudeāmus
3. bibāmus, canāmus
4. exhauriāmus
5. cōnscendāmus, proficīscāmur

Exercitium 10
1. accumbunt
2. vāsa, argentea, argentō
3. apportant
4. holeribus, carō, genera, appōnuntur
5. acūtō
6. gustāvit, aspergit, sale, placet
7. miscēre, merum, pōtat
8. lībertīnus, līberātus
9. mel
10. acerbum, dulce
11. prōferre, fundere
12. exhausit
13. complentur
14. sānē, sententiam
15. glōriōsus

Exercitium 12
1. futūrum, perfectum
2. perfectī
3. *~eris, ~erit, ~erimus, ~eritis, ~erint*
4. 7. *~erō ~erimus*
5. 8. *~eris ~eritis*
6. 9. *~erit ~erint*
10. *fueris, fuerit, fuerimus, fueritis, fuerint*
11. futūrum, perfectum passīvī
12. themate, futūrō
13. *≈us erō ≈ī erimus*
14. *≈us eris ≈ī eritis*
15. *≈us erit ≈ī erunt*

Exercitium 13
1. *coxisse, coctum*
2. *ēlēgisse, ēlēctum*
3. *exhausisse, exhaustum*
4. *fūdisse, fūsum*
5. *induisse, indūtum*
6. *miscuisse, mixtum*
7. *revertisse/reversum*
8. *strāvisse, strātum*
9. *ūsum*

CAPITVLVM XXXI

Exercitium 1
1. quādam, quīdam
2. quaedam
3. quandam
4. quoddam
5. cuidam, cuidam
6. quendam
7. cuiusdam, quōdam
8. quōdam
9. quīdam, quibusdam
10. quibusdam
11. quāsdam
12. quibusdam
13. quaedam
14. quōrundam, quārundam

Exercitium 2
1. memoria
2. avārus, optat
3. quidquid
4. mūnus
5. pōtiō
6. impatiēns, asinīnīs
7. aufūgit, aliquantum, abstulit
8. quantum
9. fīdēbat, fīdum, īnfīdōs, fidē
10. cōnfīdet
11. praesentem
12. quamobrem
13. simul atque
14. īnfēlīx

Exercitium 4
1. quam
2. quot
3. quanta
4. quantum
5. quot, quot, tot
6. quālis
7. quot, tot

Exercitium 5
1. latēre
2. praemium, retrāxerit, priusquam
3. fugitīvus, cruce, cruciātur, ideō
4. clēmēns, ignōscit
5. iūstus
6. iniūstus, iniūriam
7. ōdērunt
8. scelus, suppliciō, iūs
9. scelestōs
10. sapiēns, lēgēs, poenam, statuit
11. crūdēlis, cōram
12. vetat
13. nimium
14. iuvenis

Exercitium 7
1. laudandī, pūniendī
2. interrogandus
3. corrigenda, vertendus
4. dēlendae
5. dīcendum
6. ferendī
7. scrībendae
8. lavandās
9. mittendōs
10. solvendam
11. bibendum, dormiendum
12. tacendum
13. cōnsōlanda
14. sequendum
15. dīcendum, mentiendum

Exercitium 8
1. iānitōrī
2. servō
3. nōbīs
4. mihi
5. mihi, tibi
6. nōbīs, vōbīs
7. cui
8. cēterīs
9. omnibus

Exercitium 9
1. dēbilēs, mōs
2. super, rūmor
3. ēducātus
4. abdūxit, namque
5. senex, nōnāgēsimum
6. funditus
7. quisquis
8. ēbrius, nimium
9. fābulātur
10. nūgās
11. vetus
12. quidquid
13. invalidus

Exercitium 11
1. gerundīvum
2. *laudandus, monendus, legendus, audiendus*
3. scrībenda est

Exercitium 12
1. *accēpisse, acceptum*
2. *ausum*
3. *abstulisse, ablātum*
4. *bibisse*
5. *statuisse, statūtum*
6. *tetigisse, tāctum*

CAPITVLVM XXXII

Exercitium 1
1. cūncta, ~~referta~~ īnfēsta
2. servitūtem
3. incolīs
4. vīs, audācia, contemnerent
5. praepositus, ēgregius, ubīque
6. victōriā, populō, grātus
7. cārum, aliquot, inopiā, vīle
8. victōrem
9. proximum
10. classis, percurrit, mercātōriās, tuētur
11. gentēs
12. commūnia
13. nūbilum, adversus
14. vīribus, rēmigāre

Exercitium 3
1. ā servīs quaerit
2. ā nautīs quaesīvit
3. ab Aemiliā quaerēbat
4. ā Syrā petit
5. ab amīcā petīvit
6. mē rogās/ōrās

Exercitium 4
1. verberātus sit, verberātus sīs
2. verberātus sim
3. dīxerit, fuerit, pāruerit
4. fueris, pārueris
5. fuerim, pāruerim
6. dīxeris
7. dīxerim
8. verberātī sint, verberātī sītis
9. verberātī sīmus
10. dīxerint, fuerint, pāruerint
11. fueritis, pārueritis
12. fuerimus, pāruerimus
13. dīxeritis
14. dīxerimus

Exercitium 5
1. neu
2. ēdūcit, inermis, dissuādet, resistat
3. dōnec
4. intereā, flexīs, voluntās
5. offerre, praefert
6. redimere, grātiam
7. reminīscitur, poēta
8. meminit
9. deest, amīcitia
10. grātiam, agere, referre

Exercitium 7
1. nē plōrāveris
2. nē clāmāveritis
3. nē timueritis
4. nē ... fēceris
5. nōlīte fugere
6. nōlī ... relinquere

Exercitium 8
1. aliquandō
2. mūtuam, condiciōne
3. utinam
4. pīrātae, talenta
5. superbus, minātus
6. armāvit
7. dēsistunt
8. nē, amphitheātrō
9. cursum
10. etiamnunc

Exercitium 9
1. valeat, pereat
2. dent
3. valeant, sint
4. perdat
5. errēs
6. revertar
7. mergātur, prohibeant

Exercitium 10
1. nē ... aberrent
2. nē ... accidat
3. nē ... occīderētur
4. nē ... appropinquāret
5. nē mergerētur
6. nē ... vītent

Exercitium 12
1. coniūnctīvus
2. perfectī
3. *~eris, ~erit, ~erimus, ~eritis, ~erint*
4. *~erim ~erimus ~erim ~erimus*
5. *~eris ~eritis ~eris ~eritis*
6. *~erit ~erint ~erit ~erint*
7. *~erim ~erimus ~erim ~erimus*
8. *~eris ~eritis ~eris ~eritis*
9. *~erit ~erint ~erit ~erint*
10. fueris, fuerit, fuerimus, fueritis, fuerint
11. coniūnctīvus perfectī
12. themate, coniūnctīvō
13. *≈us sim ≈ī sīmus*
14. *≈us sīs ≈ī sītis*
15. *≈us sit ≈ī sint*

Exercitium 13
1. *affuisse*
2. *ēgisse, āctum*
3. *flexisse, flexum*
4. *obtulisse, oblātum*
5. *redēmisse, redēmptum*
6. *sustulisse, sublātum*
7. *vīcisse, victum*

CAPITVLVM XXXIII

Exercitium 1
1. bīna
2. terna
3. quaterna
4. quīna
5. sēna
6. dēna
7. dēnās
8. quaterna, quīna, sēna
9. singulīs, singulī, bīnī, ternī
10. dēnōs, quīnī
11. bīnae, bīnī

Exercitium 2
1. legiō, cohortēs
2. adiunguntur, auxilia
3. ōrdine
4. prōgreditur, agmen
5. signum, argentea
6. idōneum, īnstruuntur
7. proelium, aciēs
8. hortātur
9. prōcurrunt, caedunt
10. imperātor
11. circumdantur, mūnīta
12. commemorātur, virtūs
13. nātus, aetātis
14. mīlitārem, studēbat, studium, cōgere
15. stipendia
16. praecipuē, pūblicīs, prīvātīs
17. prīdiē, posterō
18 fatīgātur

Exercitium 4
1. nārrandum, fābulam nārrandam
2. nārrandī, narrandō, fābulae nārrandae, fābulā nārrandā
3. scrībendum, scrībendās
4. scrībendō, scrībendīs
5. discendum, discendam, discenda
6. legendī, legendōrum
7. cūstōdiendārum
8. cūstōdiendās
9. cūstōdiendīs
10. persequendōs
11. patriae videndae

Exercitium 5
1. arduī
2. ferē, properāre
3. trānsferre
4. longē, dēsīderat
5. gaudiō, valētūdine
6. effundere
7. citrā, ultrā, amnem, trānsīre
8. tamdiū, quamdiū
9. praestāre
10. trīnās, ūnās
11. rīdiculum

Exercitium 7
1. dormīvisset, scrīpsisset, pāruisset
2. accēpisset, lēgisset, fuisset
3. negāvisset, fuissēs, pāruissēs, scrīpta ... esset
4. audīvissēs, scrīpsissēs, laudātus essēs, accēpissem
5. fuissem, pāruissem, laudātus ... essem, audīvissem, scrīpsissem, accēpissēs
6. dormīvissent, scrīpsissent, pāruissent
7. accēpissent, lēgissent, fuissent
8. negāvissent, fuissētis, pāruissētis, scrīptae ... essent
9. audīvissētis, scrīpsissētis, laudātī essētis, accēpissēmus
10. fuissēmus, pāruissēmus, laudātī ... essēmus, audīvissēmus, scrīpsissēmus, accēpissētis
11. aedificāvisset, necāvisset

Exercitium 8
1. habērem, habērem, ambulārem
2. scīrem, essem, legerem, scīrem
3. essem
4. fēcissem, vīveret, fēcissem, vīveret
5. essem, essēs, essēmus, īrēmus
6. ascendissem, essem, cubārem, ascendissem, essem

Exercitium 9
1. ratibus, cōpulātīs, secundum
2. convocātī, excurrere
3. ērūpērunt
4. diūtius, etenim
5. rīpam, ulteriōrem, citeriōre
6. caedem
7. vulnerātus, vulnus
8. plērīque, incolumēs
9. lēgātōs, pācem
10. fore
11. dīram, ēnsēs, horrendōs
12. ōtiōsus

Exercitium 10
1. estō, pārētō
2. estōte, pārētōte
3. respondētō, dīcitō
4. facitōte
5. venītō
6. nūntiātō
7. scrībitō

Exercitium 12
1. coniūnctīvus
2. perfectī
3. *~issēs, ~isset, ~issēmus, ~issētis, ~issent*
4. 7. *~issem* *~issēmus*
5. 8. *~issēs* *~issētis*
6. 9. *~isset* *~issent*
10. *fuissem, fuissēs, fuisset, fuissēmus, fuissētis, fuissent*
11. coniūnctīvus plūsquamperfectī
12. themate, coniūnctīvō imperfectī
13. *≈us essem* *≈ī essēmus*
14. *≈us essēs* *≈ī essētis*
15. *≈us esset* *≈ī essent*

Exercitium 13
1. futūrī
2. imperātīvus, imperātīvus futūrī plūrālis
3. praesentis
4. *amātō, amātōte*
5. *monētō, monētōte*
6. *legitō, legitōte*
7. *audītō, audītōte*
8. *estō, estōte*

Exercitium 14
1. *cecīdisse, caesum*
2. *coēgisse, coāctum*
3. *dēstitisse*
4. *effūdisse, effūsum*
5. *īnstrūxisse, īnstrūctum*
6. *percussisse, percussum*
7. *intellēxisse, intellēctum*
8. *prōcurrisse*
9. *prōgressum*

CAPITVLVM XXXIV

Exercitium 1
1. fore, futūrum
2. fore, futūram
3. fore, futūrōs
4. fore
5. fore

Exercitium 2
1. operam
2. scalpellō, misellō, laesit
3. lūdum, certāmen
4. dummodo, certet
5. gladiātōrēs, spectātōrēs, plaudunt
6. rētia
7. implicāre
8. plērumque, favent, palmam
9. libet, circō, scaenicōs, theātrō
10. aurīga, circēnsibus,
11. lūgent
12. cōmoediam, ācrī, geminōs
13. ingenium, ratiōnem, iuvat

Exercitium 4
1. nōvisse
2. nōvisse, nōvī
3. nōvit
4. nōverat
5. ōdī
6. ōdisse
7. ōdērunt
8. ōderat
9. meminīstī
10. meminērunt
11. meminisse

Exercitium 5
1. poēticae, prīncipium, libenter
2. venustā, gremiō, bāsia
3. fātō
4. tenebrae, accendunt
5. lucernīs, passere, dēliciae
6. bella, dēvorāre
7. ultimī, ocellīs, turgidīs

8. perpetuum, affīrmābat, dūcere, nūbere
9. mēns, dubia, odium
10. sēria, arāneārum

Exercitium 7
1. multīs servīs, dominō suō
2. dominō sevērō, eī
3. puerō, eī
4. Lȳdiae
5. nautīs, iīs
6. Arionī, eīque, sibi, mihi, mihi
7. castrīs Rōmānīs, castrīs, mīlitibus suīs
8. amīcō, tibi
9. Mēdō, praedōnibus
10. gladiātōribus, quibus
11. litterīs, eī
12. omnibus, omnibus
13. Catullō, amīcae suae

Exercitium 8
1. iocōsī, rīsum
2. epigrammata
3. sinū
4. ōscitāre
5. versiculōs
6. nīl
7. nivea
8. anus
9. sapit
10. ērubēscit
11. testibus, prōsiliunt
12. opēs

Exercitium 10
1. syllabīs, brevēs
2. vōcālem
3. longa, diphthongum, cōnsonantem
4. *na, mo, sa, bi, ce, re; nō, tē, dī, nec, pos, sum, dī, quā, rē*
5. *im-pli-cu-it-que- su-ōs- cir-cum- me-a- col-la- la-cer-tōs*
6. *quis-qui-s⁀a-mat-va-le-at- pe- re-at- quī- nes-ci-t⁀a-mā-re*
7. *ō-d'e-t⁀a-mō- quā-r'id- fa-ci- am- for-tas-se- re-quī-ris*
8. pedēs
9. *nō-n⁀a-mo, tē- sa-bi-, dī-ce-re; -dī- nec-, pos-sum, quā-rē*
10. dactylus
11. spondēus
12. trochaeus
13. hexameter, spondēī, dactylus, spondēus
14. pentameter
15. hendecasyllabus
16. *nīl mihi| dās vī|vus dī|cis post|*
fāta da|tūrum
laudat⁀a|mat cant|at nos|trōs mea|
Rōma li|bellōs
cui lē|gisse sa|tis nō|n⁀est epi|
grammata| centum
nīl⁀il|lī sati|s⁀est ||Caedici|āne
ma|lī

Eercitium 11
1. *accendisse, accēnsum*
2. *dēlēvisse, dēlētum*
3. *implicuisse, implicitum*
4. *laesisse, laesum*
5. *peperisse, partum*
6. *plausisse*
7. *retinuisse, retentum*
8. *sapiisse*
9. *sēdisse*

CAPITVLVM XXXV

Exercitium 1
1. ōrātiōnis, coniūnctiō, interiectiō
2. propria, appellātīva
3. sacerdōs
4. quālitātem, comparārī
5. gradūs, positīvus
6. genera
7. cāsūs
8. persōnālia
9. possessīva
10. dēmōnstrātīva
11. relātīvum
12. interrogātīva
13. īnflectere

Exercitium 2
1. modī
2. persōna, dēmitur
3. significātiōnem, explānat
4. cōpulātīva, disiūnctīva, causālis
5. praepositiōnēs
6. quandō
7. mentiōnem
8. affectūs, īra, admīrātiō
9. similēs

Exercitium 3
1. dēclīnātiōnēs, *-ī, -ae, -is, -ūs, -ēī*
2. *via viam viae..., annus, annum, annī......*
3. coniugātiōnēs, *-āre, -ēre, -ere, -īre*
4. *laudō laudās laudat..., claudō claudis claudit......*
5. indēclīnābilēs, *celerius, celerrimē*
6. synōnyma, *forsitan*
7. *dēmpsisse, dēmptum; adiēcisse, adiectum*

Exercitia Latina Solvta

Pars II: Roma Aeterna

CAPITVLVM XXXVI

Exercitium 1

1. templum Iovis magnō incendiō cōnsūmptum est
2. tēctum templī columnīs pulcherrimīs sustinētur
3. forum signīs deōrum exōrnātur
4. palūs cloācā siccāta est
5. populus nūntiō victōriae dēlectātur
6. Rōmānī clāmōre hostium excitātī sunt
7. exercitus fugā celerī servātus est
8. hominēs scelestī poenā sevērā dēterrentur
9. timōre mortis perturbāmur
10. cantū avium dēlector

Exercitium 2

1. quadrāta, restat
2. casa, tegitur
3. arx, firmīs
4. praecipitābantur
5. sacrum
6. expulsus, cōnsulēs
7. augustum, sacrātum
8. incendiō, refectum, cōnsecrātum
9. splendet, marmore
10. cellā, simulācrum, sēde
11. triumphō
12. sacrificium
13. locātum, metallīs
14. aes
15. Tabulārium, amplum, servantur
16. palūs
17. subterrāneā, dēducta, siccātum
18. basilicīs
19. Cūria, exstrūctum, senātus
20. senātōribus
21. celeber
22. vīcus
23. vēneunt

Exercitium 3

1. dīcunt 'Iūlium dominum sevērum esse': Iūlius dominus sevērus esse dīcitur
2. 'Iānum duās faciēs habēre' dīcunt: Iānus duās faciēs habēre dīcitur
3. 'Rōmulum Palātium mūnīvisse dīcunt/nārrant: Rōmulus Palātium mūnīvisse dīcitur/nārrātur
4. dīcunt 'prīmōs mūrōs Rōmānōs quadrātōs fuisse': prīmī mūrī Rōmānī quadrātī fuisse dīcuntur
5. 'Cinnam versiculōs in mē scrībere' nārrant: versiculōs in mē nārrātur scrībere Cinna
6. dīcunt 'Solōnem virum sapientem et iūstum fuisse': Solō vir sapiēns et iūstus fuisse dīcitur

Exercitium 4

1. sacer, sacrum
2. Sacra, sacra
3. sacrīs, sacerrimum
4. celeber, celeberrimus
5. celebris, celeberrima
6. celebre
7. ācer
8. ācerrima, ācerrimum
9. ācerrimum

Exercitium 6

1. in mediō forō
2. medium forum
3. in mediō marī
4. medius diēs
5. mediō diē
6. media nox
7. postrēmus mēnsis, prīma aestās
8. summus mōns
9. in summō monte
10. in īnfimō Capitōliō
11. ad īnfimum Argīlētum
12. in postrēmā cōmoediā
13. in postrēmō librō

Exercitium 7

1. ōrātōrēs
2. rōstrīs, prōrīs
3. illūstrissimus
4. dēstrūcta
5. focī
6. aede, rotundam, ārdet
7. exstinguitur, aeternam
8. rēgia, pontificis. praefectus
9. dīvīnās
10. Dīvus
11. cremāre
12. restituit
13. aerārium, dēpōnitur
14. discordia, factiōnēs, patriciōs, plēbēiōs
15. concordiā
16. vetustāte, collāpsa, faciem
17. odor
18. dēdicāta
19. porticū, aurāta
20. clīvō, triumphantēs
21. boāriō, pecudēs
22. āra
23. prōmunturium, ēminet

Exercitium 8

1. diīs, deābus
2. tribus sorōribus, Iūnōne, Cerere, fīliīs, Mārte, Apolline, duābus fīliābus, Venere, Iovis
3. coniūnx
4. Iūnōnis, Cereris
5. geminī
6. domesticārum
7. duābus deābus
8. sapientiae
9. Iuppiter, Iūnō, Vesta, Cerēs, Neptūnus, Mārs, Mercurius, Vulcānus, Apollō, Minerva, Diāna, Venus, Sāturnus

Exercitium 9

1. interiecta
2. renovātus
3. superāvit
4. genetrīcis
5. statuae
6. ulcīscī, commīsit
7. vōverat, incohāvit
8. monumentum, Ultōris
9. marmorea, lateribus
10. glōriātus, latericiam
11. mausōlēō
12. balneae, thermae
13. ibīdem, exercent
14. ductus, inductus, longitūdinem
15. arcuātī
16. bibliothēcā

Exercitium 10

1. ... theātrum aedificandum cūrāvit
2. ... Circum Māximum renovandum cūrāvit
3. ... viam Appiam mūniendam cūrāvit
4. ... aedēs collāpsās reficiendās cūrāvit
5. ... novum forum faciendum cūrāvit
6. ... novam domum aedificandam cūrāre
7. ... sacrificia facienda cūrāre

Exercitium 12

1. flammae
2. absūmeret, iniit
3. īnsānus, incendisse
4. splendidam
5. vestibulō, aerea, collocāta
6. probāvit/probābat, stāgnī
7. dēlēvit, adēmit
8. laurus
9. morbus
10. candēlābrum
11. tubae/tubārum
12. pontem
13. praeclārum
14. orīgine, magnitūdinem

Exercitium 13

1. annō ducentēsimō vīcēsimō, eōdem tempore
2. Īdibus Octōbribus, annō septuāgēsimō, ūnum et quīnquāgintā annōs
3. eō diē quō
4. novem annōs
5. Īdibus Mārtiīs quārtō annō
6. ūndēvīgintī annōs
7. annum, quattuor mēnsēs
8. prīmā lūce, diē nocteque, paucās hōrās nocte

Exercitium 14

1. *Iūnō | Vesta Mi|nerva Ce|rēs Dī|āna Ve|nus Mārs*
   Mercuri|us Iovi |Neptū |nus Vul|cānus A|pollō
2. *Hīc ubi|nunc Rō|ma'st or|bis caput| arbor e|t herbae*
   et pau|cae pecu|dēs || et casa |rāra fu|it
3. *Iuppite|r arce su|ā cum |tō tum| spectat i|n orbem*
   nīl nisi |Rōmā|num || quod tue| ātur ha|bet

Exercitium 16

1. erant
2. valē
3. ferōx
4. ingēns
5. palūs
6. palūdis
7. similis
8. servīlis
9. antīqua
10. Augustus
11. convenit
12. convēnit
13. appārēre
14. trīgintā
15. amīcus
16. pūblicus
17. imperium
18. circumdare
19. interficit
20. interfectus
21. senātor
22. senātōrēs
23. integra
24. celerrimus
25. pontifex
26. mūnītus
27. priusquam
28. iuventūs
29. sacerdōs
30. cōnstituit
31. īnstituere
32. Neptūnus
33. genetrīx
34. theātrum
35. illīus
36. interior
37. triumphus
38. cōnsequī
39. cōnsequitur
40. salūtātus
41. salūtāns
42. intellegit
43. intellēxit
44. referre
45. recipere
46. recipit
47. duodecim
48. ducentī

Exercitium 17

1. servōs fīdōs
2. opera difficilia
3. diēbus longīs
4. bēstiīs ferīs
5. magnae partēs
6. collēs altōs
7. meīs sorōribus
8. mīlitum fortium
9. litterīs Graecīs
10. virīs sapientibus
11. hostēs superbī
12. vōcibus clārīs
13. versibus brevibus
14. nautās Rōmānōs
15. currūs novōs
16. passuum

Exercitium 18

1. adēmisse, adēmptum
2. auxisse, auctum
3. collāpsum
4. cōnstituisse, cōnstitūtum
5. dēlēvisse, dēlētum
6. dēstrūxisse, dēstrūctum
7. expulisse, expulsum
8. exstīnxisse, exstīnctum
9. exstrūxisse, exstrūctum
10. incendisse, incēnsum
11. operuisse, opertum
12. ortum
13. praefēcisse, praefectum
14. refēcisse, refectum
15. restituisse, restitūtum
16. tēxisse, tēctum
17. ultum
18. vēniisse
19. vōvisse, vōtum

CAPITVLVM XXXVII

Exercitium 1

1. iūstitiā, rēgnum
2. fēstī, discumbunt
3. profugō, arva
4. iuventūte
5. diūturna
6. dolō, fabricāvērunt
7. benigna
8. āvectōs, cūrā, mōlem
9. dēcurrēns, suspectum
10. penetrāvit, occultōs, rōbore
11. anguēs, immolat
12. amplectuntur, explicāre
13. corripiunt, tenera
14. clipeum, cōnfugiunt, contingere
15. pavōre, conclāmant
16. īnsānia, fronde
17. penitus, sonāre, īnspicere
18. praedīcēbat/praedīxit
19. suprēmus
20. patefactō, fūnem, dēmissum
21. cūstōdēs
22. māchina
23. scelerāta

Exercitium 2

1. mercēs ēicī iussit iubet
2. servum improbum pūnīrī ~~iussit~~
3. Daedalum in l. dūcī iussit
4. novam Cūriam aedificārī iussit
5. Iānum tertium claudī iussit
6. equum in arce locārī iussērunt
7. eum in m. prōicī aut ūrī iussērunt
8. interiōrem equī partem īnspicī iussērunt

Exercitium 4

1. barbam, crīnēs
2. gemēns, flagrantī
3. nāte, ruit, culmine
4. somniō, āmēns, strīnxit, incitāvit
5. sacra, tēlīs, ēlāpsus
6. dominantur, gemitū
7. moritūrī, vādunt
8. passīs, vinculīs, ērigere
9. speciem, undique, ruēbant
10. aedēs
11. trabēs, coniciēbant
12. ululātū, resonābat/resonat
13. concidunt
14. dēfēnsōrēs, trucīdant
15. īnfirmī, inūtile
16. pavidīs, egēmus, concēde
17. nēquīquam, haesit
18. laevā, comam, dēfīxit
19. quondam
20. turris

Exercitium 5

1. Latīnō in Italiā rēgnante
2. puerīs puellīsque canentibus
3. Trōiānīs dormientibus
4. hominibus perterritīs clāmantibus
5. Priamō spectante
6. Venere dūcente/duce
7. Nerōne imperante
8. multīs plaudentibus

Exercitium 6

1. rēge Tarquiniō expulsō
2. multīs domibus prīvātīs dēstrūctīs
3. Titō mortuō
4. equō ligneō in lītore collocātō
5. equō hastā percussō
6. rēge Priamō occīsō
7. nocte iam cōnsūmptā
8. Ariadnā Naxī relictā
9. lucernīs accēnsīs
10. ālīs cōnfectīs
11. ēiectīs mercibus

Exercitium 8

1. *ferentēs*
2. ārdentibus
3. praedīcentī
4. gemēns, flagrantī
5. prōcurrentibus
6. ascendentēs
7. trementem, lābentem
8. abeuntis
9. portāns, dūcēns
10. aberrantem
11. stupentī
12. lacrimantem, volentem
13. effugientem

Exercitium 9

1. obtruncātum, horrōre, perfūsus
2. recūsāvit, nepōs
3. efferre, īnstaurāta, revīsam, inultī
4. prōdigium, lūmen
5. restinguunt, tonat, fragōre, fulgēns
6. tendit, alloquitur, quā, patriī, nepōtem
7. piō, onus
8. famulōs, tumulum
9. pariter
10. dūdum, commovēbātur, aurā
11. ubi, micantēs, respexit
12. sociōs, repetīvit, quīn
13. cōnferēbant
14. ūberem, rēgiam, vāsta
15. comprehendere

Exercitium 10

1. moenibus
2. rēgnō
3. domibus
4. arce suā
5. hīs, flammīs
6. dolīs
7. tēlīs, auxiliō
8. locō

Exercitium 12

1. urbs *f:* urbis *gen sg,* urbe *abl sg,* urbium *gen pl*
2. mōns *m:* montem *acc sg,* montibus *dat/abl pl*
3. annus *m:* annōs *acc pl,* annī *gen sg* aut *nōm pl*
4. scelus *n:* scelus *nōm/acc sg,* scelerum *gen pl*
5. via *f:* viā *abl sg,* viās *acc pl,* viārum *gen pl*

6. nauta *m:* nautae *gen/dat sg* aut *nōm pl,* nautīs *dat/abl pl*
7. templum *n:* templō *dat/abl sg;* templī *gen sg,* templa *nōm/acc pl*
8. rēx *m:* rēgī *dat sg,* rēge *abl sg;* rēgēs *nōm/acc pl*
9. portus *m:* portūs *gen sg* aut *nōm/acc pl*
10. porta *f:* portās *acc pl,* portīs *dat/abl pl*
11. tempus *n:* temporī *dat sg,* temporibus *dat/abl pl*
12. amīcus *m:* amīcō *dat/abl sg,* amīce *voc sg*
13. rēs *f:* reī *gen/dat sg,* rēs *nōm sg* aut *nōm/acc pl*
14. avis *f:* avī *dat sg,* ave *abl sg,* avēs *nōm/acc pl*
15. carmen *n:* carmine *abl sg,* carmina *nōm/acc pl*
16. manus *f:* manū *abl sg,* manum *acc sg;* manuum *gen pl*
17. collum *n:* collī *gen sg,* colla *nōm/acc pl,* collīs *dat/abl pl*
18. collis *m:* collis *nōm/gen sg,* collī *dat sg,* collēs *nōm/acc pl*

Exercitium 13

1. mors	13. aes	25. rēx
2. pōns	14. iūs	26. pontifex
3. flōs	15. bōs	27. arx
4. eques	16. iter	28. prīnceps
5. portus	17. senex	29. virtūs
6. cornū	18. hiems	30. palūs
7. pecus	19. mare	31. flūmen
8. caput	20. faciēs	32. orīgō
9. lectus	21. opera	33. līberī
10. tēctum	22. opus	34. thermae
11. ager	23. aedēs	35. castra
12. theātrum	24. sēdēs	36. moenia

Exercitium 14
1. attigisse, attāctum
2. complēvisse, complētum
3. contulisse, collātum
4. coniēcisse, coniectum
5. cōnstitisse
6. contigisse, contāctum
7. corripuisse, correptum
8. ēgressum
9. ērēxisse, ērēctum
10. haesisse
11. occidisse
12. pandisse, passum
13. perfūdisse, perfūsum
14. recessisse
15. respexisse
16. revīsisse
17. sonuisse
18. strīnxisse, strictum
19. stetisse
20. suāsisse
21. tonuisse
22. vāsisse

CAPITVLVM XXXVIII

Exercitium 1
1. quam multī virī petēbant
2. cui rēx Faunus arva colenda dedit
3. quī eum hortātus est ut fugeret
4. quam speciem cīvēs ferre nōn poterant
5. quod cum coniūnx eius vidēret...
6. cui Pyrrhus "nunc morere!" inquit
7. quae cum ... occidisset...
8. quā rē perturbātus... discessit
9. quod cum diū fēcisset...
10. quōs omnēs sēcum dūxit
11. quō factō patrem certiōrem fēcit

Exercitium 2
1. pondere, potītus
2. condere
3. citō, prōvectī
4. posterīs
5. subductae, pestilentia
6. adeō, torrēbat
7. noctū, adstāre, sēdem, longinquā, cōnsīderet
8. stupefactus, parentem, certiōrem
9. aequor, nimbus, repentīnus
10. discernere
11. interdiū
12. totidem, quoad, dēlātae
13. curvus, tumidus, volucris, unda, sacrificāre, linquere

Exercitium 3
1. ūsī sunt
2. ultus est
3. glōriātus est
4. profectī sunt
5. complexī sunt, passus est
6. lāpsī sunt
7. orta est
8. allocūtus est
9. ēgressus est
10. potītus est
11. pollicitus est
12. cōnsōlātī sunt, secūtī sumus

Exercitium 5
1. Augustus: "urbem marmoream relinquō" Augustus dīxit 'sē urbem marmoream relinquere'
2. Nerō: "quasi homō tandem habitāre coepī" Nerō dīxit 'sē quasi hominem tandem habitāre coepisse'
3. Lāocoōn: "timeō Danaōs..." Lāocoōn dīxit 'sē Danaōs timēre'
4. Aenēās dīxit 'sē patrem suum portātūrum esse, nec sibi grave fore id onus'
5. Aenēās dīxit 'sē fīlium suum sēcum ductūrum esse'
6. Aenēās interrogāvit 'ubi esset uxor sua? cūr sē nōn sequerētur?'
7. Andromachē Aenēam ōrāvit ut sibi dīceret ubi Hector suus esset
8. Andromachē nārrāvit 'sē et Helenum in Ēpīrum abductōs esse; posteā vērō Helenum Chāoniā potītum esse et sē uxōrem dūxisse'
9. Aenēās ab Helenō quaesīvit 'quae perīcula sibi vītanda essent?'
10. Aenēās ōrat ut dī immortālēs sē et sociōs suōs servent

Exercitium 6
1. incrēdibile
2. extrēmā, viduam
3. lūcō, Mānēs
4. ut, agnōvit, exterrita, palluit, rēbātur
5. cāsū, invītāvit
6. iuvencōs,
7. antrō, gurgitem
8. praestat, circumīre, experīrī
9. vātēs
10. dīgressī, occāsum
11. aurōra
12. pateram, potentēs
13. morārī

Exercitium 8
1. omnēs dēspērābant, cum subitō prōdigium vīsum est
2. iam portīs appropinquābant, cum Anchīsēs exclāmat...
3. Aenēās dormiēbat, cum Hector eī appāruit
4. Aenēās diū uxōrem vocāverat, cum imāgō Creūsae eī appāruit
5. Trōiānī iam arva nova colēbant, cum pestilentia eōs afficere coepit
6. iam aurōra rubēbat, cum procul humilēs collēs appāruērunt
7. vix haec dīxerat, cum Polyphēmum vīdērunt

Exercitium 9
1. horribilis, scopulī, ēdēbant
2. nīmīrum
3. fūmus
4. lapidēs, ēmittēbantur/ēmittuntur
5. ortum ~~occāsum,~~ cōnfectus
6. contulit, flētū
7. supplex, quāscumque
8. terror, īnfandō, vescēbātur
9. egomet
10. acūtam
11. trepidī, īnfōrme
12. incīdērunt, incitāvērunt
13. contremuit, cavus
14. concurrērunt
15. genitor, sepultus
16. sepulcrum

Exercitium 11

1. hic	haec	hoc	hī	hae	haec
2. hunc	hanc	hoc	hōs	hās	haec
3. huius	huius	huius	hōrum	hārum	hōrum
4. huic	huic	huic	hīs	hīs	hīs
5. hōc	hāc	hōc	hīs	hīs	hīs

6. hōc modō, hoc prōnōmen
7. huius prōnominis
8. haec prōnōmina
9. hīs prōnōminibus
10. hōrum prōnōminum
11. huic libellō
12. hic libellus
13. haec pāgina, hōc prōnōmine

14. hōc libellō
15. hunc libellum, haec exercitia

Exercitium 12

1. dolet *praes ind,* colet *fut,* ambulet *praes coni*
2. scrībet *fut,* habet *praes ind,* turbet *praes coni*
3. movet *praes ind,* vīvet *fut,* servet *praes coni*
4. gaudet *praes ind,* claudet *fut,* laudet *praes coni*
5. vocet *praes coni,* docet *praes ind,* dūcet *fut*
6. manet *praes ind,* canet *fut,* cēnet *praes coni*
7. amet *praes coni,* timet *praes ind,* sūmet *fut*
8. aget *fut,* neget *praes coni,* auget *praes ind*
9. pāret *praes ind,* ōret *praes coni,* curret *fut*
10. portet *praes coni,* patet *praes ind,* mittet *fut*
11. iaciet *fut,* cruciet *praes coni,* sciet *fut*
12. nūntiet *praes coni,* sentiet *fut,* rapiet *fut*
13. fatētur *praes ind,* ūtētur *fut,* mūtētur *praes coni*
14. fruētur *fut,* tuētur *praes ind,* statuētur *fut*

Exercitium 13

1. agnōvisse
2. concurrisse
3. condidisse, conditum
4. contremuisse
5. dīgressum
6. ēdidisse, ēditum
7. extulisse, ēlātum
8. excessisse
9. incīdisse, incīsum
10. līquisse, lictum
11. palluisse
12. prōcessisse
13. restitisse
14. sēnsisse, sēnsum
15. sepelīvisse, sepultum
16. torruisse, tōstum

CAPITVLVM XXXIX

Exercitium 1

1. rēgīna, iūdicium, iūdicāverat
2. memor, arcēbat
3. mōlis
4. disiceret
5. impulit, volvunt
6. crēbra
7. rigent
8. abripiuntur, vadum
9. ferītur, verticem
10. nantēs
11. sēdāvit, dispulit
12. collēgit, sinum
13. tridēns, scēptrum, pontī
14. bellicōsus

Exercitium 2

1. pecūniam, cupidus pecūniae
2. patriam, amāns patriae
3. viam, viae ignārus
4. litterās, studiōsus litterārum
5. vīnō, plēnus vīnī
6. marī, maris potēns
7. dī maris et terrae tempestātumque potentēs
8. iūdiciī/iūdicium, iūdiciī memor

Exercitium 4

1. paucī vigilant
2. vīta rūstica mihi iūcunda est
3. servus semper adest
4. hiems est tempus frīgidum
5. frīgus vīneīs nocet
6. māne sōl oritur
7. discipulus industrius laudātur
8. nōn omnēs pauperēs miserī sunt
9. agricola in umbrā quiēscit
10. in vallem dēscende!
11. hieme nāvēs subdūcuntur
12. prōra est pars nāvis prior
13. puer versūs intellegit etsī/quamquam difficilēs sunt

Exercitium 5

1. cervōs
2. praedam
3. animōs, forsan
4. discrīmina, tendimus, resurgere
5. dūrāte, vōsmet
6. explōrāre
7. comitātus, graditur
8. obviam, gestāns, simulābat, vēnārī
9. aprum
10. quaecumque, fēlīx, ōrīs
11. hostiās
12. honōre
13. clam, cēlāre
14. nūdāvit, patefēcit
15. thēsaurōs, onerāret
16. impium, dēvēnit
17. appulsum
18. decōre, incūsāvit, ēlūdis
19. nebula

Exercitium 6

1. fōrmā pulcherrimam
2. mente sānus
3. alterō pede claudus
4. numerō superiōrēs
5. numerō septem
6. nōmine Mīnōtaurus
7. aliās viās longitūdine superat
8. aetāte māior
9. pār pulchritūdine
10. meā sententiā V. et O. ingeniō comparandī nōn sunt

Exercitium 8

1. ut... caperet, fugeret
2. ut... dēfenderet
3. ut... arment, praecipitent
4. ut... fugeret
5. nē... perderet
6. ut... proficīscerentur
7. nē... nāvigāret
8. ut... disiceret
9. ut... explōrāret
10. ut... excēderet
11. nē... arceās, ut... faciāmus, ut... liceat
12. nē... posset
13. nē... recūsāret, nē recūsāveris!
14. nē dubitāret, nē dubitāveris!

Exercitium 9

1. scandunt, imminet
2. industriam, fundāmenta
3. fortūnātī, lūstrat
4. pictae
5. bellantēs, perfūdit
6. īnstāret
7. incessit, catervā, soliō
8. addūcī
9. Austrō, compulsōs
10. ōrsa, obtūnsa
11. statuō
12. saltem
13. paenitet
14. superbia

Exercitium 11

1. sīdera
2. cōram, obstupuit
3. genuērunt, succēdite, succurrere
4. apparāvit
5. torī, pictā, purpurā
6. praemīsit
7. faciē
8. ministrae, dapēs
9. pendēbant, facēs
10. īnscia
11. paulātim, abolēre, temptāvit
12. lībāvit
13. conticuērunt, intentī, ut, īnsidiīs
14. errōrēs, fūnus, quiētī

Exercitium 12

1. Tyriī discumbere iubentur
2. Daedalus inclūdī iussus est
3. Catilīna ex urbe ēgredī iubēbātur
4. Gallī arma pōnere iussī sunt

Exercitium 14

1. volat *ind,* colat *coni*
2. ēdūcat *coni,* ēducat *ind*
3. sentiat *coni,* nūntiat *ind*
4. nārrat *ind,* currat *coni*
5. cōgat *coni,* rogat *ind*
6. dōnat *ind,* pōnat *coni*
7. emat *coni,* amat *ind*
8. sacrificat *ind,* perficiat *coni*
9. occīdat *coni,* trucīdat *ind*
10. negat *ind,* legat *coni*
11. vertat *coni,* certat *ind*
12. canat *coni,* cēnat *ind*
13. cūrat *ind,* ūrat *coni*
14. vīvat *coni,* servat *ind*

Exercitium 15

1. plaudit, plaudunt, plaudere
2. audit, audiunt, audīre
3. pūnit, pūniunt, pūnīre
4. pōnit, pōnunt, pōnere
5. alit, alunt, alere

6. salit, saliunt, salīre
7. tollit, tollunt, tollere
8. mollit, molliunt, mollīre
9. discit, discunt, discere
10. efficit, efficiunt, efficere
11. gerit, gerunt, gerere
12. parit, pariunt, parere
13. perit, pereunt, perīre
14. aperit, aperiunt, aperīre
15. redit, redeunt, redīre
16. reddit, reddunt, reddere

Exercitium 16

1. accubuisse
2. appulisse, appulsum
3. collēgisse, collēctum
4. compulisse, compulsum
5. conticuisse
6. dīlēxisse, dīlēctum
7. disiēcisse, disiectum
8. dispulisse, dispulsum
9. ēlūsisse, ēlūsum
10. genuisse, genitum
11. impulisse, impulsum
12. incessisse
13. obstupuisse
14. pīnxisse, pictum
15. restitisse

CAPITVLVM XL

Exerctium 1

1. placidum
2. coniugiō, succubuit
3. quīn, velim, fulmine
4. dīlēctam, placitō, veniam
5. īnflammāre
6. furēns
7. ostentat, incumbit
8. extemplō, grandine, īnsequitur
9. spēluncam
10. vigilēs, plūmae
11. concubuisse, luxū, cupīdine
12. respicit
13 caprae
14. praeterit
15. invictī
16. cinis
17. potentia

Exercitium 2

1. dubitō num/an fābula vēra sit
2. nōn dubitō quīn fābula vēra sit
3. dubitō num Neptūnus marī imperāre possit
4. nōn dubitō quīn Deus nōs servāverit
5. dubitō num Nerō urbem incenderit
6. nōn dubitō quīn gēns Iūlia ā Venere orta sit
7. nōn dubitō quīn deā nātus sit

Exercitium 4

1. Trōiānī classem XX nāvium habēbant
2. Dīdōnī coniūnx erat Sychaeus
3. "rēgem habēbāmus Aenēam"
4. Aenēae vestis pretiōsa erat
5. Habēbat ēnsem gemmīs fulgentem
6. Aenēae in animō erat Dīdōnem dēserere
7. "tē uxōrem nōn habeō"
8. "sī saltem īnfāns mihi esset dē tē"
9. "dīvīnam nōn habēs parentem!"
10. quot caelum stēllās, tot habet tua Rōma puellās
11. fāma est mōnstrum cui tot oculī, tot linguae, tot aurēs sunt quot plūmae in corpore

Exercitium 5

1. struit, mandātum
2. nectit, ālātīs, dēferat
3. amictū, attonitus, obmūtuit
4. ēvānuit
5. advocāvit, mandāvit, ōrnārent
6. praesēnsit
7. nefās, dissimulāre, hībernō, dēcēdere
8. miserērētur, īnfēnsīs
9. quī, aulā, omnīnō
10. meritam, cōnūbium
11. querēllīs, sponte
12. refellit, poenās
13. cūnctātur, abrumpit
14. famulae, suscipiunt
15. quotiēs, astra, admonet
16. subicerent
17. tigris
18. ūbera, admovet
19. perfidus
20. thalamus, dēmēns, moribundus, excipere

Exercitium 7

1. quam, quantus
2. quālis, quam, quam, quae
3. quālis, quantum
4. quot
5. quanta, quanta
6. quō, quōs

Exercitium 8

1. sōlārī
2. iussa, exsecūtī sunt
3. implōrat
4. obstant
5. taedet
6. reputat, praedictīs
7. dīvō, rogum, exuviās, iugālem
8. exsolvī
9. peragit
10. effigiem, altāria
11. discessum
12. aethere, festīnāret
13. ovantēs, vāgīnā
14. ārdōre
15. mūtābilis
16. carīna
17. praeceps, collūcēre, fervēre

Exercitium 10

1. Dīdō: "Nōlī meī oblīvīscī!" Dīdō timet nē Aenēās suī oblīvīscātur
2. Aenēās: "Numquam tuī oblīvīscar. Semper tuī meminerō. Sed amor tuī mē hīc tenēre nōn potest"
3. "Miserēminī nostrī, pīrātae!" "Nōs vestrī nōn miserēmur." Pīrātae nautārum nōn miserentur.
4. Ariadna: "Nēmō meī miserētur!" Bacchus: "Ego tuī misereor. Ob amōrem tuī tē hinc mēcum dūcam"
5. Dīdō: "Utinam īnfantem dē tē habērem, quī memoriam tuī referret mihi!" Fīlius memoriam patris referre potest
6. Syra: "Nōlō in speculō imāginem aspicere meī"
7. "magna meī sub terrās ībit imāgō"

Exercitium 11

1. prō, advena
2. illūsisse
3. ultrīcēs
4. īnsepultus, exoriātur
5. sanguineōs, cubīlī
6. novissima
7. praeteriisset
8. iaculum
9. fortitūdinem
10. colōnus
11. ūsum
12. mementō, impōnere, dēbellāre

Exercitium 12

1. Dīdō: "Taedet mē vīvere" = "Taedet mē vītae"
2. Dīdōnem vīvere taedēbat = Dīdōnem vītae taedēbat
3. Mīlitēs Rōmānōs fūgisse pudet = mīlitēs Rōmānōs fugae suae pudet
4. Cōnsulem paenitet iniūriam fēcisse = Cōnsulem paenitet iniūriae suae
5. Discipulum prāvē scrīpsisse pudet; discipulus, quem mendī suī pudet, sē excūsat
6. Fēminās Trōiānās longē errāre taedēbat. Fēminae, quās longī errōris taedēbat, nāvēs incendērunt
7. Fēminae in Siciliā relictae sunt, etsī eās male fēcisse paenitēbat = etsī eās maleficiī suī paenitēbat

Exercitium 14

1. Valē, mī marīte! Valēte, meī līberī!
2. Heu fuge, nāte deā! Fugite, Trōiānī!
3. Tacē et audī, Sexte! Tacēte et audīte, discipulī!
4. Tū sequere mē, serve! Sequiminī mē, servī!
5. Age, curre, Mārce! Agite, ō tēctīs, iuvenēs, succēdite nostrīs!
6. Intuēre caelum, nauta! Intuēminī caelum, nautae!
7. Manē! nōlī abīre, Iūlī! Manēte! nōlīte abīre, sociī!
8. Servā mē, Neptūne! Dī immortālēs, servāte nōs!
9. Partīre mēcum, Lūcī! Partīminī praedam, mīlitēs!
10. Laetāre, Tite, mī fīlī! Laetāminī, cīvēs meī!
11. Fer mihi vīnum, Dāve! Arma, virī, ferte arma!

12. Dīc quid cēnseās, Cornēlī! Dīcite quid cēnseātis, amīcī!
13. Domine! salvum mē fac! Impetum facite, mīlitēs!
14. Dūc puerum hūc, Achātē! Subdūcite nāvēs, Trōiānī!
15. Aequō animō es, Aenēā! Este clēmentēs, victōrēs!

Exercitium 15

1. flagrat: *3 sg praes ind āct*
2. successit: *3 sg perf ind āct*
3. nātus sit: *3 sg perf coni dēp*
4. nārrābat: *3 sg imperf ind āct*
5. potuī: *1 sg perf ind āct*
6. agnōscō: *1 sg praes ind āct*
7. velim: *1 sg praes coni āct*
8. dēvoret: *3 sg praes coni āct*
9. habeat: *3 sg praes coni āct*
10. agēs: *2 sg fut ind āct* fut perf ind
11. nōveris: *2 sg ~~perf coni~~ āct*
12. dīmīsistī: *2 sg perf ind āct*
13. repugnābis: *2 sg fut ind āct*
14. cingant: *3 pl praes coni āct*
15. minātur: *3 sg praes ind dēp*
16. reor: *1 sg praes ind dēp*
17. coniūxeris: *2 sg fut perf ind āct*
18. nāviget: *3 sg praes coni āct*
19. morāris: *2 sg praes ind dēp*
20. agat: *3 sg praes coni āct*
21. ōrnent, pārent: *3 pl praes coni āct*
22. ōrnās, properās: *2 sg praes ind āct*
23. ōdērunt: *3 pl perf ind āct*
24. exstīnxī: *1 sg perf ind āct*
25. habērem: *1 sg imperf coni āct*
26. vidērer: *1 sg imperf coni ~~āct~~* pass
27. loquar: *1 sg fut ind dēp*
28. vīdī: *1 sg perf ind āct*
29. dabis: *2 sg fut ind āct*
30. cōnferunt: *3 pl praes ind āct*
31. afficiēbātur: *3 sg imperf ind pass*
32. vidēret: *3 sg imperf coni āct*
33. doceat: *3 sg praes coni āct*
34. terrent: *3 pl praes ind āct*
35. reddat: *3 sg praes coni āct*
36. periī: *1 sg perf ind āct*
37. volō: *1 sg praes ind āct*
38. comitābor: *1 sg fut ind dēp*
39. merita es: *2 sg perf ind dēp*
40. potes: *2 sg praes ind āct*
41. vidēbis: *2 sg fut ind āct*
42. attigerit: *3 sg fut perf ind āct*
43. pāreāmus: *1 pl praes coni āct*
44. abībit: *3 sg fut ind āct*
45. illūserit: *3 sg fut perf ind āct*
46. capient: *3 pl fut ind āct*
47. tulissem: *1 sg plusqperf coni āct*
48. implōret: *3 sg praes coni āct*
49. exoriātur: *3 sg praes coni dēp*
50. dabuntur: *3 pl fut ind pass*

Exercitium 16

1. concubuisse
2. ēvānuisse
3. excēpisse, exceptum
4. fefellisse, falsum
5. flexisse, flexum
6. illūsisse
7. meritum
8. nexuisse, nexum
9. obmūtuisse
10. refellise, refulsum
11. subiēcisse, subiectum
12. succubuisse

CAPITVLVM XLI

Exercitium 1

1. cōnstat
2. prīmōrēs, ēvocāvit
3. nōbilitātem, societātem
4. mātrimōnium
5. stirps, virīlis
6. adventum, spōnsa
7. molestē
8. diffīdēbat, intulit
9. conciliāvit
10. opulentō, opēs
11. iūnxit
12. cōpiās
13. prosperum, nusquam
14. pūbēs
15. muliebre, pueritiam, fīnitima
16. auctōrem
17. sitū

Exercitium 2

1. vīvāmus, amēmus
2. sīs, doceās
3. ferant
4. habeat, servet
5. nāviget
6. pareāmus
7. implōret videatque
8. fruātur, cadat

Exercitium 4

1. prōcreāvit, cāsū
2. adeptus
3. ictus, lēgāvit
4. interēmit, lēgit
5. virginitāte, partūs
6. compressam
7. crūdēlitās
8. iussū
9. alveus
10. lupa, sitiēns, vāgītum, puerīlem
11. mītis, praebēret, lamberet
12. ambō
13. adolēvērunt, saltibus, sēgnēs
14. latrōnēs
15. īnsidiīs, falsō, hostīlem
16. dēditus
17. cūstōdiā, suspicābātur
18. necessitāte
19. servīle
20. avum, grātulantēs
21. conciliō
22. sōlitūdinēs
23. vetustum
24. stabulum

Exercitium 5

1. ēiectum, āmissam, locūta
2. collāpsam
3. admīrātus
4. factus
5. conditam
6. nātus
7. ictus
8. sepultus
9. compressa
10. genitī, ēducātī
11. āmissam
12. captus, coāctus
13. profectus
14. prōgressī
15. conditā
16. nātum

Exercitium 7

1. cōnsulere, discrīmen
2. convēnit, auspicārētur
3. vulturēs, auspicium, duplex
4. ferret, trānsiluit
5. inde, conditōris
6. sacra, rītū
7. armentō
8. abdidit
9. cōnfūsus, abigere
10. mūgīrent
11. clāvā, interiit
12. facinus
13. eximiā
14. trepidāre

Exercitium 8

1. quīcumque est
2. quodcumque accidet
3. quaecumque es
4. in quāscumque terrās
5. quōcumque modō
6. quōcumque tempore
7. ubicumque, quācumque mātre
8. quīcumque trānsiliet moenia mea

Exercitium 10

1. patruus
2. ēdidit
3. lacrimōsum
4. nescioquem, vigōris
5. opem, orba
6. gemellīs, ūdīs
7. dēficiente, līmō, opācā
8. fēta, nūtrīvit
9. linter
10. tumet
11. arguitur

Exercitium 11

1. nōtum est veterēs Rōmānōs crūdēlēs fuisse
2. ignis Vestae Rōmam urbem aeternam esse significat
3. Augustus glōriātus est 'marmoream sē relinquere urbem'
4. Venus prōmīsit sē ipsam fīlium ad līmen domūs patriae ductūram esse'
5. Nōn fās est tē hinc comitem portāre Creūsam
6. Anchīsēs terram illam longinquam quaerendam esse cēnsuit
7. Fateor 'mē Īlium bellō petīvisse'
8. Vidēsne omnia tūta esse et classem sociōsque servātōs...?

9. Fāma nārrābat Aenēam Trōiā vēnisse et cum Dīdōne concubuisse; eōs nunc rēgnī oblītōs in luxū vīvere turpī cupīdine captōs'
10. Fāma rēgīnae dētulit 'armārī classem cursumque parārī'
11. Crēdisne cinerem aut Mānēs sepultōs fidem nostram cūrāre? Ego reor nūmine deōrum Trōiānōs hūc vēnisse
12. Numquam negābō 'tē bene meritam esse dē mē', neque ego spērāvī hanc fugam cēlārī posse
13. Anna nōn intellegit sorōrem furentem fūnus parāre
14. Cōnstat Aenēam domō profugum prīmō in Macedoniam vēnisse, inde in Siciliam dēlātum esse, ab Siciliā ad Latium tenuisse
15. Turnus molestē ferēbat advenam sibi praelātum esse
16. Mezentius rēbātur opēs Latīnōrum nimis crēscere
17. Faustulō spēs erat rēgiam stirpem apud sē ēducārī, nam iussū rēgis īnfantēs expositōs esse sciēbat
18. Silvia, cum geminōs peperisset, 'Mārtem patrem esse' affirmāvit
19. Numitor, cum audīvisset geminōs esse frātrēs, nepōtēs suōs servātōs esse suspicābātur
20. Herculēs, cum partem gregis abesse sēnsisset, pergit ad proximam spēluncam
21. Herculēs 'sē fātum implētūrum esse' ait
22. Euander: "Māter mea 'tē deōrum numerum auctūrum esse' cecinit, 'tibique āram hīc dicātum īrī'"
23. Quis crēdat puerīs nōn nocuisse feram?
24. Paris Venerem deam pulcherrimam esse iūdicāvit

Exercitium 13
1. classe: *abl sg 3 f*
2. agrum: *acc sg 2 m*
3. arma: *acc pl 2 n*
4. nāvēs: *acc pl 3 f*
5. rēx: *nōm sg 3 m*
6. advenārum: *gen pl 1 m*
7. aciēs: *nōm pl 5 f*
8. signum: *nōm sg 2 n*
9. ducem: *acc sg 3 m*
10. Trōiānōs: *acc pl 2 m*
11. sēdem: *acc sg 3 f*
12. gentis: *gen sg 3 f*
13. bellō: *dat sg 2 n*
14. dextrā: *abl sg 1 f*
15. societātem; *acc sg 3 f*
16. spem: *acc sg 5 f*
17. uxōris: *gen sg 3 f*
18. stirps: *nōm sg 3 f*
19. adventum: *acc sg 4 m*
20. certāmine: *abl sg 3 n*
21. rēbus: *dat pl 5 f*
22. opēs: *acc pl 3 f*
23. cōpiās: *acc pl 1 f*
24. sitū: *abl sg 4 m*
25. flūminī: *dat sg 3 n*
26. fīliae: *dat sg 1 f*
27. partūs: *gen sg 4 m*
28. frātribus: *dat pl 3 m*
29. pecus: *acc sg 3 n*
30. nāte: *voc sg 2 m*

Exercitium 14
1. abdidisse, abditum
2. abēgisse, abāctum
3. adeptum
4. adolēvisse
5. arcessīvisse, arcessītum
6. compressisse, compressum
7. crēvisse
8. coēgisse, coāctum
9. cōnfūdisse, cōnfūsum
10. consuluisse, cōnsultum
11. dēdidisse, dēditum
12. īcisse, ictum
13. intulisse, illātum
14. īnstituisse, īnstitūtum
15. interēmisse, interēmptum
16. mānsisse
17. oppressisse, oppressum
18. recubuisse
19. spopondisse, spōnsum
20. trānsiluisse

CAPITVLVM XLII

Exercitium 1
1. ... quō Rhēnum trānsīret
2. ... quibus nova urbs dēfenderētur
3. ... quī fascēs et secūrēs gererent rēgīque anteīrent
4. ... quī societātem novō populō peterent
5. ... quī lūdōs spectārent
6. ... quī Ascaniō haec nūntiet eumque in urbem dūcat
7. ... quī in Tiberim expōnerentur
8. ... quā amīcae suae dōnum emeret
9. ... quae alterī saeculō prōsint

Exercitium 2
1. rīte, iūra, agrestēs, coalēscere
2. līctōrēs, fascibus, secūribus, anteīrent, creāvit
3. īnsignia
4. asȳlum, quīlibet, perfugere
5. cum, tum
6. cīvitās, vīcīnīs
7. spernerent, lēgātiō
8. aegrē, lūdicrum, hospitāliter
9. spectāculum, discurrērunt
10. profūgērunt
11. indignātiōnem, mītigābat, blandīs
12. proinde
13. admodum, concitābant
14. lentē, occāsiōnem
15. vāna, fugat/-āvit, spoliat/-āvit
16. ēscendit, spolia
17. quercum, dēsignāvit
18. opīma, decus

Exercitium 4
1. ubi, unde, quō
2. illīc, illinc, illūc, hinc, ibi
3. hūc illūc
4. eō
5. hīc, inde, hūc, hinc, hīc

Exercitium 5
1. invāsērunt
2. clādēs, migrāvērunt
3. prōdidit, armillās, impūne
4. reciperārent, inīquō
5. effūsōs
6. dēmeret, sisteret
7. cōnfestim, iterāvērunt, prōvolāvit
8. clāmitābat, imbellēs, globō
9. aegrē, ēvāsit
10. fundere
11. pigēbat, īnfēstās, nefandō, respergerent
12. impetrāvērunt
13. foedus, prōdiērunt
14. cōnsociāvērunt, concors
15. cūriās, centuriās, cōnscrīpsit
16. Quirītēs

Exercitium 7
1. antequam Rōmam condidit
2. priusquam urbs R. validior esset
3. priusquam equitēs impetum facerent
4. antequam sōl ortus est
5. priusquam portae clauderentur

Exercitium 8
1. concursū, īnspērāta
2. convalēscere
3. immīsērunt, vāstārētur
4. populābātur
5. īnsidiīs, excīvit
6. modicum
7. perculsī
8. oppōnerentur, irrūpērunt
9. dīmicāvērunt
10. mīlitiae, acceptus
11. cōntiōnem, coorta, dēnsō
12. aliquamdiū
13. patrēs, sublīmem
14. plēbe, arguēbant
15. hodiernā, dēlāpsus, obvius
16. fānum
17. praesidium

Exercitium 9
1. ut pācem pet~~ant~~ peterent
2. quī pācem pet~~ant~~ peterent
3. ad pācen petendam
4. pācem petītum
5. pācis petendae causā

Exercitium 11
1. auxiliī ferendī
2. puerō intuendō
3. ad arcendam vim
4. novae urbis videndae
5. ad rapiendās virginēs
6. eius decoris adipīscendī
7. aurō pollicendō
8. arcis reciperandae

9. rēgis creandī
10. dē sacrīs faciendīs
11. ad sacerdōtēs creandōs
12. ad rēs dīvīnās cūrandās
13. ad turbandam omnium pācem
14. in diīs colendīs, in pāce cōnservandā

Exercitium 12
1. peregrīnum
2. externī, adorīrentur
3. deinceps, imperitābant, interrēgēs, interrēgnum
4. concessērunt, dēcrēvērunt, auctōrēs
5. faustum
6. augure, lituum, aduncum
7. vēlātō, uti, dēclārāret
8. dē integrō
9. indicāvit
10. discrīpsit, fāstōs, nefāstōs, ūtilēs
11. iniceret, monitū, nocturnōs
12. mīrāculō
13. assiduus, flāmen
14. ancīlia, saltāre
15. sānctās
16. generum, mandāvit
17. cōnservāta, violāre, dīligentiā, coleret
18. temperātam
19. adverte

Exercitium 14
1. notant
2. plausū
3. exsiliunt
4. columbae, agna, novella, cōnstitit
5. faciēs, laniat
6. geniālis
7. corrumpere
8. commoda
9. tubicen
10. nātae, pignora
11. prōcumbit
12. socer

Exercitium 15
1. in lītore, in īnsulam propinquam
2. in latus, in firmō rōbore, in partem interiōrem
3. in summam arcem, sub clipeō
4. in faciem, in gremium suum, in gremiō (/super gremium)
5. super lectum medium, super Priamō, super Hectore
6. sub tēctum, in spēluncam
7. in sinistrīs manibus, in eam, super Tarpēiā

Exercitium 17
1. ā + *abl:* ā senātū
2. ab + *abl:* ab urbe
3. ad + *acc:* ad vīllam
4. adversus + *acc:* adversus ōram
5. ante + *acc:* ante templum
6. apud + *acc:* apud medicum
7. circum + *acc:* circum ~~digitum~~ collem
8. citrā/cis + *acc:* citrā Tiberim
9. contrā + *acc:* contrā nātūram
10. cōram + *abl:* cōram populō
11. cum + *abl:* cum uxōre
12. dē + *abl:* dē caelō
13. ē + *abl:* ē castrīs
14. ergā + *acc:* ergā parentēs
15. ex + *abl:* ex urbe
16. extrā + *acc;* extrā moenia
17. in + *abl/acc: vidē ex. 15!*
18. īnfrā + *acc:* īnfrā lūnam
19. inter + *acc:* inter manūs
20. intrā + *acc:* intrā vāllum
21. iuxtā + *acc:* iuxtā viam
22. ob + *acc:* ob timōrem
23. per + *acc:* per fenestram
24. post + *acc:* post tergum
25. prae + *abl:* prae dolōre
26. praeter + *acc:* praeter ūnum
27. prō + *abl:* prō patriā
28. prope + *acc:* prope oppidum
29. propter + *acc:* propter īram
30. secundum + *acc:* s. flūmen
31. sine + *abl:* sine cūrā
32. sub + *abl/acc: vidē ex. 15!*
33. super + *acc/abl: vidē ex. 15!*
34. suprā + *acc:* suprā terram
35. trāns + *acc:* trāns Rhēnum
36. ultrā + *acc:* ultrā mare

Exercitium 18
1. timēre *īnf,* timuēre *perf*
2. necāvēre *perf,* cavēre *īnf*
3. fēcēre *perf,* decēre *īnf*
4. vīdēre *perf,* rīdēre *īnf*
5. fūgēre *perf,* augēre *īnf*
6. audēre *īnf,* dedēre *perf*
7. tulēre *perf,* dolēre *īnf*
8. movēre *īnf,* mōvēre *perf*
9. ēgēre *perf,* egēre *īnf*

Exercitium 19
1. cōnstitisse
2. convaluisse
3. coortum
4. dēcrēvisse, dēcrētum
5. ēscendisse
6. fūdisse, fūsum
7. invāsisse, invāsum
8. perculisse, perculsum
9. prōcubuisse
10. prōdidisse, prōditum

CAPITVLVM XLIII

Exercitium 1
1. indole, dissimilis
2. avītā, stimulābātur
3. repeterent
4. renūntiāvērunt
5. interfuērunt
6. pūrgāre, invītī, displicēret
7. indīcere
8. utrimque
9. cognātōs, cīvīlī
10. statīva, spatium
11. dictātōrem
12. pertinēbat
13. aggrederentur
14. trigeminī
15. disparēs
16. ictum
17. abolēvit
18. senēscere
19. quō, eō

Exercitium 2
1. tantīs... ut... posset
2. ita... ut... nōminārētur
3. ita... ut... dīceret
4. tantā... ut... servīret
5. adeō.. ut... posset
6. tanta... ut... implēvisset
7. tantum... ut... ausī sint
8. adeō... ut... praebēret
6. adeō... ut... esset
10. tantum... ut... habēret
11. tam... ut... abstulerit
12. ita... ut... esset
13. convēnit ut... auspicārētur
14. ēvēnit ut... agerent
15. mōs est ut... accumbant
16. ut... veniat, incendat
17. ita... ut... daret, retinēret
18. hīs lēgibus ut... imperitāret

Exercitium 4
1. uter
2. uterque, neuter
3. utrīque, alterōrum
4. utrimque
5. uter, alterius
6. utrimque
7. utrīusque, utrī utrīs
8. utrōque, utrīque
9. neutrī
10. alterī
11. utrīque
12. alter, alter
13. utrīque

Exercitium 5
1. adhortantur
2. prō, servitiō
3. increpuēre, mōtus, agitātiō anceps
4. exspīrantēs, integer
5. nēquāquam
6. intervāllīs
7. inclāmat
8. intāctus
9. strāgem, obiectus
10. dēfūnctus, iugulō
11. dēspōnsa
12. palūdāmentum, flēbiliter
13. complōrātiōne, increpat /increpuit, trānsfīgit/trānsfīxit
14. atrōx, duumvirīs
15. perduelliōnem, obnūbitō, reste, suspenditō, pōmērium
16. geminātur

Exercitium 7
1. "ego fīliam meam iūre caesam iūdicō"
2. "ad vōs trānsībō, Fidēnātēs!"
3. "abeunt Albānī!"
4. "redī in proelium!"
5. "meō iussū circumdūcitur Albānus exercitus"
6. 'iniussū suō Albānōs subiisse...'

7. 'unde venīrent et quid quaererent': "unde venītis et quid quaeritis?"
8. 'sē Trōiā venīre et novam sēdem quaerere': "Trōiā venīmus et novam sēdem quaerimus"

Exercitium 8
1. iūdicēs, condemnāvērunt
2. colligāre, laqueum
3. prōvocāvit
4. prōvocātiōne, prōclāmāvit
5. decorātum, cruciātūs, dēfōrme
6. crīmen, līberātōrem, absolvit
7. foeditāte
8. vulgī, populārium, reconciliāre
9. palam, prōditiōnem
10. dēficerent
11. cōnfluunt
12. cornū, dīrēxit
13. sēnsim
14. circumdūcī
15. interclūderentur
16. trepidātiōne
17 citātus

Exercitium 10
1. voluissent, servāvissent
2. invēnerimus
3. esset, succumberem
4. coniūnxeris
5. habērem, lūderet, vidērer
6. fuisset, tulissem, dēlēvissem, exstīnxissem, iēcissem
7. tetigissent
8. capta esset, volverentur
9. esset, ferret
10. ferret, egēret
11. sēnsisset
12. creāveritis
13. dederis
14. victus esset, dīvīsisset
15. voluissem, fēcissētis
16. possēs, docuissem

Exercitium 11
1. grātulātus
2. illūxit
3. hesternō, cōntiōnantem
4. circumsistunt
5. iniussū
6. culpa, ductor, ruptor
7. perfidiā, dīmicātiōnem
8. centuriōnēs, saepiunt, īnsānābile, at, violāta
9. ligātus, quadrīgae, dīversās, lacerātum
10. distractum
11. trādūcere
12. dīruta
13. maestitia, vagārentur
14. pulvis
15. continēns, miserābilium
16. passim
17. occupāta, ēdictum
18. duplicātus, ruīnīs
19. turmās
20. effringere
21. supplenda

Exercitium 13
1. tempestāte, secundum
2. ope
3. dēvīcit, invectīs
4. suscēperant, cultum
5. mīlitiā, dōnec
6. religiōne
7. statum
8. cōnflagrāvit
9. inventiōne, ōrātōriae, argūmentīs
10. causam
11. reciperet, identidem, lāmentātiōne
12. intentiō
13. dēpulsiō
14. quaestiō
15. ratiō
16. īnfirmātiō, indemnātam
17. iūdicātiō

Exercitium 15
1. parāre, parere, reperīre
2. dōnāre, pōnere, pūnīre, cōnārī
3. claudere, laudāre, plaudere, audīre
4. sentīre, nūntiāre, mentīrī
5. redīre, rīdēre, reddere
6. ēducāre, ēdūcere, docēre
7. pārēre, perīre, aperīre, prōcreāre
8. conciliāre, dēsilīre, spoliāre
9. cōnficere, cōnsociāre, convenīre
10. fugāre, fugere, vāgīre
11. servāre, servīre, solvere
12. orīrī, morī, glōriārī, morārī
13. complectī, comitārī, potīrī
14. cūstōdīre, ōrdīrī, prōgredī
15. nescīre, nāscī, nōscere, secāre
16. abigere, nāvigāre, corrigere, ligāre
17. venīre, vēnīre, vēndere, vēnārī
18. vincere, vincīre, cruciāre, efficere
19. vertere, certāre, nūdāre, lūdere
20. indicāre, indīcere, dēdicāre, necāre
21. appellāre/-ere, colligāre/-ere
22. trucīdāre, occīdere

Exercitium 16
1. abolēvisse
2. aggressum
3. dēfūnctum
4. dēspondisse, dēspōnsum
5. dīrēxisse, dīrēctum
6. dīruisse, dīrutum
7. effrēgisse, effrāctum
8. illūxisse
9. increpuisse
10. ratum
11. saepsisse, saeptum
12. senuisse
13. supplēvisse, supplētum

CAPITVLVM XLIV

Exercitium 1
1. comitia
2. incursiōnem
3. fētiāle
4. ingreditur, postulāta
5. exposcit, fermē
6. terrestrēs, īnfernī, testor, persolvere
7. fētiālis, māiōrēs nātū, quō pactō
8. duellō, cōnsentiō, cōnscīscō
9. ferrātam, dēlīquerant
10. īnstitūtum
11. dēmandātā
12. mūnītiōnibus, fīrmāta
13. quandō
14. amplificāvit, clandestīnīs
15. prōlātum, salīnae
16. lēgātur
17. compos

Exercitium 3
1. sēditiōnem, commigrāvit
2. hērēs, dēcesserat, nurum
3. testāmentō
4. locō, honōrātum
5. exsule, indignitātem
6. bonīs, māternā, āmigrāret
7. apta, strēnuō
8. carpentō, pilleum, volitāns
9. perīta, ālitem, nūntiam, dīvīnitus
10. augurium, cōgitātiōnibus
11. novitātem, cōnspicuus, cōmiter
12. tūtor
13. cōnsēnsū, compositam
14. accītus
15. funguntur

Exercitium 4
1. "relinquō, accēpī", 'sē relinquere, accēpisset'
2. 'Lāocoontem, dedisse, laeserit'
3. 'Aenēam, vēnisse, concubuisset'
4. 'sē, essent, īnstituisse
5. 'sē, cōnspexissent, facerent'
6. 'sit, futūrum locum'
7. "petō, rēgnāvērunt", 'sē, petere, rēgnāvissent"
8. 'fungantur, sē, vīxisse'

Exercitium 6
1. vī, dolō ūsī sunt
2. pāce fruuntur
3. officiō iūdicis fungēbātur
4. rēgnō potītus est
5. carne hūmānā vescēbātur

Exercitium 7
1. captīvōs, revēxit
2. forī
3. lapideum, coeptīs, intervēnit
4. cōnflīxērunt
5. praeterquam, impedīvērunt
6. praecipua, incurrentēs
7. fōrmula, dēditiōnis
8. terminōs, dēlūbra, diciōnem
9. domuit
10. exōrdium, convallēs
11. ferunt, experrēctus
12. sēcrētum
13. ērudīre, ēvāsit
14. servā

Exercitium 9
1. secūrim
2. secūrī
3. puppim, puppī
4. turrī

5. turrim
6. sitim, sitī
7. febrim, febrī
8. Tiberim
9. Tiberī
10. Charybdim

Exercitium 10
1. fraude
2. rīxam
3. coercitī
4. ex compositō, dēiēcit
5. exsanguem, arbitrōs, properē
6. portendērunt
7. sōpītus, ictū
8. dictō audientem
9. mūneribus
10. exsulātum
11. probātus
12. cēnsum, virītim, habitū, distribuerentur
13. cēnsuit, classēs, centuriās
14. seniōrēs, iūniōrēs
15. pedester
16. immūnēs, prōlētāriī
17. tribūs
18. cornicen

Exercitium 12
1. condidit, suovetaurīlibus, lūstrāvit
2. lūstrō, scrīptor
3. dignitās
4. aggere
5. prīvātim, hospitia, inclutum
6. perpulit
7. cōnfessiō
8. affectābat
9. ārdentis, īnstīgābat, temeritāte
10. parricīdiīs, nūptiīs
11. continua, conquiēscere
12. accingerētur, rēgāle
13. facesse
14. furōre, īnstīnctus, contumēliīs
15. senectūs
16. grātuīta
17. frūstrā~~rī~~ tur

Exercitium 13
1. admīrārī, dīcere, spernere
2. parcere
3. spectāre
4. patī
5. circumīre, conciliāre
6. admonēre, repetere, allicere

Exercitium 14
1. puerō egentī post avī mortem nātō 'Ēgeriō' nōmen datum est
2. 'sibi nōmen esse Tarquiniō'
3. cui Serviō Tulliō fuit nōmen
4. ultimō rēgī Rōmānō 'Superbō' cognōmen datum est
5. nōmen Mercuriō est mihi

Exercitium 16
1. bellō pār
2. cum indole tum spē ... ferōcior
3. nec aetāte nec vīribus disparēs
4. nec spē nec vīribus parēs
5. glōriā pār
6. neque quisquam ... ūllā arte cum Serviō cōnferrī potuit
7. disparēs mōribus
8. et aetāte et vīribus validior

Exercitium 17
1. sēdit, praecōnem, praeparātī
2. maledīcere, suffrāgium
3. intervēnit, corripere, potiōrem
4. fautōrēs, arripuit, gradūs
5. comitātū, admonitū, abhorret
6. profundēns
7. sanguinulentum, fertur
8. pietāte, paternō, tīnxit
9. lēgitima, licentia
10. amār~~us~~ a
11. vehiculum, rotārum, iūmentīs

Exercitium 19
1. avītae *gen sg f* ~~*2*~~ 1
2. proximus *nōm sg m* ~~*1*~~ 2
3. pūblica *acc pl n 2*
4. cupidīs *dat pl m 2*
5. ōtiōsum *acc sg m 2*
6. medium *nōm sg n 2*
7. necessāriam *acc sg f* ~~*2*~~ 1
8. ferōcī *abl sg m 3*
9. compotem *acc sg m 3*
10. paucīs *abl pl n 2*
11. caelestēs *voc (nōm) pl m 3*
12. īnfernī *voc (nōm) pl m 2*
13. iniūstum *acc sg m 2*
14. nostrum *acc sg n 2*
15. pūrō, piō *abl sg n 2*
16. māior *nōm sg f 3*
17. praesentibus *abl pl m 3*
18. priōrum *gen pl m 3*
19. omnem *acc sg f 3*
20. veterum *gen pl m 3*
21. novae *dat sg f 1*
22. variā *abl sg f 1*
23. ingentī *abl sg f 3*
24. potēns *nōm sg m 3*
25. impiger *nōm sg m 2*
26. omnibus *abl pl n 3*
27. magnī *gen sg m 2*
28. humiliōrem *acc sg m 3*
29. aptissima *nōm sg f 1*
30. fortī *dat sg m 3*
31. cupidō *dat sg m 2*
32. prīvātīs *dat pl n 2*

Exercitium 20
1. arripuisse, arreptum
2. coluisse, cultum
3. cōnflīxisse, cōnflīctum
4. cōnscīvisse, cōnscītum
5. cōnsuluisse, cōnsultum
6. dēiēcisse, dēiectum
7. dēlēgisse, dēlēctum
8. dēlīquisse, dēlictum
9. distribuisse, distribūtum
10. domuisse, domitum
11. experrēctum
12. fūnctum
13. incurrisse
14. ingressum
15. īnstīgāvisse, īnstīgātum/īnstīnctum
16. nūpsisse, nūptum
17. perpulisse, perpulsum
18. portendisse, portentum
19. retinuisse, retentum
20. sēdisse
21. sīvisse, situm
22. solitum
23. tīnxisse, tīnctum

CAPITVLVM XLV

Exercitium 1
1. ... Rōmānīs auxiliō vēnērunt
2. cum victōria Horātiō honōrī et glōriae esset, nex sorōris eī crīminī fuit
3. rapīna Sabīnārum iuvenibus Rōmānīs magnō fuit gaudiō, at magnō dolōrī fuit parentibus, quibus fortūna fīliārum cordī erat
4. ... dea cui coniugia cūrae sunt
5. "memor estō hās duās aciēs spectāculō fore Etrūscīs"
6. Lucumō ... cīvibus invidiae erat
7. comitia rēgī creandō
8. Servius cēnsum īnstituit, id quod reī pūblicae magnō ūsuī erat et rēgī magnō honōrī
9. Tarquinius Superbus dīxit 'moram suam salūtī sibi atque illīs fuisse'
10. ... ea rēs eī crīminī fuit
11. Mīnōtaurus odiō erat Athēniēnsibus, Daedalus iīs admīrātiōnī erat
12. Dīdō Aenēae ēnsem mūnerī (= dōnō) dederat.

Exercitium 2
1. invīsōs, exsilium
2. dictitāret
3. imminuit, paucitāte, contēmptus
4. administrābat
5. nūptum, auctōritās
6. invectī
7. īnsolēns, quicquam
8. eōdem
9. invidiā, minās, iactāvit
10. māchinātus
11. hospitium
12. prōtraherentur, enimvērō, manifēsta
13. īnsōns, crāte
14. collaudātīs, difficulter
15. manipulīs

Exercitium 4
1. adulēscēns ūnīus et vīgintī annōrum
2. frātrēs geminī eiusdem aetātis sunt
3. longitūdinem passuum XI mīlium CXC (opus arcuātum passuum LX)
4. classem vīgintī nāvium
5. virī omnis generis
6. armillās magnī ponderis
7. eius modī ānulus magnī pretiī est
8. huius modī litterae, ars scrībendī
9. rēx ingeniī bellicōsī
10. quadringentōrum annōrum opus

11. iuvenis indolis rēgiae
12. cīvēs prīmae classis, cēnsum centum mīlium habent
13. cīvēs īnfimī ōrdinis
14. altera ferōcis animī erat, altera mītis ingeniī
15. mōrem senātum dē rē pūblicā cōnsulendī solvit
16. nūntius dubiae fideī vidēbātur
17. opera labōris māiōris
18. tantae molis erat...

Exercitium 5
1. aequābat
2. talenta
3. trānsfugere, saevitiam
4. usquam
5. prōtegerent
6. assentīre, rebellandum
7. prūdentiam, assūmpsit
8. prōmptissimīs, praedātum
9. ad ultimum, obībat, tolerābat
10. scīscitātum
11. dēlīberāre
12. inambulāns, papāverum, dēcussit
13. imperfectā, praeciperet
14. operāriī, indignābantur
15. pererrābat

Exercitium 7
1. tantā audāciā erant
2. tantā iūstitiā fuisse dīcitur
3. bovēs mīrā speciē
4. māximā cāritāte erat
5. bonō animō esse
6. equum ingentī magnitūdine
7. fīlia inhūmānā crūdēlitāte
8. dea mīrābilī pulchritūdine

Exercitium 8
1. portentum. ānxiīs
2. ōrāculum
3. specū
4. stultitiam
5. lūdibrium
6. sortī
7. aliō
8. praepotentī
9. dītārī, magnificentiā
10. lēnīre
11. obsidēre
12. iuvenālibus, terēbant
13. incaluerant, mentiō
14. castissimam
15. praestāre
16. iuventae, invīsimus
17. āvolant
18. aequālibus
19. sērā
20. castitāte, penes
21. libīdō, stuprandae
22. expers

Exercitium 10
1. multī Trōiānī duce Aenēā ē patriā profectī sunt
2. Ascaniō puerō Lāvinia rēgnāvit
3. Rōmulō rēge numerus cīvium Rōmānōrum duplicātus est
4. nōn auctōribus patribus rēgnāvit
5. Brūtus dīs testibus iūrāvit
6. T. Mānliō cōnsule Iānus clausus est
7. servī rēgis ūdīs genīs rediērunt
8. dubiā victōriā, magnā caede
9. mē vīvō
10. dictīs factīsque omnibus ad fallendum aptīs, īnsciā multitūdine
11. rē imperfectā
12. īnsciō Collātīnō
13. patre et virō praesentibus

Exercitium 11
1. hospitālī
2. pudīcae, inclīnārī
3. dēdecus
4. iugulātum, adulteriō
5. obstināta
6. fidēlibus, mātūrātō, incidisse
7. obortae
8. satin', pudīcitiā
9. dexterās, adulterō
10. noxam, dēlictī
11. peccat
12. peccātō, impudīca
13. prōlāpsa
14. mānantem, extractum
15. iūrāvit, exsecūtūrum
16. victrīx
17. pestifer, pestem

Exercitium 13
1. pugnābātur
2. pugnātum est
3. dīmicātum est
4. certātum erat
5. ventum est
6. reditum est
7. curritur, ventum est
8. rēgnātum est
9. nunc est bibendum, dormiendum nōn est

Exercitium 14
1. concientur
2. inertēs, castīgāvit, voluntāriī
3. quācumque
4. tribūnum, magistrātū
5. stuprō, orbitāte, miseriā/miseriīs
6. opificēs, bellātōribus
7. abrogāret
8. ultrō, praefectō
9. exsecrantur
10. mōtūs, comprimeret, exāctus
11. simultātem, rapīnīs
12. centuriātīs

Exercitium 16
1. aerātā
2. epulās, errōris
3. nūptae, pudīcae
4. pavet, dēprehēnsa, īnfēstō
5. palmīs, urgentur
6. grandaevum
7. exsequiās
8. reticet, pudibunda, perennis
9. ēloquī, mātrōnālēs
10. veniam dant
11. damnum, generōsō, stīllantem, prōle
12. sēmianimis, concussā, impavida
13. ināne
14. honestī, annuum

Exercitium 18

1. superbē	15. postrēmō
2. iūstē	16. ferōciter
3. leviter	17. libenter
4. celeriter	18. facile
5. pulchrē	19. difficulter
6. ācriter	20. gravius
7. subitō	21. fortissimē
8. benignē	22. melius
9. cōmiter	23. prius
10. falsō	24. male
11. pariter	25. bene
12. sapienter	26. quīnquiēs
13. pūblicē	27. sexiēs
14. prīvātim	28. deciēs

Exercitium 19
1. concīvisse, concitum
2. concussisse, concussum
3. dēcussisse, dēcussum
4. dēprēndisse, dēprēnsum
5. ērubuisse
6. exēgisse, exāctum
7. fāvisse
8. incaluisse
9. obsēdisse, obsessum
10. oppressisse, oppressum
11. praestitisse
12. prōlāpsum

CAPITVLVM XLVI

Exercitium 1
1. ducentēsimō, coercēret
2. placuit, diūturnitās, redderet
3. prīvātōs
4. patrimōniō
5. collēgam
6. commōvit, restituerētur
7. invicem
8. cōnsenuit
9. vindicāret, dictātor
10. dictātūra, cōnsulātus
11. magister equitum, obsequitur
12. tribūnōs plēbis
13. contendit, mīliārium
14. repudiāvit, dēprecātiōne
15. omnīnō
16. iūgerum, sūdōre, praetextam
17. trecentēsimō, decemvirī
18. damnātus, cōnsulāre
19. excīsae
20. dītissimam
21. labōrārent, regressī
22. supervēnit

Exercitium 2
1. nē vāna urbis magnitūdō esset
2. nē quis impūne ... prōderet
3. nē ... sacra neglegerentur
4. nē quandō ea arx hostium esset
5. nē ipse rem tam trīstem iūdicāret
6. nē obvius fieret

7. nē stuprum ā decemvirō sustinēret
8. nē Capitōlium obsidērent
9. nē cōnsulēs longius imperium habērent, nē īnsolentiōrēs rédderentur
10. nē sē orbum līberīs facerent
11. nē inultam mortem esse sinat

Exercitium 4

1. sexāgēsimō, tribūnī mīlitārēs
2. persevērāvērunt, quadriennium
3. praesūmpsērunt, triennium
4. honor
5. singulārī, torquem
6. tīrōnibus, amplius
7. corvus, unguibus
8. prōvocāverat, meritum
9. subāctī, perdomitī
10. iugum
11. cēnsor, strāvit
12. tribūnī mīlitum
13. lēgātus

Exercitium 6

1. ante diem ūndecimum kalendās Māiās annō septingentēsimō quīnquāgēsimō tertiō a.C.n.
2. annō ducentēsimō quadrāgēsimō quīntō a.u.c. sīve annō quīngentēsimō nōnō a.C.n. rēgēs exāctī sunt
3. sextō decimō annō post rēgēs exāctōs tribūnī plēbis creātī sunt
4. annō a.u.c. trecentēsimō sexāgēsimō quartō Rōma ā Gallīs capta est
5. L. Genūciō Q. Servīliō cōnsulibus mortuus est Camillus
6. T.Veturiō Sp. Postumiō cōnsulibus annō quadringentēsimō trīcēsimō tertiō a.u.c. ...
7. Ap. Claudiō M. Fulviō cōnsulibus annō a.u.c. quadringentēsimō nōnāgēsimō ...
8. ante diem quārtum īdūs Mārtiās annō quīngentēsimō tertiō decimō a. u.c. Q. Lutātiō A. Mānliō cōnsulibus
9. īdibus Mārtiīs annō quadrāgēsimō quārtō a.C.n., id est a.u.c. septingentēsimō decimō
10. ante diem tertium nōnās Iānuāriās annō sescentēsimō duodēquīnquāgēsimō a.u.c., centēsimō sextō a.C.n.

Exercitium 7

1. trānsmarīnus
2. elephantōrum, incognitās
3. contigit
4. honōrificē, tractāvit
5. īnfāmēs
6. comperisset, sollicitāvit
7. aequīs, remandātum
8. venēnō
9. honestāte
10. obtinuit
11. quadringentēsimō, septuāgēsimō
12. expāvērunt
13. trucī
14. adversō
15. explōrātor

Exercitium 9

1. A. = Aulus
2. Ap. = Appius
3. C. = Gāius
4. Cn. = Gnaeus
5. D. = Decimus
6. K. = Kaesō
7. L. = Lūcius
8. M. = Mārcus
9. M'. = Mānius
10. P. = Pūblius
11. Q. = Quīntus
12. Sex. = Sextus
13. Ser. = Servius
14. Sp. = Spurius
15. T. = Titus
16. Tib. = Tiberius

Exercitium 10

1. rōstrātīs, nāvālī
2. dēceptus
3. retrō
4. fidem, castella
5. perniciē, refūgērunt, coniectus
6. dēmersit, pugnātōribus
7. naufragium, calamitāte, īnfrāctus
8. pompā
9. permūtātiōnem
10. negāvit
11. complexū
12. īnfīnītum, redāctum
13. tractum
14. trānsāctō, tribūta
15. fiscō
16. modiōrum
17. trīticum
18. contigerat
19. historicus
20. grandem
21. perēmisset, stūpitī
22. īnsignis, ingreditur, superēminet

Exercitium 12

1. pectus -oris *n;* lectus -ī *m;* flūctus -ūs *m*
2. sonus -ī *m;* onus -eris *n;* genus -eris *n*
3. pontus -ī *m;* pondus -eris *n;* mundus -ī *m*
4. nīdus -ī *m;* sīdus -eris *n;* gradus -ūs *m*
5. rītus -ūs *m;* lītus -oris *n;* frīgus -oris *n*
6. latus -eris *n;* status -ūs *m;* metus -ūs *m*
7. lupus -ī *m;* opus -eris *n;* foedus -eris *n*
8. corpus -oris *n;* hortus -ī *m;* portus -ūs *m*
9. tempus -oris *n;* campus -ī *m;* pignus -oris *n*
10. vultus -ūs *m;* vulnus -eris *n;* mūnus -eris *n*
11. dolus -ī *m;* holus -eris *n;* scelus -eris *n*
12. facinus -oris *n;* asinus -ī *m;* manus -ūs *f*
13. porticus -ūs *f;* dēdecus -oris *n;* pecus -oris *n* 14. domus -ūs f. humus -ī f. vulgus -ī n.

Exercitium 13

1. cessisse
2. comperisse, compertum
3. cōnsenuisse
4. contēmpsisse, contēmptum
5. contendisse
6. dēcēpisse, dēceptum
7. excīdisse, excīsum
8. expāvisse
9. flūxisse
10. īnfrēgisse, īnfrāctum
11. lūxisse
12. perrēxisse
13. perēmisse, perēmptum
14. redēgisse, redāctum
15. rettulisse, relātum
16. regressum
17. subēgisse, subāctum
18. trānsēgisse, trānsāctum
19. tribuisse, tribūtum

CAPITVLVM XLVII

Exercitium 1

1. commentārius, flōruērunt
2. excerpsit, chronicī, annālēs
3. cōnspectum, īncōnspectum, temere
4. cognōmentum
5. poēmata
6. obiit
7. tragoediās, exagitātus, vexātus. dēscīvit
8. cōnscrīpsērunt, philosophiae, nātūrālī
9. tragicī, nōbilitātī
10. philosophus, convictus
11. obsidiōne, obrēpentēs, dēpulit
12. coniectūram

Exercitium 3

1. decem mīlia sēstertium/nummum
2. Iuppiter, pater deum hominumque
3. Cincinnātus agrum IV iūgerum colēbat
4. Sp. Carvīlius iūrāvit 'uxōrem sē habēre līberum quaerundōrum causā'

Exercitium 4

1. trānsgressus, orientālēs
2. diūtinō, circumvāllātī
3. notam, subscrīpsērunt, pondō, lībrās
4. celebrātus
5. quīngentēsimō, dīvortium, sterilis
6. cōmicus, prōposuit
7. obtrectāvit
8. historiam, prōdit
9. hospita, vēnundare
10. percontātus, dēsipere
11. foculō, deussit, subinde
12. dēlīrāre
13. exussit, ecquid
14. cōnstantiam, cōnfīdentiam, mercātus
15. sacrārium, conditī
16. quīndecimvirī, cōnflīctātur
17. dēiūrant, scrīptīs
18. mecastor, iūs iūrandum, meherc(u)le
19. edepol

Exercitium 6

1. exīre = ēgredī; exit = ēgreditur; exeunt = ēgrediuntur; exiit = ēgressus est; exī! = ēgredere!
2. timēre = verērī; timeō = vereor; timēmus = verēmur; timēbāmus = verēbāmur
3. exspectāre = opperīrī; exspectāte! = opperīminī!
4. occidere ↔ orīrī; occidēns ↔ oriēns
5. temptāre = cōnārī; temptābat = cōnābātur; temptāvit = cōnātus est; temptātūrus = cōnātūrus
6. cēnsēre = arbitrārī = rērī; cēnseō = arbitror = reor; cēnsēbat = arbitrābātur = rēbātur
7. ambulāre = gradī; ambulat = graditur; ambulābat = gradiēbātur
8. āmittere ↔ adipīscī; āmittit ↔ adipīscitur; āmīsit ↔ adeptus est
9. errāre = vagārī; errāns = vagāns; errābam = vagābar; errābō = vagābor
10. interrogāre = percontārī; interrogant = percontantur; interrogāvērunt = percontātī sunt
11. ōrāre = precārī; ōrābit = precābitur; ōrēmus! = precēmur!
12. emere = mercārī; emō = mercor; ēmī = mercātus sum
13. prōmittere = pollicērī; prōmittō = polliceor; prōmīsī = pollicitus sum; prōmīsit = pollicitus est
14. redīre = revertī; redeō = revertor; redeunt = revertuntur; redībō = revertar; redībunt = revertentur; redīte! = revertiminī!
15. dīvidere = partīrī; dīvidit = partītur; dīvide! = partīre!
16. gaudēre = laetārī; gaudeō = laetor; gaudeāmus! = laetēmur!
17. spectāre = intuērī; spectābat = intuēbātur; spectā! = intuēre!
18. tolerāre = patī; tolerō = patior; tolerāvī = passus sum; tolerābam = patiēbar

Exercitium 7

1. convīcisse, convictum
2. dēpulisse, dēpulsum
3. dēscīvisse
4. excerpsisse, excerptum
5. exussisse, exustum
6. flōruisse
7. trānsgressum

CAP. XLVIII

Exercitium 1

1. memorābile, contulērunt
2. ultrō
3. blandiēbātur
4. trāiceret, adēgit
5. successit, distulit
6. vixdum, assuēsceret
7. magistrātibus, exsuscitāret
8. assentiēbantur, meruit
9. habile
10. nītēbātur
11. praetōrium, assēnsū
12. dīripuit, hīberna
13. prōmōvit, oppidānīs
14. trāicientēs, , dispositīs
15. impedītum, haudquāquam, alveō

Exercitium 3

1. intrōductīs, dēnūntiārent
2. necdum, pervāstātīs
3. angulus, plānam, vergēbat
4. vīneās, arietēs, quassāre, ēmūnītus
5. obsistēbant, missilibus, submōvērunt
6. tumultuāriō, incautē, trāgulā
7. quīn, oppugnātiō
8. circumsedēbant, apparātū
9. prōcideret, redēgērunt
10. tūtō
11. irrītātī, dēposcerent
12. grātificārī
13. perōrāvisset
14. in diēs, dēspērātiō, exspectātiō, ūnica
15. succīnctus
16. cōnsultant, excissum

Exercitium 5

1. praetōrem
2. assignātūrum
3. inviolātī
4. prīvātō, sēmet
5. pervāsit
6. statiōnibus, mōmentō
7. excidiō, maeror, summā
8. sortītī sunt, ēvēnit
9. equestrēs, īnsuper, quīnquerēmēs
10. comparātīs
11. auctōritāte, obligāre
12. omittite, mentiōnem, parturit
13. succlāmāvērunt
14. labōriōsum, trānsitum
15. periochae

Exercitium 7

1. vigiliās
2. victimīs
3. angustiās
4. perangusta, patēscit, assurgunt
5. armātūram
6. inexplōrātō, faucēs, nebulā
7. adversō, imprōvīsīs
8. repēns, expedīrī
9. adhortātor, prōstrāvit
10. nōscitāns, dēpopulātus
11. calcāribus subditīs , cōnfertōs, lanceā
12. vagī
13. praetor
14. propinquōs
15. circumfundēbantur, āvellī, inquīsīvissent
16. sōspitēs, exanimātae
17. prōpraetōrem
18. rescinderent
19. quandō, nequīverant

Exercitium 9

1. Cūnctātōre
2. crīminārētur, aequātum
3. īnsidēbant
4. callidus, sarmentīs, alligātīs
5. vīcum, commūnīvērunt, affluēbat
6. aquātōrēs, aquābantur, aditum, ēvectī
7. impatientiam, contrādīcēbat
8. interpositus
9. cuneus, prōminēbat
10. irruentēs
11. inīqua, recentibus
12. fundā, dēficiēbant
13. opplētus, praetervectus/-vehēns, fūnestam
14. macte, cavē
15. obruērunt

Exercitium 11

1. mūnīmentō
2. quaestōrēs, cōnsulārēs, praetōriī
3. perfūnctus
4. epulāberis, prae~~dōceam~~ cēdam
5. pēnsandum
6. exclūsisset, mātūra
7. ad, viāticum
8. pālātī
9. reliquiīs, speciēs
10. absterruērunt
11. libēns, celebrāvit
12. perblandā, praeposuissent
13. aedīlis

Exercitium 13

1. exposuit, grātēs
2. suprā, exuit
3. dīmidium, explēret
4. īnsigne
5. supplēmentum, commeātum
6. tolerābilī, vidēlicet
7. ecquōs
8. cōnsultum
9. luxuriātus, ēnervārentur
10. prōcōnsul
11. dēscrīpserat
12. speculandī, obequitāvit
13. cōnscīvērunt
14. pālōs
15. professus
16. trānscendit, ductū
17. acervus

Exercitium 15

1. dēbellāvit,.trānsvectus
2. renūntiāvit
3. adamāvit
4. castīgārētur, hausit
5. possessiōne
6. frendēns, temperāns
7. obtrectātiōne
8. dēfōrmitāte, reditūs, exsultābit
9. compōnere
10. alibī
11. disseruit
12. indūtiae, aliō
13. perfugās, trirēmēs, ~~portiōnibus,~~ pēnsiōnibus obsidēs
14. lūgubre

Exercitium 17

1. thema
2. thema praesentis, perfectī, supīnī
3. (1) īnfīnītīvus praesentis
   (2) participium praesentis
   (3) praesēns indicātīvī
   (4) imperfectum indicātīvī
   (5) futūrum
   (6) praesēns coniūnctīvī
   (7) imperfectum coniūnctīvī
   (8) gerundium
   (9) gerundīvum
   (10) imperātīvus praesentis
   (11) imperātīvus futūrī
4. (1) īnfīnītīvus perfectī
   (2) perfectum indicātīvī
   (3) plūsquamperfectum indicātīvī
   (4) futūrum perfectum
   (5) perfectum coniūnctīvī
   (6) plūsquamperfectum coniūnctīvī
5. (1) supīnum I
   (2) supīnum II
   (3) participium perfectī (passīvī)
   (4) participium futūrī

Exercitium 18

1. adēgisse, adāctum
2. cucurrisse
3. dēfēcisse, dēfectum
4. distulisse, dīlātum
5. dīripuisse, dīreptum
6. disseruisse, dissertum
7. explēvisse, explētum
8. exscidisse, exscissum
9. exuisse, exūtum
10. hausisse, haustum
11. inquīsīvisse, inquīsītum
12. nequīvisse
13. obiēcisse, obiectum
14. obruisse, obrutum
15. opplēvisse, opplētum
16. permiscuisse, permixtum
17. prōcidisse
18. prōfessum
19. trāiēcisse, trāiectum
20. trānscendisse

CAPITVLVM XLIX

Exercitium ~~3~~ 1

1. īnfitiātur, antecēdere
2. nātiōnēs, praestat, quotiēscumque, congressus
3. dēbilitātus
4. hērēditās, puerulum
5. obitum, utpote, suffectus
6. comprobātum
7. posteāquam, foederātam
8. concīdit
9. eā
10. cōnseruit, prōflīgāvit
11. indiguisset
12. verba dedit, dētrīmentō, expedīvit
13. obductā, dēligātīs, dispālātōs, vīsū
14. operam, suspīciōnem
15. sēiungit
16. rēpit

Exercitium 3

1. quamdiū
2. ēnumerāre
3. facultātēs, impraesentiārum, compōneret
4. bīduō
5. nihilō sētius/minus
6. corōnā
7. vectīgālibus, pendī
8. grātiā, adversārius
9. palam, pūblicāvērunt, disiēcērunt
10. cōnsīderāret
11. prōvīdit, avāritiam
12. plumbō
13. īnscientibus, aēneās, prōpatulō
14. praebuit
15. dīlēctū

Exercitium 5

1. rōbustum, dissidēbat
2. utrobīque
3. cōnsiliō
4. serpentēs, venēnātās, fictilia
5. cohortātiōnem, classiāriōrum
6. praeceptō
7. nautica
8. aliās
9. ūsū vēnit
10. patrēs cōnscrīptī
11. cōnsuētūdinem, fortuītō
12. arbitriō, cōnsuēverat
13. prīstinārum, acquiēvit
14. districtus, nōnnihil, doctōre
15. concēperat, eximere
16. dūcēbat, innumerābilēs, peragrāvisset
17. mētārī
18. ēlegāns

Exercitium 7

1. vocāsse, vocāstī, vocāsset
2. vocārat, vocārit, vocārunt
3. cōnsuēsse, cōnsuēstī, cōnsuēsset
4. cōnsuērat, cōnsuērit, cōnsuērunt
5. nōsse, nōstī, nōsset
6. nōrat, nōrit, nōrunt
7. petiisse/petīsse, petiistī/petīstī, petiisset/petīsset
8. petierat, petierit, petiērunt

CAPITVLVM L

Exercitium 1

1. initum, quīnquāgēsimō
2. vexāvit, collātīs
3. supplicātiōnēs
4. hībernābat, trānsfugīs
5. mercātus
6. āream, prōnūntiāvit, immūnēs
7. percēnsuit
8. avēbant, mīrābundī
9. raptim, praeoccupāverat
10. sēnsū, voluptātis, impēnsā
11. tantummodo, vīcīnitātis, quod
12. citeriōrem, pācāvit
13. conventus, ēdisseruit, subiēcit, dēportāre
14. prōsecūtī, servātōrem, acclāmant
15. trānsportāvit
16. trīduum, īnfectum
17. continēns
18. māiōrēs

Exercitium 3

1. porrō
2. iugum, dirimit
3. permūnīverat
4. verticēs, īnsīderent, callibus, circuīrent
5. artā, nī, subsidiō
6. incautōs
7. sēniermibus, trānsmīsit
8. circumvectus, contemplārētur
9. diurnō, continuātus
10. intermissā
11. dīlūcēsceret, scālīs
12. exaequātus
13. peculātūs, intercessit
14. dūxit
15 rādīx

Exercitium 5

1. expedītiōnibus, ēventū
2. līs
3. deinceps
4. iactūrā
5. praecepta, (post) quam, murmur
6. incrēvit, fremitus, immemor, vērī similem
7. ēvānuit, ōmen, īnsidēbat
8. augurium, laureātās
9. dēnūntiāvit
10. pulvīnāria
11. nāvālibus, coniūrātī
12. inviōs

Exercitium 7

1. contentus, extorris
2. miserātiōne, sortī, illacrimāvisse
3. ignōbilēs
4. clēmentiam
5. abaliēnāvisset
6. mercātūrās/-am, lembō, dēveheret
7. cōnsciīs, postīcum, māceriam
8. dēlituit
9. ministeriō, abscēdēbant
10. incolumitātem, trānsitiō
11. praetoriam
12. pullō, tabernāculum, introiit
13. cōnsurrēxit, porrēxit, submittere
14. subāctus, violenter, percontātiōnem
15. fīdūciam, utcumque
16. cōnspectum, effulgēbant
17. mūtātiōnis
18. flātū
19. accessiō

Exercitium 9

1. superfūdit
2. continentī
3. praeses
4. distat, salūtāribus
5. disciplīnā

6. solitō, secus
7. tribūnālī, tribūtum
8. artificibus, lūdicram, athlētae
9. opulentiā
10. vulgō
11. remedium
12. adoptāvit

Exercitium 11

1. successor
2. documentum
3. adoptiōnem, turmātim
4. praetextātōs
5. prōgeniē
6. cōnfūdit, dēflēvisset
7. quaesō
8. inexpugnābilia
9. prōventus, gaza
10. impedīmentum
11. dēstinat

Exercitium 13

1. 'cūr Iūlia plōret?'
2. 'Iūliam plōrāre, quia Mārcus eam pulsāverit'
3. 'puerum quī puellam pulset improbum esse'
4. 'Lāocoontem poenam meruisse, quod ... sacrum rōbur laesisset'
5. 'Aenēam Trōiā vēnisse, cum quō virō pulchra Dīdō concubuisset'
6. 'quid petentēs vēnerint?' 'sē invītōs aliquid quod Tullō displiceat dictūrōs esse: rēs repetītum sē vēnisse'
7. 'fīliam suam iūre caesam esse!' 'nē sē, quem paulō ante cum ēgregiā stirpe cōnspexissent, orbum līberīs facerent!'
8. 'rēgiōs puerōs Macedonēs/-asque aliōs quī Samothrācae essent, sī trānsiissent ad Rōmānōs, incolumitātem lībertātemque et sua omnia servātūrōs quae aut sēcum habērent aut in Macedoniā relīquissent'
9. 'omnēs ut in Eumenis rēgis concurrerent nāvem; quem sī cēpissent aut interfēcissent, magnō iīs praemiō fore'
10. 'nē id ā sē fierī postulārent quod adversus iūs hospitiī esset'
11. 'et convīvium īnstruere et lūdōs parāre eiusdem esse quī vincere bellō scīret'
12. 'quod bellum per quadriennium quattuor ante sē cōnsulēs gessissent id sē quīndecim diēbus perfēcisse!'

Exercitium 14

1. dēlituisse
2. dirēmisse, dirēmptum
3. īnsēdisse, īnsessum
4. pependisse, pēnsum
5. perrēxisse
6. porrēxisse, porrēctum
7. questum
8. subēgisse, subāctum
9. trānstulisse, trānslātum/trālātum
10. vīsisse

CAPITVLVM LI

Exercitium 1

1. struī, dīlēctūs
2. dēprehendisse
3. perrogārentur
4. ēvīcit, dēcrētō, perstāret
5. remōtum
6. compulērunt
7. irrita, explicitī
8. vituperandum, prōsecūtus, vigēre
9. Pseudo-, fīnxit, paelice
10. coībant, dētēcta, revicta
11. arbitrō, ērudītus
12. suffrāgābātur, aedīlitātem
13. sortem, obstrūxit
14. circuitū
15. senecta, nervī

Exercitium 3

1. praedīvitem
2. abstinentem
3. vēnātor
4. lābem, īnfirmāvit
5. prōditōribus, complōrātus
6. furcā, salū~~tāre~~ bre
7. caveā, accidit
8. ignōminiōsam, ratam
9. probātum
10. ultrō, luxuriā, disciplīnam
11. scorta, sēcernī, recīdit
12. septēnōs, vāllōs, vāllāre
13. exonerārentur
14. ēruptiōnēs
15. pābulātum, per vicem
16. dēlēvit

Exercitium 5

1. agrāriās, triumvirōs
2. prōmulgāvit, ōrdinis, offēnsā, modum
3. exārsit, partis
4. optimātibus, fragmentīs, subselliī
5. rogātiōnem
6. triumvirālibus, adversātus
7. quaestiō
8. ēloquentior
9. frūmentāriam, triente
10. admiscērentur, sublegerentur
11. perniciōsae
12. tribūnātum, colōniās
13. sēditiōsum

Exercitium 7

1. modestam, agitābat
2. formīdō, artibus
3. abundantiam, lascīvia
4. dominātiōnis, abstracta, dīlacerāta
5. nōbilitās, pollēbat
6. dispersa, asperā
7. bellicās, dīripiēbant
8. cōnfīnēs
9. modestiā, polluere
10. antepōnerent
11. vindicāre, noxia, āctiōnibus
12. dissēnsiō, permixtiō
13. moderāta
14. quōvīs, pessum dedit.

Exercitium 9

1. accurrere
2. adicere
3. alligāre
4. acquīrere
5. aspergere
6. attingere
7. cōgere
8. collābī
9. comprimere
10. corripere
11. corrigere
12. dēligere
13. dēscendere
14. diffīdere
15. dīgredī
16. displicēre
17. excerpere
18. effundere
19. illūdere
20. impellere
21. īnstituere
22. occidere
23. offerre
24. opprimere
25. perficere
26. pergere
27. prōsilīre
28. prōmere
29. redigere
30. suscipere
31. succēdere
32. trādere

Exercitium 10

1. dispersisse, dispersum
2. exārsisse
3. explicuisse, explicitum
4. fīnxisse, fictum
5. obstrūxisse, obstrūctum
6. polluisse, pollūtum
7. recīdisse, recīsum

CAPITVLVM LII

Exercitium 1

1. expedīre, dehinc
2. attrīverat
3. permānsit
4. concubīnā
5. dērelīquerat, decōrā
6. pollēns, inertiam, equitābat, iaculābātur
7. huius modī, anteībat
8. tametsī, negōtiō, vehementer
9. avidam
10. difficultātem, obiectāre
11. appetēbat
12. clāritūdinem, grātiam
13. factiōsī
14. pollicitābantur, vēnālia
15. sēcrētō, īnsuēsceret
16. aggressus, pariter
17. exāctā, novissimē, obtestātus, cārōs habēret
18. equidem, imbēcillum, dīlābuntur
19. observārent, ēnīterentur
20. sapientiā, ficta, agitābat
21. quit, mediocrī
22. -que -que

Exercitium 3

1. rēgulī, iūsta
2. disceptārent
3. quīnquenniī, rescindī
4. adoptātiōne
5. mōliēbātur
6. distribuendam, adulterīnīs
7. occursant, abdita, scrūtantur, tuguriō
8. dīvulgātur
9. frētus, contendere
10. contendit
11. quīs, acquīrant

12. largītiōne, commūtātiōnem, patrāvit
13. subvenīrent, tābēscere
14. flāgitia, anteferrent
15. dēprāvāta, extollēbat
16. accūrātissimē
17. commoda

Exercitium 5

1. dīvīsiō, portuōsior
2. pollicitātiōnibus, intendit
3. ex imprōvīsō, praedātōriā
4. contumēliōsa
5. quippe quī
6. necessāriō, sēmisomnōs
7. īnsecūtī
8. mātūrantēs, malitiā
9. adulēscentiā
10. cōpia
11. pēnūriam
12. cōnfirmāvit
13. honōribus, ōcissimē
14. inceptō
15. dēfēnsābant, pacīscerētur
16. negōtiātōrēs

Exercitium 7

1. obvēnit
2. familiārēs, adventārent, īnfectīs
3. flāgitiōsam
4. impugnāverat, administrum, assūmpsit
5. fidē, indicium
6. permagnā, patefierent
7. impudentiam, lūdibriō, augēscēbant
8. īnsidiātōrēs
9. artificēs, ēgressūs, īncōnsultē
10. reus
11. mātūrē, ēmptōrem
12. meditābātur
13. aspera
14. homō novus
15. ignāviā, socordiā
16. meamet, inīquī, arrogant, imāginēs

Exercitium 9

1. dōna, vexillum, phalerās, cicātrīcēs
2. artificium, composita, faciēbat, ācta, praecepta
3. tūtāta, imperītiam
4. sciēns, adnītiminī, cōnsultor, iūxtā
5. abundē
6. capite cēnsōs
7. asperitāte, inculta, egentia
8. tumulōsum, imprōvīsum
9. gentis, fācundus, facilis, largītor
10. illēxit
11. decimā parte, sarcinās, latrōciniō
12. sustentābant, strepentibus

Exercitium 11

1. dēfessīs, dē imprōvīsō
2. sonitū
3. hībernāculīs
4. quīs, expedītīs, funditōribus
5. praesidiō, speculātōribus
6. pertimēscere, haesitāret
7. īlicō
8. rēferre, in prōmptū, cōpiam
9. negitābat
10. exquīrit
11. accersī
12. necessāriīs
13. sita

Exercitium ~~12~~ 13

1. equitāre
2. iaculārī
3. sitīre
4. blandīrī
5. īnsidiārī
6. cūstōdīre
7. ōrdināre
8. sortīrī
9. epulārī
10. partīrī
11. sacrāre
12. largīrī
13. hībernāre
14. laetārī
15. pācāre
16. fīnīre
17. iūdicāre
18. mollīre
19. ~~largīrī~~ laudāre
20. nōmināre
21. ōsculārī
22. precārī
23. servīre
24. comitārī

Exercitium ~~13~~ 14

1. accersīvisse, accersītum
2. adeptum
3. attrīvisse, attrītum
4. cōnfīsum
5. disseruisse
6. docuisse, doctum
7. illēxisse, illectum
8. intendisse, intentum
9. occidisse, occāsūrum
10. pactum
11. patefactum
12. pertimuisse
13. possēdisse
14. praestitisse
15. quīvisse
16. reppulisse, repulsum
17. strepuisse, strepitum

CAPITVLVM LIII

Exercitium 1

1. interniciōne
2. secundō
3. prōtraherētur
4. īnfīnīta
5. reportāvit
6. sescentēsimō, sociāle, asserere
7. lēctōrum
8. numerōsōs, prōscrīpsērunt, ēvertērunt
9. Collīnam, īnsatiābilī
10. agēns
11. ultrā, aedīliciī

Exercitium 3

1. composuisset, successū
2. commorātur
3. lūdō, congregātō
4. sagittāriīs
5. īnfēstābant, celeritāte
6. pīrāticō, praesertim
7. disertissimus, locuplētis
8. togam virīlem, īnstituēbātur, rhētore
9. excellēbant
10. ēloquentiā, exercitābātur, causās
11. patrōnus, patrōciniō
12. fervēns, nervōs
13. remitteret, abundantī, moderārētur
14. doctrīnā, iuvenīlī

Exercitium 5

1. meditātiōnibus, exercitātiōnibus
2. commentābātur, dēclāmitābat, suppeditat
3. commendātiōnem, ēlabōrātās, ēlūcubrātās
4. biennium, celebrātum
5. gracilitās, īnfīrmitās, prōcērum
6. figūra
7. remissiōne, varietāte, contentiōne
8. moderātiōne, temperātius
9. applicāvit, āctōrem, praestantem
10. redundantem, impūnitāte, repressit, diffluentem
11. commūtātus, resēdisset, dēfervisset
12. remissus, lēnis, ōrnātus
13. quaestūrā, mātūritātem
14. dēsignātus
15. stilō, quicquid, quantumcumque
16. assiduitātem, exquīsītum, vulgāre
17. praetūram
18. prōpositum, perspiciāmus

Exercitium 7

1. puerīlis
2. hostīlis
3. aureus
4. poētica
5. ōrātōria
6. cīvīle
7. pīrāticum
8. Mārtius
9. nautica
10. foederātae
11. marmorea
12. hospitāle
13. triumphālis
14. immortālēs
15. studiōsus
16. fōrmōsa
17. dīvīna
18. pecūniōsus
19. agrāriae
20. circēnsēs
21. scaenicī
22. glōriōsus
23. Albānus
24. urbānī
25. lapideus
26. mercātōria
27. perīculōsa
28. Tiberīnum
29. patria
30. bellica
31. nāvāle
32. flāgitiōsa
33. vulgāris
34. repentīna
35. virīlis
36. argentea
37. contumēliōsa
38. pretiōsa
39. togātus
40. Vestālēs
41. ōtiōsa
42. fēminīnum

CAPITVLVM LIV

Exercitium 1

1. vectīgālibus
2. lacessītus
3. expetī
4. agitur
5. suscēpit
6. macula, īnsēdit, inveterāvit
7. latebrīs, ēmergit
8. iniūriōsē
9. cōnsulere
10. requīrent
11. comparātiōnem

12. disiūnctīs, contentiōne
13. firmāmentum, singulārī
14. oblīviō
15. tribuendum
16. afflicta
17. exōrsus
18. nāviculārius

Exercitium 3
1. propter, retardātōs
2. commendārent
3. temperantiā, mānsuētūdine, hūmānitāte
4. differēbat
5. opīma, antecellat, ūbertāte, frūctuum, pāstiōnis
6. exportantur
7. irruptiō, pecua, cultūra
8. decimā, scrīptūrā
9. pēnsitant, pūblicānī, exercent, exigunt
10. excursiōne, perbrevī
11. cūstōdiīs, ūtilitātī
12. gnāvī, negōtiantur, ratiō
13. diūtissimē

Exercitium 5
1. dēpressam, domicilia, permultās
2. opīnātur, impertīvisse
3. congesserat
4. collēctiō, tardāvit
5. misericordiā, afflīctum, recreāvit
6. opīniō, religiōsissimī
7. longinquitāte, dēsīderiō, prōgressiōnem
8. adventī ciīs
9. offēnsiōnem, praeterit
10. incommodīs, medērī
11. cōnsultō, coniectūrā
12. praedicant, dissipāvisse

Exercitium 7
1. restat
2. dēlīberātiōnem, antīquitātis
3. scientiam
4. concupīvit, concertāvit
5. imperātōria, pār, inaudītum
6. prōstrātī
7. taetrum, attenuātum
8. tempestīvō, quaestūs
9. adōrnāvit, ūndēquīnquāgēsimō
10. prō, extrēmā, ineunte

Exercitium 9
1. administrae, innocentia, facilitās
2. centuriātūs, dēprōmptam, quaestū
3. admurmurātiōne, īrāscitur
4. quōcumque, recordantur
5. continēre
6. continentiā, sūmptum
7. perfugium
8. remorātum, dēvocāvit, amoenitās, dēlectātiōnem, cognitiōnem
9. querimōniae
10. gravitāte
11. vīlitās, cāritāte
12. īnsolitā, īnflātum, minitantem
13. splendōrem
14. rēmigēs

Exercitium 11
1. moderātiōne, ingrātus
2. obtemperāverint, obsecundāverint
3. impudentem, dētulērunt
4. opportūnitās
5. prōfēcisset
6. petītiōne, repulsam
7. coniūrāvit
8. coniūrātiō, ēruta
9. coniūrātī
10. cōnspīrātiōnem
11. cōnsalūtātus, amplitūdinem
12. successit, lacrimābile

Exercitium 13
1. aditus
2. admīrātiō
3. aedificium
4. argūmentum
5. ārdor
6. cāsus
7. calor
8. clāmor
9. cognitiō
10. collēctiō
11. colloquium
12. conventus
13. cōgitātiō
14. cōnfessiō
15. cōnspectus
16. decor
17. dēditiō
18. dēsīderium
19. discessus
20. dīvīsiō
21. documentum
22. dolor
23. ductus
24. error
25. exitus
26. exspectātiō
27. favor
28. firmāmentum
29. flētus
30. furor
31. gemitus
32. horror
33. impedīmentum
34. imperium
35. largītiō
36. lūctus
37. maeror
38. meditātiō
39. mōtus
40. nāvigātiō
41. oppugnātiō
42. partus
43. pavor
44. plausus
45. pudor
46. rīsus
47. sacrificium
48. sēnsus
49. splendor
50 studium
51. supplēmentum
52. terror
53. ūsus
54. vestīmentum
55. vigor
56. vāgītus

Exercitium 14
1. affinxisse, affictum
2. afflīxisse, afflīctum
3. concupīvisse
4. dēfervisse
5. dēpressisse, dēpressum
6. dēprōmpsisse, dēprōmptum
7. ēruere, ēruisse, ērutum
8. inveterāvisse
9. lacessīvisse, lacessītum
10. resēdisse

CAPITVLVM LV Ex 1
1. fēriīs, relaxāret
2. ventitātūrōs
3. nancīscī, commodō, abūtī
4. disputāre, investīgāre
5. vel, conquīrere, attinēre
6. interventus, propter, assīdere
7. puer, pergrātus
8. paululum, fēriātī, prātō, aprīcō
9. sīquidem
10. atquī, cōnsīderātiō

11. vicissim
12. parietēs
13. sērō

Exercitium 3
1. globō, sphaerā, ratōs
2. disputātiōnēs, dissentiēbat
3. mūnus, ūsuī
4. explicāret, statum
5. approbāvērunt
6. persaepe
7. ingressus
8. coetus, commūniōne
9. coniūnctiō, distīncta
10. cōnstitūtiō, populāris
11. quodvīs, dēvincit
12. dominātū, particeps
13. quamvīs, aequābilitās, inīquitātem
14. excidērunt
15. secus

Exercitium 5
1. temperātum
2. firmitūdinem, exsistere, cōnfūsiō
3. discrīptiōne
4. accommodābit
5. silvestris, bēluae, perhibentur
6. perceleriter, ascīvit, commūnicātīs
7. ōrātrīcēs
8. interitum, reccidit
9. fultus, locuplētāvit
10. cooptāvit
11. assecūtus, obscūrātō, compāruisset
12. subagrestis, impulsū, fertur
13. nūncupātus
14. cūnābulīs, adultum
15. ferōcitātem, labefactātam

Exercitium 7
1. āream, arbitrātū
2. exemplārī
3. excessum, flāgitāret
4. dūxit, generātus, quāliscumque
5. prōgeniem
6. aliēnigena
7. virītim, dēpopulātiōne, abundārent, perceptiō
8. immānēs, caerimōniīs
9. celebritātēs
10. quamvīs
11. maculātus
12. pudēns, recordātiōne
13. dēterrimam
14. prōnum
15. īnflexerit, invīsius
16. rīte, immānitāte
17. prōcūrātor
18. postrīdiē
19. rēctōribus
20. stabiliōra, sempiternā

Exercitium 9
1. altitūdō
2. amīcitia
3. amplitūdō
4. audācia
5. avāritia
6. celebritās
7. concordia
8. cōnstantia

9. crūdēlitās
10. dignitās
11. dīligentia
12. fēlīcitās
13. firmitās/-itūdō
14. foeditās
15. fortitūdō
16. grātia
17. gravitās
18. hūmānitās
19. īnsānia
20. iūstitia
21. laetitia
22. longitūdō
23. maestitia
24. magnitūdō
25. malitia
26. miseria
27. multitūdō
28. nōbilitās
29. patientia
30. paucitās
31. perfidia
32. potentia
33. pudīcitia
34. pulchritūdō
35. saevitia
36. sōlitūdō
37. stultitia
38. trīstitia
39. superbia
40. ūtilitās

Exercitia 10
1. ascīvisse
2. distīnxisse, distīnctum
3. excidisse
4. exstitisse
5. fulsisse, fultum
6. nactum
7. placuisse/placitum esse
8. reccidisse
9. solitum

CAPITVLVM LVI

Exercitium 1
1. collacrimāvit, caelitibus
2. citrō, multam
3. cubitum, excelsō, illūstrī
4. cohorruit, ēvertēs, hērēditārium
5. octiēs, fātālis,
6. ingemuit, arrīdēns
7. potius
8. offendit
9. ānfrāctū
10. nītitur

Exercitium 3
1. cōnservātōribus, dēfīnītum, aevō
2. exstīnctās, vinclīs
3. alacer, dēfugeret
4. quī, templō, globōsae, animātae, circōs
5. pietātem, laxātī, lacteus
6. candōre, ēlūcēns
7. volvuntur, extimus, īnfīxae
8. subiecta; moderātor, temperātiō, radiīs, lūstrat
9. citima, fulgōre
10. subter, cadūcum
11. tellūs, nūtū
12. cōnexa
13. quoūsque
14. rutilus
15. pūnctum

Exercitium 5
1. concentus, gravibus, aequābiliter
2. ratā, distīnctīs
3. stēllifer, conversiō, concitātior, acūtō, lūnāris
4. immōbilis
5. sphaerae, nōdus
6. nervōs
7. obsurduērunt, accolunt, praecipitat
8. sēnsus, hebes, aciēs
9. cingulīs, redimīta, subnīxī, obriguērunt
10. habitābilēs, austrālem, trānsversī, adversī, īnsistunt
11. interruptī, dīlātārī
12. interest
13. ēluviōnēs, exustiōnēs
14. populāriter, mētiuntur, discrīptiōnem, vīcēsima
15. amputārī
16. pruīnā
17. trānatāvit

Exercitium 7
1. contuērētur, illecebrīs
2. perennis, obruitur, posteritātis
3. ciētur, inanimum, aliunde, pulsū
4. fragile
5. integer, ōcius, pervolābit
6. volūtantur, exagitātī
7. renāscī
8. aestuōsās, inhospitālem, fābulōsum
9. aestīvā
10. torridā, ārida, quōcircā
11. pharetrā

Exercitium 9
1. exārdēscere, exārsisse
2. dēfervēscere, dēfervisse
3. ingemēscere, ingemuisse
4. cohorrēscere, cohorruisse
5. dēlitēscere, dēlituisse
6. illūcēscere, illūxisse
7. pallēscere, palluisse
8. expavēscere, expāvisse
9. obrigēscere, obriguisse
10. ērubēscere, ērubuisse
11. obstupēscere, obstupuisse
12. conticēscere. conticuisse
13. pertimēscere, pertimuisse
14. contremēscere, contremuisse
15. convalēscere, convaluisse

Exercitium 10
1. pōne|sub cur|rū nimi|um pro|pinquī
2. sōli|s in ter|rā domi|bus ne|gātā
3. dulce|rīden|tem Lala|gēn a|mābō
4. dulce lo|quentem

This book contains all the instructor's materials originally included in separate booklets:

- Teacher's Materials: 84 pages. Includes advice for the instructor and all Pensa from Books I and II, on separate sheets for photocopying and distribution.
- Lingua Latina Answer Key (Pensa Soluta) to Books I and II: 42 pages. Answers to all the Pensa (Exercises) in the two text volumes.
- Answer Key for Exercitia Latina I
- Answer Key for Exercitia Latina II

For further information on the complete series, as well as the complete list of titles available from Focus Publishing, additional student materials, and online ordering, please visit www.pullins.com.

ISBN 10: 1-58510-074-9

ISBN 978-1-58510-074-3

Focus Publishing
R. Pullins Company
PO Box 369
Newburyport, MA 01950
www.pullins.com